

ใบแก้คำผิด
ในหนังสือ ขุมทรัพย์จากพระโขนง

หน้า	บรรทัด (นับลง)	คำว่า	แก้เป็น
๒๒	๒๐	คิลานปัจฉัย	คิลานปัจฉัย-
๓๔	๒๐	๑๐๐	๑๐๐, ๑๐๑
๓๕	๒๒	๑๐๒	๑๐๐, ๑๐๒
๓๗	๒๒	๑๐๓	๑๐๑, ๑๐๓
๓๘	๒๑	๑๐๓	๑๐๑, ๑๐๓
๕๓	๑๗	๕๗๓, ๕๗๖,	๕๗๓-๖,
๖๘	๑๑	ตั้งนี้. แล.	ตั้งนี้. แล.
๗๑	๑๖, ๑๗	กุฎาคาร, ศาลามหาวัน	กุฎาคาร-ศาลามหาวัน
๗๙	๑๖	คิลานปัจฉัย	คิลานปัจฉัย-
๑๐๓; ๑๐๔; ๑๐๕	๘, ๑๒, ๑๕; ๔, ๑๐, ๑๔, ๑๘; ๓	-ผู้อยู่ด้วยธรรม.(ทุก ๆ แห่ง)	(ผู้อยู่ด้วยธรรม).
๑๐๕	๒๐	๒๑/	๑๒/
๑๓๐	๒๐	เจาะถึง	เจาะจงถึง
๑๔๔	๒๐	ความรู้ความเห็นเกิด	(ความรู้ความเห็น) เกิด
๑๕๔	๒๑	มตชนนาม	มตชนนาม
๒๑๗	๒๒	และพระพุทธรองค์ก็ทรงรับรองดังต่อไปนี้.	แต่ถูกพระพุทธรองค์ทรงสร้าง ทำวงดูตั้งที่กล่าวแล้ว(ข้างบน)
๒๑๙	๔	- ความเห็นที่ถูกต้อง.	(ความเห็น) ที่ถูกต้อง.
๒๒๐	๓	ความเห็นที่	(ความเห็น) ที่
๒๒๖	๑๗	ด้วยสัมมา	ด้วยสัมมา-
๒๒๗	๕	วิมุตติญาณ	วิมุตติญาณ-
	๑๑	-ความไม่ร้อนใจ	(ความไม่ร้อนใจ)
๒๔๕	๒	ในกุศล	ในกุศล-
	๘	ธรรมชาติ อ่อน	ธรรมชาติอ่อน
๒๖๑	๒๐	๒๓/๑๖๔	๒๒/๑๖๔
๒๖๓	๒๒	อยู่เหนือ	“อยู่เหนือ”
๒๗๓	๔	ผู้รู้	“ผู้รู้
	๑๐	กรรมนั้น.	กรรมนั้น”.
๒๗๗	๒๕	จุนทะสามเณร	จุนทสามเณร
๒๘๖	๑๙	๒๘๔	๒๘๓

หน้า	บรรทัด (นับลง)	คำว่า	แก้เป็น
๒๙๑	๑๘,๒๑,๒๒	อยู่นี้. ถูกต้อง ความหลุด	อยู่นี้ "ถูกต้อง"- ความหลุด
๓๐๑	๑๘	สุภัททะ	สุภัทท-
๓๐๔	๒๑	วินทนคร	วินทนคร
๓๐๘	๒๑	สตุตก.	สตุตก
๓๑๔	๘	? อะไรเล่า	! อะไรเล่า
	๑๙	ปรารธนาเทพ	ปรารธนาเทพ-
๓๑๕	๑๘	นาคิตะภิกษุ	นาคิตภิกษุ
๓๒๗	๒๓	๓๕	๓๔
๓๓๗	๑๒	ชนิดปัญญา	ชนิดปัญญา –
๓๕๖	๘	นี้ئل	นี้ئل
๓๕๘	๑๒	องค์	องค์-
๓๕๙	๑๓	ละบรรเทา	ละ บรรเทา
๓๖๐	๑๓	ทั้งหลาย.	ทั้งหลาย!
	๑๖	สงสัยนานา	สงสัยนานา –
๓๖๕	๕	มีสติ	มีสติ-
	๘	ในการใด	ในกาลใด
๓๗๖	๑๓	มรุธา	มรุธา-
๓๘๐	๖	สมณะปฏิบัติ	สมณปฏิบัติ
๓๘๑	๑๖	๕๖๒	๔๖๒
๓๘๒	๔	การประพาศชอบสมาสมาด้วยใจ	(การประพาศชอบสมาสมา ด้วยใจ)
๓๘๓	๑๙	ม.ม.	มู. ม.
๓๙๕	๑๕	สิกขา	สิกขา –
๓๙๗	๖	(อีกนัยหนึ่ง)
๔๐๘	๖	ในกาล	ในกาล –
๔๑๘	๒๐	และกาม	และกาม –
๔๓๑	๖	คิลานปัจฉัย	คิลานปัจฉัย –
๔๕๕	๒๐	จดอายุ	จดอายุ –
๔๕๘	๒๓	ปรินิพพายี	ปรินิพพายี –
๔๖๒	๕	แสดงธรรม	แสดงธรรม –

คำว่า ข. ทุก ๆ หน้า ที่ว่าด้วยเรื่อง "ผู้ซึ่งมทรัพย์!" แก้เป็น ข.
คำว่า วิมุติ ทุก ๆ แห่ง ที่เป็นชื่อธรรมะ แก้เป็น วิมุติ

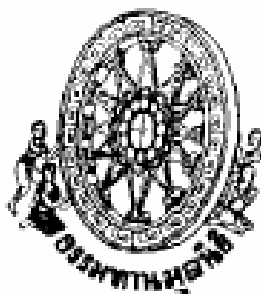
ขุมทรัพย์
จาก
พระโขนง

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

กองตำราธรรมทาน

แปลและร้อยกรอง

ธรรมทานมูลนิธิ จัดพิมพ์ด้วยดอกผลทุนพระยาเลอฬีธรรมประคัล
เป็นหนังสืออันดับที่สอง ในหนังสือชุด “ลัดพลีธรรมประคัลอนุสรณ์”
เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๔ ของหนังสือเล่มนี้

จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

(ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย)

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร

๙๒ - ๙๔ ถนนบุญศิริ กรุงเทพมหานคร โทร. ๒๑๒๓๓๗, ๒๒๑๖๗๔

นายบุญธรรม สุนทรวาที ผู้พิมพ์และโฆษณา ๓๐ มีนาคม ๒๕๑๗

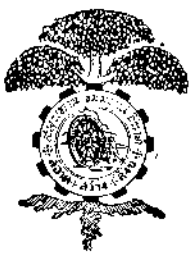
คณะกรรมการทนายชโย

จัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง	๑๑ มีนาคม	๒๕๕๙
พิมพ์ครั้งที่สอง	๒๑ กรกฎาคม	๒๕๖๒
พิมพ์ครั้งที่สาม	๓๐ พฤษภาคม	๒๕๖๔
พิมพ์ครั้งที่สี่	๓๐ มีนาคม	๒๕๖๗

ທະຫານ ສົດໜີ້ຮຽນປະທັບກີ

จดหมายเหตุ

ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้ ปกรรมาต่อท่านทั้งหลาย ผู้ได้รับประโยชน์จาก
การวัดพิมพ์หนังสือชุด "ลัทธิชาวมวลประชาสังคมนิยม" นี้ขึ้น, โดยทั่วกัน.

หนังสือชุดนี้ มีชื่อฉบับนี้ เพราะจัดพิมพ์ขึ้นมาได้ ด้วยเงินดอก
ผล แห่งท่าน "พระยาธิบดีชาวมวลประชาสังคมนิยม" ในรูปหนังสืออนุสรณ์ระยะ
ยาว ดังที่พิมพ์มาที่กันทั่วไปในต่างประเทศ ซึ่งลักษณะหนังสือชุด มีเลข
หมายเลขลับ เป็นลำดับไป เพื่อความสะดวก; ฉะนั้นการพิมพ์ โดยรวบรวมทุน
ผูกมือ โขง, เพราะเรื่อง ชื่อตามธรรมดาแล้ว ไม่สามารถวัดพิมพ์ขึ้นมาได้,
เพราะไม่อยู่ในความคุ้มครองของรัฐบาลอันมีอำนาจทั่วไป เพื่อความเป็นระเบียบที่
ดีนัก หรือสิ่งอื่นใดในขั้นต้น มีความมุ่งหมายเป็นกลางอย่าง เป็นไปอย่าง; แล
นอกจากเป็น ๓ ประเภท คือ ประเภทพระไตรปิฎกแปลออกมาโดยตรง, ประเภท
การศึกษาระดับมัธยม, และประเภทหนังสือต่างประเทศ ที่ท่านผู้สละง
ไปแล้วได้ช่วยส่งให้ขอยกเงินแปลออกมา. ทั้งหมดนี้ ล้วนแต่เพื่อ การ
ส่งเสริม หรือเพื่อ การปฏิวัติ แก่การปฏิวัติรวม ตามที่ควรส่งเสริม หรือ
การปฏิวัติ แล้วแต่กรณี.

"คุณพระยาธิบดีชาวมวลประชาสังคมนิยม" นี้ ก็จริงตามคำกล่าวในพิธี
กรรม ของท่านผู้ให้โอวาท ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า "...ให้หนังสือมรดก
อันเป็นของชาติ ชาติอันเป็นคุณแก่ชาติประชาสังคมนิยมแล้วแต่ผู้มรดก
จะปรารถนาจะกลับคืนให้สังคมมวล ไม่ให้สละไว้แต่ แต่ในขั้นนี้ไม่ในทางแปล
แพร่พระมหาศรีศาสนา ให้ทราบหน้าที่ ให้ท่านผู้ท้อท้อไปหนังสือ... "สิ
น. ในขั้นนี้สุด ฐานะตามแบบของมรดก ได้ตกลงกัน ในขั้นนี้เป็นหนังสือ
"คุณพระยาธิบดีชาวมวลประชาสังคมนิยม" นี้ไว้ใน การรวมทุนผูกมือ โขง. ข้าพเจ้า
ได้แปลออกมาโดยหลักการ แห่งการแปลพระมหาศรีศาสนา คือยกหน้าที่ ขึ้นใน
ลักษณะนี้ให้ชื่อว่า ความเป็นที่พอใจ ของท่านผู้สละงไปแล้ว อย่างมากที่สุด
เท่าที่ละกันได้.

ข้าพเจ้าขอกล่าวไว้ในตอนนี้อย่างเดียว ข้าพเจ้าถือว่า พระยาธิบดี
ชาวมวลประชาสังคมนิยม เป็นสมาชิกของสมาคม หมายเลขหนึ่ง กล่าวคือ เป็นบุคคล
คนแรก ที่มีคามเข้าใจ และพอใจ ในกิจการ ของส่วนนี้ในสหภาพรวม และ
ฐานะของสมาคม โขง ที่ตั้งขึ้นเมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ และการจัด

ออกหนังสือพิมพ์พาณิชย์รายสัปดาห์ ในปีที่ ๓๓, ๓๔ ถึง ๓๕ และที่ ๓๖
ตามลำดับเพื่อรับใช้ทุกประการ จนถึงกับแม้จะในเวลาออกตามรายสัปดาห์นั้น มา
ช่วยกันทำหนังสือพิมพ์พาณิชย์รายสัปดาห์ ก็ยังไม่ยอม ตั้งปากกาอยู่ในหลอดหมึกฉบับหนึ่งให้
สลับไป. ด้วยเห็นคุณธรรมของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ "สหภาพพาณิชย์" ทั้ง
โดยบุคคลและโดยเจ้าหน้าที่ของกรมสรรพสามิต. จึงได้ตั้งราคาแล้ว ที่จำหน่าย
ละตัวละ ๑ บาท ๕๐ สตางค์. หนังสือฉบับนี้ ในปีที่ ๓๔ กรมสรรพสามิต
ทราบถึงเรื่องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เพื่อจะรับใช้ทุกประการในเมื่อเวลาออกฉบับนี้ไม่ยอมสลับ
มาช่วยกันทำหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เพื่อจะรับใช้ทุกประการในเมื่อเวลาออกฉบับนี้ไม่ยอมสลับ

ทำหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ตั้งอยู่เองแล้ว ว่าถึงคุณธรรมของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้
ทั้ง ๓๓ ฉบับก่อนได้ยกขึ้นกับว่าถึงคุณธรรมของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ๓๓ ฉบับแล้ว กรมสรรพสามิต
ทราบถึงเรื่องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ กรมสรรพสามิต กรมสรรพสามิต กรมสรรพสามิต กรมสรรพสามิต
โดยบุคคลและโดยเจ้าหน้าที่ของกรมสรรพสามิต. จึงได้ตั้งราคาแล้ว ที่จำหน่าย
ละตัวละ ๑ บาท ๕๐ สตางค์. หนังสือฉบับนี้ ในปีที่ ๓๔ กรมสรรพสามิต
ทราบถึงเรื่องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เพื่อจะรับใช้ทุกประการในเมื่อเวลาออกฉบับนี้ไม่ยอมสลับ

หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ตั้งอยู่เองแล้ว ว่าถึงคุณธรรมของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้
ทั้ง ๓๓ ฉบับก่อนได้ยกขึ้นกับว่าถึงคุณธรรมของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ๓๓ ฉบับแล้ว กรมสรรพสามิต
ทราบถึงเรื่องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ กรมสรรพสามิต กรมสรรพสามิต กรมสรรพสามิต กรมสรรพสามิต
โดยบุคคลและโดยเจ้าหน้าที่ของกรมสรรพสามิต. จึงได้ตั้งราคาแล้ว ที่จำหน่าย
ละตัวละ ๑ บาท ๕๐ สตางค์. หนังสือฉบับนี้ ในปีที่ ๓๔ กรมสรรพสามิต
ทราบถึงเรื่องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เพื่อจะรับใช้ทุกประการในเมื่อเวลาออกฉบับนี้ไม่ยอมสลับ

ในที่สุดข้าพเจ้าขออภัยต่อคุณธรรมของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ขอรับทราบว่าคุณธรรม
ได้มีให้ตรงตามความหมายของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้แล้ว; ระวังที่จะตั้งราคาของหนังสือพิมพ์
แล้วขอรับส่วนคุณธรรมใน ทุกคราวที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ใช้สลับ, แล้ว ข้าพเจ้าขออภัย
ในใจ ที่ได้มีส่วนช่วยในกิจการของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เพราะความดีกับข่าวของคุณไปแล้วทุกท่าน.

ในกรุงเทพฯ, วันที่
๒๖ มกราคม ๒๕๓๓.

พุทธทาส อินทปัญโญ

การร้อยกรองและจัดทำหนังสือเล่มนี้

อุทิศ

เป็นถามพินิตแด่บรรดาพระอรหันตสาวก

ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

และ

เพื่อเป็นกำลังใจและแนวทางแด่เพื่อนสัตว์ผู้ขุดค้นขุมทรัพย์

ใจความสำคัญ

เป็นคำชี้แจงที่ตรัสเอง ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งคละปน เพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพระพุทธานุญาต ที่ตรัสขานและชี้ชวนไว้ด้วยพระองค์เอง จากพระไตรปิฎกถ้วน เลือกเก็บเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันตามลำดับ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาของผู้ชูดคันขุมทรัพย์ เพื่อเป็นกำลังใจของผู้เหน็ดเหนื่อยในการชูดคันขุมทรัพย์ และเพื่อเป็นเครื่องกลับตัวของผู้ที่ชูดคันขุมทรัพย์อยู่ในวิธีที่นอกทาง เป็นส่วนพิเศษ.

- ผู้รวบรวม

มีปทานุกรมคำสำคัญ, ลำดับหมวดธรรม อยู่ท้ายเล่ม

ขุมทรัพย์ จากพระโขนง

อักษรย่อ

(เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก)

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.	สตุตถ.อ.	สัตตกนิบาต	อังกุตตรนิกาย
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	"	อภุจก. อ.	อภุจกนิบาต	"
มหา. วิ.	มหาวัคค์	"	นวก. อ.	นวกนิบาต	"
จุลล. วิ.	จุลลวัคค์	"	ทสก.อ.	ทสกนิบาต	"
ปริวาร.วิ.	ปริวารวัคค์	ทีฆนิกาย	เอกาทสก.อ.	เอกาทสกนิบาต	"
สี.ที.	สีลขันธวัคค์	"	ชฺ.ชฺ.	ชฺททกปาฐ	ชฺททกนิกาย
มหา.ที	มหวัคค์	"	ธ.ชฺ.	ธัมมบท	"
ปา.ที.	ปาฏิวัคค์	"	อฺ.ชฺ.	อฺทาน	"
มฺ.ม.	มฺลปณณาสก	มัชฌิมนิกาย	อิติวุ.ชฺ.	อิติวุตตก	"
ม.ม.	มัชฌิมปณณาสก	"	สุตฺต.ชฺ.	สุตตนิบาต	"
อฺปริ.ม.	อฺปริปณณาสก	"	วิมาน.ชฺ.	วิมานวัตถุ	"
สคาถ.ส.	สคาถวัคค์	สังยุตตนิกาย	เปต.ชฺ.	เปตวัตถุ	"
นิทาน.ส.	นิทานวัคค์	"	เถร.ชฺ.	เถรคาถา	"
ขนฺธ.ส.	ขันธ์วารวัคค์	"	เถรี.ชฺ.	เถรีคาถา	"
สพฺ.ส.	สพฺยตนวัคค์	"	ชา.ชฺ.	ชาดก	"
มหาวาร.ส.	มหาวารวัคค์	"	มหานิ.ชฺ.	มหานิทเทศ	"
เอก.อ.	เอกนิบาต	อังกุตตรนิกาย	จูฬนิ.ชฺ.	จูฬนิเทศ	"
ทูก.อ.	ทูกนิบาต	"	ปฏิสม.ชฺ.	ปฏิสมภิกขา	"
ติก.อ.	ติกนิกาย	"	อปทาน.ชฺ.	อปทาน	"
จตุกก.อ.	จตุกกนิบาต	"	พทุธว.ชฺ.	พทุธวงส์	"
ปญฺจก.อ.	ปญฺจกนิบาต	"	จริยา.ชฺ.	จริยาปิฎก	"
ฉกฺก.อ.	ฉกฺกนิบาต	"			

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๕๕ ให้อ่านว่า ไตรปิฎกฉบับบาลี เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

ท. = ทั้งหมด

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

มูลเหตุแห่งการเกิดขึ้นของหนังสือเล่มนี้ นับว่าเป็นการบังเอิญหรือ จับพลัดจับผลูอยู่ไม่น้อย. เรื่องมีว่า เมื่อทำการสำรวจเรื่องราวที่เป็นพุทธ - ประวัติจากพระโอษฐ์ ก็ดี เรื่องอื่น ๆ ก็ดี ในพระไตรปิฎก ข้าพเจ้าได้สะดุดตา ด้วยข้อความประเภทหนึ่ง ซึ่งดึงดูดความสนใจอย่างมาก จนถึงกับต้องหยุด พิจารณาข้อความส่วนนั้น ๆ อย่างพิถีพิถะห์ทุกคร่าวไป เพราะเป็น **ข้อความ ที่ไม่เคยคิด ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงมีดำรัสรุนแรงถึงเพียงนั้น** ทั้งในทางที่จะ “ขนาบ” และในทางที่จะ “ชี้ชวน” ข้อความเหล่านั้น ก็คือ ข้อความทั้งหมดที่บัดนี้ได้มาอยู่ในรูปของ “ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์” ในหนังสือ เล่มนี้เอง.

อาจจะมิผู้ฉงนว่า ทำไมจึงได้เรียกข้อความเหล่านี้ว่า “**ขุมทรัพย์ จากพระโอษฐ์**” และเป็นการเรียกอย่างแคล้งประชดประชันผู้อ่านบางประเภท หรือเปล่า. ปัญหานี้ได้เกิดขึ้นอย่างมากแล้ว ตั้งแต่พึงรวบรวมข้อความเหล่านี้ เสร็จว่าจะเรียกชื่อข้อความประเภทนี้ หรือหนังสือเล่มนี้เมื่อพิมพ์เสร็จแล้ว ว่าชื่ออะไรดี. เรื่องก็เป็นการบังเอิญอีกอย่างเดียวกัน ที่นึกขึ้นได้ถึง พระพุทธภาษิตที่ว่า “**คนกล่าวคำขนาบข่มขืนนั่นแหละ คือคนชี้ขุมทรัพย์ละ**” ดังนี้, ซึ่งได้ยกเอามาทำเป็นใบแทรกคั่นตอนของเรื่องทุก ๆ ตอนปรากฏอยู่แล้ว, จึงได้ให้ชื่อข้อความทั้งหมดนี้ ว่าเป็น “**ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์**”. แม้ภาษิต โบราณไทย ๆ เรา ก็พอจะหาได้ว่า “**คนดำนั่นแหละคือคนที่น่าขุมทรัพย์ มาเย็นน้ำ**” ฉะนั้น จึงเป็นอันว่าเรื่องพอจะเป็นที่เข้าใจกันได้ว่า ทำไมหนังสือนี้

(๘)

ขุมทรัพย์จากพระโศขุ

จึงมีชื่ออย่างนี้. ส่วนคำประเภทชี้ชวนวิงวอนนั้นไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลอะไร เพราะเป็นสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในฐานะเป็นขุมทรัพย์อย่างเหลือหลายอยู่แล้ว.

หนังสือเล่มนี้ ก็จัดได้ว่าอยู่ในจำพวกส่งเสริมการตามรอยพระยุคลบาท ในฐานะที่เป็น เครื่องสะกดใจให้สะลดสังเวช ในการที่ไม่ทำตนให้เหมาะสมแก่เพศของตน, และเป็น เครื่องส่งเสริมให้เกิดปีติปราโมชใจเมื่อได้มีความแน่ใจว่าได้ประพฤติตนตรงตามร่องรอยที่ทรงชี้ชวนไว้แล้ว. ภาคแรก เรียกว่า นิคคหพจน์ หรือคำขนาบ, ส่วนภาคหลังเรียก ปัคคาพจน์ หรือ คำชี้ชวน. นิคคหพจน์มี ๙ หมวด รวม ๑๒๔ เรื่อง, ปัคคาพจน์มี ๑๐ หมวด ๒๑๒ เรื่อง. รวมหมดทั้งสองภาคมี ๓๔๐ เรื่อง, เป็นเนื้อหนังสือ ๔๓๘ หน้า, ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับที่จะเป็นอุปกรณ์ในการให้ความสลดสังเวช และการกระตุ้นเตือนใจ. คำว่า “จากพระโศขุ” ในที่นี้ก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับที่มีอยู่ในชื่อหนังสือ “พุทธประวัติจากพระโศขุ” คือ รวบรวมเอามาเฉพาะที่เป็นพระพุทธานุชาต หรือคำที่ตรัสเอง อย่างเดียว, นับว่าเป็นข้อความที่ควรได้รับการพิจารณาด้วยความเอาใจใส่ และความเคารพอย่างสูง.

ผู้อ่านย่อมเห็นได้ด้วยตนเองว่า “ขุมทรัพย์” นี้ มีไว้สำหรับบรรพชิตโดยตรง. สมรวัสจะได้รับประโยชน์เพียงได้รับความรู้อันสมบูรณ์ในการร่วมมือกับผู้ขุดขุมทรัพย์อย่างไรเท่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นห่วงบริษัทประเภทบรรพชิตอย่างมากมายเพียงไร จะเห็นได้จากความมากของพระพุทธานุชาตประเภทนี้ ซึ่งมีระบุถึงบรรพชิตโดยตรงประเภทเดียว ทั้งนี้เป็นเพราะ การรักษาขุมทรัพย์ของพุทธศาสนาไว้ให้ได้นั้น ตกเป็นภาระของบรรพชิตโดยเฉพาะนั่นเอง. สมรวัสมีส่วนให้ความสนับสุนน ให้เหมาะสม

คำนำ

(๙)

แก่เพศของตน ๆ ก็นับว่าเพียงพอ แต่ทั้งนี้ต้องหมายถึงการไม่ร่วมมือ หรือ
สนับสนุนผู้แสวงหาขุมทรัพย์อันผิดทางด้วย, ฉะนั้นจึงต้องมีความรู้ในเรื่องนี้
อย่างเพียงพอด้วยกัน. เมื่อบรรพชิตเป็นผู้แจวผู้พาย และฆราวาสเป็นผู้
ให้กำลังเสบียงในลักษณะที่ถูกทางแล้ว ขุมทรัพย์นั้น ก็อยู่ในลักษณะ
ที่อาจเข้าถึงได้โดยแน่นอน.

เมื่อข้าพเจ้าแน่ใจว่าควรเลือกเก็บพระพุทธรูปประเภทนี้ขึ้นทำเป็น
หนังสือทำนองจากพระโอษฐ์อีกเล่มหนึ่งแล้ว ก็ได้เริ่มรวบรวมที่มาของเรื่อง
ประเภทนี้ไว้เรื่อย ๆ ทุก ๆ คราวที่ผ่านไป ตลอดถึงจัดให้มีการแปลลงในหนังสือ
พิมพ์พุทธศาสนารายตรีมาส ของคณะธรรมทาน ตามโอกาส ไปพลาง. ในที่สุด
ได้มอบเรื่องนี้ให้แก่ ส.ว. ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่กองตำราผู้หนึ่งของคณะธรรมทาน
เป็นผู้สำรวจเพิ่มเติมจากที่ข้าพเจ้าได้เคยสำรวจไว้ และให้ยกראงคำแปลต่อไป
ทั้งหมดจากที่ข้าพเจ้าได้เคยแปลไว้ จนตลอด. ข้าพเจ้าคงทำหน้าที่เพียงแต่ตรวจแก้
และให้คำแนะนำบางประการเท่านั้น ; ฉะนั้น เป็นอันกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้
สำเร็จขึ้นมาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของ ส. ว. เป็นส่วนใหญ่ การทำสารบาญ การ
เก็บคำทำปทานุกรมท้ายเล่ม และการเก็บหมวดธรรม มาจัดลำดับเป็นงานของ
ส. ว. กับเพื่อนบางคน จัดทำกันเองล้วน ด้วยการอุทิศน้ำพักน้ำแรงอย่างน่า
เลื่อมใส โดยไม่ต้องรบกวนข้าพเจ้าแต่ประการใด และนับว่าเป็นบุญคุณแก่
กิจการของมูลนิธิอย่างยิ่ง. ผู้ที่ได้รับประโยชน์และความพอใจจากหนังสือเล่มนี้
คงจะนึกอนุโมทนาด้วย ในความเสียสละของ “สหายนธรรมทาน” เหล่านี้
เป็นอย่างสูง.

ความยากลำบากอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง ในการจัดทำหนังสือเรื่องนี้ ก็คือ
การให้ชื่อเรื่องแก่เรื่องหนึ่ง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ ตลอดถึงการจัดลำดับเรื่อง
ให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การศึกษา ซึ่งมีลักษณะผิดจากความยุ่งยาก
ที่ได้รับ ในคราวจัดลำดับเรื่องในหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ อย่างที่จะ

(๑๐)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

เทียบกันไม่ได้. ความชำนาญในการจัดทำหนังสือเล่มนั้น ไม่ช่วยอะไรได้เลย ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้; ฉะนั้น ความบกพร่องในข้อนี้ เป็นสิ่งที่ต้องมีในการ จัดพิมพ์ครั้งแรกนี้ อย่างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง. คณะสหยาธรรมทานผู้จัดทำ ต้องขออภัยและหวังคำแนะนำของนักศึกษาทั้งหลาย เพื่อการแก้ไขให้ดีขึ้น ในการพิมพ์ครั้งต่อไป.

การทำปทานุกรมท้ายเล่มหนังสือนี้ ผู้ทำได้พยายามทำในลักษณะที่จะให้ ความสะดวกแก่ผู้ศึกษาอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้. ในหมวดอักษรหนึ่ง ๆ นั้น ได้แบ่งคำทั้งหมดออกเป็นสามพวก คือพวก คำขนาบ คำชี้ชวน และ ศัพท์ ธรรมะทั่วไป. สำหรับศัพท์ธรรมะทั่วไปนั้น รวบรวมคำไว้สามประเภท คือ ชื่อบุคคล, ชื่อสถานที่ หรืออื่น ๆ และชื่อชื่อธรรมหรือวิชาการอื่น ๆ. ผู้ที่จะทำการศึกษา หรือใช้ปทานุกรมนี้เป็นแบบค้น จะได้รับประโยชน์ถึงที่สุดใน เมื่อได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์แห่งการจัดลำดับคำเหล่านี้ ดังกล่าวนี้.

ในที่สุดนี้ สมาชิกสหยาธรรมทานทุกคน ที่มีส่วนช่วยกันจัดทำหนังสือ เล่มนี้ขึ้น ขออุทิศส่วนกุศลอันเกิดแต่ความตรากตรำในงานชิ้นนี้ เป็น ถามพลี ร่วมกัน บูชาแด่หมู่สงฆ์สาวกอรหันต์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในอภิลักขิตสมัย ตรงกับวันมาฆบูชา ๒๔๙๙ นี้; พร้อมด้วยคำขอรับรองแต่ท่านผู้ต้องการขุมทรัพย์ ทั้งหลาย ให้ช่วยกันทำการขุดค้นขุมทรัพย์ โดยวิธีที่ได้กล่าวไว้ในพระพุทธรดำรัส นั้น ๆ ให้เต็มตามความสามารถของตน ๆ สืบไป และโดยเฉพาะสมัยที่เรา สมมติกันว่าเป็นยุคกิ่งพุทธกาลนี้ เป็นพิเศษ.

อ.ป.

ในนามกองตำราคณะธรรมทาน

ไชยา

มาฆบูชา ๒๔๙๙

ลำดับเรื่อง
ในชุมนุมทรัพย์จากพระโอรส

	หน้า
อักษรย่อชื่อคัมภีร์	(๖)
คำนำ	(๗)
ผู้ชุมนุมทรัพย์	๑

หมวดที่ ๑
ว่าด้วยการทูล ๑๓ เรื่อง

ผ้าเปลือกปอ	๓
น้ำติดกันกะลา	๕
งูเปื้อนคุณ	๗
ทำตัวเหมือนโจร	๘
กอดกองไฟ	๑๑
การ “ตัด” ถึงเยื่อในกระดูก	๑๓
การถูกแทงด้วย “หอก”	๑๔
จิวร ที่ลูกเป็นไฟ	๑๖
ก้อนข้าวที่ลูกเป็นไฟ	๑๗
เตียงตั้งที่ลูกเป็นไฟ	๑๙

(๑๒)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

กฎวิหารที่ลูกเป็นไฟ	๒๑
ผู้หมดหวัง	๒๓
เมื่อใจกำเริบ	๒๔

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยการไม่สังวร ๑๕ เรื่อง

ผู้ถูกอุครอบด้าน	๒๙'
แมอตายเพราะหนู	๓๐
เนื่อนาที่ไม่เกิดบุญ	๓๑
เสียขวัญตั้งแต่เห็นผองคลี	๓๔
เสียขวัญตั้งแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก	๓๕
เสียขวัญตั้งแต่ได้ยินเสียงโห่ร้อง	๓๗
เสียขวัญตั้งแต่พอเริ่มการสัมปะหารกัน	๓๘
ผู้ตายคาที่	๓๙'
ผู้ตายกลางทาง	๔๐
ผู้ตายที่บ้าน	๔๒
ผู้รอดตาย	๔๔
ผู้นอนกรี้ต-เลยเถิด	๔๖
ผู้ชะล่าใจ	๔๗
ผู้ชอบเข้าบ้าน	๔๘
ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน	๔๙'

(๑๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ผู้ต้องการกินดี	๗๕
ผู้ต้องการอยู่ดี	๗๕
ภัยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี	๗๖
ภัยเกิดเพราะกลัวอด	๗๗
ราคีของนักบวช	๗๗
เมื่อใจปล้นชาวเมือง	๗๘
คนนอกบัญชี	๘๑
คนแหวกแนว	๘๑
คนทิ้งธรรม	๘๒
คืนวันมีแต่ “ความมืด”	๘๓
ผู้ถูกตรึง	๘๔
ผู้ถูกแมลงวันตอม	๘๕
ป่าช้าผีดิบ	๘๖

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยการเป็นทาสค้นหา ๘ เรื่อง

ผู้เห็นแก่อำมิต	๙๑
ไม่คุ้มค่าข้าวสุก	๙๒
ชี้ตามข้าง	๙๓
ติดบ่วงนายพราน	๙๕
ผู้ถูกล่าม	๙๖
หมองูตายเพราะงู	๙๘

(๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ลูกนอกคอก	๑๑๔
ผู้โหด	๑๑๕
ภิกษุร้องเพลง	๑๑๖
ผู้มัวแต่อดฉลาด	๑๑๗
พระหลวงตา	๑๑๘
พระถูกฆ่า	๑๑๙
ผู้หล่นจากศาสนา	๑๒๐

หมวดที่ ๗

ว่าด้วยการลืมนำปฏิญาณ ๒๔ เรื่อง

“กู เป็นโค!”	๑๒๕
สมณะกลับ	๑๒๖
ชอบใช้หญิงประคบประหงม	๑๒๗
ชอบสัพยอกกับหญิง	๑๓๐
ชอบสบตาหญิง	๑๓๑
ชอบฟังเสียงหญิง	๑๓๒
ชอบระลึกรวมหลังเกี่ยวกับหญิง	๑๓๒
ขอบคุณผู้อื่นบริโภคนาม	๑๓๓
ประพาศิพรหมจรรย์เพื่อเป็นเทพยดา	๑๓๔
ฉิบหายเพราะคลื่น	๑๓๕
ฉิบหายเพราะจระเข้	๑๓๖

ลำดับเรื่อง

(๑๗)

ฉิบหายเพราะวังวน๑๓๗
ฉิบหายเพราะปลาร้าย๑๓๘
เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น๑๓๙
หลงสะเก็ดแห้งว่าเป็นแก่น๑๔๑
หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น๑๔๒
หลงกระพี้ไม่ว่าเป็นแก่น๑๔๔
ไม่รู้ "ความลับ" ของชั้นห่า๑๔๕
ไม่รู้ "ความลับ" ของอุปาทานชั้น๑๔๖
ไม่รู้ "ความลับ" ของธาตุสี่๑๔๗
ไม่รู้ "ความลับ" ของอินทรีย์หก๑๔๗
ไม่รู้ "ความลับ" ของอินทรีย์ห้า๑๔๘
ไม่รู้ปฏิจสุมุขบาทไม่ได้เป็นสมณะ๑๔๘
ไม่รู้อุริยสังข์ไม่ได้เป็นสมณะ๑๕๐

หมวดที่ ๘

ว่าด้วยพิษสงทางใจ ๑๓ เรื่อง

ดาบที่หมกอยู่ในจิวร๑๕๓
ยาพิษในโลก๑๕๕
ผู้ตกแห๑๕๖
ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท๑๕๗
ม้าพยศแปดจำพวก๑๕๙
ม้าทิ้งรถ๑๕๙
ม้าหักไม้รถ๑๕๙

(๑๘)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ม้าเตงอนรถ ๑๖๐
ม้าหางรถ ๑๖๐
ม้าทำลายรถ ๑๖๑
ม้ากัดสายบังเหียน ๑๖๑
ม้ายืนนิ่ง ๑๖๒
ม้าหมอบ ๑๖๒
ผู้มีความจำเป็นต้องคิดทำลายสงฆ์ ๑๖๓
ผู้จมนิดในหลุมคูถ ๑๖๕
สันดานกา ๑๖๖
พระรังโรค ๑๖๘
ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน ๑๖๙
ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา ๑๗๐
ลิงติดตั้ง ๑๗๑
ลาสี่กเพราะติดเมา ๑๗๓

หมวดที่ ๙

ว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ๑๓ เรื่อง

รอดวายเพราะผู้นำ ๑๗๗
อุบิฆมาเยเสีย ๑๗๘
อาจารย์เสีย ๑๗๙
เถระเสีย ๑๘๐

ลำดับเรื่อง

(๑๙)

เถระที่ต้องระวัง	๑๘๐
เถระพาล	๑๘๑
เถระวิปริต	๑๘๒
เถระโลเล (หลายแบบ)	๑๘๓
พ่อฆ่าลูก	๑๘๔
สมภารผิดหลัก	๑๘๖
สมภารติดถิ่น	๑๘๖
สมภารติดที่อยู่	๑๘๗
นรกของสมภารเจ้าวัด	๑๘๘
ผู้ชิวณิงวอน	๑๘๙

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วยการมีศีล ๔๗ เรื่อง

ผ้ากาสี	๑๙๑
รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา	๑๙๓
ผู้ที่ควรเข้าใกล้	๑๙๔
ละได้จักอยู่เป็น “พระ	๑๙๕
สมณพราหมณ์ที่ไม่นับถือ	๑๙๖
ผลประโยชน์ของความเป็นสมณ	๑๙๗
ผู้มีศีล ละความทุกข์เสียได้	๑๙๘
ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว	๑๙๙

ผู้มีศีล	ไม่ทำลายพืชคามและภุตคาม	๒๐๑
ผู้มีศีล	ไม่ทำการบริโภคนกคสม	๒๐๑
ผู้มีศีล	ไม่ดูการเล่น	๒๐๒
ผู้มีศีล	ไม่เล่นการพนัน	๒๐๒
ผู้มีศีล	ไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่	๒๐๓
ผู้มีศีล	ไม่ประดับตกแต่งร่างกาย	๒๐๔
ผู้มีศีล	ไม่พูดคุยเดรัจฉานกถา	๒๐๔
ผู้มีศีล	ไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน	๒๐๕
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนชาว	๒๐๖
ผู้มีศีล	ไม่ล่อลวงชาวบ้าน	๒๐๖
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนคนกลาง	๒๐๗
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนลักษณะสิ่งของ	๒๐๘
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนนายการรบพุ่ง	๒๐๘
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนโหราศาสตร์	๒๐๙
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนนายดินฟ้าอากาศ	๒๑๐
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนคุณุภษยาม	๒๑๐
ผู้มีศีล	ไม่เบียดเบียนผีและหมอยา	๒๑๑
อธิศีลสิกขา	๒๑๒
สมณกิจ	๒๑๒
กิจของชาวนา	๒๑๓
ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน	๒๑๔
เครื่องมือละกิเลส	๒๑๕
เมื่อมีศีลควรส่งตนไปในแนวเภากิเลส	๒๑๖
อริยกัณฑ์ศีล	๒๑๖

ศิลปะอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ	๒๑๗
ชำระศิลปะและทิวภูมิให้บริสุทธิ์ก่อน	๒๑๘
ศิลปะเป็นฐานรองรับ สติปัญญาอันดี	๒๑๙
ศิลปะเป็นฐานรองรับ สติปัญญาอันดี (อีกนัยหนึ่ง)	๒๒๑
ศิลปะเป็นฐานรองรับ โปชฌงค์เจ็ด	๒๒๒
ศิลปะเป็นฐานรองรับ อริยมรรคมีองค์แปด	๒๒๓
ศิลปะสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค	๒๒๔
ศิลปะสมบัติเป็นธรรมที่อุปการะมากขึ้นแอก	๒๒๔
ศิลปะสมบัติช่วยทำให้อริยมรรคเจริญเต็มที่	๒๒๕
ผู้มีศิลปะ จักถึงแก่นธรรม	๒๒๖
อำนาจศิลปะที่เป็นตัวกุศล	๒๒๗
อานิสงส์สำหรับผู้ทำศิลปะให้บริสุทธิ์	๒๒๙
ผู้อยู่เหนือความหวัง	๒๓๒
เมื่อราชามีกำลัง	๒๓๒
ประสพบุญใหญ่	๒๓๓

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วยการมีสังวร ๑๓ เรื่อง

ผู้มีหลักเสาเขื่อน	๒๓๗
ไม่ตกอบายดีกว่า	๒๓๙
ช่างนาบุญ	๒๔๐
ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว	๒๔๓

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว (อีกนัยหนึ่ง) ๒๔๖
ผู้อยู่ในร่องรอย ๒๔๘
ผู้สมควรอยู่ป่า ๒๔๙
ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี ๒๔๙
ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง ๒๕๐
กระดองของบรรพชิต ๒๕๑
เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้ ๒๕๒
ผู้สำรวจมาจากภายใน ๒๕๔
เปรียบด้วยหม้อเต็มปิดไว้ ๒๕๔
เปรียบด้วยน้ำลึก - เงาลึก ๒๕๔
เปรียบด้วยมะม่วงสุก สีม่วงก็สุก ๒๕๕
ผู้ได้รับผลแห่งอินทรียสังวร ๒๕๕

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วยการเป็นอยู่ชอบ ๔๓ เรื่อง

ก. เกี่ยวกับลามกสักการะ ๖ เรื่อง คือ :-

ผู้รู้เท่าทันลามกสักการะ ๒๕๙
ผู้รู้จักอันตรายของทิวสุธรรมสุข ๒๖๐
ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้ ๒๖๑
ผู้ที่นำเคารพ ๒๖๑
ผู้ที่น่ารัก ๒๖๒
ภิกษุที่ดี ๒๖๓

ข. เกี่ยวกับธรรมเนียมการเป็นอยู่ของพระอริยเจ้า ๕ เรื่อง คือ :-

การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต	๒๖๔
ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า	๒๖๕
ผู้อยู่ด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า	๒๖๗
ผู้ระลึกถึงที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต	๒๗๑
ผู้สอบทานตัวเอง	๒๗๒

ค. เกี่ยวกับการทำให้ตรงตามพุทธประสงค์ ๑๐ เรื่อง คือ :-

ธรรมทายาท๒๗๔
ฉันอาหารวันละหนเดียว๒๗๕
หลังอาหารแล้วภาวนา๒๗๕
ผู้ซึ่งสายพิณพอเหมาะ๒๗๖
ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง๒๗๗
ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง๒๗๘
ทางรอดสำหรับภิกษุไข้๒๘๒
ผู้อยู่ใกล้นิพพาน๒๘๓
ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง๒๘๕
ผู้เป็นอยู่ถูกพระพุทธรักษา๒๘๖

ฅ. เกี่ยวกับการประพาศพรหมจรรย์ ๑๔ เรื่อง คือ :-

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์๒๘๘
เครื่องประดับของพรหมจรรย์๒๘๘
ผลของพรหมจรรย์ที่แยกกาย๒๘๙
โพธิปักขิยธรรม๒๙๓

(๒๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

สติปัญญาที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๓
สัมมปธานที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๔
อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๕
อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๖
พละที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๗
โพชฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๗
อภิวรรคที่เอียงไปนิพพาน	๒๙๘
เชิงรองของจิต	๒๙๙
อริยสัมมาสมาธิ	๓๐๐
โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๓๐๑

ง. เกี่ยวกับระเบียบแห่งการอยู่กันเป็นหมู่ ๘ เรื่อง คือ :-

หมู่ซึ่งอยู่เป็นผาสุก	๓๐๑
ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก	๓๐๓
ภิกษุเก่าคอยช่วยภิกษุใหม่	๓๐๔
การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๑	๓๐๕
การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๒	๓๐๗
การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๓	๓๐๘
การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๔	๓๐๙
การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๕	๓๐๙

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วยการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส ๑๒ เรื่อง

พ่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล	๓๑๓
------------------------------	------	------	------	------	-----

ผู้เลือกเอาข้างอู่อู่อ่า	๓๑๕
ผู้ชนะภัย ๕ อย่าง	๓๑๗
ผู้อู่อ่าชนะภัย ๕ อย่าง	๓๒๐
ผู้หมดราศี	๓๒๒
คนในบัญชี	๓๒๗
คนไม่แหวกแนว	๓๒๘
คนไม่ทิ้งธรรม	๓๒๙
คืนวันที่มีแต่ “ความสว่าง”	๓๓๐
ผู้ไม่ถูกตรึง	๓๓๑
ผู้รอดจากการลี้ก	๓๓๒
ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก “แมลงวันตอม”	๓๓๓

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณหา ๗ เรื่อง

ผู้เห็นแก่ธรรม	๓๓๗
ข้าวของชาวเมืองไม่เสียเปล่า	๓๓๘
คุ่มค่าข้าวสุก	๓๓๘
เนื้อที่ไม่ติดบ่วงนายพราน	๓๓๙
ผู้ไม่ถูกล่าม	๓๔๑
มิตติภิกขุ	๓๔๒
ไม่เป็นโรคของเที่ยวเรื่อยเปื่อย	๓๔๓

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม ๑๘ เรื่อง

ผู้ไม่ใช่หนักแก้ว นกขุนทอง	๓๕๗
อุจฉรรม	๓๕๘
ปรียติที่ไม่เป็นงูพิษ	๓๕๙
ผู้สนทนาถูกเรื่องที่ควรสนทนา	๓๕๑
เนื้อแท้ ที่ไม่อันตรธาน	๓๕๒
ยอดแห่งความเพียร	๓๕๒
ผู้ไม่มีอหังการ	๓๕๓
ผู้ไม่ทำศาสนาเสื่อม	๓๕๕
ผู้สามารถทำพระศาสดาให้เป็นมิตร	๓๕๖
คนควรเลี้ยงโค	๓๕๗
พวกรู้จักรูป	๓๕๘
พวกฉลาดในลักษณะ	๓๕๙
พวกคอยเหยียบไช้ขวาง	๓๕๙
พวกปิดแผล	๓๕๙
พวกสุขุมควิน	๓๖๐
พวกรู้จักทำที่ควรไป	๓๖๐
พวกรู้จักน้ำที่ควรดื่ม	๓๖๐
พวกรู้จักทางที่ควรเดิน	๓๖๑
พวกฉลาดในที่ที่ควรไป	๓๖๑
พวก “รีดนมโค” ให้มีส่วนเหลือ	๓๖๑
พวกบูชาผู้เฒ่า	๓๖๑

ลำดับเรื่อง

(๒๗)

ลูกนอกคอก ๓๖๒
ทางเจริญของ “ลูกในคอก”		 ๓๖๓
ผู้ไม่โลเล ๓๖๖
ผู้ไม่ร้องเพลง	 ๓๖๗
ผู้ไม่ประมาท	 ๓๖๘
ผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม			 ๓๖๘
ผู้ตายไม่เสียที	 ๓๖๙
ผู้ไม่หล่นจากศาสนา	 ๓๗๐

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วยการไม่ลืมคำปฏิญาณ ๓๕ เรื่อง

สมณสากยปุตติยะที่แท้	 ๓๗๓
สมณภาพแห่งสมณสากยปุตติยะ	 ๓๗๔
สมณพราหมณ์ที่แท้ ๓๗๕
สมณะบัวขาว	 ๓๗๕
สมณะบัวหลวง	 ๓๗๖
สมณะยุพราช	 ๓๗๖
สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)	 ๓๗๗
สมณะในธรรมวินัยนี้ ๓๗๗
ผู้ทำสมคำปฏิญาณว่า “สมณะ” ๓๗๙

ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ	๓๗๙
ผู้มีกายสมาจารบริสุทธิ์	๓๘๐
ผู้มีวจีสมาจารบริสุทธิ์	๓๘๑
ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธิ์	๓๘๒
ผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์	๓๘๒
ผู้ปิดกั้นอภิษณาโทมนัสให้หยุดไหล	๓๘๓
ผู้รู้ประมาณการบริโภค	๓๘๔
ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้	๓๘๕
ผู้มีสติสัมปชัญญะ	๓๘๕
ผู้ค้นหาวิเวกธรรม	๓๘๖
ผู้ได้บรรลุนานที่หนึ่ง	๓๘๘
ผู้ได้บรรลุนานที่สอง	๓๘๙
ผู้ได้บรรลุนานที่สาม	๓๙๐
ผู้ได้บรรลุนานที่สี่	๓๙๑
บุพเพนิวาสานุสสติญาณ	๓๙๑
จตุปปาตญาณ	๓๙๒
อัสวักขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง	๓๙๓
ยอมเสียชีวิตไม่ยอมล่องลิกขาบท	๓๙๕
ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น	๓๙๖
รู้ “ความลับ” ของขันธห้า	๓๙๘
รู้ “ความลับ” ของอุปาทานขันธ	๓๙๘
รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่	๓๙๙
รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก	๓๙๙
รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ห้า	๔๐๐

ลำดับเรื่อง

(๒๙)

รู้ปฏิบัติสมุบบาทจึงเป็นสมณะได้ ๔๐๑
รู้ร้อยสัจจึงเป็นสมณะได้ ๔๐๒

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วยการหมดพิษสงทางใจ ๑๓ เรื่อง

สระน้ำที่มีอยู่ภายใต้จักร ๔๐๕
ผู้เว้นยาพิษในโลก ๔๐๗
ผู้ไม่ตกแหว ๔๐๘
ผู้ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน ๔๐๙
ผู้ไม่ควรอยู่คอก ๔๑๐
ผู้มีเพียรตลอดเวลา ๔๑๑
ผู้ไม่ต้องกลายเป็น “ลิงติดตั้ง” ๔๑๓
ผู้อยู่เหนือการลี้ก ๔๑๔
คุณธรรมของพระโสดาบัน ๔๑๕
คุณธรรมของพระสกทาคามี ๔๑๗
คุณธรรมของพระอนาคามี ๔๑๗
คุณธรรมของพระอรหันต์ ๔๑๙
หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา ๔๑๙

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ๑๔ เรื่อง

รอดได้เพราะผู้นำ ๔๒๓
------------------	------	------	------	----------

(๓๐)

ขุมทรัพย์จากพระโอรสู

อุปชฌายะที่ถูกต้องตามธรรม	๔๒๖
อาจารย์ที่ถูกต้องตามธรรม	๔๒๗
ผู้ควรมีศิษย์อุปัฏฐาก	๔๒๗
เถระดี	๔๒๘
เถระที่ไม่ต้องระวัง	๔๒๙
เถระบัณฑิต	๔๓๐
เถระไม่วิปริต	๔๓๐
เถระไม่โลเล (หลายแบบ)	๔๓๒
พ่อไม่ฆ่าลูก	๔๓๓
สมภารถูกหลัก	๔๓๔
สมภารไม่ติดถิ่น	๔๓๕
สมภารไม่ติดที่อยู่	๔๓๕
สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด	๔๓๖

หมวดที่ ๑๙

ว่าด้วยเนื่อนาบุญของโลก ๑๐ เรื่อง

เนื่อนาบุญ เกิดจากองค์สามมีศีลเป็นต้น	๔๔๑
เนื่อนาบุญ เกิดจากการมีสังวร	๔๔๓
เนื่อนาบุญ เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ	๔๔๔
เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส	๔๔๗
เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณหา	๔๕๒
เนื่อนาบุญ เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม	๔๕๓

ลำดับเรื่อง

(๓๑)

เนื่อนานุญ	เกิดจากการไม่ลืมนำปฏิญาณ	๔๕๙
เนื่อนานุญ	เกิดจากการหมดพิษสงทางใจ	๔๖๑
เนื่อนานุญ	เกิดเพราะได้รับฝึกตามลำดับ	๔๖๒
พินัยกรรม	ของ “พระสังฆบิดา”	๔๖๕
ปทานุกรม	๔๖๗
ลำดับหมวดธรรม	๕๓๒

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ภาค ๑

นิคคหพจน์ - คำขนาบ

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการทุจริต

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สั่งวร

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยเกียรติและลาภสักการะ

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยการเป็นทาสตัณหา

หมวดที่ ๖ ว่าด้วยการหละหลวมในธรรม

หมวดที่ ๗ ว่าด้วยการลืมนำปฏิญาณ

หมวดที่ ๘ ว่าด้วยพิษสงทางใจ

หมวดที่ ๙ ว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรกุภมิสุสามิ

อานนท ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นินคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหิ อานนุท วกุขามิ

อานนท ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนุท วกุขามิ

อานนท ! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส จสุสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อปปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํ ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นินคฺคยฺหาหิ เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชฺมานสฺส เสยฺโย หิติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย การทูล

๑. ผู้เปลือยกบ
๒. น้ำติดกันกะลา
๓. งูเปื้อนคูด
๔. ทำตัวเหมือนโจร
๕. กอดคองไฟ
๖. การ “ตัด” ถึงเยื่อในกระดูก
๗. การถูกแทงด้วย “หอก”
๘. จีวรที่ลุกเป็นไฟ
๙. ก้อนข้าวที่ลุกเป็นไฟ
๑๐. เตียงตั้งที่ลุกเป็นไฟ
๑๑. กุฎีวิหารที่ลุกเป็นไฟ
๑๒. ผู้หมดหวัง
๑๓. เมื่อโจรกำเริบ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย การทุศีล

ผ้าเปลือกปอ^๑

ภิกษุ ท.! ผ้าทอด้วยเปลือกปอ ถึงแม้จะยังใหม่อยู่ สีก็ไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ราคาก็ถูก, แม้จะกลางใหม่กลางเก่าแล้ว สีก็ยังไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาก็ถูกมาก, แม้จะเก่าคร่ำแล้ว สีก็ยังไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาก็ถูกมากอยู่นั่นเอง. ผ้าเปลือกปอ ที่เก่าคร่ำแล้ว มีแต่จะถูกใช้เช็ดหม้อข้าว หรือทิ้งอยู่ตามกองขยะมูลฝอย นี่ฉันใด;

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ที่ทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : แม้เพิ่งบวชใหม่ เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดูสีไม่งาม ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ ว่า มีผ้าเปลือกปอ เป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์ แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน; เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้า ก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจิวร บิดงาบต

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อ. ๒๐/๓๑๗/๕๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อยเหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ

ภิกษุ ท.! แม้ภิกษุ ผู้อายุปานกลาง เมื่อเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน, เรากล่าวว่า มีผิพพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดูสีไม่งาม ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ชื่อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน; เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจัวร์บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท.! แม้ภิกษุ ผู้เป็นเถระ เมื่อเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน, เรากล่าวว่า มีผิพพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดูสีไม่งาม ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ชื่อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน; เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจัวร์บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้น

ยอมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ว่ามีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุเถระชนิดนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะว่าให้ว่า “ประโยชน์อะไร” ด้วยคำพูดของท่าน ซึ่งเป็นคนพาล คนเขลา, คนอย่างท่านหรือจะรู้จักสิ่งที่ควรพูด” ดังนี้. ภิกษุเถระนั้น ถูกเขาว่าให้ก็โกรธ แค้นใจ กล่าววาจาหยาบออกมา โดยอาการที่ทำให้ตนต้องถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมในภายหลัง จึงเป็นเหมือนผ้าเปลือกปอเก่าคร่ำ ที่เขาทิ้งเสียตามกองขยะมูลฝอย ฉะนั้น แล.

น้ำติดกันกะลา^๑

“ราหุล! เธอเห็นน้ำที่เหลื่ออยู่นิดหนึ่งที่ก้นภาชนะนี้หรือ ? ”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า!”

“ราหุล! นักบวชที่ไม่มีความละเอียดในการแกล้างแก้วเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็ มีความเป็นสมณะชนิดเดียว เหมือนน้ำที่เหลื่ออยู่ที่ก้นภาชนะนี้ฉันนั้น”.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสาดน้ำนั้นเทไป (ด้วยอาการที่น้ำจะเหลื่อติดอยู่ได้น้อยที่สุดเป็นธรรมดา)แล้วตรัสว่า :

“ราหุล! เธอเห็นน้ำที่ถูกสาดเทไปแล้ว มิใช่หรือ ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า!”

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จูฬราหุลโฆวาทสูตร ม.ม. ๑๓/๑๒๓/๑๒๖, ตรัสแก่พระราหุล ขณะที่ทรงล้างพระบาทด้วยพระองค์เอง แล้วทรงเหลือน้ำติดกันกะลาเพื่อเป็นอุปมา, ที่เวฬุวัน ใกล้นครราชคฤห์.

“ราหุล! นักบวช ที่ไม่มีความละเอียดในการแก้มูกว่าเท็จ ทั้งที่รู้อยู่
ว่าเป็นเท็จ ก็มีความเป็นสมณะ เหลืออยู่น้อย เหมือนน้ำที่สักว่าเหลือติด
อยู่ตามภาชนะ (หลังจากที่สาดเทออกไปแล้วโดยแรง) นี้ ฉะนั้น”.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้นแล้ว ตรัสว่า :

“ราหุล! เธอเห็นภาชนะที่คว่ำอยู่แล้วนี้ มิใช่หรือ ? ”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า!”

“ราหุล! นักบวชที่ ไม่มีความละเอียดในการแก้มูกว่าเท็จ ทั้งที่รู้อยู่
ว่าเป็นเท็จ ก็ มีความเป็นสมณะ เท่ากับน้ำที่เขาคว่าภาชนะเสียแล้ว
อย่างนี้ ฉะนั้น”.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหงายภาชนะนั้นขึ้นมาดูแล้ว ตรัสว่า :

“ราหุล! เธอเห็นภาชนะอันว่างจากน้ำนี้แล้ว มิใช่หรือ ? ”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า!”

“ราหุล! นักบวช ที่ไม่มีความละเอียดในการแก้มูกว่าเท็จ ทั้งที่รู้อยู่
ว่าเป็นเท็จ ก็ มีความเป็นสมณะ เท่ากับความว่างเปล่าของน้ำในภาชนะนี้
ฉะนั้นเหมือนกัน .. ฯลฯ..”

“ราหุล! เรากล่าวว่า กรรมอันลามกน้อยหนึ่ง ซึ่งนักบวชที่ไม่
มีความละเอียดในการแก้มูกว่าเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ จะทำไม่ได้
หาไม่. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ว่า
“เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา แม้แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น” ดังนี้. ราหุล!
เธอทั้งหลายพึงสำเหนยใจไว้ดังนี้”.

“ราหุล! กระจกเงามีไว้สำหรับทำอะไร ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! กระจกเงามีไว้สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า!”

^๑ กระจกเงาในที่นี้คือศัพท์ว่า อาทาส, เป็นแผ่นทองเหลืองหรือโลหะชนิดเดียวกันขัดมัน.

“ราหุล! กรรมทั้งหลาย ก็เป็นสิ่งที่บุคคลควรสอดส่องพิจารณา ดูแล้ว ๆ เล่า ๆ เสียก่อน จึงทำลงไปทางกาย, ทางวาจา, หรือทางใจ ฉะนั้นเดียวกับกระจกเงานั้นเหมือนกัน.”

งูเปื้อนคุณ^๑

ภิกษุ ท.! นักบวชชนิดใด ที่ทุก ๆ คนควรขยะเขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมมเหมือนบ่อที่เทยยะมูลฝอย. ภิกษุ ท.! นักบวชชนิดนี้แล ที่ทุก ๆ คนควรขยะเขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้. ข้อนั้น เพราะอะไร ? ภิกษุ ท.! เพราะเหตุว่า ถึงแม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิด จะไม่ถือเอา นักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็ตาม, แต่ว่า เสียงล่ำลืออันเลื่อมเสีย จะระบือไปว่า “คน ๆ นี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือน งูที่ตกลงไปจมอยู่ในหลุมคูถ กัดไม่ได้ ก็จริงแล, แต่มันอาจทำคนที่เข้าไปช่วยยกมันขึ้นจากหลุมคูถให้เปื้อน ด้วยคูถได้ (ด้วยการดินของมัน) นี้ฉันใด.^๒ ภิกษุ ท.! แม้ผู้เข้าใกล้ชิด

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๕๘/๔๖๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ อรรถกถา เปรียบความทูลกับหลุมคูถ, เปรียบนักบวชทูลกับงูที่จมอยู่ในหลุมคูถ, เปรียบคนที่เข้าไปคบหาคนทูล กับคนที่เข้าไปช่วยยกงูขึ้นจากหลุมคูถ.

จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็จริงแล, แต่ว่า เสียงล่ำลืออันเสื่อมเสีย จะระบือไปว่า “คน ๆ นี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามาก” ดังนี้ ฉะนั้น เหมือนกัน. เพราะเหตุนี้ นักบวชชนิดนี้ จึงเป็นคนที่ทุก ๆ คน ควรขยะเขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้.

ทำตัวเหมือนใจ^๑

ภิกษุ ท.! มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ห้า ย่อมมีโอกาสตัดช่องก็ได้ ย่องเบาก็ได้ ปล้นสดมภ์ก็ได้ ตีชิงก็ได้. องค์ห้าอย่างใดกันเล่า ? องค์ห้าในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยที่ช่องสุม ๑, ได้อาศัยที่กำบัง ๑, ได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ ๑, ได้อาศัยการโปรยทรัพย์ ๑, เทียวไปคนเดียว ๑.

มหาโจรได้อาศัยที่ช่องสุม เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยเกาะแก่งในแม่น้ำ หรือได้อาศัยหุบเหวตามภูเขา. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยที่ช่องสุม.

มหาโจรได้อาศัยที่กำบัง เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยพงหญ้าหรือป่ารก ได้อาศัยเนินดินหรือราวป่าใหญ่เพื่อเป็นที่กำบัง. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยที่กำบัง.

มหาโจรได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยพระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาร เป็นที่พึ่งว่า “ถ้าใครจักโจมตีเราด้วยเรื่องอะไร ๆ พระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาร

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๔๕/๑๐๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหล่านี้ จักช่วยได้แทนเรา” ดังนี้. ครั้นใครโจมตีมหาโจรนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, พระราชาหรืออำมาตย์ของพระราชาเหล่านั้น ก็ช่วยได้แทนให้จริง. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ.

มหาโจรได้อาศัยการโปรยทรัพย์ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์สมบัติมาก เขามีแผนการไว้ว่า “ถ้าใครจักโจมตีเราด้วยเรื่องอะไร ๆ เราจะปิดปากมันเสียด้วยทรัพย์สมบัตินี้” ดังนี้. ครั้นใครโจมตีมหาโจรนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, เขาก็ปิดปากคนเหล่านั้นเสียด้วยทรัพย์สมบัตินั้น. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยการโปรยทรัพย์.

มหาโจรเที่ยวไปคนเดียว เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรประพฤติตนเป็นคนไม่มีเหย้าเรือน เที่ยวไปแต่ผู้เดียว. ที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุไร ? เพราะมหาโจรนั้นคิดว่า “มนต์ลับของตนอย่าได้แพร่กระจายไปภายนอกเลย” ดังนี้. นี้แล เรียกว่า มหาโจรเที่ยวไปคนเดียว.

ภิกษุ ท.! มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์เหล่านี้แล้ว ย่อมมีโอกาสตัดช่องก็ได้ ย่อมเบาก็ได้ ปล้นสดมภ์ก็ได้ ตีชิงก็ได้, ข้อนี้ฉันใด;

....

ภิกษุ ท.! ข้อนี้ก็ฉันนั้น : ภิกษุลามก ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง ย่อมทำตนให้ถูกขูดราก ให้ถูกกำจัดความดี เป็นผู้มีใจชั่วติดตัว ผู้รู้พากันติเตียน ได้ประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? เหตุห้าอย่างในกรณีนี้คือ ภิกษุลามก ได้อาศัยที่ช่องสุม ๑, ได้อาศัยที่กำบัง ๑, ได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ ๑, ได้อาศัยการโปรยทรัพย์ ๑, เที่ยวไปคนเดียว ๑,

ภิกษุลามกได้อาศัยที่ช่องสุม เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันคดโกง. เป็นผู้ประกอบด้วยวจีกรรมอันคดโกง. เป็นผู้ประกอบด้วยมโนกรรมอันคดโกง. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยที่ช่องสุม.

ภิกษุลามกได้อาศัยที่กำบัง เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเป็นคนมีมิจฉาทิฎฐิ ประกอบด้วยทิฎฐิอันแผ่นดินงไปจับเอาปลายสุดโด่งแห่งความเห็นทั้งปวง^๑ นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยที่กำบัง

ภิกษุลามกได้อาศัยพึงฟังผู้มีอำนาจ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกได้อาศัยพระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชารเป็นที่ฟังว่า “ถ้าใครจักใจเราด้วยเรื่องอะไร ๆ , พระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาร เหล่านี้ จักช่วยได้แทนเรา” ดังนี้. ครั้นใครใจภิกษุลามกนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, พระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชารเหล่านั้น ก็ช่วยได้แทนให้จริง. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยพึงฟังผู้มีอำนาจ.

ภิกษุลามกได้อาศัยการโปรยทรัพย์ เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร เธอมีแผนการได้ว่า “ถ้าใครใจเราด้วยเรื่องอะไร ๆ เราจักปิดปากเขาเสียด้วยลาภนี้” ดังนี้. ครั้นใครใจภิกษุลามกนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, เธอก็ปิดปากคนเหล่านั้นเสียด้วยลาภนั้น. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกได้อาศัยการโปรยทรัพย์.

^๑ เช่นยึดความเห็นว่า ตายแล้วเกิด, หรือตายแล้วสูญ เป็นต้น ; มิได้ถือว่ามีเหตุมีปัจจัย : ถ้าปัจจัยเหลือ ก็เกิด, หหมดปัจจัย ก็ไม่เกิด, ดังนี้ เป็นต้น

ภิกษุลามกเที่ยวไปคนเดียว เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุลามกเลี้ยงไปอยู่เสียตามชนบทปลายแดนแต่ผู้เดียว เธอเข้าไปสู่สกุลทั้งหลายในชนบท (ที่ไร้การศึกษา) นั้น ๆ ย่อมได้ลาภ. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกเที่ยวไปคนเดียว.

ภิกษุ ท.! ภิกษุลามก ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมทำตนให้ถูกขุดราก ให้ถูกจำกัดความดี เป็นผู้มีความชั่วติดตัว ผู้รู้พากันติเตียนได้ประสพสิ่งมีโทษบุญเป็นอันมาก อย่างนี้แล.

กอดกองไฟ^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย เห็นกองไฟใหญ่ อันร้อนแรง ลูกโพลงมีแสงโชติช่วง โฉนหรือไม ?

“เห็น พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจความสงสัยนี้ว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน คือ การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด กองไฟกองใหญ่อันร้อนแรงลูกโพลงมีแสงโชติช่วง กับ การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวล ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวล นั้นแหละดีกว่า. เพราะว่า การที่เข้าไปนั่งกอด

^๑บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๒๙/๖๙, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง, ระหว่างการเดินทาง ถึงกองไฟใหญ่แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

นอนกอดไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลูกไฟลงมีแสงโชติช่วง นั้นเป็นความทุกข์
ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ :
การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอดไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลูกไฟลงมีแสง
โชติช่วง นั้นตากหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก
ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำ
ที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติ
พรหมจรรย์ ก็ปฏิญาณว่าเป็นประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติ
หมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย ซ้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท.! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย
เนื่องจากเหตุที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอดไฟกองใหญ่อย่างนั้น หาได้เป็น
เหตุให้เขาต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย
เพราะการทำลายแห่งกายไม่ ; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก
ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำ
ที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติ
พรหมจรรย์ก็ปฏิญาณว่าเป็นประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติ
หมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) เข้าไปนั่งกอด
นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือ
นางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอันนิมนวลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลาย
แห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก.

การ “ตัด” ถึงเยื่อในกระดูก^๑

ภิกษุ ท.! พวกเขาทั้งหลาย จักตัดสินเรื่องความสองข้อนี้ ว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน คือ การที่บุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกทำด้วยขนทรายอันเหนียวพันเข้าที่ข้างทั้งสองข้างแล้วฉีกไปฉีกมา : มันตัดผิวหนังแล้วตัดหนัง, ตัดหนังแล้วตัดเนื้อ, ตัดเนื้อแล้วตัดเอ็น, ตัดเอ็นแล้วตัดกระดูก, ตัดกระดูกแล้วเข้าจดเยื่อในกระดูกอยู่ กับ การรับการอภิวาทของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การรับการอภิวาทของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้นแหละดีกว่า; เพราะว่าการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พันเข้าที่ข้างทั้งสองข้างแล้วฉีกไปฉีกมา : มันบาดผิวหนัง ... ฯลฯ ... จนจดเยื่อในกระดูก นั้นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเขาทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พันเข้าที่ข้างทั้งสองข้างแล้วฉีกไปฉีกมา : มันบาดผิวหนัง ... ฯลฯ ... จนจดเยื่อในกระดูก นั้นต่างหากเป็นการดีสำหรับคนซึ่งเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลำบาก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพหุจรริย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพหุจรริย์ เป็นคนเฒ่าในเปี้ยกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อเทขายมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค.อ. ๒๓/๑๓๐/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ภิกษุ ท.! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง เขาเชื่อกขนมรายอันเหนียว พันแข้งทั้งสองข้างแล้วฎไปฎมา หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้ว ก็กินแห่งตัวเองมีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็บัญญัติว่า เป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรมจรรย์ ก็บัญญัติว่าประพฤติพรมจรรย์ เป็นคนน่าใน เปี้ยกณะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) รับการอภิวัตของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาลหรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบายทุกคติ วินิบาต นรก.

การถูกแทงด้วย “หอก”^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง แทะเขาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้า ทาน้ำมันทำให้ลื่น กับ การรับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค.อ. ๒๓/๑๓๑/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! การรับกรไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้นแหละดีกว่า. เพราะว่าการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทะเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้า ทาน้ำมันทำให้ลื่น นั้นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทะเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้า ทาน้ำมันทำให้ลื่น นั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฒ่าใน เปียกและมีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท.! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เฉียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง แทะเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้า ทาน้ำมันทำให้ลื่น หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่. ส่วนการที่เขาเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฒ่าในเปียกและมีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) รับกรไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

จิวรที่ลุกเป็นไฟ^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจเรื่องความสงสัยนี้ ว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบุรุษมีกำลังมหาศาลเอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย กับการนุ่งห่มจิวรที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การนุ่งห่มจิวรที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า, เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย นั้น เป็นความทุกข์ทนได้ยากพระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย นั้นตลกหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าในเปี้ยกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๓๒/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ภิกษุ ท.! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟ ลูกโปลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่, ส่วนการที่เขา เป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติ ชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่ สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่า ประพฤติ พรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปี้ยกณะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขะ มูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) นุ่งห่มจีวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือ พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธานั้น ย่อมเป็นไปเพื่อ ความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการ ทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทูคติ วินิบาต นรก.

ก้อนข้าวที่ลุกเป็นไฟ^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจด้วยความสงสัยนี้ ว่าอย่างไร จะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็น เปลวไฟ ลูกโปลงมีแสงโชติช่วง กระทบปากให้เปิด แล้วโยนก้อน เหล็กแดง อันร้อนแรงลูกโปลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก : มันไหม้ ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๓๓/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

พาล้ำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำกับ การบริโภคก้อนข้าง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การบริโภคก้อนข้าง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า, เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลง มีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลง มีแสงโชติช่วงเข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาล้ำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ นั้นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาล้ำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ นั้นต่างหากเป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทาศิล มีความเป็นอยู่ลำบาก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฒ่าใน เปี้ยกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เหยาะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท.! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน

อบาย ทูคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่, ส่วนการที่เขา เป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลำบาก ไม่สะอาด มีความประพฤติ ชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญาณว่า ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปี้ยกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อ ที่เหยาะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) บริโภคก้อนข้าว ที่พวกกษัตริย์ มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทูคติ วินิบาต นรก.

เตียงตั้งที่ลุกเป็นไฟ^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไร จะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จ้งเข้าที่ศิระหรือที่คอก ดให้นั่ง หรือนอน บนเตียงเหล็กหรือตั้งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟ ลุกโพล่งมีแสงโชติช่วง กับ การใช้สอยเตียงตั้ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือ พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

“ข้าแต่องค์ผู้เจริญ ! การใช้สอยเตียงตั้ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๓๔/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล

เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่ง หรือนอนบนเตียงเหล็กหรือตั้งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลงมีแสงโชติช่วง นั้น เป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่งหรือนอนบนเตียงเหล็กหรือตั้งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลง มีแสงโชติช่วงนั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็บัญญัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็บัญญัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมมเหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท.! เพราะว่าการที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตายเนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่งหรือนอน บนเตียงเหล็กหรือตั้งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลงมีแสงโชติช่วงหาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่, ส่วนการที่เขา เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็บัญญัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็บัญญัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) ใช้สอยเตียงตั้ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ย่อมเป็นอยู่เพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทูคติ วินิบาต นรก.

กฏวิหารที่ลูกเป็นไฟ^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จัดตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไร
จะดีกว่ากัน คือการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้
ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟ
มีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บาง
คราวลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่ กับ การบริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวก
กษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การบริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์
มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละ
ดีกว่า, เพราะว่า การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อย
หัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสง
โชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอยลงต่ำ
บางคราวขวางอยู่ นั้นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ :
การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลง
ในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้ม
เดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่
นั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลำบาก

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๑๓๔/๖๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง
ในเขตประเทศโกศล.

ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินanggungตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็บัญญัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็บัญญัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปี้ยกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนี้เพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท.! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตายเนื่องจากเหตุที่เขาถูกนุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้อ้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโผลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก ภายหลังจากความตาย เพราะการทำลายร่างกาย ไม่, ส่วนการที่เขา เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินanggungตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็บัญญัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็บัญญัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปี้ยกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) บริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธานั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังจากความตาย เพราะการทำลายร่างกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทูคติ วินิบาต นรก.

....

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จะบริโภคจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของทายกทั้งหลาย โดยประการที่จักทำให้ทายกเหล่านั้นได้รับผลมาก มีอานิสงส์มาก ให้จงได้: และการบรรพชาของเราทั้งหลายเหล่านี้แล้ว ก็จักไม่เป็นหมันเสียเปล่า แต่กลับได้รับผล มีกำไร” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้เห็นแก่ประโยชน์ตนก็ตาม ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.

ภิกษุ ท.! ผู้เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นก็ตาม ก็ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.

ภิกษุ ท.! ผู้เห็นแก่ประโยชน์ทั้งสอง คือทั้งของตนทั้งของผู้อื่นก็ตาม ก็ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท. ดังนี้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า กำลังแสดงเนื้อความดังที่กล่าวมาอยู่, ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้มีโลหิตอุณพลงพุ่งออกจากปากแล้ว, ภิกษุประมาณอีก ๖๐ รูป ได้บอกเลิกสิกขาหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ โดยได้สำนึกว่า ‘พรหมจรรย์นี้ประพุดิกระทำได้ยาก กระทำได้ยากอย่างยิ่ง’, แต่ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป อีกจำนวนหนึ่งนั้น ได้เป็นพระอรหันต์ มีจิตไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน เพราะหลุดพ้นจากอวสานกิเลสทั้งหลายแล้วแล.

ผู้หมดหวัง^๑

ภิกษุ ท.! คนชนิดไรชื่อว่า ผู้หมดหวัง ?

ภิกษุ ท.! ในโลกนี้ คนบางคน จำเพาะมาเกิดในตระกูลต่ำ เช่น ตระกูลจัณฑาล ตระกูลจักสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลทำหนัง หรือตระกูลคนเทษยะมูลฝอย เป็นคนยากจน ไม่ค่อยมีข้าวน้ำจะบริโภคน เป็นอยู่อย่างแร้นแค้น เป็นที่ซึ่งแม่ของกินอันเป็นเดนก็หากินได้โดยยาก ข้ามีผิวพรรณซีเหี่ยว หนุ่มขี้ริ้ว ร่าจระ อมโรค ตาพิการ มือแป ขางอຍ อ่อนเปลี้ย ไม่มี

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิ.อ. ๒๐/๑๓๕/๔๕๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

โอกาสจะได้ข้าว ได้น้ำ ผ่าฝ่อน ยวดยาน เครื่องประดับ เครื่องหอม เครื่องหา เครื่องนั่งนอน และเครื่องโคมไฟ กะเขาเลย. คนเซ็งใจผู้นั้น ได้ยินข่าวว่า “พวกกษัตริย์ ได้ทำการอภิเษกกษัตริย์องค์หนึ่ง ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน ด้วยพิธีราชาภิเษก” ดังนี้ ก็คิดถึงตัวว่า “สำหรับเรา ย่อมไม่มีหวัง ที่กษัตริย์ทั้งหลาย จักอภิเษกยกเราขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน ด้วยพิธีราชาภิเษกอย่างนั้นบ้าง” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า คนหมดหวัง.

ภิกษุ ท.! ดันใดกัณนั้น, นักบวชบางคน ในกรณีนี้ เป็น คนทุศีลมีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤตินิตที่ตนเอง นึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือน บ่อที่เทขยะมูลฝอย. นักบวชผู้นั้น ได้ยินข่าวว่า “ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทำให้ แจ่มเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะหมดอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในชาติที่ปรากฏอยู่ นี้ แล้วจึงเข้าอยู่ในวิหารธรรมนั้น” ดังนี้, ก็คิดถึงตัวว่า “สำหรับเรา ย่อมไม่มีหวังเลย ที่จะทำให้แจ่มเจโตวิมุตติ ปัญญา วิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะหมดอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในชาติที่ปรากฏอยู่ นี้ แล้วจึงเข้าอยู่ในวิหารธรรมนั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า คนหมดหวัง.

เมื่อใจกำเริบ^๑

ภิกษุ ท.! คราวใด พวกใจมีกำลัง พระราชาเสื่อมกำลัง, คราวนั้น ทั้งพระราชาเองก็หมดความผาสุก ที่จะ เข้าในออกนอก หรือจะมีใช้บอกไปยัง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต พุท. อ. ๒๐/๘๗/๒๘๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ชนบทปลายแดน; ถึงแม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีก็หมดความสะดวกที่จะเข้าไป
ออกนอก หรือที่จะอำนวยความสะดวกนอกเมือง, ชื่อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท.! คราวใด พวกภิกษุลามกมีกำลัง และหมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็น
ที่รักเลื่อมกำลัง, คราวนั้น หมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก จำต้องเป็นผู้หนึ่ง เจียบเชียบ
อยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือถึงกับต้องไปอยู่ตามชนบทชายแดน ฉะนั้นเหมือนกัน

ภิกษุ ท.! เหตุเช่นนี้ มีขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก
เลย กลับทำให้มหาชนขาดความสะดวกสบาย เป็นความเสียหายแก่
มหาชนเป็นอันมาก และทั้งเป็นความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลายทั่วกัน แล.

หมวดที่หนึ่ง จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรทุกมิสุสามิ
อานนท! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นินคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหิ อานนุท วกุขามิ
อานนท! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ป่วยหป่วยหาหิ อานนุท วกุขามิ
อานนท! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด
โย สาโร, โส จสุสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.
(มหาสุญญตสูตร อปปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํ ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ
นินคฺคยฺหาหิ เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺจติตํ ภเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภชฺชมานสฺส เสยฺโย หิติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.
(ปญฺจติตวคฺค ฐ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๒
ว่าด้วย การไม่สังวร

๑. ผู้ถูกอุครอบด้าน
๒. แมวตายเพราะหนู
๓. นีโอนาที่ไม่เกิดบุญ
๔. เสียขวัญตั้งแต่เห็นผงคลี
๕. เสียขวัญตั้งแต่เห็นยอดธงของข้าศึก
๖. เสียขวัญตั้งแต่ได้ยินเสียงโห่ร้อง
๗. เสียขวัญตั้งแต่พอเริ่มการสัมปะหารกัน
๘. ผู้ตายคาที่
๙. ผู้ตายกลางทาง
๑๐. ผู้ตายที่บ้าน
๑๑. ผู้รอดตาย
๑๒. ผู้นอกวีต - เลยเถิด
๑๓. ผู้ชะล่าใจ
๑๔. ผู้ชอบเข้าบ้าน
๑๕. ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๒
ว่าด้วย การไม่สังวร

ผู้ถูกจตุรอบด้าน^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ไม่มีสังวรนั้น เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุ
ในกรณีนี้ เมื่อเห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น
สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ก็สยบอยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก
เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก, เป็นผู้ไม่ตั้งไว้ซึ่งกายคตาสติ, มีจิตเลือนลอย
ตามอารมณ์, ไม่รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับแห่งบาป
อกุศลที่เกิดแล้วแก่เขานั้น โดยสิ้นเชิง.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน
มีที่เที่ยวกันต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือเขาจับงูมาผูกด้วย
เชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก, จับลิง,
มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ แล้วผูกรวมเข้าด้วยกันเป็นปมเดียวในท่ามกลาง
ปล่อยแล้ว. ภิกษุ ท.! ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้น ทั้งหกชนิด มีที่อาศัย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. ส. ๑๘/๒๔๖/๓๔๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

และที่เกี่ยวต่าง ๆ กัน ก็แย่งแย่งดูตึงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เกี่ยวของตน ๆ :
งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัข
จะเข้าบ้าน, สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, ลิงก็จะไปป่า. ครั้นเหนื่อยล้ากัน
ทั้งหกสัตว์แล้ว สัตว์ใดมีกำลังกว่า สัตว์นอกนั้นก็ต้องถูกลากติดตามไปตามอำนาจ
ของสัตว์นั้น; ข้อนี้ฉันใด.

ภิกษุ ท.! ภิกษุใดไม่อบรมทำให้มากในกายคตาสติแล้ว ตา ก็จะ
จุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ, รูปที่ไม่น่าพอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึก
อึดอัดขยะแขยง, หู ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง, เสียงที่ไม่น่าฟัง
ก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง, จมูก ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่น
ที่น่าสูดดม, กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง, ลิ้น
ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ, รสที่ไม่ชอบใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึก
อึดอัดขยะแขยง, กาย ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่ววนใจ, สัมผัส
ที่ไม่ยั่ววนใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง, และใจ ก็จะจุดเอาภิกษุนั้น
ไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกต้อง, ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้องก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัด
ขยะแขยง; ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ไม่มีสังวรเป็นอย่างนี้แล.

แมวตายเพราะหนู^๑

ภิกษุ ท.! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : แมวตัวหนึ่ง ยืนคอยจ้องจับหนู
อยู่ที่ปากช่องที่เทขยะมูลฝอยริมฝาเรือน ด้วยหวังว่า “หนูตัวอ่อน จักออกมา

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๕/๖๘๑-๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

เพื่อหาเหยื่อในที่ใด จักจับมันมากินเสียในที่นั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ครั้งนั้น หนูตัวอ่อนออกไปเพื่อหาเหยื่อแล้ว แมวก็จับมันกลืนกินอย่างรวดเร็ว (ทั้งเป็น ๆ). หนูตัวอ่อนนั้น กัดลำไส้ของแมวนั้นบ้าง, กัดลำไส้สุดของแมวนั้นบ้าง, แมวนั้น ถึงแก่ความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการที่หนูกัดได้นั้น ๆ เป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉันทนั้น, ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ในเวลาเข้า ครองจีวรถือบาตร เข้าไปสู่มุขบ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทริยทั้งหลาย, เธอ เห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น ๆ ผู้นุ่งชั้วห่มชั้ว ครั้นได้เห็นมาตุคามผู้นุ่งชั้ว ห่มชั้วเช่นนั้นเข้าแล้ว ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะ เสียบแทงแล้ว ย่อมถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย.

ภิกษุ ท.! ที่เรียกว่า “ตายในอริยวินัย” นั้น ได้แก่ผู้ที่บอก เลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ที่เรียกว่า “ทุกข์ เจียนตาย” ได้แก่ผู้ที่ต้องอาบัติอันเศร้าหมองร้ายแรงอันใดอันหนึ่ง ถึงกับ ต้องออกจากอาบัตินั้น ด้วยระเบียบแห่งการอยู่กรรม.

เนื้อหาที่ไม่เกิดบุญ^๑

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงประกอบด้วยองค์ห้า เป็นช้างไม่คู่ควรแก่พระราชชา ไม่เป็นราชพาหนะได้ ไม่นับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชชา. องค์ห้าอะไรเล่า ? องค์ห้าคือ ช้างหลวงในกรณีนี้ เป็นช้างที่ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย, ไม่อดทน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๗๖/๑๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ต่อเสียงทั้งหลาย ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อไผฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้เห็นหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, (ของฝ่ายข้าศึก) แล้ว ก็ระย่อห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, ได้ยินเสียงกึกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์และมโหระทึกก็ดี, แล้วก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้กลิ่นมูตรและกรีส (ปัสสาวะ และอุจจาระ) ของช้างทั้งหลายชนิดที่เป็นชั้นจำเอนสงคราม เข้าแล้ว ก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก เมื่อไม่ได้รับการทอดหญ้า และน้ำมือนึ่งหรือสองมือนึ่ง สามมือนึ่ง สี่มือนึ่ง หรือห้ามือนึ่ง แล้วก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อไถภูฎัพพะทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ถูกศรที่เขายิงมาอย่างรวดเร็วทะนันทันเข้าหนึ่งลูก หรือสองลูก สามลูก สี่ลูก หรือห้าลูกแล้ว ก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อไถภูฎัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้นเหมือนกัน : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของบုชา ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรทำอัญชลิ ไม่เป็นเนื่อนาบุญของโลกอย่างดีเยี่ยม. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? เหตุห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อไถภูฎัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ตัดใจยินดีในรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ตัดใจยินดีในเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก ตัดใจยินดีในกลิ่นอันเป็น

ที่ตั้งแห่งความกำหนดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุ
 อย่างนี้เรียกว่า ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ตัดใจยินดีในรสอันเป็นที่ตั้ง
 แห่งความกำหนดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้
 ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโณภูริัพพะทั้งหลาย เป็น
 อย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้สัมผัสโณภูริัพพะด้วยกายแล้ว ตัดใจ
 ยินดีในโณภูริัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลาง
 อยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อโณภูริัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้
 ไม่ควรแก่ของบูชา ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควร
 ทำอัญชลี ไม่เป็นเนื่อนาบุญของโลกอย่างดีเยี่ยมเลย.

เสียขวัญตั้งแต่เห็นผงคลี^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางประเภท เพียงแต่เห็นผงคลี (ฟุ้งขึ้น
 ในกองทัพเข้าศึก) ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้า
 ต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพ
 ประเภทแรก มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเพียงแต่เห็น “ผงคลี” ก็ชวิญหนี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา ขอกเล็กสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์. ข้อว่า “ผงคลี” สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุได้ฟังข่าวว่า สตรี (นาง) หรือกุมารี (นางสาว) ในหมู่บ้านหรือนิคมโน้ม รูปสวย เป็นชวิญตา เป็นชวิญใจ มีผิวพรรณและทรวดทรงงามยิ่งนัก. ภิกษุนั้น เพียงได้ยินข่าวลือเท่านั้น ก็ระย่อทอดอรรถระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา ขอกเล็กสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์. ความที่ได้ยินข่าวหญิงงามนี้ ได้แก่ในข้อว่า “ผงคลี” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น เพียงแต่เห็นผงคลี (พุ่งขึ้นในกองทัพข้าศึก) ก็ชวิญหนี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันท; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน ในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียชวิญตั้งแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, แต่พอสักว่าเห็นยอดธงชัยของข้าศึกเข้าแล้ว ก็ชวิญหนี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกด

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐, ๑๐๒/๗๕.

ใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีวะบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีวะประเภทที่สอง มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีวะเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ได้, แต่พอสักว่าเห็น “ยอดธงชัยของข้าศึก” เข้าแล้ว ก็ระย่อทอดอวย ระทมระทอ หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสู้บพรมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคือไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ชื่อว่า “ยอดธงชัยของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุ ไม่เพียงแต่ได้ยินข่าวดังกล่าวแล้ว, แต่ว่าเธอได้เห็นเองซึ่งสตรีหรือกุมารี รูปสวย เป็นขวัญตาเป็นขวัญใจ มีผิวพรรณและทรวดทรงงามยิ่งนัก. ภิกษุนั้น ครั้นได้เห็นหญิงงามนั้นแล้ว ก็ระย่อทอดอวย ระทมระทอ หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสู้บพรมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ความที่ได้เห็นหญิงงามนี้ ได้ในชื่อว่า “ยอดธงชัยของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีวะประเภทที่ทนต่อผงคลีได้ แต่พอสักว่า เห็นยอดธงชัยของข้าศึกเข้าแล้ว ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงครามฉันใด; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีวะชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบฉันนั้น ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีวะประเภทที่สอง มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียงวิญตังแต่ได้ยินเสียงโหระง^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยได้, แต่พอสักว่าได้ยินเสียงโหระงของข้าศึกแล้ว ก็ขวิญหนี ครั้นคร้ามหวั่นหวาดจนสำกตใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ได้, แต่พอสักว่าได้ยิน “เสียงโหระงของข้าศึก” เข้าแล้ว ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทวด หวั่นหวาดจนสะกตใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกลีกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ข้อว่า “เสียงโหระงของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปชวนระริกซิกซี้ สรวลเส หัวเราะเสียงดัง ยัวเย้า, ภิกษุนั้นถูกมาตุคามชวนระริกซิกซี้ สรวลเส หัวเราะเสียงดัง ยัวเย้าเข้าแล้ว ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทวด หวั่นหวาดจนสะกตใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกลีกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ความที่ถูกมาตุคามยัวยวนกวนใจนี้ ได้ในข้อว่า “เสียงโหระงของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพประเภทที่ทนต่อผงคลี ทนต่อยอดธงชัยได้,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๓/๗๕.

แต่พอสักว่า ได้ยินเสียงโห่ร้องของข้าศึกเข้าแล้ว ก็ขวัญหนี ครั่นคร้าม หวั่นหวาด จนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันทไ; ภิกษุ ท.! เรากล่าว นักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพระเภทที่สาม มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียวัวตั้งแต่พอเริ่มการสัมประหารกัน^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีบบางประเภททนต่อผงคลี, ทนต่อยอดธงชัย และทนต่อเสียงโห่ร้องได้, แต่ว่า พอเริ่มการสัมประหารกันเท่านั้น ก็ยอมแพ้, นักรบอาชีบบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพระเภทที่สี่ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีวะเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ได้ ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ได้ และทนต่อ “เสียงโห่ร้อง” ได้, แต่ว่า พอเริ่มการสัมประหาร ก็ยอมแพ้ . ข้อว่า “การสัมประหารกัน” สำหรับภิกษุ นั้น ได้แก่อะไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปนั่งเบียดนอนเบียด นั่งทับนอนทับ. เมื่อเธอ ถูกกระทำเช่นนั้น, ไม่ทันจะได้บอกคืนสิกขา ไม่ทันจะเปิดเผยถึงความ เป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา ได้เสพเมถุนแล้ว ความที่ถูกกระทำเช่นนี้ ได้ในข้อว่า “การสัมประหารกัน” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! เปรียบ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๐๑,๑๐๓/๗๕.

เหมือนนักรบอาชีพประเภทที่อดทนต่อผงคลีได้ ทนต่อยอดธงชัยได้ และทนต่อเสียงโห่ร้องได้, แต่ว่าได้ยอมแพ้ในขณะที่สักว่าพอเริ่มการสัมปะหารกัน ฉันทไค; ภิษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทัน. ภิษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในหมู่ภิษุ หาได้ในหมู่ภิษุ แล.

ผู้ที่ตายคาที่^๑

ภิษุ ท.! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแฉ่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกเขาศึกฆ่าเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นตายไป. ภิษุ ท.! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิษุ หาได้ในหมู่ภิษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิษุเข้าไปอยู่อาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั้วห่มชั้ว; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั้วห่มชั้วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิษุ นั้น มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ไม่ทันบอกเลิกสิกขา ไม่ทันทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้กำลังใจต่อสิกขา ได้เสพเมถุนแล้ว.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ยัม ๒๒/๑๐๖/๑๐๗/๗๖, ตรัสแก่ภิษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้หนึ่ง ถี้อดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฆ่าเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นตายไป ฉนใด ; ภิกษุ ท.! เรากล่าว นักบวชนี้ว่า มีนักรบที่ตายในสนามรบเป็นคู่เปรียบ ฉนนั้น ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในหมูภิกษุ หาได้ในหมูภิกษุ.

ผู้ตายกลางทาง^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้ ถี้อดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกได้ฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นจนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกัน นำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบเพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. เขาถูกพวกญาตินำกลับไป ยังไม่ทันถึงสำนักญาติ ก็ตายเสียกลางทาง. ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางคน ในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมูภิกษุ หาได้ในหมูภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคม แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถี้อบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๐๖,๑๐๘/๗๖.

นิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวจอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชู้ห่มชู้ เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชู้ห่มชู้แล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนี้มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว เกร้อร่อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า “อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม, จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท.! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์” ดังนี้. **ภิกษุนั้น ครั้นกลับไปยังไม่ทันถึงอาราม ก็เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ ณ กลางทางนั่นเอง.**

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้หนึ่ง ถีอดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น พวกข้าศึกพันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. เขาถูกพวกญาตินำกลับไปยังไม่ทันถึงสำนักญาติ ก็ตายเสีย ณ กลางทางนั่นเอง ฉนฺได; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบสิ้นชีพกลางทางเป็นคู่เปรียบ ฉนฺนํ. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้ตายที่บ้าน^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางคน ถีอดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแฉ่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึก พินทางเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขา ออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เมื่อ พวกญาติพยาบาลแก้ไขอยู่ ก็ยังตายเพราะความเจ็บนั้นจนได้. ภิกษุ ท. ! นักรบ อาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพ ประเภทที่สาม มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคม แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, เวลาเช้า เธอครองจีวร ถีอบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้าน หรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวจอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชู้ห่มชู้ เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชู้ห่มชู้แล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ, ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็เร่าร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า “อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท.! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืน ไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์” ดังนี้. ภิกษุนั้น ไปถึงอารามแล้วบอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุ ท.! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๙/๗๖.

ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมด
กำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์”
ดังนี้.

เพื่อนผู้ประพาศพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติเธอ พว้าชี้ช่องให้เธอ
กลับใจว่า “นี่แน่ท่านผู้มีอายุ! พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแล้วว่า ‘กาม
ทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะ
กามนี้มีมากเกินประมาณ. กามทั้งหลายเปรียบด้วยท่อนกระดูก, เปรียบ
ด้วยชิ้นเนื้อ, เปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า, เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง,
เปรียบด้วยความฝัน, เปรียบด้วยของที่ขี้มเขามา, เปรียบด้วยผลไม้,
เปรียบด้วยเขียงสับเนื้อ, เปรียบด้วยดอกและหลาว, เปรียบด้วยหัวงูพิษ,
เพราะกามทั้งหลายเหล่านั้น ๆ มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความ
คับแค้นใจมากโทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ’ ดังนี้. ขอท่าน
ผู้มีอายุ จงยินดีในพรหมจรรย์, ผู้มีอายุ อย่าแสดงความท้อแท้ต่อสิกขา แล้ว
บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์เสียเลย”. ภิกษุนั้น ทั้ง ๆ
ที่เพื่อนผู้ประพาศพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติอย่างนี้ ชี้ช่องให้มองเห็น
แล้วกลับใจเสียอย่างนี้ ๆ ก็ยังยืนกรานอยู่ว่า “ท่านผู้มีอายุ ท.! ถึงแม้พระผู้มี
พระภาคเจ้าได้ตรัสแล้วว่า กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้น
ใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ ก็จริงอยู่แล, แต่ถึงกระนั้น ข้าพเจ้า
ก็ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจ
ต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ละ” ดังนี้.
ภิกษุนั้นได้เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา
หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ เสียจนได้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้หนีตราบและโล่ สอดใส่ธนู
และแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว, เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น.

พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว, พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขอยู่ ก็ยังตายเพราะความเจ็บนั้นจนได้ฉันใด; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพนิดที่สิ้นชีพที่บ้านญาติเป็นคู่เปรียบ ฉันนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่สาม มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้รอดตาย^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางคน ถีอดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแล่งเข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีบาดแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขแล้ว ก็หายจากความเจ็บนั้น. ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในโลกหาได้ในโลก

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวจมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั้วหมั้ว,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๑๑/๗๖.

เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งห่มชั้วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็เร่าร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า “อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท.! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์” ดังนี้. ภิกษุนั้น ไปถึงอารามแล้ว บอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุ ท.! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์” ดังนี้.

เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติเธอ พรำชี้ช่องให้เธอกลับใจว่า “นี่แน่ะท่านผู้มีอายุ! พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแล้วว่า ‘กามทั้งหลาย มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ. กามทั้งหลายเปรียบด้วยท่อนกระดูก, เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ, เปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า, เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง, เปรียบด้วยความฝัน, เปรียบด้วยของที่เยี่ยมเขามา, เปรียบด้วยผลไม้, เปรียบด้วยเขียงสับเนื้อ, เปรียบด้วยหอกและหลาว, เปรียบด้วยห้วงพิษ; เพราะกามทั้งหลายเหล่านั้น ๆ มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ’ ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดีในพรหมจรรย์, ผู้มีอายุอย่าแสดงความท้อแท้ต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เสียเลย” ดังนี้. ภิกษุนั้น อันเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติอย่างนี้ ชี้ช่องให้มองเห็นแล้วกลับใจเสียอย่างนี้ ก็ตัดสินใจให้ความยินยอมว่า “ท่านผู้มีอายุ ท.! ข้าพเจ้าจักอุตสาหะ จักดำรงพรหมจรรย์ไว้ จักยินดี

ในพรหมจรรย์. ท่านผู้มีอายุ ท.! บัดนี้ ข้าพเจ้าจักไม่แสดงความ
ท้อแท้ต่อสิกขา ไม่บอกเลิกสิกขา ไม่หมუნกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่ง
คฤหัสถ์ละ”. ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้หนึ่ง ถี้อดาบและโล่ สอดใส่ธนู
และแฉ่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว, เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น.
พวกข้าศึกพินทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นจนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียว
กัน นำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกัน
พยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขแล้ว ก็หายจากความเจ็บ
นั้นได้ ฉันทใด; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพที่รอดตาย
เป็นคู่เปรียบ ฉันทนั้น ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้
เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่สี่ มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่
ภิกษุ แล.

ผู้นอกกริต - เลยเถิด^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการ
กระทำห่าอย่าง ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายหมดความรัก หมดความพอใจ
ไม่เคารพ และไม่ตั้งไว้ในภาวะที่ควร. ห่าอย่าง อะไรกันเล่า? ห่าอย่าง
คือ:-

- (๑) วางท่าเป็นกันเอง กับคนที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง.
- (๒) ทำตนเป็นเจ้าก็เจ้าการ ในสิ่งที่ไม่ได้รับอำนาจมอบหมาย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑ ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๓) คบคนฝ่ายปฏิบัติ.
- (๔) ชอบพูดกระซิบที่หู.
- (๕) ขอมากเกินไป.

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห้าอย่างนี้ ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายหมดความรัก หมดความพอใจ ไม่เคารพ และไม่ตั้งไว้ในภาวะที่ควร แล.

ผู้ชะล่าใจ^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดการรังเกียจ กินแหนงแคลงใจ แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ว่าคงจะเป็นภิกษุลามก, ถึงแม้ว่าผู้นั้น จะเป็นผู้มีธรรมอันไม่กลับกำเร็บ (คือเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว) ก็ตาม. เหตุห้าอย่าง อะไรกันแล้ว? เหตุห้าอย่างคือ :-

- (๑) ไปมาหาสู่สำนักหญิงแพศยาเนื่อง ๆ.
- (๒) ไปมาหาสู่สำนักหญิงหม้ายเนื่อง ๆ.
- (๓) ไปมาหาสู่สำนักสาวแก่เนื่อง ๆ.
- (๔) ไปมาหาสู่สำนักคนถูกตอนแล้ว^๒เนื่อง ๆ.
- (๕) ไปมาหาสู่สำนักภิกษุณีเนื่อง ๆ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๔๔/๑๐๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ ศัพท์นี้ว่า ปรุจก แปลว่า คนที่ถูกตอนแล้ว มีทั้งหญิงทั้งชาย, เข้าใจว่าในยุคพุทธกาล ในอินเดียนี้ คนพวกนี้เป็นเครื่องมือกามารมณ์ชนิดหนึ่งด้วย. แต่บางท่านแปลคำคำนี้ว่า กะเทย,

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดการรังเกียจ กินแหนงแคลงใจ แก่เพื่อนผู้ประพาศพรหมจรรย์ร่วมกันว่า คงจะเป็นภิกษุลามก, ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้มีธรรมอันไม่กลับกำเริบ (คือเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว) ก็ตาม.

ผู้ชอบเข้าบ้าน^๑

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษแห่งภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลเป็นปรกติ. ห้าอย่างอะไรเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะเที่ยวไปไม่บอกลา.
- (๒) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะนั่งร่วมกับผู้หญิงในที่ลับหู.
- (๓) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะนั่งร่วมกับผู้หญิงในที่กำบัง.
- (๔) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำ.
- (๕) เธอ ย่อมจะมากไปด้วยความคิดที่หนักไปในทางกาม.

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษแห่งภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลเป็นปรกติ.

นำแปลกอยู่. พิจารณา ๆ ดูแล้ว น่าจะได้แก่คนเพศเดียวกัน แต่ทำตนเป็นเหมือนเพศตรงข้ามให้แก่ผู้อื่นมากกว่า. นักศึกษาชาวตะวันตก แปลคำ ๆ นี้ว่า คนถูกตอน, ดู ๆ ก็ยังเข้าใจยากอยู่นั่นเอง. ถ้าจะแปลว่า คน ๆ เดียวที่ทำหน้าที่ได้ทั้งสองเพศ ก็ยังมีคำบาลีคำอื่นอีกคำหนึ่ง คือคำว่า “อุภโตพยัญชนกะ” ใช้อยู่ ; จึงเป็นปัญหาที่ต้องทิ้งไว้สำหรับการสอบสวนต่อไป.

^๑ บาลี พุทธภาสิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๗/๒๒๕.

ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน^๑

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษแห่งภิกษุ ผู้เข้าไปสู่สกุล แล้วคลุกคลีอยู่ในสกุลจนเกินเวลาอันสมควร. โทษห้าอย่าง อะไรกันเล่า ?
ห้าอย่าง คือ :-

- (๑) เธอ ย่อมได้เห็นมาตุคามเนื่อง ๆ.
- (๒) เมื่อมีการเห็น ความใกล้ชิดทางกายก็มีขึ้น.
- (๓) เมื่อมีความใกล้ชิดทางกาย ความสนิทสนมเป็นกันเอง ก็มีขึ้น.
- (๔) เมื่อมีความสนิทสนมเป็นกันเองแล้ว โอกาสก็มีขึ้น.
- (๕) เมื่อภิกษุมีจิตตกต่ำแล้ว เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอจะต้องทนประพฤติพรหมจรรย์ อันเต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้าหมอง หรือมิฉะนั้น ก็จักต้องบอกคืนสิกขา (สึก) หมุนกลับไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เป็นแท้.

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษแห่งภิกษุ ผู้เข้าไปสู่สกุล แล้วคลุกคลีอยู่ในสกุลจนเกินเวลาอันสมควร.

หมวดที่สอง จบ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๒๘๗/๒๒๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรกุกมิสุตฺตมิมิ

อานนท ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามแก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแกหม้อ ที่ยังเป็ยก ยังดับอยู่

นิกฺคยฺหนิคฺคยฺหาหิ อานนุท วุชฺชามิ

อานนท ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวฺยุหปวฺยุหาหิ อานนุท วุชฺชามิ

อานนท ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส จสุตฺติ

ผู้ใดมีมรรคเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุตฺตสํยุตฺต อุมฺปิ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นีถินฺว ปวตฺตาริ ยํ ปสุเส วชฺชทสฺสสินิ

นิกฺคยฺหวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชฺชมานสุสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปีโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ฐ. ชุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโขนง

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เกียรติและลาภสักการะ

๑. ฤทธิเดชของลาภสักการะ
๒. สุนัขขี้เรื้อน
๓. เต่าติดขี้
๔. ปลาเกล็ดน้ำเต่า
๕. ผู้กินคูถ
๖. ผู้ติดเซ็งหนาม
๗. ผู้ถูกหลาวอาบยาพิษ
๘. จักรแห่งอสนีบาต
๙. ลมเวรวิมภา
๑๐. ลูกสุนัขที่ถูกขี้ด้วยดีสัตว์
๑๑. ความฉิบหายของผู้หลงสักการะ
๑๒. การออกผลเพื่อฆ่าตนเอง

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เกียรติและลาภสักการะ

ฤทธิเดชของลาภสักการะ^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า

ภิกษุ ท.! สมณพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักความยวนใจ ไม่รู้จักโทษ
อันต่ำทราม ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะ
และเสียงเยินยอตรงตามที่เป็นจริง สมณพราหมณ์พวกนั้น จะกระทำให้แจ้ง
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

ภิกษุ ท.! สมณพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้น ไม่
รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักความยวนใจ ไม่รู้จักโทษอันต่ำทราม ไม่รู้จัก
อุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเยินยอ ตรงตาม
ที่เป็นจริง. สมณพราหมณ์พวกนั้น จะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้ว
เข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๗๘-๘/๕๗๓-๕๗๖, ๕๗๙, ตริสแก้ภิกษุทั้งหลาย
ที่เซตวัน ไกลนครสาวตี.

ภิกษุ ท.! สมณพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักรากสัจการะและเสียง** เยินยอม **ไม่รู้จักลมูลฐานเป็นที่ตั้งแห่งรากสัจการะและเสียง** เยินยอม **ไม่รู้จักรากความดับสนิทแห่งรากสัจการะและเสียง** เยินยอม **ไม่รู้จักรหนทาง** ให้ถึง**ความดับสนิทแห่งรากสัจการะและเสียง** เยินยอม. สมณพราหมณ์พวกนั้นจะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ล่าสัตว์ นำเอาเชือกมีคมอันหยาบมาพันรอบ ๆ แข็ง แล้วสืไปสืมา. เชือกนั้นย่อมบาดผิวหนัง, ครั้นบาดผิวหนังแล้ว ย่อมบาดหนัง, ครั้นบาดหนังแล้ว ย่อมบาดเนื้อ, ครั้นบาดเนื้อแล้ว ย่อมบาดเอ็น, ครั้นบาดเอ็นแล้ว ย่อมบาดกระดูก, ครั้นบาดกระดูกแล้ว ย่อมเข้าจกดอยู่ที่เยื่อกระดูก **ข้อนี้ฉันใด ;** ภิกษุ ท.! **รากสัจการะและเสียง** เยินยอมนี้ ก็ฉันนั้น : มันย่อมจะบาดผิวหนัง , ครั้นบาดผิวหนังแล้ว ย่อมจะบาดหนัง, ครั้นบาดหนังแล้ว ย่อมจะบาดเนื้อ, ครั้นบาดเนื้อแล้ว ย่อมจะบาดเอ็น, ครั้นบาดเอ็นแล้ว ย่อมจะบาดกระดูก, ครั้นบาดกระดูกแล้ว ย่อมจะเข้าจกดอยู่ที่เยื่อกระดูก.

ภิกษุ ท.! **รากสัจการะและเสียง** เยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เหยื่อใยใน**รากสัจการะ และเสียง** เยินยอมที่เกิดขึ้น. อนึ่ง **รากสัจการะและเสียง** เยินยอมที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่ห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

สุนัขขี้เรื้อน^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! พวกเขาเห็นสุนัขจึงจอกตัวที่อาศัยอยู่เมื่อตอนย่ำรุ่ง แห่ง
ราตรีนี้ไหม ?

“เห็น พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! สุนัขจอกตัวนั้น เป็นโรคหูชั้น (โรคเรื้อนสุนัข)^๒ วิ่งไป
บนแผ่นดินก็ไม่สบาย ไปอยู่ที่โคนไม้ก็ไม่สบาย ไปอยู่กลางแจ้งก็ไม่สบาย.
มันไปในที่ใด มันยืนในที่ใด มันนั่งในที่ใด มันนอนในที่ใด ล้วนแต่ได้รับ
ทุกข์ทรมาน ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, ครั้นถูกลาภ
สักการะและเสียงเียนยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ
ไปอยู่สุญญาคารก็ไม่สบาย ไปอยู่โคนไม้ก็ไม่สบาย ไปอยู่กลางแจ้งก็ไม่
สบาย. เธอไปในที่ใด เธอยืนในที่ใด เธอนั่งในที่ใด เธอนอนในที่ใด
ล้วนแต่ได้รับทุกข์ทรมาน ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๗๐/๕๕๓-๔.

^๒ ตามอรรถกถากล่าวว่า โรคหูชั้นเป็นแก่งูในฤดูหนาว. เมื่อเกิดเป็นโรคชนิดนี้
ขนของมันก็ร่วงหลุดหมดทั้งตัว เป็นสัตว์ปราศจากขน เปื่อยเน่าไปทั้งตัว ลมพัดมาถูกต้องร่างกาย
ของมัน มันเจ็บปวด ดูน่าเวทนา เหมือนคนที่ถูกสุนัขกัด ไม่อาจดำรงตนให้เป็นปกติ หมุนตัว
ไป ๆ มา ๆ ฉะนั้น. เมื่อโรคชนิดนี้เกิดขึ้น มันจะต้องวิ่งวุ่นไม่หยุด และไม่มีที่ไหนจะเป็นที่สบาย
แก่มันเลย.

อันยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เชื่อใยในลภัสการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลภัสการะและเสียงเย็นยอ ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

เต่าติดชนัก^๑

ภิกษุ ท.! ลภัสการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! เรื่องเคยมีมาแล้วแต่หนหลัง : มีเต่าพันธุ์เดียวกันจำนวนมาก ฝูงหนึ่ง อาศัยอยู่บนบานในห้วงน้ำลึกแห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเต่าตัวหนึ่งได้เข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วพูดว่า “พ่อเต่าเอ๋ย! เจ้าอย่าได้ไปเที่ยวหากินทางถิ่นโน้นเลย”. ภิกษุ ท.! เต่า (ตัวที่สอง) ก็ยังขึ้นไปทางถิ่นนั้น. ชาวประมงได้แทงเต่าตัวนั้นด้วยชนัก. กาลต่อมา เต่า (ตัวที่สอง) ได้เข้าไปหาเต่า (ตัวที่หนึ่ง) ถึงที่อยู่. เต่า (ตัวที่หนึ่ง) ได้เห็น เต่า (ตัวที่สอง) มาแต่ไกล, ครั้นเห็นจึงกล่าวทักว่า “พ่อเต่า! เจ้าไม่ได้ไปเที่ยวหากินทางถิ่นโน้นไม่ใช่หรือ?”

“พ่อเต่า! เราได้ไปมาเสียแล้ว”.

“อย่างไร พ่อเต่า! ก็เจ้าถูกแทงถูกตีมาบ้างไหม?”

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๖๗/๕๔๒-๕๔๔.

“พ่อเต่าเอ๋ย! เราถูกแทงถูกตีเสียแล้ว นี่ เชือกสายชนัก ยังมีติดหลังเรามาด้วย”.

“พ่อเต่าเอ๋ย! สมน้ำหน้าที่ถูกแทง สมน้ำหน้าแล้วที่ถูกตี. พ่อเต่าเอ๋ย! พ่อของเจ้า ปู่ของเจ้า ได้รับทุกข์ถึงความพินาศด้วยเชือกเส้นนี้เหมือนกัน. เจ้าจงไปเสียเดี๋ยวนี้เถิด. บัดนี้เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว”.

ภิกษุ ท.! คำว่า “ชาวประมง” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “มารผู้มีบาป”. คำว่า “ชนัก” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลาภสักการะและเสียงเยินยอ”. คำว่า “เชือกด้าย” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “นันทิราคะ - ความกำหนัดยินดีเพราะเพลิน”. ภิกษุ ท.! ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังรู้สึกอ่อยติดใจในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น หรือดินรนใครที่จะได้อยู่, ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ภิกษุผู้ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศด้วยชนัก แล้วแต่ มารผู้มีบาป ใครจะทำประการใด.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ปลากลิ้นเบ็ด^๑

ภิกษุ ท. ! ลามสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนพรานเบ็ด ชักเบ็ดที่มีเหยื่อลงไปในห้วงน้ำลึก.
ปลาที่เห็นแต่จะกินเหยื่อตัวหนึ่ง ได้กลืนเบ็ดนั้นเข้าไป. ปลาที่กลืนเบ็ด
ตัวนั้น ย่อมได้รับทุกข์ถึงความพินาศ แล้วแต่พรานเบ็ดผู้นั้นใครจะทำ
ประการใด.

ภิกษุ ท.! คำว่า “พรานเบ็ด” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “มารผู้
มีบาป” คำว่า “เบ็ด” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลามสักการะและเสียง
เย็นยอ”. ภิกษุ ท.! ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังรู้สึกอรรอย ยังติดใจในลาม
สักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้น หรือดินรนใครจะได้อยู่, ภิกษุนี้ เราเรียกว่า
ผู้กลืนเบ็ดของมาร จะได้รับทุกข์ถึงความพินาศ แล้วแต่มารผู้มีบาปใครจะทำ
ประการใด

ภิกษุ ท.! ลามสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย
พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เหยื่อโยในลามสักการะและเสียง
เย็นยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลามสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มา
ห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ
ไว้อย่างนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๖๖-๗/๕๓๘-๕๔๑.

ผู้กินคู่อ^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสบเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนตัวกัณฐกะ^๒ ซึ่งกินคูถเป็นอาหาร อิ่มแล้ว
ด้วยคูถ ท้องป่องด้วยคูถ หนึ่ง กอญคูถใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน
เพราะเหตุนี้มันจึงนึกคูหมิ่นกัณฐกะตัวอื่นว่า “เราผู้^๑มีคูถเป็นรักษา อิ่มแล้ว
ด้วยคูถ ท้องป่องด้วยคูถ. หนึ่ง กอญคูถใหญ่ตรงหน้าของเราก็ยังมี.
กัณฐกะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลาภด้วยคูถ”
ดังนี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลาภสักการะ
และเสียงเงินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเช้า
ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉัน
ตามพอใจจนอิ่มแล้วในที่นั้นด้วย. ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย. ของ
บิณฑบาตก็เต็มบาตรกลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่าม
(เหมือนตัวกัณฐกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า “เรา^๑ได้ฉันตามพอใจจน
อิ่มแล้ว ทั้งเขายังนิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้
ก็เต็มบาตรกลับมา, เรา^๑รวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ
และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร. ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ มีบุญน้อย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๖๙/๕๔๗-๘.

^๒ ตัวกัณฐกะ เป็นสัตว์กินคูถชนิดหนึ่ง ซึ่งอรรถกถากล่าวว่า เวลากินคูถนั้น มันเอา
สองเท้าหลังยันแผ่นดิน แล้วยกสองเท้าหน้าตั้งไว้บนกอญคูถ แล้วแหงนหน้ากินไปพลาง.

มือภินิหารน้อย จึงไม่รวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร” ดังนี้

ภิกษุ ท.! ภิกษุนั้นถูกลาภสักการะและเสียงเอนยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ย่อมนี้กดุหมื่นภิกษุเหล่าอื่น ผู้มีศีลเป็นที่รัก. ภิกษุ ท.! การได้ลาภของโมฆบุรุษชนิดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อทุกข์ ไร้ประโยชน์ เกื้อกูล สิ้นกาลนาน.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเอนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เฝ้าใฝ่ในลาภสักการะและเสียงเอนยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเอนยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ผู้ติดเชิงนาม^๑

ภิกษุ ! ลาภสักการะและเสียงเอนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! แกะชนิดมีขนยาว เข้าไปสู่เชิงนาม มันข้องอยู่ในที่นั้น ๆ ติดอยู่ในที่นั้น ๆ พัวพันอยู่ในที่นั้น ๆ ได้รับทุกข์พินาศอยู่ในที่นั้น ๆ, ฉันใด;

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๖๘/๕๔๕-๖.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็ฉันนั้น : เธอเป็นผู้ถูกลาภสักการะ และเสียงเียนยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ , ในเวลาเข้าครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอต้องอยู่ในที่นั้น ๆ ติดอยู่ในที่นั้น ๆ พัวพันอยู่ในที่นั้น ๆ ได้รับทุกข์พินาศอยู่ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เื้อโยในลาภสักการะ และเสียงเียนยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเียนยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ถูกหลาวอาบยาพิษ^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! หลาวที่อาบยาพิษ จะเสียบใครกันนะ ? ลาภสักการะ และเสียงเียนยอ จะติดตามภิกษุ ผู้ยังต้องศึกษา ยังไม่ลุถึงขั้นสุดแห่งสิ่งที่ตนจำนงหวัง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๗๐/๕๕๑-๒.

ภิกษุ ท.! คำว่า “หลาว” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลามสั๊กการะ และเสียงเียนยอ”.

ภิกษุ ท.! ลามสั๊กการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจัก ไม่เชื่อใยในลามสั๊กการะ และเสียงเียนยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลามสั๊กการะและเสียงเียนยอ ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

จักรแห่งอสนีบาต^๑

ภิกษุ ท.! ลามสั๊กการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! จักรแห่งอสนีบาตอันลูกโพลง ตกลงถูกกระหม่อมของใครกันนะ? ภิกษุ ท.! ลามสั๊กการะและเสียงเียนยอ จะตามติดภิกษุผู้ยังต้องศึกษา ยังไม่ลูถึงขั้นสุดแห่งสิ่งที่ตนจําางหวัง.

ภิกษุ ท.! คำว่า “จักรแห่งอสนีบาตอันลูกโพลง” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลามสั๊กการะและเสียงเียนยอ”.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๗๐/๕๔๙,๕๕๐.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย
พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอ
ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้ม
อยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

ลมเวรัมภา^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ลมชื่อว่า เวรัมภา^๒ พัดอยู่แต่ในอากาศเบื้องบน. นก
ตัวใดบินเหินลมขึ้นไปถึงที่นั่น ลมเวรัมภาก็ขัดเอานกตัวนั้นให้ลอยปลิวไป. เมื่อ
นกถูกลมเวรัมภาขัดเอาแล้ว เท้าของมันขาดไปทางหนึ่ง ปีกของมันขาดไป
ทางหนึ่ง ศีรษะของมันขาดไปทางหนึ่ง ตัวของมันขาดไปทางหนึ่ง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๗๑/๕๕๕-๖

^๒ ลมเวรัมภา น่าจะได้แก่ลมที่เรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า ลมกรดนั่นเอง. ตามอรรถกถากล่าวว่า ถ้ามีคนขึ้นไปบนท้องฟ้า ขนาดที่สูงพอมองเห็นทวีปทั้งสี่ เล็กประมาณเท่าใบบัว ระยะเวลาประมาณนี้แหละ เป็นระยะที่ลมเวรัมภาพัด. ยังมีชนิดหนึ่งที่บินไปถึงระยะสูงขนาดนั้น เรียกชื่อว่า “วาทสกุณ-นกชอบบินเหินลม”. และชอบเที่ยวร้องในเวลาฝนตกแล้วใหม่ ๆ แล้วบินไปบนท้องฟ้าสูงขนาดมีลมเวรัมภาพัด จึงถูกขัดเอาเท้า ปีก ศีรษะ และตัว ขาดไปคนละทิศละทาง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน : เธอถูกลาภสักการะ และเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเข้า ครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, ไม่รักษากาย, ไม่รักษาวาจา, ไม่รักษาจิต, ไม่กำหนดสติ, ไม่สำรวจอินทรีย์ทั้งหลาย ; ภิกษุนั้น เห็นมาตุคามในที่นั้น ๆ ที่นั่งชั้วห่มชั้ว, ครั้นเห็นมาตุคามผู้นั่งชั้ว ห่มชั้วแล้ว ความกำหนัดก็เสียบแทงจิตของเธอ. เธอนั้น ครั้นจิตถูกความ กำหนัดเสียบแทงแล้ว ก็บอกคืนสิกขา (สึก) กลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ภิกษุพวกหนึ่ง เอาจีวรของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอาบาตรของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอาผ้านีสีทนะของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอากล่องเข็ม ของเธอไป เช่นเดียวกับอวัยวะของนก ซึ่งถูกลมเวรัมภาชัดเสียดเสียด กระจายแล้ว ฉะนั้น.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เชื่อใจในลาภสักการะและเสียงเยินยอ ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้ม อยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้อย่างนี้ แล.

ลูกสุนัขถูกรักด้วยดีสัตว์^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย อย่างนี้กระหม่อมต่อลาภสักการะและเสียง เยินยอ ที่เกิดแก่พวกพระเทวทัตเลย. ตลอดเวลา ที่พระเจ้าอชาตศัตรูกุมารยังไป

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๘๔/๕๙๓, ๕๙๔.

บำรุงพระเทวทัตด้วยรถ ๕๐๐ คัน ทั้งเช้าทั้งเย็น, และอาหารที่นำไปมีจำนวนถึง ๕๐๐ สำหรับ^๑ อยู่เพียงใด; ตลอดเวลาเพียงนั้น, พระเทวทัตหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างเดียว, หวังความเจริญไม่ได้.

ภิกษุ ท.! ใครขยี้สัตว์เข้าที่จมูกของลูกสุนัขตัวร้าย, ลูกสุนัขตัวนั้นก็กลับดุยิ่งกว่าเดิม ด้วยการกระทำอย่างนี้. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท.! ตลอดเวลาที่พระเจ้าอชาตศัตรูกุมาร ไปบำรุงพระเทวทัต ด้วยรถ ๕๐๐ คัน ทั้งเช้าทั้งเย็น, และอาหารที่นำไปมีจำนวนถึง ๕๐๐ สำหรับ อยู่เพียงใด, ตลอดเวลาเพียงนั้น, พระเทวทัตหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างเดียว, หวังความเจริญไม่ได้, ฉะนั้น.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเขาทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เฝ้าใฝ่ในลาภสักการะและเสียงยินยอมที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงยินยอมที่เกิดขึ้นแล้วต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเขาทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้ แล.

^๑ สำหรับในที่นี้ ตรงกับบาลีที่ว่า “ถาลิปากะ” ถาลิปากะหนึ่ง ๆ นั้น ตามอรรถกถาว่า จุอาหารพอกแก่จำนวนคน ๑๐ คน รับประทาน.

ความฉิบหายของผู้หลงสักการะ^๑

ภิกษุ ท.! ลามสักการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
อื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! พระเทวทัตถูกลามสักการะและเสียงเียนยอครอบงำเอาแล้ว
มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, จึงทำลายสงฆ์.

ภิกษุ ท.! เมื่อพระเทวทัตถูกลามสักการะและเสียงเียนยอครอบงำเอาแล้ว
มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, รากเง้าแห่งธรรมอันเป็นกุศลของเธอจึงถึง
ความขาดสูญ.

ภิกษุ ท.! เมื่อพระเทวทัตถูกลามสักการะและเสียงเียนยอครอบงำเอาแล้ว
มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ธรรมอันเป็นตัวกุศลของเธอ จึงถึงความ
ขาดสูญ.

ภิกษุ ท.! เมื่อพระเทวทัตถูกลามสักการะและเสียงเียนยอครอบงำเอาแล้ว
มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ธรรมอันขาวสะอาดของเธอ จึงถึงความ
ขาดสูญ.

ภิกษุ ท.! ลามสักการะและเสียงเียนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
อื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย
พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เฝ้าอยู่ในลามสักการะและเสียงเียนยอ
ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลามสักการะและเสียงเียนยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่
ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน . ส. ๑๖/๒๘๒/๕๘๒-๕๘๕.

การออกผลเพื่อฆ่าตนเอง^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง.

ภิกษุ ท.! กลัวเมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ชื่อนี้ก็ฉนั้น.

ภิกษุ ท.! ใฝ่เมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ชื่อนี้ก็ฉนั้น.

ภิกษุ ท.! ไม้้อเมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ชื่อนี้ก็ฉนั้น.

ภิกษุ ท.! นางม้าอัสดาร ย่อมตั้งครรรค์ เพื่อความตายของตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ชื่อนี้ก็ฉนั้น.

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มี

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๘๓-๔/๕๘๖-๕๙๑.

ธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เหยื่อโยในลามสัการะ และเสียงเียนยอที่เกิดขึ้น, อนึ่ง ลามสัการะและเสียงเียนยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ อย่างนี้ แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสความข้อนั้นแล้ว ผู้สุคตศาสดา ได้ตรัสนิคมวณะนี้อีกว่า :-

“สัการะ ย่อมฆ่าคนชั่ว เหมือนผลกล้วยฆ่า
ต้นกล้วย ผลไม้ฆ่าต้นไม้ ขุยฆ่าต้นขุย และสัตว์
ที่เกิดในครรภ์ฆ่านางม้าอัสดร ฉะนั้น” ดังนี้. แล.

หมวดที่สาม จบ

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรุกกมิสุสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปื่อยก ยังดิบอยู่
นินคฺยุหนินคฺยุหานิ อานนท วกุขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหานิ อานนท วกุขามิ
อานนท์! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด
โย สาโร, โส จสุสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.
(มหาสุญญตสูตร อปปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํ ปวตตาริ ยํ ปสุเส วชฺชทสุสินิ
นินคฺยุหฺวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสุ ภชฺชมานสุส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.
(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ๓ ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๔

ว่าด้วย การทำไปตามอำนาจกิเลส

-
๑. ผู้ไม่หุนหันอนไม้
 ๒. ผู้เห็นแก่นอน
 ๓. ผู้ต้องการนุ่งงามหม่งงาม
 ๔. ผู้ต้องการกินดี
 ๕. ผู้ต้องการอยู่ดี
 ๖. ภัยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี
 ๗. ภัยเกิดเพราะกลัวอด
 ๘. ราศีของนักบวช
 ๙. เมื่อใจปล้นชาวเมือง
 ๑๐. คนนอกบัญญัติ
 ๑๑. คนแหวกแนว
 ๑๒. คนทิ้งธรรม
 ๑๓. คีนวันที่มีแต่ “ความมืด”
 ๑๔. ผู้ถูกตรึง
 ๑๕. ผู้ถูกแมลงวันตอม
 ๑๖. ป่าช้าผีดิบ

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๔

ว่าด้วย การทำไปตามอำนาจกิเลส

ผู้ไม่หุนหมอนไม้^๑

ภิกษุ ท.! ในบัดนี้ เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย มีท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเข้มแข็ง ในการฝึกวิชาใช้ศร. พระราชาแห่งมคธ นามว่า อชาตศัตรู ผู้เวทเทหิบุตร ย่อมหาช่องทาง ทำลายล้างมิได้ หาโอกาสทำตามอำเภอพระทัยแก่เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นมิได้.

ภิกษุ ท.! แต่ในกาลฝ่ายอนาคต เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย จัดทำตนเป็น สุขุมาลชาติ จนมีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนิ่ม. เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น จักสำเร็จ การนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม มีหมอนใหญ่ ๆ หนุน ประทมจนกระทั่ง พระอาทิตย์ขึ้น คราวนั้นพระราชาแห่งมคธนามว่า อชาตศัตรู ผู้เวทเทหิบุตร จักได้ช่องทางทำลายล้าง จักได้ทำโอกาส ทำตามอำเภอพระทัยแก่เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น.

ภิกษุ ท.! ในบัดนี้ ภิกษุทั้งหลาย ก็มีท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส ในชั้นความเพียรที่เป็น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน.ส. ๑๖/๓๑๒/๖๗๕-๖, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูฏาคาร ศาลามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี.

หลักเป็นประธาน. มารผู้ใจบาป จึงหาช่องทางทำลายล้างมิได้ หาโอกาสที่จะทำตามอำเภอใจแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นมิได้.

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่ทำตนเป็นสุขุมาลชาติ จนมีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนิ่ม. ภิกษุเหล่านั้น จักสำเร็จการนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม มีหมอนใหญ่ ๆ หนุน จนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น. คราวนั่นเอง มารผู้ใจบาป ก็จักได้ช่องทางทำลายล้าง จักได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักใช้ท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเพากิเลส ในชั้นความเพียรที่เป็นหลักประธาน” ดังนี้. ภิกษุ.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้เห็นแก่นอน^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือ ว่า พระราชา ผู้เป็นกษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบความสุขในการประทม หาความสุขในการเอนพระวรกาย หาความสุขในการประทมหลับ ตามแต่พระประสงค์อยู่เนื่องนิจ ยังคงทรง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ญก.อ. ๒๒/๓๓๓/๒๔๔, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยปรารภเหตุที่มีพระบวชใหม่บนอนสลายจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น ที่อุปัฏฐานศาลา ณ เขตวัน

ปกครองราชสมบัติให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจพลเมือง จนตลอดพระชนม์ชีพ
ได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”

ดีแล้ว ภิกษุ ท.! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง
อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอ
เคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือ ว่า ผู้ครองรัฐ ก็ดี ทายาทผู้สืบมรดก ก็ดี
เสนาบดีที่ดี นายบ้าน ก็ดี และหัวหน้าหมู่บ้าน ก็ดี ประกอบความสุข
ในการนอน หาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่
เนื่องนิจ ยังคงดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของ (ประชาชนทุกเหล่า)
กระทั่งลูกหมู่ จนตลอดชีวิตได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”

ดีแล้ว ภิกษุ ท.! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง อย่างนั้น
เหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอ
เคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือว่า สมณะหรือพราหมณ์ ที่เอาแต่ประกอบความสุข
ในการนอน หาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจ
อยู่เสมอ ๆ , ทั้งเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย, ไม่รู้ประมาณ
ในการบริโภค, ไม่ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องตื่น, ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศล
ธรรมทั้งหลาย, ไม่ตามประกอบการทำเนื่อง ๆ ในโพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามตื่น
และยามปลาย, แล้วยังจะกระทำให้แจ้งได้ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันประเสริฐยิ่งเองในทิวสน-
ธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่ ?

“ข้อนั้น ก็ยังไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”

ดีแล้ว ภิกษุ ท.! ข้อที่กล่าวถึงนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง
อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเนียงก
ใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักคุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย, เป็นผู้รู้
ประมาณในการบริโภค, ตามประกอบกรรมเป็นเครื่องดีน, เป็นผู้เห็น
แจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย, และจักตามประกอบอนุโยคภาวนาใน
โพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามตื่นและยามปลายอยู่เสมอ ๆ “ ดังนี้. ภิกษุ ท.!
พวกเธอทั้งหลายฟังสำเนียงใจ อย่างนี้แล.

ผู้ต้องการนุ่งงาหม่มงาม^๑

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการ
ความสวยงามในเครื่องนุ่งหม่ม (จีวร), เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่
จักเร็ดร้างจากการใช้ผ้าบังสุกุล, จักเห็นห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าช้า
เจียบสงัด, จักมีว่สมุสมุมนุ่มกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และ
จักถึงอนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความ
ต้องการความสวยงามในเครื่องนุ่งหม่มนั้นเป็นเหตุ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๑๒๔/๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย,

ภิกษุ ท.!^๑ เป็นอนาคตภยข้อที่หนึ่ง ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภยนั้นเสีย.

ผู้ต้องการกินดี^๑

ภิกษุ ท.! ในการยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหาร, เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเร็ดร้างจากการเที่ยววิณฑบาตร, จักเหินห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าชฎูเจียบสงัด, จักมั่วสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่าน หมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และจักถึงอนเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหารนั้นเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.!^๑ เป็น อนาคตภยข้อที่สอง ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภยนั้นเสีย.

ผู้ต้องการอยู่ดี^๒

ภิกษุ ท.!^๑ นี้ ในการยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการนอนสบาย นั่งสบาย, เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเร็ดร้างจาก

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๔/๘๐

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๔/๘๐

การอยู่ป่า (หรือจากการอยู่โคนไม้), จักเห็นห่างที่นอนที่นั้งอันเป็นป่าและป่าช้า
 เจียบสงัด, จักมีวสุ่มชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง
 และจักถึงอนสนกรรมคือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความ
 ต้องการนอนสบายนั่งสบายนั้นเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! นี่ เป็นอนาคตภยข้อที่สาม ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จัก
 เกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึง
 พยายามเพื่อกำจัดภยนั้นเสีย.

ภยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี^๑

ภิกษุ ท.! นี้ ในกาลยิตยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่มีการ
 อยู่ระคนใกล้ชิดกับพวกภิกษุณี สิกขมานา^๒ และสมณุตเทส,^๓ เมื่อ
 มีการระคนใกล้ชิดกันเช่นนั้น ก็เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอทั้งหลาย
 จักต้องทนประพฤติพรมจรรย์ อันเต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้าหมอง หรือมิฉะนั้น
 ก็จักต้องบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อัง. ๒๒/๑๒๕/๘๐

^๒ สิกขมานา คือ สามเณรีที่ต้องรับการอบรมพิเศษก่อนนบวชเป็นภิกษุณีเป็นเวลา ๒ ปี โดย
 การรักษาศีล ๕ และสิกขาบทข้อวิกาลโภชนอีกหนึ่ง รวมเป็น ๖ สิกขาบทไม่ขาดตกบกพร่องเลย.

^๓ สมณุตเทสในที่นี้ คือ สามเณรี.

ภิกษุ ท.!^๑ เป็น อนาคตภยข้อที่สี่ ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภยนั้นเสีย

ภยเกิดเพราะกลัวอด^๑

ภิกษุ ท.!^๑ ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่มีการอยู่คลุกคลีกับพวกคนทำการวัด และสมณทูเทศ (สามเณร), เมื่อมีการอยู่คลุกคลีกันเช่นนั้น ก็เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอทั้งหลายจักชวนชวายทำการสะสมของกินไว้บริโภคหลายอย่างหลายประการ และจักทำนimitต์อันหยาบในการใช้เขาชุดดินบ้าง ในการใช้ของพรากของสดเขียวบ้าง.^๒

ภิกษุ ท.!^๑ เป็นอนาคตภยข้อที่ห้า ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้วก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภยนั้นเสีย.

ราศีของนักบวช^๑

ภิกษุ ท.! เครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ มีอยู่สี่อย่าง อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ ไม่สุกใส สว่างไสว รุ่งเรือง. สี่อย่าง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อัม ๒๒/๑๒๕/๘๐

^๒ คือถึงกับใช้เขาชุดดิน หรือทำลายผักหญ้า โดยตรง หรือโดยการใส่ไต้เป็นต้น.

^๓ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก อัม ๒๑/๖๕/๕๐

อะไรบ้าง ? สี่อย่างคือ เมฆ, หมอก, ผงคลี, และอสุรินทราหู. ภิกษุ ท.! เครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่สุกใส สว่างไสว รุ่งเรือง มีอยู่สี่อย่างนี้ ;

ภิกษุ ท.! นี้ ฉันทได้ก็ฉันทนั้น : เครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ ก็มีอยู่สี่อย่าง อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ ไม่ผ่องใส งามสง่า รุ่งเรือง. สี่อย่างอะไรบ้าง ? สี่อย่างคือ -

(๑) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ตีมสุราเมรัย ไม่งดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย

(๒) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ยังมีการกระทำ (อย่างใดอย่างหนึ่ง) อย่างที่คนคู่เขาทำต่อกัน^๑ ไม่งดเว้นจากการกระทำเช่นนั้น

(๓) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง รับทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน.

(๔) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิดวิสัยของสมณะ ไม่งดเว้นจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิดวิสัย

ภิกษุ ท.! นี้ เครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ มีอยู่สี่อย่างนี้ อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ ไม่ผ่องใส งามสง่า รุ่งเรืองแล.

เมื่อโจรปล้นชาวเมือง^๒

ภิกษุ ท.! มหาโจรห้าพวกเหล่านี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก ห้าพวกคืออะไรบ้าง ? ห้าพวกคือ :-

^๑ เพศหญิงและเพศชาย จะพึงทำแก่กัน เพื่อกามารมณ์ ระดับไหนก็ตาม.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวิ. วิ. ๑/๑๖๙/๒๓๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี

(๑) ภิกษุ ท.! ความคิดของมหาโจรบางพวกในกรณีนี้มีว่า “เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมเรา เทียวไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, จักได้ฆ่าเอง หรือใช้ให้บริวารฆ่า, จักได้ตัดเอง หรือใช้ให้บริวารตัด, จักได้เผาเอง หรือใช้ให้บริวารเผา” ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา มหาโจรนั้นมีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อม เทียวไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง ทำการฆ่าเอง และให้บริวารฆ่า, ทำการตัดเอง และให้ บริวารตัด, ทำการเผาเอง และให้บริวารเผา. ข้อนี้ฉันใด; ภิกษุ ท.! ความคิดของภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ มีว่า “เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มี บริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมเรา เทียวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวก คฤหัสถ์และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัย เกสัชบริกขาร”. ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา ภิกษุลามกนั้นได้มีบริวาร ร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เทียวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์ และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เกสัชบริกขาร; ฉะนั้นเหมือนกัน. ภิกษุ ท.! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็นมหาโจร พวกแรก ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก

(๒) ภิกษุ ท.! พวกอื่นอีก ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียน ธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว ยกตนว่ารู้เอง (หรือนำไปหาลาภผลเพื่อตน). ภิกษุ ท.! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกที่สอง ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ ในโลก.

(๓) ภิกษุ ท.! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมตามกำจัด พรหมจรรย์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ได้บริสุทธิ์ ด้วยสิ่งอันไม่ใช่เรื่องของพรหมจรรย์

อันปราศจากมูลความจริง. ภิกษุ ท.! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกที่สาม ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๔) ภิกษุ ท.! พวกอื่นอีก. ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมสงเคราะห์ และพุดจาและเกลี้ยกล่อมพวกคฤหัสถ์ ด้วยครุภัณฑ์และครุบริกษารอันเป็นของสงฆ์ คือของปลูกสร้างในอาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กะถางโลหะ กะทะโลหะ พรำ ขวาน ฝิ่ง จอบ สว่าน เชือก ไม้ไผ่ หญ้าสำหรับมุง หญ้าปล้อง หญ้า ดินเหนียว สิ่งของที่ทำด้วยไม้ และสิ่งของที่ทำด้วยดินเหล่านั้น. ภิกษุ ท.! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกที่สี่ ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๕) ภิกษุ ท.! ภิกษุพวกสุดท้าย จัดเป็นมหาโจรชั้นเลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา พร้อมทั้งมนุษย์ คือ ภิกษุลามก กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่จริง ไม่เป็นจริง. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ภิกษุ ท.! เพราะว่า เธอบริโภคน้ำของชาวเมือง ด้วยอาการอันเป็นขโมย.

“ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งความจริงเป็นอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคน้ำด้วยอาการแห่งขโมยของเธอนั้น เป็นเช่นเดียวกับ นายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมาก ที่มีผ้ากาสาวพัสตร์คลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำความอันหยาบช้า. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วย เปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีล ไม่มี

การสำรวจ บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่
เหมาะสมเลย”.

คนนอกบัญญัติ^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระจ่าง พุดพล่าม
ยกตัว จองหอง ใจฟุ้งเฟ้อ. ภิกษุ ท.! ภิกษุเหล่านั้น ไม่ใช่
“คนของเรา”

ภิกษุ ท.!ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว,
และพวกภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ใน
ธรรมวินัยนี้ได้เลย.

คนแหวกแนว^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป, เมื่อมีการกระทำ
สามอย่างนี้แล้ว, จะได้ชื่อว่าเป็น ผู้ทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชน
ให้หมดสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่มหาชน ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล
แต่เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. การกระทำ
สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่าง คือ:-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๓/๒๖

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อ. ๒๐/๑๓๓/๔๕๐

(๑) ทำการชักชวนมหาชนในกายกรรม^๑ อันผิดแนวแห่งการทำ
ที่สุดทุกข์ในพระศาสนา

(๒) ทำการชักชวนมหาชนในวจีกรรม^๒ อันผิดแนวแห่งการทำ
ที่สุดทุกข์ในพระศาสนา

(๓) ทำการชักชวนมหาชนในการบำเพ็ญทางจิต^๓ อันผิดแนว
แห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป, เมื่อมีการกระทำ
สามอย่างเหล่านี้ นี้แล้ว, ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้
หมดสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่มหาชน ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นไป
เพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล.

คนทิ้งธรรม^๔

ภิกษุ ท.! ในทิศใด พวกภิกษุ เกิดแก่งแย่ง ทะเลาะวิวาท
ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกปากอยู่. ภิกษุ ท.! ทิศนั้น แม้แต่เพียง
นึกถึงก็ไม่ใช่ที่ผาสุกแก่เราเสียแล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงการไปในที่นั้น.
ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรม
สามอย่างเสีย แล้วพากันมาถือ ทำให้มากในธรรมสามอย่าง ธรรม

^๑ กายกรรม ในที่นี้ อรรถกถา กล่าวถึงการชักชวนให้ไหว้ทิศ เป็นต้น

^๒ วจีกรรม ในที่นี้ อรรถกถา กล่าวถึงการชักชวนให้พูดเขวนอกนูนนอกทาง เป็นต้น

^๓ อรรถกถา กล่าวถึงการบอกรกรรมฐานผิด ๆ เป็นต้น

^๔ บาลี พระพุทธภาษิต ดิ.ก. อ. ๒๐/๓๕๕/๕๖๔

สามอย่างอะไรบ้างเล่า ที่เธอละทิ้งเสีย ? สามอย่างคือ :-

- (๑) ความตริ่กในการหลีกออกจากความพัวพันในกาม,
- (๒) ความตริ่กในการทำความไม่มุ่งร้าย,
- (๓) ความตริ่กในการไม่ทำคนอื่นให้ลำบาก. ธรรมสามอย่าง

เหล่านี้แล ที่พวกภิกษุ^๑นั้นละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรมอีกสามอย่างอะไรบ้าง ที่พวกภิกษุเหล่านี้พากันถือ การทำเพิ่มพูนให้มาก ? สามอย่าง คือ:-

- (๑) ความตริ่กในทางกาม,
- (๒) ความตริ่กในทางมุ่งร้าย,
- (๓) ความตริ่กที่ก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้อื่น. ธรรมสามอย่าง

เหล่านี้แล ที่พวกภิกษุพากันถือ ทำเพิ่มพูนให้มาก

ภิกษุ ท.! ในทิศใด พวกภิกษุ เกิดแก่งแย่ง ทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกปากอยู่. ภิกษุ ท.! ทิศนั้น แม้แต่เพียงนึกถึงก็ไม่ใช่เป็นที่ผาสุกแก่เราเสียแล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงการไปในที่นั้น. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านี้ ละทิ้งธรรมสามอย่างเหล่านี้เสียแล้ว และพากันถือ กระทำให้มากในธรรมสามอย่างเหล่านี้แทน

คืนวันที่มีแต่ “ความมืด”^๑

ภิกษุ ท.! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้, ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้ หากอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่าง คือ :-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จก. อ. ๒๒/๔๘๓/๓๕๕.

- (๑) ภิกษุในกรณีนี้มีความต้องการมาจนเป็นทุกข์ เพราะไม่รู้
จักพอในเรื่องจีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร,
- (๒) เป็นคนไม่มีศรัทธา,
- (๓) เป็นคนทุศีล,
- (๔) เป็นคนเกียจคร้าน,
- (๕) เป็นคนมีสติพินเพื่อน,
- (๖) เป็นคนมีปัญญาที่บ.

ภิกษุ ท.! คินวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้,
ยอมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความ
เจริญมิได้.

ผู้ถูกตรึง^๑

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังละตะปู
ตรึงใจห้าตัวไม่ได้, คินวันของบรรพชิตรูปนั้น ยอมผ่านไป โดยหวังได้
แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้.
ตะปูตรึงใจห้าตัว คือบรรพชิตรูปนั้นยังละไม่ได้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ยังสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจ
เชื่อ ไม่เลื่อมใส ในพระศาสดา. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี จิตของภิกษุนั้น
ยอมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเพิกเลศ เพียรประกอบเนื่อง ๆ เพียรตั้งหลัก
ติดต่อเนื่องกัน. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปตามนัยที่กล่าวนี, นั้นแหละ เป็นตะปู
ตรึงใจตัวที่หนึ่ง ที่เขอนั้นยังละไม่ได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๙/๑๔.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ยังสงสัย ๗๗ ในธรรม

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ยังสงสัย ๗๗ ในพระสงฆ์

_____ ๗๗ _____

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ยังสงสัย ๗๗ ในไตรสิกขา

_____ ๗๗ _____

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ครุ่นโกรธในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน, ไม่ชอบใจ มีจิตอันโทสะกระทบกระทั่งแล้ว จนเกิดเป็นเครื่องตรึงใจ ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้ จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียรเผากิเลส เพียรประกอบเนื่อง ๆ เพียรตั้งหลักติดต่อเนื่องกัน. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปตามนัยที่กล่าวนี้, นั่นแหละ เป็นผู้ตั้งตะปุดตัวที่หาที่เธอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีก็ตาม ยังละตะปุดตรึงใจหาตัวไม่ได้, คืบวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้ แล.

ผู้ถูกแมลงวันตอม^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อเข้านี้ เราครองจีวร ถือบาตร ไปบิณฑบาตในเมืองพาราณสี เราได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง เทียบบิณฑบาตอยู่ตามแหล่งที่ซื้อขายของโคของพวกมิลักชะ เป็นภิกษุที่มีท่าทางกระหายกาม คิดลึก ปล่อยสติ ปราศจากสัจญญะ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิ.ก. อ. ๒๐/๓๑๖/๕๖๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อิสิปตมมฤคทายวัน..

จิตฟุ้ง ใจเขว ผิดพรหมแห่งเกรียม. ครั้นเห็นแล้ว เราได้กล่าวกะภิกษุ นั้นว่า
 “ภิกษุ! เธอย่ำทำตัวให้เน่าพอง. ตัวที่เน่าพองส่งกลิ่นเหม็นคาวคุ้ง
 แล้ว แมลงวันจักไม่ตอมไม่ดูคุ้งนั้น เป็นไปไม่ได้ นะภิกษุ!” ดังนี้.
 ภิกษุ นั้น ถูกเราทักอย่างนี้ ก็เกิดความสลดขึ้นในใจ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสดังนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามขึ้นว่า “อะไรเล่าพระเจ้าข้า
 ชื่อว่า ของเน่าพอง? อะไรเล่า ชื่อว่า กลิ่นคาวเหม็น? อะไรเล่า ชื่อว่า แมลงวัน?”

“อภิชฌา นี้แหละภิกษุ! ชื่อว่า ของเน่าพอง, พยายาม
 ชื่อว่า กลิ่นเหม็นคาว, ความคิดที่เป็นอกุศลลามก ชื่อว่า แมลงวัน.
 ตัวที่เน่าพองส่งกลิ่นเหม็นคาวคุ้งแล้ว แมลงวันจักไม่ตอมไม่ดู
 คุ้งนั้น เป็นไปไม่ได้ นะภิกษุ!” ดังนี้ แล.

ป่าช้าผีดิบ^๑

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในป่าช้าผีดิบ. ห้าอย่าง
 อะไรบ้าง? ห้าอย่าง คือ ป่าช้าผีดิบเป็นที่ไม่สะอาด, มีกลิ่นเหม็น, มีภัย
 เฉพาะหน้า, เป็นที่พักอาศัยของพวกมนุษย์ที่ดูร้าย, เป็นที่ที่ร้องให้พิไรรำ
 ของคนเป็นจำนวนมาก, โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในป่าช้าผีดิบ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๙๘/๒๔๙.

ภิกษุ ท.! ฉันทก็ฉันทนั้น : โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในนักบวช ที่เปรียบด้วยป่าช้าผีดิบ. ห้าอย่างอะไรบ้าง ? ห้าอย่างคือ:-

(๑) นักบวชบางคนในบางกรณีนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยการกระทำทางกายอันไม่สะอาด, ประกอบด้วยการกระทำทางวาจาอันไม่สะอาด, ประกอบด้วยการกระทำทางใจอันไม่สะอาด. เรากล่าวการทำเช่นนั้นของผู้นั้นว่า เป็นความไม่สะอาด ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่ไม่สะอาด, เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ว่า เทียบกันได้กับที่ที่ไม่สะอาด ฉะนั้น.

(๒) เมื่อนักบวชประกอบกรรมไม่สะอาดเช่นนั้นอยู่, เสียงเล่าลืออันชั่วช้า ก็ระเบิดไป. ภิกษุ ท.! เรากล่าวเสียงเล่าลืออันชั่วช้านี้ของผู้นั้นว่า เป็นกลิ่นเหม็น ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่มีกลิ่นเหม็น. เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ว่า เทียบกันได้กับที่ที่มีกลิ่นเหม็น ฉะนั้น.

(๓) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ย่อมเว้นห่างไกลจากคนที่มีกลิ่นเหม็นเช่นกล่าวนั้นเสีย. ภิกษุ ท.! เรากล่าวการที่เพื่อน ๆ เว้นห่างไกลนี้ของผู้นั้นว่า เป็นภัยเฉพาะหน้า ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่มีภัยเฉพาะหน้า. เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ว่า เทียบกันได้กับที่ที่มีภัยเฉพาะหน้า ฉะนั้น.

(๔) คนชั่วช้านั้น ผู้ประกอบกรรมอันไม่สะอาดทั้งทางกาย วาจา และใจ ก็อยู่รวมกันได้แต่พวกที่มีอาการกระทำเหมือน ๆ กัน. ภิกษุ ท.! เรากล่าวการที่อยู่รวมกันได้ของผู้นั้นว่า เป็นที่พักอาศัยสำหรับพวกเหล่าร้ายนี้ ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของพวกอมนุษย์ ที่ดุร้าย. เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ว่า เทียบกันได้กับที่พักอาศัยสำหรับคนดุร้าย ฉะนั้น.

(๕) ผู้ประพาศิพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ได้เห็นนักบวชชื่อนั้นเข้าแล้ว ก็นึกตำหนิได้ว่า “พุทโธเอ๋ย ! ความทุกข์ของเรา มีอยู่ตรงที่ พวกเราจำต้องอยู่ร่วมกับนักบวชชื่อนั้นด้วย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เรากล่าวการอยู่รวมที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นนี้ของผู้นั้นว่าเป็นความร้องไห้พิไรรำ ดุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่ที่ร้องไห้พิไรรำของคนเป็นจำนวนมาก. เรากล่าวนักบวชชื่อนี้ ว่าเทียบกันได้ที่สำหรับเป็นที่ร้องไห้พิไรรำของคนเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น.

ภิกษุ ท.! โทษห่าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในนักบวช ที่เปรียบด้วยป่าช้าผีดิบ แล.

หมวดที่สี่ จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรกุกมิสุสามิ

อานนท! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิกคฺยหฺนิกคฺยหาหิ อานนุท วกุขามิ

อานนท! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหฺปวยฺหาหิ อานนุท วกุขามิ

อานนท! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส สุสุสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อ.ปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินโนว ปวตตาริ ยํ ปสุเส วุชฺชทสุสินิ

นิกคฺยหฺวาหิ เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น

ตาทิสํ ภชฺมานสุส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. ชุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวด ๕
ว่าด้วย การเป็นทาสค้นหา

๑. ผู้เห็นแก่อาภิส
๒. ไม่คุ้มค่าข้าวสุก
๓. ขี้ตามข้าง
๔. ติดบ่วงนายพราน
๕. ผู้ถูกล่าม
๖. หมองตายเพราะงู
๗. อมิตตภิกขุ
๘. เป็นโรคชอบเที่ยวเร่เยยเปื่อย

ขุมทรัพย์จากพระโอรส
หมวดที่ ๕
ว่าด้วย การเป็นทาสตัณหา

ผู้เห็นแก่อามิส^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทมีสองชนิด. สองชนิดอะไรกันเล่า? สองชนิดคือ ภิกษุบริษัทที่หนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสังฆธรรมหนึ่ง, ภิกษุ บริษัทที่หนักในพระสังฆธรรม แต่ไม่หนักในอามิสหนึ่ง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทหนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสังฆธรรมนั้น เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ภิกษุเหล่าใดกล่าวยกยอกันเองต่อหน้า คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนว่า “ภิกษุรูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด อุกโตภาควิมุตต์,^๒ รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด ปัญญาวิมุตต์,^๓ รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด กายสักขี.^๔ รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด ทิฏฐิปัตตะ,^๕ รูปโน้น เป็น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๙๓/๒๙๓.

^๒ อุกโตภาควิมุตต์ ผู้หลุดพ้นโดยส่วนสอง (สองครั้ง) คือผู้ได้มานชั้นใดชั้นหนึ่งด้วย และได้โลกุตตรมรรคในชั้นสิ้นอาสวะด้วย.

^๓ ปัญญาวิมุตต์ ผู้สิ้นอาสวะด้วยอำนาจปัญญาเห็นอนัตตาโดยตรง.

^๔ กายสักขี ผู้มีกายเสวยสุขด้วยนามกายมาแล้วเป็นเครื่องประจักษ์ คือเสขบุคคล ๗ ผู้ชิมมานสุขมาแล้ว จึงเห็นทุกข์และบรรลุมรรคผลในชั้นของตน ๆ.

^๕ ทิฏฐิปัตตะ ผู้บรรลุมรรคผลด้วยอำนาจพิจารณา เห็นอนัตตาในสังขารทั้งหลาย ซึ่งได้แก่อริยบุคคล นับตั้งแต่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลไปจนถึงผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค, แต่พอได้บรรลุมรรคผลก็เป็นปัญญาวิมุตต์ไป.

อริยบุคคลชนิด สัทธาวิมุตต์,^๑ รูปโน้นเป็นอริยบุคคลชนิด อัมมานุสสารี,^๒ รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด สัทธานุสสารี,^๓ รูปโน้น มีศีลมีการเป็นอยู่งดงาม, และรูปโน้น ทุกศีลมีการเป็นอยู่เลวทราม” ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุเหล่านั้น ย่อมได้ลาภ เพราะการกล่าววยกยอกันนั้นเป็นเหตุ. ครั้นได้ลาภแล้ว ภิกษุพวกนั้นก็พากันติดอกติดใจในรสแห่งลาภ สยบอยู่ เมามกอยู่, ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคลาภนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทอย่างนี้แล เราเรียกว่า บริษัทที่หนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสัทธรรม

ไม่คุ่มค่าข้าวสุก^๔

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีก็ตาม เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้วนิมนต์ฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น. ภิกษุนั้นมีความหวังในอาหารนี้ก็รับนิมนต์. ครั้นราตรีล่วงไปถึงเวลาเช้า เฮอร์องจิวร ถือบาตร เข้าไปสู่เรือนคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี

^๑ สัทธาวิมุตต์ ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธาหรือมีศรัทธาออกหน้า ซึ่งได้แก่ผู้บรรลุมรรคผล ในเบื้องต้นด้วยอาศัยอำนาจศรัทธาที่เกิดขึ้นในขณะที่พิจารณาเห็นอนิจจัง

^๒ อัมมานุสสารี ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งธรรม ซึ่งได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาเห็นอนัตตาในสังขารทั้งหลาย, แต่พอได้บรรลุโสดาปัตติผลก็เป็นปฏิรูปตัดตะไป.

^๓ สัทธานุสสารี ผู้แล่นไปตามกระแสแห่งศรัทธา ซึ่งได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาเห็นอนัตตาในสังขารทั้งหลาย, แต่พอได้บรรลุโสดาปัตติผลก็เป็นสัทธาวิมุตต์ไป.

^๔ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๕๓/๕๖๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่พลีหระณะไพโรสถนะ, เมืองกุสินารา.

ผู้นิมนต์, ถึงแล้วก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ได้เลี้ยงดูเธอด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิมหน้าสำราญจนเธอบอกห้าม. ความคิดได้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นั้นในขณะนั้นว่า “วิเศษจริง! คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเราด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเองจนอิมหน้าสำราญถึงกับเราต้องบอกห้าม” ดังนี้แล้ว ภิกษุผู้นั้นยังหวังต่อไปอีกว่า “โอหนอ! วันพรุ่งนี้เช้า ก็ขอให้คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงดูเราด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตอย่างนี้อีกเถิด” ดังนี้. เธอนั้น ได้ติดในรสอาหาร หลงในรสอาหาร สยบอยู่ด้วยความยินดีในรสอาหาร, ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ฉันทอาหารนั้น. ภิกษุผู้นั้น ย่อมครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในกามบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางเคียดแค้นบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก โดยไม่รู้สึกลึกตัวบ้าง ตรงที่เธอนั่งฉันนั่นเอง.

ภิกษุ ท.! เรากล่าวว่า “ทาน ที่ถวายแก่ภิกษุผู้เช่นนี้ หามีผลมากไม่” เพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนี้ เป็นผู้มัวเมา แล.

ชี้ตามข้าง^๑

ภิกษุ ท.! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : มีสระใหญ่ในที่ใกล้ป่าแห่งหนึ่ง. ข้างทั้งหลายได้อาศัยหากินในสระใหญ่แห่งนั้น. มันลงสู่สระแล้ว ไข้ววงถอนหัวบัวและรากบัวขึ้นมา แล้วแกว่งไปแกว่งมาในน้ำ ทำให้หมดเปือกตมแล้วใส่ปากเคี้ยวให้ดีเสียก่อน จึงกลืนลงไป การกินอย่างนี้ของข้างเหล่านั้น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๓/๖๗๘.

ยอมทำให้เนื้อตัวเปล่งปลั่ง มีพลังกำลัง และไม่มีถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์ เจียนตาย เพราะข้อที่ข้างนั้นรู้จักกินนั่นเองเป็นเหตุ. ภิกษุ ท.! ส่วนพวกลูกข้าง เล็ก ๆ อยากรจะเอาอย่างข้างใหญ่ ๆ บ้าง, มันจึงลงสู่สระบัวนั้น ไข้วงถอนหัวบัว และรากบัวขึ้นมาได้ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้แกว่งมาในน้ำ มีเปลือกตมติดอยู่ ก็เอาเข้าไปปาก ไม่ได้เคี้ยวให้ดีเสียก่อน กลืนลงไปแล้ว. การกินอย่างนี้ของ พวกลูกข้างเล็ก ๆ นั้น ย่อมไม่ทำให้เนื้อตัวเปล่งปลั่ง มีพลังกำลัง ยังจะถึงซึ่ง ความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะข้อที่ลูกข้างเหล่านั้นไม่รู้จักรักกินนั่นเอง เป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉันทนั้น : ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ในกรณีนี้ เวลาเข้า ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่อานามุบ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต, พวกภิกษุ ผู้เถระเหล่านั้น ย่อมกล่าวธรรมอยู่ในที่นั้น ๆ , พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใสต่อภิกษุ ผู้เถระเหล่านั้น ย่อมทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส. อนึ่ง พวกภิกษุผู้เถระนั้นแล้ว ก็ไม่ติดอกติดใจ ไม่สยบ ไม่เมาหมก ในลาภนั้น ๆ ; เป็นผู้มองเห็น ส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ แล้วจึงทำการบริโภคลาภนั้น. การบริโภคอย่างนี้ของภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ย่อมทำให้มีร่างกายสุกใส มีพลังกำลัง ไม่ถึงซึ่งความตาย; หรือได้รับทุกข์ เจียนตาย, เพราะข้อที่ท่านเหล่านั้นรู้จักการทำการฉันท นั้นเองเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! ส่วนพวกภิกษุผู้ห่อนวัย อยากรจะเอาอย่างพวกภิกษุผู้เถระ เหล่านี้บ้าง, เวลาเข้า ก็ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่อานามุบ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต. พวกเธอก็กล่าวธรรมอยู่ในที่นั้น ๆ, พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใส ต่อภิกษุผู้ห่อนวัยเหล่านั้น ย่อมทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส, อนึ่ง พวกภิกษุ ผู้ห่อนวัยนั้นแล้ว ก็ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ ในลาภนั้น ๆ เป็นผู้ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่อง

ออกไปจากทุกข์ ทำการบริโศคลาภนั้น. การบริโศคอย่างนี้ของภิกษุผู้เด็ก ๆ เหล่านี้ ย่อมไม่ทำให้มีร่างกายสุกใส มีพลังกำลัง (ชนิดเดียวกับผู้ที่บริโศคเพียงเพื่อเป็นการอนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์) แต่ได้กลับถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะข้อที่ภิกษุเด็ก ๆ เหล่านี้ ไม่รู้จักการทำการฉัน นั้นเองเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ติดอกติดใจ ไม่สยบ ไม่เมาหมก ในปัจฉัยลาภ มีปรกติมองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโศคปัจฉัยลาภนั้น ๆ ” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ติดบ่วงนายพราน^๑

ภิกษุ ท.! กามคุณเหล่านี้มีห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ฟังด้วยหู, กลิ่นที่ดมด้วยจมูก, รสที่ลิ้มด้วยลิ้น, และ โสภณวัตถุที่สัมผัสด้วยกาย, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา, น่ารักใคร่ น่าพอใจ, ยวนตาชวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมใจ. ภิกษุ ท.! กามคุณมีห้าอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพรหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ในกามคุณห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ก็ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปาสราสีสูตร ม.ม. ๑๒/๓๓๓/๓๒๗-๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อาศรมของรัมมกพรหมณ์ ไกลนครสาวตตี.

แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโศกคามคุณทั้งห้านี้ผู้นั้นอยู่ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า เป็นผู้ถึงความพินาศ ย่อยยับ แล้วแต่มารผู้ใจบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจอย่างใด.

ภิกษุ ท.! เปรียบได้ตั้งเนื้อปลาที่ติดบ่วง นอนจมอยู่ในกองบ่วง, เมื่อนายพรานมาถึงเข้า มันจะหนีไปไหนไม่พ้นเลย^๑ ฉนใด; ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ก็ฉนนั้นเหมือนกัน, พวกเขาพากันติดอกติดใจ สยบอยู่ เมามกอยู่ในกามคุณห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ก็ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบาย เป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโศกคามคุณทั้งห้านี้ผู้นั้นอยู่, เป็นผู้ที่คนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า จะถึงความพินาศ ย่อยยับ แล้วแต่มารผู้ใจบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจ อย่างใด.

ผู้ถูกล่าม^๒

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างให้ขาดออกไปไม่ได้แล้ว คินวันของบรรพชิตรูปนั้นย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเลื่อมใสในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้. เครื่องล่ามทางใจห้าอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

^๑ อรรถกถาให้ข้อเปรียบเทียบไว้ว่า สมณพราหมณ์ เปรียบตั้งเนื้อปลา, บัจจยสี เปรียบตั้งบ่วงที่นายพรานดักไว้ในปลา, ขณะที่สมณพราหมณ์เหล่านั้นทำการบริโศกไม่พิจารณาบัจจยสี เปรียบตั้งขณะที่เนื้อนอนจมอยู่ในกองบ่วง, ขณะที่สมณพราหมณ์ต้องทำตามประสงค์ของมาร เปรียบตั้งขณะที่เมื่อนายพรานมาถึงเข้า เนื้อก็ไม่รู้ว่าจะหนีเอาตัวรอดทางไหน.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๙/๑๔

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ยังเป็นผู้มีความกำหนัดในกามทั้งหลาย, ยังมีความพอใจ, มีความรัก มีความกระหาย, มีความเร่าร้อน, มีความทะยานอยากในกามทั้งหลาย, ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั้นแหละเป็นเครื่องลุ่มทางใจอย่างทีหนึ่ง ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุยังเป็นผู้มีความกำหนัดในกาย--๗๗-- นั้นแหละเป็นเครื่องลุ่มทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้

ภิกษุท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุยังเป็นผู้มีความกำหนัดในรูป--๗๗-- นั้นแหละเป็นเครื่องลุ่มทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้

ภิกษุท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุได้ฉันอาหารเต็มท้องตามประสงค์แล้ว ก็มิว่าความสุขในการหลับ หากความสุขในการเอนกายเล่น หากความสุขในการนอนซบเซาไม่อยากลุกขึ้น--๗๗-- นั้นแหละเป็นเครื่องลุ่มทางใจอย่างที่ดี ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ โดยตั้งความปรารถนาเพื่อเป็นเทวดาพวกใดพวกหนึ่งว่า “เราจักเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์น้อยชนิดใดชนิดหนึ่ง ด้วยศีลนี้, ด้วยวัตรนี้, ด้วยตบะนี้, หรือด้วยพรหมจรรย์นี้” ดังนี้. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไป ในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั้นแหละเป็นเครื่องลุ่มทางใจอย่างทีห้า ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังตัดเครื่อง
 ล่ามทางใจห้าอย่างให้ขาดออกไม่ได้แล้ว คตินวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป
 โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้.
 เช่นเดียวกับคตินวันแห่งดวงจันทร์เวลาข้างแรม, ดวงจันทร์นั้น โดยสีก็ไม่แจ่ม
 กระจ่าง, โดยวงกลดก็เล็กแคบเข้า, โดยรัศมีก็เสื่อมลง, โดยขนาดก็หดเล็กลง
 ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั่นแล.

หมองูตายเพราะงู^๑

ภิกษุ ท.! ไม้พญานาคใหญ่ ๆ ซึ่งมีเม็ดเล็ก ๆ แต่อาจเติบโตมีลำต้นสูงใหญ่
 มีธรรมชาติชอบงอกขึ้นคลุมต้นไม้ทั้งหลายนั้น มีอยู่. บรรดาต้นไม้ที่ถูกมันงอก
 ขึ้นคลุมแล้ว ย่อมหักเล็กหักใหญ่ ย่อมผุพังไป กระทั่งสูญสิ้นไปเลย. ต้นไม้
 เช่นว่านี้ คือต้นอะไรบางเล่า? ภิกษุ ท.! ต้นไม้เช่นว่านี้คือ ต้นโพธิ, ต้นไทร,
 ต้นมัลลิก, ต้นอุทุมพร, ต้นกัจจกะ และต้นกปิถนะ^๒, นี่แล คือไม้พญานาคใหญ่
 ซึ่งมีเม็ดเล็ก ๆ แต่อาจเติบโตมีลำต้นสูงใหญ่ มีธรรมชาติชอบงอกขึ้นคลุมต้นไม้
 ทั้งหมด ทำบรรดาต้นไม้ที่ถูกมันงอกขึ้นคลุมแล้ว ให้หักเล็กหักใหญ่ ให้ผุพัง
 กระทั่งสูญสิ้นไปเลย ;

ภิกษุท.! ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั่น ที่กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ละกามทั้งหลาย
 อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ออกจากเรือน บวชเป็นคนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน, นักบวช

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๑๓๕/๔๙๖-๔๙๘.

^๒ ต้นไม้ที่ว่านี้ หมายถึงต้นไม้ทุกชนิดที่เมล็ดของมันละเอียด จนอาจไปติดอยู่ที่ต้นไม้อื่น
 แล้วงอกขึ้นบนต้นไม้ นั้น ๆ แล้วทำลายต้นไม้เดิมให้สูญสิ้นไป เช่น ต้นไทร เป็นต้น ที่เราเห็นกัน
 อยู่ทั่ว ๆ ไป

ผู้นั้น กลับเป็นคนที่ต้องเสียหายย่อยยับ หล่นจากพรหมจรรย์ ด้วยกามทั้งหลาย ชนิดเดิมนั่นเอง หรือด้วยกามที่เลวร้ายยิ่งไปกว่าเดิม (ที่ตนกลับสะสมมันขึ้น เพราะความไม่รู้เท่าถึงกามของตน).

อมิตตภิกขุ^๑

ภิกษุ ท.! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้ เป็นคนที่ใคร ๆ ไม่ควรคบ, ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ภิกษุนั้น ชอบใช้ให้ผู้อื่นทำงาน,
- (๒) ภิกษุนั้น ชอบก่ออธิกรณ์,
- (๓) ภิกษุนั้น ทำตนเป็นปฏิบัติต่อเหล่าพระเถระชั้นครูบาอาจารย์
- (๔) ภิกษุนั้น ชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย,
- (๕) ภิกษุนั้น ไม่มีความสามารถในการแสดง, ในการชี้ชวน, ในการ

ปลุกปลอบ, ในการเร่งให้เกิดความบันเทิง, ด้วยธรรมมีกตา ตามเวลาอันสมควร

ภิกษุ ท.! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นคนที่ใคร ๆ ไม่ควรคบ

เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย^๒

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษสำหรับคนชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ:-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๙๑/๑๔๖

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๕/๒๒๒

- (๑) เธอ ย่อมไม่บรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ,
- (๒) เธอ ย่อมเสื่อมถอยจากสิ่งที่บรรลุแล้ว,
- (๓) ไม่เป็นผู้แตกฉานซ้ำซ้อนในบางสิ่งบางอย่างแม้ที่บรรลุแล้ว,
- (๔) เป็นแต่โรคที่ทำให้ชีวิตลำบาก,
- (๕) และเป็นคนไร้มิตร.

ภิกษุ ท.! โทษห่าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษสำหรับคนชอบเที่ยวไกล ๆ
และไม่มีจุดหมาย

หมวดที่ห้า จบ

ผู้ชุมนุมทรัพย์

เน เต อหิ อานนท์ ตถา ปรกุกมิสุสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมุภกาโร อามเก อามกมตเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเป็ยก ยังดิบอยู่

นินคฺยุहनินคฺยุหาหิ อานนุท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวฺยุหปวฺยุหาหิ อานนุท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส สุสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้

(มหาสุญญตสูตร คุปริ. ม.๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํ ปวตฺตาริ ยํ ปสุเส วชฺชทสฺสินิ

นินคฺยุหฺวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภาเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย,

(ปณฺฑิตวคฺค ธ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอบุส

หมวดที่ ๖

ว่าด้วย การหละหลวมในธรรม

-
๑. นกแก้ว นกขุนทอง
 ๒. ฤๅลม
 ๓. ปรีติที่เป็นมุพิช
 ๔. ผู้ที่ไม่ควรพูดอภิธรรม
 ๕. เนื้อแท้ อันตรธาน
 ๖. ผู้ทำศาสนาเสื่อม
 ๗. คนไม่ควรเลี้ยงโค
 ๘. ลูกนอกคอก
 ๙. ผู้โลเล
 ๑๐. ภิกษุร้องเพลง
 ๑๑. ผู้มีวแต่อดฉลาด
 ๑๒. พระหลงตา
 ๑๓. พระถูกฆ่า
 ๑๔. ผู้หล่นจากศาสนา

ขุมทรัพย์จากพระโอรุ
หมวดที่ ๖
ว่าด้วย การหละหลวมในธรรม

นกแก้ว นกขุนทอง^๑

ภิกษุ ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ
สุตตะ เคยยะ เวชยการณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัฏฐกัมมะ
เวทัลละ แต่เธอไม่รู้ความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุนี้
เราเรียกว่า ผู้มากด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีไช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วยธรรม.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุแสดงธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่คนอื่น
โดยพิสดาร, แต่เธอไม่รู้ความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา.
ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีไช้ธรรมวิหารี
- ผู้อยู่ด้วยธรรม.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา
โดยพิสดาร, แต่เธอไม่รู้ความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา.
ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีไช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วย
ธรรม.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐/๗๔, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งผู้ทูลถามเรื่องนี้.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุคิดผ่านไปในธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา, แต่เขาไม่รู้จักความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วยธรรม.

อุจลม^๑

ภิกษุ ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาวภณะ คาลา อูทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธัมมะ เวทลละ, เขาใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองด้วยการเรียนธรรมนั้น ต้องเร็ดร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีใช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วยธรรม.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุแสดงธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่คนอื่น โดยพิสดาร, เขาใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติธรรมนั้น ต้องเร็ดร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีใช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วยธรรม.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา โดยพิสดาร, เขาใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธยายนั้น ต้องเร็ดร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วยธรรม.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุคิดผ่านไปในธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา, เขาใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการคิดผ่านไปในธรรมนั้น ต้องเร็ดร้างจากการ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๙๘/๗๓, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งซึ่งทูลถามเรื่องนี้.

หลักเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี - ผู้อยู่ด้วยธรรม

ปริยัติที่เป็นงูพิษ^๑

ภิกษุ ท.! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา. เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจนี^๒ ของโมฆบุรุษเหล่านั้น; พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่ง เป็นอานิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่, ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็เลยเป็นธรรมที่โมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันโมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใคร่จะได้งู เที้ยวเสาะแสวงงูอยู่, บุรุษนั้น ครั้นเห็นงูตัวใหญ่ก็เข้าจับงูนั้นที่ตัวหรือที่หาง, อสรพิษตัวนั้นก็จะมีงูกลับฉกเอามือหรือแขนหรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อลคัฑฐปมสูตร ม.ม. ๑๒/๒๖๗/๒๗๘. ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่เชตวัน.

^๒ การเพ่งพิสูจนีในที่นี้ หมายถึงเพ่งโทษ หรือเพ่งจับผิดรวมอยู่ด้วย.

บุรุษนั้น; บุรุษนั้น ก็ตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการฉกเอาของ
อสรพิษนั้นเป็นเหตุ. ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่บุรุษนั้นจับงูไม่ดี
(คือไม่ถูกวิธี) เป็นเหตุ, ชื่อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท.! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน, เขา
เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น
ครั้งเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้น
ด้วยปัญญา เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น
ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของโมฆบุรุษเหล่านั้น ; โมฆบุรุษเหล่านั้น เล่าเรียน
ธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีความ
คิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอันสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียน
ปริยัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด, โมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์
อันนั้นแห่งธรรมไม่ ; ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็เลยเป็นธรรมที่โมฆบุรุษเหล่านั้น
ถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้น
ตลอดกาลนาน. ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่ธรรมทั้งหลาย อันโมฆบุรุษ
เหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ แล.

ผู้ไม่ควรพูดอภิธรรม^๑

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้อบรมกาย
มิได้รับอบรมศีล มิได้รับอบรมจิต และมีได้รับอบรมปัญญา ; เธอทั้งหลาย เมื่อเป็น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๒/๗๙

เช่นนั้น พุดกันถึงเรื่องอภิธรรม หรือเรื่องเวทลละอยู่ จักพลัดออกไปสู่แนวของมิจฉาทิฎฐิโดยไม่รู้สึกรู้ตัว. ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้เอง, วินัยมีมลทิน เพราะธรรมที่มีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน. นี่เป็นอนาคตภัย ที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

เนื้อแท้อันตราย^๑

ภิกษุ ท.! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : กลองศึกของกษัตริย์พวบทสารหะ^๒ เรียกว่า อานกะ มีอยู่. เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตก หรือลิ, พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุบคราวไป) ภิกษุ ท.! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้นนานเข้า ก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น ;

ภิกษุ ท.! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : ในกาลยึดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, สุตตันตะ (ตัวสูตรส่วนที่ลึกซึ้ง) เหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำ สุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่. เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน. ส่วน สุตตันตะเหล่าใด มีนักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

^๒ กษัตริย์ ทสารหะ วงษ์ยาทพ แห่งมหาภารตะ.

กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่, เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุ ท.! ความอันตรธานของสูตรต้นตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

ผู้ทำศาสนาเสื่อม^๑

ภิกษุ ท.! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป. สี่อย่างอะไรกันเล่า? สี่อย่างคือ:-

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุเล่าเรียนสูตร อันถือกันมาผิด ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด ; เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน. ภิกษุ ท.! นี้ มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเป็นคนว่ายาก ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนด้วยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท.! นี้มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธรวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท). ภิกษุเหล่านั้น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกุก. อ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ ; เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลาย ก็เลยขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) ไม่มีที่อาศัยสืบไป. ภิกษุ ท.! นี้ มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตดำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกเถระเหล่านั้นทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตดำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป. ภิกษุ ท.! นี้ มูลกรณีที่สี่ ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป

ภิกษุ ท.! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป

คนไม่ควรเลี้ยงโค^๑

ภิกษุ ท.! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยความบกพร่อง ๑๑ อย่างแล้ว ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงโคและทำฝูงโคให้เจริญได้. ความบกพร่อง ๑๑ อย่าง อะไร

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาโคปาลสูตร. ม.ม. ๑๒/๔๑๐/๓๘๔-๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เขตนวัน.

กันแล้ว ? ๑๑ อย่างคือ คนเลี้ยงโคในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่รู้เรื่องราวของโค, เป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะของโค, เป็นผู้ไม่เชี่ยวชาญ, เป็นผู้ไม่ปิดแผล, เป็นผู้ไม่สุขคว้น, เป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรนำโคไป, เป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่โคควรดื่ม, เป็นผู้ไม่รู้จักทางที่โคควรเดิน, เป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้ริดนมโคเสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ, เป็นผู้ไม่ให้เกียรติแก่โคอุสภอันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ, ภิกษุ ท.! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยความบกพร่อง ๑๑ อย่างนี้แล ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงโคและทำฝูงโคให้เจริญได้ ;

ภิกษุ ท.! ฉันทกัณฺโถ : ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๑ ประการแล้ว ไม่ควรที่จะถึงความเจริญอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้. องค์คุณ ๑๑ ประการอะไรกันแล้ว ? ๑๑ ประการคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่รู้จักรูป, เป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ, เป็นผู้ไม่เชี่ยวชาญ, เป็นผู้ไม่ปิดแผล, เป็นผู้ไม่สุขคว้น, เป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป, เป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม, เป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน, เป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้ริดนมโคเสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ เป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นเถระ มีพรรษาอายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ.

พวกไม่รู้จักรูป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักรูป เป็นอย่างไรแล้ว ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “รูปชนิดใดก็ตาม ทั้งหมดนั้นชื่อว่ารูป, คือ มหาภูตรูปมี ๔, และอุปาทายรูป คือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔” ดังนี้ ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักรูป เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ฉลาดในลักษณะ

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่า “คนพาล มีอกุศลกรรมเป็นเครื่องหมาย, บัณฑิต มีกุศลกรรมเป็นเครื่องหมาย” ดังนี้ เป็นต้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่เชี่ยวชาญ

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่เชี่ยวชาญ เป็นอย่างไรกันเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่อดกลั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ทำให้หมดสิ้น ซึ่งความตริกเกี่ยวกับกาม, ความตริกเกี่ยวกับความมั่งร่ำรวย, ความตริกเกี่ยวกับการทำความลำบากแก่คนอื่น ที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ; และไม่อดกลั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ทำให้หมดสิ้น ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่เชี่ยวชาญ เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ปิดแผล

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่ปิดแผล เป็นอย่างไรกันเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ เห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณด้วยใจ, แล้วก็มีจิตยึดถือเอา ทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบรวมถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ . สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออกิขณาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวจอินทรีย์ใดเป็นเหตุ. เธอไม่ปฏิบัติเพื่อปิดกั้น อินทรีย์เหล่านั้นไว้, เธอไม่รักษาและไม่สำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่ปิดแผล เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่สุขมควัน

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่สุขมควัน เป็นอย่างไรกันเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่แสดงธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแล้ว
แก่คนอื่น โดยพิสดาร. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่สุขุมควัน เป็นอย่างนี้แล

พวกไม่รู้จักทำที่ควรไป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างไรกันเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อเข้าไปพวกภิกษุ ซึ่งเป็นพหูสูต คล่อง
แคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา, ก็ไม่ได้ถาม
ไม่ไล่เสียงโดยทำนองนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ท.! พระพุทธวจนะนี้ เป็นอย่างไร ?
ความหมายแห่งพระพุทธวจนะนี้ มีอย่างไร ? ” ดังนี้ ตามเวลาอันสมควร ; ท่านพหูสูต
เหล่านั้น จึงไม่ทำข้อความที่ยังลึกลับให้เปิดเผย ไม่ทำข้อความอันลึกซึ้งให้ตื่น และ
ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัย นานาประการ
ให้แก่ภิกษุนั้นได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว อันผู้ใด
ผู้หนึ่งแสดงอยู่ เขาก็ไม่ได้ความรู้ธรรม ไม่ได้ความรู้อรรถ และไม่ได้ความ
ปราโมทย์อันอาศัยธรรม. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักทางที่ควรเดิน

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่ง
อริยมรรคมีองค์แปด. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งสติ-
ปัญญาแล. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวก รีด “นมโค” เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รีด “นมโค” เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! พวกคฤหบดีผู้มีศรัทธา ย่อมปวารณาไม่ขีดชั้น แก่ภิกษุ
ในพระศาสนา นี้ ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร.
ในการที่เขาปวารณาเช่นนั้น, ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัยสี่ มีจีวร
เป็นต้นเหล่านั้น. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ “รีดนมโค” เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ
เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่บูชาผู้เฒ่า

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ชั้นที่เป็นเถระ ฯลฯ
ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่เข้าไปตั้งไว้ในกายธรรม, วัจกรรม และ
มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา ในภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นเถระ มีพรรษาอายุกาล
ยาวนาน เป็นบิดาสงฆ์ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้
ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ชั้นที่เป็นเถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ
เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๑ ประการเหล่านี้แล
ที่จะถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ ในธรรมวินัยนี้เลย.

ลูกนอกคอก^๑

ภิกษุ ท.! เหยี่ยวตัวหนึ่ง ได้โฉบลง จับนกมูลไถตัวหนึ่งไปได้โดยรวดเร็ว. นกมูลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้พรวดพราดอย่างนี้ว่า “เราจะไม่เข้าลักษณะของผู้มีบุญ, เรามีบุญน้อย, เราจึงเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป. ถ้าในวันนี้ เราเที่ยวไปในวิสัยอันเป็นของบิดาของตน, เหยี่ยวตัวนี้ หาสู้เราไม่ได้ไม่” ดังนี้ ; เหยี่ยวจึงถามว่า “นี่แน่ะ นกมูลไถ! ที่ไหนของเจ้าเล่า ซึ่งเป็นวิสัยอันเป็นของแห่งบิดาของตนเที่ยวไป”. นกมูลไถตอบว่า “ที่ที่มีก้อนดิน ซึ่งคนทำการไถทิ้งไว้ นั่นแหละคือวิสัยเป็นที่ที่เที่ยวของบิดาเรา” ครั้งนั้นเหยี่ยวผู้แสดงความหยิ่งเพราะกำลังของตน ผู้รอดอ้างเพราะกำลังของตน ได้ปล่อนนกมูลไถไปด้วยคำพูดว่า “ไปเถอะ นกมูลไถ! ถึงเจ้าไปในที่เช่นนั้นก็ไม่พ้นมือเราแน่” ดังนี้. ครั้งนั้นนกมูลไถไปยังที่ที่มีก้อนดินซึ่งคนทำการไถทิ้งไว้ แล้วจึงขึ้นยืนบนก้อนดินใหญ่ทำเหยี่ยวว่า “ที่นี่ มาซิ ท่านเหยี่ยวของเรา. ที่นี่ มาซิ ท่านเหยี่ยวของเรา” ดังนี้. ครั้งนั้นเหยี่ยวผู้แสดงความหยิ่งเพราะกำลังของตน ผู้รอดอ้างเพราะกำลังของตน ได้ห่อปีกทั้งสองข้าง แล้วโฉบลงไปที่นกมูลไถโดยรวดเร็ว. ภิกษุ ท.! ในกาลใดแล นกมูลไถรู้ตัวเสียก่อนว่า “เหยี่ยวใหญ่ตัวนี้มาจับเราแล้ว” ในกาลนั้น นกมูลไถตัวนั้น ก็หลบเข้าซอกดินเสียก่อน. ภิกษุ ท.! ครั้งนั้นแล เหยี่ยวตัวนั้นเอาอกกระแทกดินตาย เพราะความเร็ว ณ ตรงนั่นเอง. ภิกษุ ท.! ผู้ที่เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปแห่งตนย่อมมีอันเป็นไป ด้วยประการฉะนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. ส. ๑๙/๑๙๖/๖๘๙.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรไปเที่ยว. เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป มารจักได้ช่องทางทำลายล้าง มารจักได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจแก่พวกเธอ. วิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ คืออะไรเล่า ? คือ กามคุณ ๕. ห้าอะไรกันเล่า ? ห้าคือ รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่นที่รู้สึกด้วยจมูก, รสที่รู้สึกด้วยลิ้น, และโผฏฐัพพะที่รู้สึกด้วยการสัมผัสทางกาย ซึ่งเป็นที่น่าปรารถนา, น่ารักใคร่, น่าชอบใจ, ที่ยวนตายวนใจให้รัก, ที่กามเข้าไปตั้งอาศัย, ที่เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยึดอมใจ ; ภิกษุ ท.! นี้ แล เป็นวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ.

ผู้โหลเล^๑

ภิกษุ ท.! มูลเหตุแปดอย่างนี้เล่า ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลูถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า ? แปดอย่างคือ :-

- (๑) ความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง,
- (๒) ความเป็นผู้พอใจในการคุย,
- (๓) ความเป็นผู้พอใจในการนอน,
- (๔) ความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน,
- (๕) ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อนุสูก. ยี่. ๒๓/๓๔๓/๑๘๓.

- (๖) ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในการกิน,
- (๗) ความเป็นผู้พอใจในการกระทำ เพื่อเกิดสัมผัสสนุกสบายทางกาย,
- (๘) ความเป็นผู้พอใจในการขยายกิจให้โยกโย้ไ้อ้เอ้ เน้นซ้ำ.

ภิกษุ ท.! มูลเหตุแปดอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุดถึงนิพพาน.

ภิกษุร้องเพลง^๑

ภิกษุ ท.! โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับอันยาว มีห้าอย่างเหล่านี้ ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) แม้ตนเอง ก็กำหนดยินดีในเสียงนั้น
- (๒) แม้คนอื่น ก็พลอยกำหนดยินดีในเสียงนั้น.
- (๓) แม้พวกคฤหบดี ก็พากันยกโทษติเตียนได้ว่า “พวกสมณะสากยบุตรเหล่านี้ ก็ขับเพลงเหมือนพวกเราขับเพลงที่เดียวกัน” ดังนี้,
- (๔) เมื่อภิกษุนั้นยังรู้สึกลุ่มหลงในกระแสเสียงนั้นอยู่ สมาก็พึงทลาย.
- (๕) อนุชนรุ่นหลัง จะถือเอาเป็นแบบอย่าง

ภิกษุ ท.! โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับอันยาว มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๗๙/๒๐๙.

ผู้มีแต่อดฉลาด^๑

กัสสปะ! เธอ จงกล่าวสิ่งสอนภิกษุ, จงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุ กัสสปะ! เราหรือเธอ จะต้องว่ากล่าวสิ่งสอนภิกษุ, เราหรือเธอ จะต้องแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุ.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ! ในเวลานี้ ภิกษุทั้งหลายเป็นคนที่ยากและประกอบด้วยเหตุที่ทำให้ยากด้วย, ไม่มีใครอดทน, ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพ, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ ยังได้เห็นภิกษุชื่อภิกษุซึ่งเป็นสัททวิhariกของพระอนามนทองค์หนึ่ง และภิกษุชื่ออภิกษุชิกะ ซึ่งเป็นสัททวิhariกของพระอนุรุทองค์หนึ่ง กล่าวทำทายเป็นด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า “มาสิ ภิกษุ! จะได้เห็นกันว่า ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน, ใครจักพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจักพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้”. พระมหากัสสปะกล่าวทูลขึ้น

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงรับสั่งให้ตามตัวภิกษุทั้งสองนั้นมาเฝ้า แล้วได้ทรงซักถามภิกษุทั้งสองนั้น, ภิกษุทั้งสองนั้นได้ทูลรับว่า ได้ทำการทำทายเป็นเช่นนั้นจริง, จึงตรัสว่า :

ภิกษุ ท.! เธอทั้งสองยอมเข้าใจธรรมที่เราแสดงแล้ว ว่าเราได้แสดงว่า “ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงพูดทำทายเป็นด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า “มาสิ ภิกษุ! จะได้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้, ดังนั้นหรือ ?

ภิกษุทั้งสองรูปนั้นทูลว่า “หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! ก็เมื่อเธอทั้งสอง เข้าใจธรรมที่เราแสดงแล้ว ว่าหาเป็นอย่างนี้ไม่, ก็เรื่องอะไรเล่า โมฆบุรุษทั้งสอง รู้อย่างไร เห็นอย่างไร ทั้งที่บวชอยู่ในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว จึงกล้าพูดทำทายเป็นและกันด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า “มาสิ ภิกษุ จะได้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้เล่า.

ภิกษุทั้งสองได้สำนึกตัว จึงทูลขอโทษที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกล่าวคำขอขมาโทษว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ความล่วงเกินของข้าพระองค์ ได้ล่วงเกินแล้ว เพราะทำตามประสาพาล

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๔๐/๒๔๓, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่เชตวัน.

ประสาเขลา ประสาไม่ฉลาด, คือ ข้อที่ข้าพระองค์ทั้งสองได้บวชอยู่ในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ กลับมาพูดทำทายเป็นเสียด้วยเรื่องวิชาความรู้ “มาซิ ภิกษุ จะได้ว่าใครจะพูดได้มากกว่ากัน ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน ใครจะพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงงดโทษโดยเป็นโทษล่วงเกินของข้าพระองค์ทั้งสอง, เพื่อส่งรต่อไปพระเจ้าข้า” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! แน่แล้ว เธอทั้งหลาย ได้ถึงความมีโทษ เพราะทำตามประสาพาล ประสาเขลา ประสาไม่ฉลาด, คือข้อที่เธอทั้งหลาย ทั้ง ๆ ที่ได้มาบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ กลับมามัวพูดทำทายเป็นเสียด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า “มาซิ ภิกษุ! จะได้ว่าใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้ ภิกษุ ท.! แต่เมื่อเธอทั้งหลายเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคึนเสียอย่างถูกระเบียบเช่นนี้ เราก็จะงดโทษของพวกเธอทั้งหลายให้.

ภิกษุ ท.! ผู้ที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วคึนทำเสียอย่างถูกระเบียบ แล้วทำการส่งรระวังต่อไป, อันนั้นย่อมเป็นความเจริญในวินัยของพระอรหันต์ ดังนี้.

พระหลวงตา^๑

ภิกษุ ท.! พระหลวงตา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างหาได้ยาก. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

ภิกษุ ท.! พระหลวงตาที่มีปัญญาละเอียดอ่อนในการรู้จตุราริยส์จจ์หาได้ยาก,
พระหลวงตาที่เป็นคนมีท่าทางเรียบร้อยหาได้ยาก,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒๑๙๐/๕๙,๖๐.

พระหลวงตาที่เป็นคนสดับตรับฟังแล้วจำได้มากหาได้ยาก,
พระหลวงตาที่เป็นธรรมกถึกหาได้ยาก,
พระหลวงตาที่เป็นคนปฏิบัติเคร่งตามวินัยหาได้ยาก,
(อีกสูตรหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! พระหลวงตาที่เป็นคนว่าง่ายสอนง่ายหาได้ยาก,
พระหลวงตาที่รับคำแนะนำไปปฏิบัติให้เป็นอย่างดีหาได้ยาก,
พระหลวงตาที่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพเชื่อเพื่อหาได้ยาก,
พระหลวงตาที่เป็นธรรมกถึกหาได้ยาก,
พระหลวงตาที่ปฏิบัติเคร่งตามวินัยหาได้ยาก,
ภิกษุ ท.! พระหลวงตา ที่ประอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง (แต่ละ-
หมวด) เหล่านี้แล หาได้ยาก.

พระถูกฆ่า^๑

เกสี ! เราก็ฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยทั้งสองวิธี
ประกอบกันบ้าง เช่นเดียวกับท่านฝึกม้าเหมือนกัน.---ฯลฯ---

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ถ้าคนผู้นั้นไม่รับการฝึกทั้ง ๓ วิธีนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จะทรง
ทำแก่เขาอย่างไร ? ” นายเกสีนั้กฝึกม้ามีชื่อเสียงทูลถาม.

เกสี ! ถ้าคนผู้นั้น ไม่รับการฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อม ไม่รับการฝึกด้วย
วิธีรุนแรง และไม่รับการฝึกด้วยวิธีทั้งสองบวกกัน เราก็ฆ่าเขาเสีย เช่นเดียวกับ
ท่านเหมือนกัน.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกุก. ขั. ๒๑/๑๕๑-๒/๑๑๑, ตรัสแก่นายเกสีนั้กฝึกม้า.

“การฆ่า ไม่ควรแก่พระผู้มีพระภาคเจ้ามิใช่หรือพระเจ้าข้า, ไฉนจึงรับสั่งว่า “เราก็ตฆ่า
เขาเสีย” กระนั้นเล่า ?

จริง เกสึ ! การฆ่า ไม่ควรแก่ตถาคต, แต่ว่า คนผู้ใด ไม่รับการฝึก
ด้วยวิธีละมุนละม่อม ไม่รับการฝึกด้วยวิธีรุนแรง และไม่รับการฝึกด้วยทั้งสองวิธี
บวกกัน ตถาคตก็ไม่นับคนผู้นั้นว่า เป็นคนที่พึงว่ากล่าวสั่งสอนต่อไป,
ทั้งเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่นับคนผู้นั้น ว่าเป็นคนที่พึงว่ากล่าว
สั่งสอนด้วย. นี่แน่ะเกสึ ! ข้อที่ตถาคตไม่นับคนผู้นั้น ว่าเป็นคนที่พึงว่ากล่าว
สั่งสอน, ทั้งเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่นับคนผู้นั้น ว่าเป็นคนที่พึงว่ากล่าว
สั่งสอนด้วยนั้น นั่นชื่อว่าเป็นการฆ่าเสียอย่างสนิททีเดียวในวินัยของ
พระอรียเจ้า.

“นั่น ชื่อว่าเป็นการฆ่าเสียอย่างสนิทแน่ พระเจ้าข้า---” นายเกสึทูล.

ผู้หล่นจากศาสนา^๑

ภิกษุ ท.! นักบวช ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการแล้ว ย่อมกล่าวได้ว่า
เป็นผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้. เหตุสี่ประการอะไรกันเล่า ? เหตุสี่ประการคือ :-

(๑) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยศีล อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก^๒ เรียก
ได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒/๒.

^๒ เป็นเครื่องไปจากข้าศึก หมายความว่า เป็นศีลที่ครบถ้วนถูกต้องบริสุทธิ มุ่งหมายเพื่อ
ออกจากทุกข์โดยตรง มิใช่ศีลเพื่อประโยชน์อย่างโลก ๆ หรือเพื่อลาภเป็นต้น.

- (๒) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยสมาธิ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้,
- (๓) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้,
- (๔) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้,

ภิกษุ ท.! นักบวชที่ไม่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล เรียกได้ว่าเป็นผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้.

หมวดที่หก จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรกุกมิสุสามิ

อานนท ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเป็ยก ยังดิบอยู่

นินคฺยหนินคฺยหาหิ อานนุท วกุขามิ

อานนท ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนุท วกุขามิ

อานนท ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส จสุสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้้นักจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสตุต อูปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํ ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นินคฺยหาหิ เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิสํ ภชฺมานสฺส เสยฺโย หิติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ธ.ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๗
ว่าด้วย การลืมนำปฏิญาณ

๑. “กูเป็นโค”	๑๔. เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น
๒. สมณะแก่ลบ	๑๕. หลงสะกดแห่งว่าเป็นแก่น
๓. ชอบให้หญิงประคบประหงม	๑๖. หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น
๔. ชอบสัพพยอกกับหญิง	๑๗. หลงกระพี้ไม่ว่าเป็นแก่น
๕. ชอบสบตาหญิง	๑๘. “ไม่รู้” “ความลับ” ของขันธห้า
๖. ชอบฟังเสียงหญิง	๑๙. “ไม่รู้” “ความลับ” ของ
อูบาทานขันธ
๗. ชอบระลึกถึงความหลัง
เกี่ยวกับหญิง	๒๐. “ไม่รู้” “ความลับ” ของธาตุสี่
๘. ชอบดูผู้อื่นบริโภคกาม	๒๑. “ไม่รู้” “ความลับ” ของ
อินทรีย์หก
๙. ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อเป็นเทพยดา	๒๒. “ไม่รู้” “ความลับ” ของ
อินทรีย์ห้า
๑๐. ฉิบหายเพราะคลื่น	๒๓. “ไม่รู้” ปรากฏสมุปปาท ไม่ได้เป็น
สมณะ
๑๑. ฉิบหายเพราะจระเข้	
๑๒. ฉิบหายเพราะวังวน	
๑๓. ฉิบหายเพราะปลาร้าย	๒๔. “ไม่รู้” วัชระจัจไม่ได้เป็นสมณะ

ขุมทรัพย์จากพระโอรส
หมวดที่ ๗
ว่าด้วย การลืมหาคำปฏิญาณ

“กู เป็นโค ! ”^๑

ภิกษุ ท.! ล่าที่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ แม้จะร้องอยู่ว่า “กู ก็เป็นโค, กู ก็เป็นโค” ดังนี้ก็ตามที. แต่สีของมันก็หาเป็นโคไปได้ไม่, เสียงของมันก็หาเป็นโคไปได้ไม่, เท้าของมันก็หาเป็นโคไปได้ไม่, มันก็ได้แต่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ ร้องเอาเองว่า “กู ก็เป็นโค, กู ก็เป็นโค” ดังนี้ เท่านั้น. ข้อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท.! ภิกษุบางรูปในกรณีเช่นนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน, คือแม้จะเดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศอยู่ว่า “ข้า ก็เป็นภิกษุ ข้า ก็เป็นภิกษุ” ดังนี้ก็ตามที, แต่ความใคร่ในการประพาศศีลสิกขาของเธอ ไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการประพาศจิตตสิกขาของเธอ ไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการประพาศปัญญาสิกขาของเธอ ไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุรูปนั้น ได้เดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศเอาเองว่า “ข้า ก็เป็นภิกษุ, ข้า ก็เป็นภิกษุ” ดังนี้เท่านั้น.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๙๔/๕๒๒.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “ความใคร่ในการประพาศศีลสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ, ความใคร่ในการประพาศจิตตสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ, ความใคร่ในการประพาศปัญญาสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ” ดังนี้ ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

สมณะกาลป^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงขับบุคคลนี้ออกไปเสีย. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงขับบุคคลนี้ออกไปเสีย. จงนำบุคคลนี้ไปให้พ้น. ลูกนอกคอก ช่างทำให้ลำบากใจกระไร.

ภิกษุ ท.! พวกนักบวชบางคน มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตรครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหมด ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลาย ยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใดภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะกาลป, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้ ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ชื่อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหมดเลย” ดังนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก. อ. ๒๓/๑๗๐/๑๐๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งสระโบกขรณีคัคควา เนื่องจากมีภิกษุรูปหนึ่ง ถูกเพื่อนโจทก์ด้วยอาบัติแล้ว แกล้งปิดเรื่องของตนไว้ หรือชวนไกลพูดออกนอกเรื่องเสีย และแสดงท่าโกรธ ไม่พอใจออกมาให้เห็นชัด.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือน **ต้นข้าวผี**^๑ ซึ่งออกรวงมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคได้ เกิดขึ้นในนาข้าว เต็มไปหมดในฤดูทำนา. รากของมัน ลำต้นของมัน ใบของมัน ก็ดูเหมือน ๆ ต้นข้าวยวะ^๒ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่รวงยังไม่ออก, เมื่อใด มันออกรวง เมื่อนั้น จึงทราบได้ว่า “นี่ เป็นต้นข้าวผี ซึ่งมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคได้” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายทราบเช่นนี้แล้ว เขาก็ช่วยกันทิ้งถอนพร้อมทั้งรากทิ้งไปให้พินนาข้าว. ชื่อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้ต้นข้าวผีทำลายต้นข้าวยวะที่ดีอื่น ๆ เลย” ดังนี้ ;

ภิกษุ ท.! ฉันทักก็ฉันทัน : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังขมาฏี ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะชยะมูลฝอย” ดังนี้ ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ชื่อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือน **กองข้าวเปลือกกองใหญ่** ที่คนทั้งหลายกำลัง รอยกันอยู่กลางลม, ในข้าวเปลือกเหล่านั้น ข้าวที่เป็นเมล็ดแท้ แข็งแกร่งก็ ตกไปรวมกันอยู่กองหนึ่ง, ส่วนข้าวลีบที่เป็นแกลบ ลมก็พัดปลิวพาไป

^๑ คำว่า ข้าวผี ในที่นี้ ความหมายเพียงข้าวที่มีไซ้ข้าวที่ประสงค์ แต่มันมีลำต้นคล้ายข้าวเท่านั้น.

^๒ ศัพท์ว่า ยวะ เป็นชื่อข้าวชนิดหนึ่ง ซึ่งมีในอินเดีย ไม่มีชื่อเรียกในภาษาไทย จึงต้องเรียกทับศัพท์, นักศึกษาตะวันตก บางคนแปลว่า com บางคนแปลว่า barley ล้วนแต่ยังเป็นปัญหา ทั้งนี้.

รวมเข้าเป็นอีกกองหนึ่ง, เจ้าของจึงเอาไม้กวาด ๆ ข้าวที่สับนั้นไปทิ้งเสีย. **ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?** เพราะเจ้าของมีความประสงค์ว่า **“อย่าให้ข้าวลืบที่เป็น แกลบมาปนกับข้าวอื่น ๆ เลย”** ดังนี้ ;

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือนพวกภิกษุที่ตีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย **ช่วงเวลา**ที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า **เมื่อ**นั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า **“นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย”** ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. **ข้อนั้นเพราะอะไร ?** เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า **“อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย”** ดังนี้.

ภิกษุ ท.! อนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษที่ต้องการ **ถังไม้สำหรับใส่น้ำ** ถือขวานที่คมเข้าไปในป่า. เขาเคาะต้นไม้ต่าง ๆ ด้วยขวาน. บรรดาต้นไม้ต่าง ๆ เหล่านั้น ต้นไหนเป็นไม้เนื้อแข็ง มีแก่นตัน ถูกเคาะด้วยขวาน ย่อมส่งเสียงหนัก ๆ , ส่วนต้นไม้ที่ผุใน น้ำซึมเข้าไปแช่อยู่ได้ จนเกิดเปื่อยฟูขึ้นในตัวเอง ถูกเคาะด้วยขวานเข้า ก็ส่งเสียงดังก้อง, บุรุษผู้นั้น จึงตัดต้นไม้เนื้อผุในชนิดนั้นที่โคน แล้วตัดปลายออก **คว้าน**ในทำให้เกลี้ยงเกลารายดี ครั้นแล้วก็ใช้เป็นถังสำหรับใส่น้ำได้สำเร็จ ;

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือนพวกภิกษุที่ตีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย **ช่วงเวลา**ที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า **เมื่อ**นั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า **“นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็น**

สมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้ ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่บ้าน. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลายมีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.^๑

“เพราะอยู่รวมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความปรารถนาลามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดีอ ตีตนเสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชน เขาเป็นคนมีวาจาหวาน ปานสมณะที่ดีพูด; แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม ไม่เอื้อเฟื้อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน ไปปิด เขาทำกัน ทุกอย่าง.

ทุกคน พึงร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคน พึงช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นจุดต้นข้าวฝืนนี้ทิ้ง, พึงช่วยกันขับคนกลวงเป็นโพรงไปให้พ้น, พึงช่วยกันคัดเอาคนที่มิใช่สมณะ แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะออกทิ้งเสีย ดุจชาวนาโรยข้าวเปลือกกลางลม เพื่อตัดเอาข้าวลีบออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่รวมกันกับคนที่สะอาดหรือคนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่นั้นพึงสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเถิด”.

ขอประณามประคบประหงม^๒

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล แต่ว่า เขายัง

^๑ ธรรมชาดก ม. ๑๒๙

^๒ ธรรมชาดก ม. ๑๒๙

ยินดีกับการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น^๑ ที่ทำให้ โดยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พรหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อมของ พรหมจรรย์

พรหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ซื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้

ชอบสัพพหยอกกับหญิง^๔

พรหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพรหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนกับด้วยมาตุคาม และไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล แต่เขา ยังพูดจาซิกซี้ เล่นหัวสัพพหยอกกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม

^๑ อุปมาที่ ๓ นี้ หมายเอาแต่เพียงลักษณะของต้นไม้ที่แน่นต้น และต้นไม้ที่กลวงเป็นโพรง ดูภายนอก คล้ายกันเท่านั้น, ไม่ได้เทียบคู่โดยตรง เหมือนอุปมาที่ ๑-๒

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๕๖/๔๗, ตรัสแก่พรหมณ์ ชานุสโสณิ ผู้ทูลถาม ถึงข้อที่พระองค์ยังปฏิญาณตน เป็นพรหมจารีอยู่หรือไม่, ได้รับคำตอบว่า “ถ้ามีใครกล่าวอย่างนั้น ควรกล่าวเจาะจงตัวเรา เพราะเรานี่แล ประพติพรหมจรรย์ ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ไม่ขาด ไม่ทะเล ไม่ต่าง ไม่พร้อม” พรหมณ์จึงทูลถามถึงความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อมของพรหมจรรย์ว่าเป็นอย่างไร ต่อพระองค์ ซึ่งได้รับตอบดังเรื่องเหล่านี้.

^๓ อัจฉาหน - ปริมทุหน - นุหาปน - สมุพาหน เป็นคำชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นชื่อของวิธีการอาบน้ำ ซึ่งประกอบด้วยการทำสิ่งที่ชำระของโสโครกที่ร่างกาย, การถูเหงื่อไคล, การนวดพั้น ให้เกิดกำลังกล้ามเนื้อ, ซึ่งแพร่หลายในอินเดีย.

^๔ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓๑/๕๖/๔๗.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อยของ
พรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่าผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ
ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย
ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ,
ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

ชอบสบตาผู้หญิง^๑

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้
ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม,
ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม,
ทั้งไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม ก็จริงแล, แต่ว่า
เขายังชอบสบตาดูยตากับมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้น
จากมาตุคาม.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อยของ
พรหมจรรย์

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ
ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย
ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ,
ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๕๖/๔๗.

ชอบฟังเสียงผู้หญิง^๑

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการสบตา ด้วยตากับมาตุคาม ก็จริงแล, แต่ว่า เขายังชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พูดจาก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์ ! นี้แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อย ของพรหมจรรย์.

พราหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความ คับแค้นใจ, ซึ่งว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ชอบระลึกถึงความหลังเกี่ยวกับหญิง^๒

พราหมณ์ ! อีกอย่างหนึ่ง มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อัม ๒๓/๕๖/๔๗.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อัม ๒๓/๕๗/๔๗.

ไม่ยินดีการลู่บท การขัดสี การอาบ การนวดพื้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาด้วยตากับมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม ก็จริงแล แต่**ว่า เขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลม เล่นหัวกับด้วยมาตุคาม.** เขาปลานปล้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพริ้ว ของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ซื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ชอบดูผู้อื่นบริโภคนาม^๑

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจรรย์โดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลู่บท การขัดสี การนวดพื้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาด้วยตากับมาตุคาม, ไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม, ทั้งไม่ชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่าที่เคยหัวเราะ เล้าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม ก็จริงแล แต่**ว่า เขาเพียงแต่เห็นคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดี ผู้อัมเิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ได้รับความ**

^๑ บาลี พระพุทธทศปิณฑิต สุตตค. อ. ๒๓/๕๗/๔๗.

บำเรออยู่ด้วยกามคุณ, เขาก็ปลาบปลื้มยินดีด้วยการได้เห็นการกระทำ เช่นนั้น.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเลาะ ความต่าง ความพร้อยของ พรหมจรรย์

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ซื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อเป็นเทพดา^๑

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาด้วยตากับ มาตุคาม, ไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม, ไม่ชอบตามระลึกลึถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะเล่าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, และทั้งไม่ยินดีที่จะเห็นพวกคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีผู้โอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า และตนพลอยนี้ก็ปลื้มใจ ก็จริงแล แต่ว่า เขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อไปเป็น เทพดาพวกใดพวกหนึ่ง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๕๗/๔๗.

พรหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อย
ของพรหมจรรย์.

พรหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ
ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย
ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ,
ซึ่งอวยังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ฉิบหายเพราะคลื่น^๑

ภิกษุ ท.! ภัย อันเกิดแต่คลื่น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือนไม่
เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ และความตาย
ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำ
เอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุด
แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะมีปรากฏมีได้” ดังนี้ ครั้นบวชแล้ว เพื่อนผู้ประพฤติ
พรหมจรรย์ด้วยกัน ย่อมว่ากล่าวตักเตือนเธอว่า “ท่าน! เป็นพระแล้ว ต้องก้าว
เดินด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ , ต้องถอยกลับด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องแลดู
ด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ , ต้องเหยียดด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องคู้แขน
คู้ขาด้วยท่าทางนี้ ๆ , ต้องเหยียดมือเหยียดเท้าด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ,
ต้องนุ่งห่มจับถือซึ่งสังฆาฏิ บาตร จีวร ด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ” ดังนี้
เธอนั้นหวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราอยู่ครองเรือน ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนผู้อื่น,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๕/๑๒๒.

บัดนี้ พวกภิกษุ คราวลูกคราวหลานของเรากลับมาคอยหาโอกาสว่ากล่าวตักเตือนเรา” ดังนี้ เธอก็โกรธ แค้นใจ บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่คลื่น แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! คำว่า ภัย อันเกิดแต่คลื่น เป็นคำชื่อสำหรับเรียกความคับแค้น เพราะโกรธ.

ภิกษุ ท.! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่คลื่นแล.

ฉิบหายเพราะจระเข้^๑

ภิกษุ ท.! ภัย อันเกิดแต่จระเข้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้วเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนเธอว่า “สิ่งนี้ท่านควรเคี้ยว สิ่งนี้ไม่ควรเคี้ยว, สิ่งนี้ท่านควรบริโภค, สิ่งนี้ไม่ควรบริโภค, ท่านควรเคี้ยว กิน ล้ม ต้ม แต่ของที่ควร, ไม่ควรเคี้ยว กิน ล้ม ต้ม ของที่ไม่ควร, ท่านควรเคี้ยว กิน ล้ม ต้ม แต่ในกาลที่ควร ไม่ควรเคี้ยว กิน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๕/๑๒๒.

ลืมหืม นอกรกาล” ดั่งนี้ เธอนั้น หวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราอยู่
ครองเรือน ปรารภนาสิ่งใด ก็เคี้ยว กิน ลืมหืม ดื่มนั้น, เคี้ยว กิน ลืมหืม ดื่มนั้นได้
(ทุกอย่างทั้งที่ภิกษุนี้ว่า) ควรและไม่ควร, ได้ทั้งในกาลที่ควร และนอกรกาล, ชะรอย
ท่านจะห้ามปากของเราในของเคี้ยวของฉันอันประณีต ที่คฤหบดีผู้มีศรัทธานำมา
ถวายนอกรกาลในเวลากลางวัน” ดั่งนี้, เธอก็โกรธ แค้นใจ บอกละเลิกสิกขา
หมุณกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่จระเข้ แล้วจึง
บอกละเลิกสิกขา หมุณกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! คำว่า ภัย อันเกิดแต่จระเข้^๑ เป็นคำชื่อสำหรับเรียก
ความเป็นคนเห็นแก่ท้อง.

ภิกษุ ท.! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่จระเข้แล.

ฉิบหายเพราะวังวน^๑

ภิกษุ ท.! ภัย อันเกิดแต่วังวน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน
ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่และความตาย
ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ
ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน
การทำให้สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดั่งนี้. ครั้นบวชแล้ว เวลาเช้า
เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในย่านหมู่บ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๗/๑๒๒.

ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาคติ ไม่กำหนดสติ ไม่สำรวมอินทรีย์. ในที่นั้น ๆ เธอได้เห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อึมเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาบำเรออยู่. เธอนั้น กลับหวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราเป็นคฤหัสถ์ครองเรือน ก็เป็นผู้อึมเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาบำเรออยู่. ทรัพย์สมบัติในสกุลของเราก็มีอยู่ และเราก็อาจบริโภครทรัพย์สมบัติพลางทำบุญพลาง, อย่างกระนั้นเลย เราบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ บริโภครทรัพย์สมบัติพลางทำบุญพลางเถิด” ดังนี้, เธอก็บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่วังวน แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! คำว่า ภัย อันเกิดแต่วังวนนี้ เป็นคำชื่อสำหรับเรียก กามคุณทั้งห้า.

ภิกษุ ท.! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่วังวนแล.

ฉิบหายเพราะปลาร้าย^๑

ภิกษุ ท.! ภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๘/๑๒๒,

การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้วเวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาต ในย่านหมู่บ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต ไม่กำหนดสติ ไม่สำรวมอินทรีย์. **ในทีนั้น ๆ เธอได้เห็นมาตุคาม (หญิงชาวบ้าน) ที่หมักขี้มูลขี้ขี้, เมื่อเธอเห็นมาตุคาม ที่หมักขี้มูลขี้ขี้ ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ เธอมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็บอก เลิกศึกษา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.**

ภิกษุ ท.! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย แล้วจึง บอกเลิกศึกษา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท.! คำว่า ภัย อันเกิดแต่ปลาร้ายนี้ เป็นคำชื่อสำหรับ เรียกมาตุคาม (หญิงชาวบ้าน).

ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่ปลาร้ายแล.

เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกจากเรือนด้วยศรัทธา, ครั้นบวชแล้วสามารถทำลาย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร ม.ม. ๑๒/๓๖๒/๓๔๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เขาคิชฌกูฏ ไกลันครราชคฤห์.

สักการะและเสียงเยินยอ ให้เกิดขึ้นได้, เธอมีเจตนาดีแล้วมีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น. เธอทะนงตัวเพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้นว่า “เราเป็นผู้มีลาภสักการะและเสียงเยินยอ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ ต่ำต้อย น้อยศักดิ์” ดังนี้. เธอนั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น. เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้ว น่าชิง.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพันแก่น. มองข้ามพันกระพี้, มองข้ามพันเปลือกสด, มองข้ามพันสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือก, **เด็ดเอาใบอ่อนที่ปลายกิ่งถือไป** ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้, บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง, จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพันแก่น, ข้ามพันกระพี้, ข้ามพันเปลือกสด, ข้ามพันสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือก, ไปเด็ดเอาใบอ่อนที่ปลายกิ่งถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้, สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้ ฉันทใดก็ฉันทนั้น. ภิกษุ ท.! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า **ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงใบอ่อนที่ปลายกิ่งของมัน และเขาถึงที่สุดของพรหมจรรย์** ด้วยการกระทำเพียงให้ลาภสักการะและเสียงเยินยอเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.

หลงสะเกิดแห่ง ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำใจจนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏภูมิได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้วสามารถทำลาย ลักการะและเสียงเย็นยอให้เกิดขึ้นได้ เธอมีใจยินดีแล้ว ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลายลักการะและเสียงเย็นยอนั้น; เธอไม่ทะนงตัว เพราะลายลักการะ และเสียงเย็นยอนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลายลักการะและเสียงเย็นยอนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วย **ศีล** เกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น. เธอทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ว่า “เราเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ทุกศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม” ดังนี้. เธอ นั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เมื่อประมาทแล้วเธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้้อย จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพื้นแก่น, มองข้าม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๖๓/๓๔๘. สะเกิดเปลือกในที่นี้คือ ผิวเปลือกชั้นนอกสุดของเปลือกไม้ ที่เป็นสะเก็ดขรุขระหุ้มเปลือกสดอยู่, มิใช่สะเก็ดที่เกิดจากการ ถากของช่างไม้เป็นต้น. คำในภาษาไทย ยังไม่ปรากฏว่า ได้แก่คำอะไร.

พั้นกระพี้, มองข้ามพั้นเปลือกสด, ถากเอาสะเก็ดเปลือกตามผิวเปลือกถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้, บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพั้นแก่น, ข้ามพั้นกระพี้, ข้ามพั้นเปลือกสด, ถากเอาสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือกถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้, ฉนั้นได้ก็ฉนั้น. ภิกษุ ท.! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือกของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ได้ ด้วยการกระทำเพียงให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.

หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความรำไรราพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้นจึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้ว สามารถ ทำลาภสักการะและเสวยเงินยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดี ไม่มีความดำริ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโฆปมสูตร ม.ม. ๑๒/๓๖๕/๓๔๙.

เต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเงินยอนนั้น. เธอทะนงตัว เพราะลาภสักการะและเสียงเงินยอนนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเงินยอนนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีความยินดีแล้วในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยศีลนั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น. เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ถึงความพร้อมด้วยสมาธิ เกิดขึ้นได้. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น. เธอทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้นว่า “เราเป็นผู้มีจิตถึงความเป็นหนึ่ง ตั้งมั่นแล้ว ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ มีจิตฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่นแล้ว” ดังนี้. เธอนั้นเมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วย่นาง.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ ไปจนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพันแก่น, มองข้ามพันกระพี้, ถากเอาแต่เปลือกสด ๆ ถือไป, ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้ บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้วก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง, จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพันแก่น, ข้ามพันกระพี้, ถากเอาเปลือกสด ๆ ถือไป, ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้, สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้; ฉนใดก็ฉนนั้น. ภิกษุ ท.! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงเปลือกสดของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.

หลงกระพี้ไม้ ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุตแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรจึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้วสามารถทำลายสักการะ และเสียดียนยอมให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดี ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียดียนยอมนั้น. เธอไม่ทะนงตัว เพราะลาภสักการะและเสียดียนยอมนั้น, เธอไม่เมาอยู่, ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียดียนยอมนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้ว เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยศีลนั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ถึงความพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น. แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอก็ทำให้ **ญาณทัสสนะ** ความรู้เห็นธรรมเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ใน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาริปมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๖๘/๓๕๐.

ญาณทัสสนะนั้น. เธอทงนงตัว เพราะญาณทัสสนะนั้นว่า “เราเป็นผู้รู้ผู้เห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ไม่รู้ไม่เห็น” ดังนี้. เอนั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึง ความประมาทอยู่ เพราะญาณทัสสนะนั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความ เป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ ไปจนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพันแก่นเสีย, ถาก เอากระพี้ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้, บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง, จริงดังว่า ผู้เจริญ คนนี้ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่ มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพันแก่นเสีย, ถากเอากระพี้ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้ ; ฉันใดก็ฉันนั้น. ภิกษุ ท.! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงกระพี้ของมัน และถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ด้วยการกระทำเพียง ทำให้ ญาณทัสสนะเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.^๑

ไม่รู้ “ความลับ” ของขันธห้า^๒

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม ไม่รู้จักลักษณะ ไม่รู้จัก เหตุเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท แห่ง รูป...เวทนา ...สัญญา ...สังขาร. ย่อมไม่รู้จักลักษณะ

^๑ หมายถึง มีการรู้เห็นธรรมบางชั้น แต่ยังไม่ถึงขนาดทำอาสวะให้สิ้น.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. สํ. ๑๗/๖๒/๑๐๑, ตรัสแก่โสณะคฤหบดีบุตร ที่เวฬุวัน.

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท แห่ง วิญญูณ ;

โธนะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิวาสธรรมนี้ เข้าถึงแล้ว แลอยู่ไม่.

ไม่รู้ “ความลับ” ของอุปทานชั้น ๕ ^๑

ภิกษุ ท ! อุปทานชั้น ๕ เหล่านี้ คือ อุปทานชั้นคือรูป, อุปทานชั้นคือเวทนา, อุปทานชั้นคือสัญญา, อุปทานชั้นคือสังขาร, อุปทานชั้นคือวิญญูณ.

ภิกษุ ท ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอุปทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ; ภิกษุ ท ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิวาสธรรมนี้ เข้าถึงแล้ว แลอยู่ไม่.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. สํ ๑๗/๑๙๕/๒๙๓.

ไม่รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่^๑

ภิกษุ ท.! ธาตุ ๔ เหล่านี้ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม.

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเครื่องออกไปพ้น ในธาตุ ๔ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง, ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก^๒

ภิกษุ ท.! อินทรีย์ ๖ เหล่านี้ คือ อินทรีย์คือตา, อินทรีย์คือหู, อินทรีย์คือจมูก, อินทรีย์คือลิ้น, อินทรีย์คือกาย, อินทรีย์คือใจ.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักความเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับไป ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๖ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๐๙/๔๑๖.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. ส. ๑๙/๒๗๓/๙๐๙.

หรือพราหมณ์ไปได้ไม่. หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิวาสธรรมนี้ เข้าถึงแล้ว แลอยู่ไม่.

ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีห้า °

ภิกษุ ท.! อินทรี ๕ เหล่านี้ คือ อินทรีคือศรัทธา, อินทรีคือวิริยะ อินทรีคือสติ, อินทรีคือสมาธิ, อินทรีคือปัญญา

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักความเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับไป ไม่รู้จักรสอร่อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอินทรี ๕ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ; ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิวาสธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ปัจฉิมมุขบาท ไม่ได้เป็นสมณะ^๒

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักชรามณะ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชรามณะ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งชรามณะ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชรามณะ ;

° บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. ส. ๑๙/๒๕๗/๘๔๘.

๒ บาลี พระพุทธภาษิต. นิตาน. ส. ๑๖/๑๗/๓๘.

ไม่รู้จักรักราช, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ,** **ไม่รู้จักรความดับสนิทแห่งชาติ,**
ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชาติ ;

ไม่รู้จักรภพ, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ,** **ไม่รู้จักรความดับสนิทแห่งภพ,**
ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งภพ ;

ไม่รู้จักรอุปาทาน, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งอุปาทาน, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอุปาทาน ;**

ไม่รู้จักรตัณหา, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งตัณหา, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งตัณหา ;**

ไม่รู้จักรเวทนา, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งเวทนา, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งเวทนา ;**

ไม่รู้จักรผัสสะ, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งผัสสะ, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งผัสสะ ;**

ไม่รู้จักรอายตนะหก, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก,** **ไม่รู้จักรความ**
ดับสนิทแห่งอายตนะหก, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่ง-**
อายตนะหก ;

ไม่รู้จักรนามรูป, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งนามรูป, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งนามรูป ;**

ไม่รู้จักรวิญญาน, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาน,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งวิญญาน, **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาน ;**

ไม่รู้จักรสังขาร, **ไม่รู้จักรเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร,** **ไม่รู้จักรความดับสนิท**
แห่งสังขาร , **ไม่รู้จักรข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งสังขาร ;**

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกลมมติว่าเป็นสมณะ
ในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกลมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์
ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่ง

ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้อรยัสัจจ ไม่ได้เป็นสมณะ^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์
เป็นเช่นนี้ ๆ, ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ไม่รู้จัก
ตามที่เป็นจริงว่า ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะ
ในบรรดาสมาณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์
ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่ง
ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

หมวดที่เจ็ด จบ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั ๑๙/๕๔๒/๑๗๐๐.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรกุกมิสุสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นินคฺยหานินคฺยหานิ อานนุท วุชามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยหฺปวยหานิ อานนุท วุชามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส จสุสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้จักจกทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อ.ป. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํ ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ

นินคฺยหฺวาทิ เมธาวี ตาทิลํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิลํ ภชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค อ.ช. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส
หมวดที่ ๘
ว่าด้วย พิษสงทางใจ

๑. ดาบที่หมกอยู่ในจิวว
๒. ยาพิษในโลก
๓. ผู้ตกเหว
๔. ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท
๕. ม้าพยศแปดจำพวก
๖. ผู้มีความจำเป็นต้องคิดทำลายสงฆ์
๗. ผู้จมมิดในหลุมคูถ
๘. สันดานกา
๙. พระรังโรค
๑๐. ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน
๑๑. ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา
๑๒. ลิงติดตั้ง
๑๓. ลาสี่กเพราะติดเมา

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๘
ว่าด้วย พิษสงทางใจ

ดาบที่หมกอยู่ในจิวร^๑

ภิกษุ ท.! มหาชนเขารู้จักเธอทั้งหลายว่า “สมณะ สมณะ” ดังนี้, ถึงเธอทั้งหลายแล้ว เมื่อถูกเขาถามว่า ท่านทั้งหลาย เป็นอะไร ? พวกเขาทั้งหลายก็ปฏิญาณตัวเองว่า “เราเป็นสมณะ”, ดังนี้

ภิกษุ ท.! เมื่อเธอทั้งหลาย มีชื่อว่า สมณะ และปฏิญาณตัวเองว่าเป็นสมณะ อยู่อย่างนี้แล้ว พวกเขาทั้งหลาย จะต้องสำเหนียกใจว่า “ข้อปฏิบัติอันใด เป็นข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ เราจักปฏิบัติข้อปฏิบัติอันนั้น. ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างนี้ สมัญญาว่าสมณะของตนก็จักเป็นจริง และคำปฏิญาณว่าสมณะของเราก็จักสมจริง, อนึ่งแล้ว เราบริโภคใช้สอย บาตร จิวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ของทายกเหล่าใด, การบำเพ็ญทานของทายกเหล่านั้น ก็จักมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ และการบรรพชาของเราเอง ก็จักไม่เป็นหมันเปล่า

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จุฬาสप्तสุตฺต ม. ม. ๑๒/๕๑๒/๑๔๗๙/๔๘๐, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อัสนฺปรนิคมของชาวอังคะ.

แต่จักมีผลมีกำไรแก่เรา” ดังนี้ ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้เถิด.

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง มีอภิชฌามาก ยังละอภิชฌาไม่ได้, มีจิตพยาบาท ยังละพยาบาทไม่ได้, เป็นผู้มักโกรธ ยังละความมักโกรธไม่ได้, เป็นผู้มักถือความโกรธ ยังละความถือโกรธไม่ได้, เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ยังละความลบหลู่คุณท่านไม่ได้, เป็นผู้ยกตนเทียมท่าน ยังละความยกตนเทียมท่านไม่ได้, เป็นผู้ริษยา ยังละความริษยาไม่ได้, เป็นคนตระหนี่ ยังละความตระหนี่ไม่ได้, เป็นคนโอ้อวด ยังละความโอ้อวดไม่ได้, เป็นคนมีมายา ยังละความมายาไม่ได้, เป็นคนมีความปรารถนาลามก ยังละความปรารถนาลามกไม่ได้, เป็นคนมีความเห็นผิด ยังละความเห็นผิดไม่ได้;

ภิกษุ ท.! เพราะละกิเลสมีอภิชฌาเป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมัวหมองของสมณะ เป็นโทษของสมณะ เป็นน้ำฟาดของสมณะ เป็นเหตุให้สัตว์เกิดในอบาย และมีวิบากอันสัตว์ทั้งหลายจะต้องเสวยในทุกคติ เหล่านี้ยังละไม่ได้ ; เราก็ไม่กล่าวภิกษุนั้นว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนอาวุธอันคมกล้า^๑ มีคมสองข้าง ที่เขาลับไว้อย่างดีแล้ว หุ้มห่อไว้ด้วยผ้าสังฆาฏิของภิกษุนั้นเอง ฉนั้นใด ; ภิกษุ ท.! เรากล่าวการบรรพชาของภิกษุนั้นว่า เปรียบกันได้กับอาวุธมีคมสองข้างนั้น ฉนั้นนั้น. ภิกษุ ท.! เราไม่กล่าวความเป็นสมณะว่า เป็นสิ่งที่มีได้ เพราะเหตุสักว่าการทรงสังฆาฏิของผู้ที่ทรงสังฆาฏิ ฯลฯ เป็นต้นเลย.

^๑ บาลีว่า มตชนนาม อาวุธชาติ, อรรถกถาให้คำอธิบายไว้อย่างยืดยาว ได้ใจความโดยสรุปว่า เป็นดาบที่ตีขึ้นด้วยเหล็กที่ชำระด้วยวิธีที่ดีที่สุดของสมัยนั้น, คือ เอาผลเหล็กให้หนักกระเรียนกินเข้าไป แล้วถ่างออกมาหลาย ๆ ครั้ง แล้วจึงนำมาตีเป็นดาบ มีคมสองข้าง (ทำนองพระขรรค์)

ยาพิษในโลก^๑

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือน ถ้วยดื่มสำริดมีเครื่องดื่มใส่อยู่แล้วชนิดหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่ามียาพิษติดอยู่. ครั้งนั้น มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั่วตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งกระหายน้ำ มาถึงเข้า. คนทั้งหลายบอก แก่บุรุษนั้นว่า “นี่แน่ท่านผู้เจริญ, ถ้วยดื่มสำริดใบนี้ สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส สำหรับท่าน ; แต่ว่ามียาพิษติดอยู่. ถ้าหากท่านต้องการดื่มก็ดื่มได้, เมื่อท่านกำลังดื่ม จัดติดใจมันด้วยสีของมันบ้าง ด้วยกลิ่นของมันบ้าง ด้วยรสของมันบ้าง ; แต่ว่า ครันดื่มเข้าไปแล้ว ท่านจักถึงความตาย หรือรับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น” ดังนี้. บุรุษนั้นไม่ทันจะพิจารณาถ้วยดื่มสำริดอันนั้น (ว่าจะดื่มอย่างไรจึงจะไม่ถูกยาพิษเป็นต้น) รีบดื่มเอา ๆ ไม่ยอมวาง. บุรุษนั้น ก็ถึงความตาย หรือรับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น ฉันทไ ;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ในกาลอดีตก็ตาม, ในกาลอนาคตก็ตาม, ในกาลบัดนี้ก็ตาม, ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ; ย่อมเห็นสิ่งอันเป็นที่รักที่สนิทใจในโลก โดยความเป็นของเที่ยง, โดยความเป็นสุข, โดยความเป็นตัวตน, โดยความเป็นของไม่เสียหาย, โดยความเป็นของเกษม, สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมทำตณหาให้เจริญ. เมื่อทำตณหาให้เจริญอยู่ ก็ทำอุปธิ ให้เจริญ. เมื่อทำอุปธิให้เจริญอยู่ ก็ทำทุกข์ให้เจริญ. เมื่อทำทุกข์ให้เจริญอยู่ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๑๓๓/๒๖๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ, เราตถาคต ย่อมกล่าวว่
“พวกเหล่านั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์” ดังนี้แล.

ผู้ตกเหว^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดก็ตาม ยังไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่าทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ , เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ , ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ , ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมยินดีอย่างยิ่งในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไป เพื่อความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เขายินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมก่อสร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิดเป็นต้นนั้น ๆ . ครั้นเขาก่อสร้างเหตุปัจจัยนั้น ๆ แล้ว เขาก็ตกลงไปในเหวแห่งความเกิดบ้าง, ในเหวแห่งความแก่บ้าง, ในเหวแห่งความตายบ้าง, ในเหวแห่งความโศกบ้าง, ในเหวแห่งความร่ำไรรำพันบ้าง, ในเหวแห่งความทุกข์กายบ้าง, ในเหวแห่งความทุกข์ใจบ้าง, ในเหวแห่งความคับแค้นใจบ้าง. อยู่นั่นเอง. สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคตย่อมกล่าวว่ “พวกเหล่านั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์” ดังนี้ แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๕๖๐/๑๗๒๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เขาคิชฌกูฏ นครราชคฤห์.

ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท^๑

ภิกษุ ท.! พอที่ พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมยมันกันเลย, อย่าทะเลาะกันเลย, อย่าได้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย (ดังนี้ถึง ๒-๓ ครั้ง).

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นธรรมสามี! ขอพระองค์จงหยุดไว้เถิด พระเจ้าข้า! ขอจงทรง ขวนขวายน้อยเถิด พระเจ้าข้า! ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! ขอจงทรงประกอบ ในสุขวิหารในทิฏฐธรรม อยู่เถิด พระเจ้าข้า! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำ ให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมยมันกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการ ได้เถียงกัน ด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง” ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตร เสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมือง โกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริกขารขึ้น มาถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสคาถานี้ว่า :-

“คนไพร่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หาเป็นคนไหน สำคัญตัวว่า เป็นพาลไม่. เมื่อหมู่แตกกัน ก็หาได้มีใคร รู้สึกเป็นอย่างอื่นให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมหัด สัมครที่จะพูดตามทางที่ตนปรารถนา จะพูดอย่างไร ก็พูดพลาบไปอย่างนั้น หาได้นำพาถึงกิเลส ที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่.”

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อุบัติกิลีสสูตร อุปรี. ม. ๑๔/๒๙๕/๔๔๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้ทิ่มแทงกันด้วยหอกคือปาก จนภิกษุรูปหนึ่ง ทูลขอร้องให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไประงับเหตุ ณ ที่ โขลิตาราม เมืองโกสัมพี

พวกโต ยังผูกใจเจ็บอยู่ว่า “ผู้นั้นได้ตำเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวนของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง.

พวกโต ไม่ผูกใจเจ็บ “ผู้นั้นได้ตำเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวนของพวกนั้นย่อมระงับได้.

ในยุคไหนก็ตาม เวนทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการผูกเวนเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวน. ธรรมนี้เป็นของเก่า ที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึก ว่า “พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้, พวกโต สำนึกตัวได้ในเหตุที่มันั้น ความมุ่งร้ายกัน ย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึกนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตามกิเลส) ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขละเหล่านั้น ที่ปล้นเมืองหักแข็งชาชาวบ้าน ฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และขนเอาทรัพย์ไป ; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า ?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความเป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซ้ร้ ก็จงทำตัวให้เหมือนพระราชชาติละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะ เที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้กับคนพาล ฟังเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป. เป็นคนมักน้อย ดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น.”

ดังนี้แล้ว ได้เสด็จไปยัง พาลกโลกนการคาม.

ม้าพยศแปดจำพวก^๑

ภิกษุ ท.! เราจักแสดงม้าพยศแปดจำพวก และโทษแห่งม้าพยศแปดจำพวกนั้นด้วย ; เราจักแสดงบุรุษพยศแปดจำพวก และโทษแห่งบุรุษพยศแปดจำพวกนั้นด้วย, พวกเธอทั้งหลาย จงฟังในข้อนี้ :-

ม้าทิ้งรถ

ภิกษุ ท.! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิักเพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว กลับถอยหลังสลัดรถให้หลุดจากตน. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้. นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อแรก.

ภิกษุ ท.! ในอุปมานี้ พวกภิกษุทั้งหลายใจทมิฬรูปหนึ่งด้วยอาบัติภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายใจทมิฬด้วยอาบัติอยู่ ย่อมอำพรางอาบัติไว้ว่า “ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้, ยังระลึกไม่ได้” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิัก “จงไป” ดังนี้แล้ว กลับถอยหลัง สลัดรถให้หลุดจากตน. ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อแรก.

ม้าหักไม้รถ

ภิกษุ ท.! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิักเพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้ แล้ว ย่อมหักหลัง กระแทกอุป หักไม้ตรีทนต์ ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สอง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อภฺฐก. อ. ๒๓/๑๙๔/๑๐๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายจิตภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายจิตด้วยอาบัติอยู่ กลับโต้แย้งว่า “ประโยชน์อะไรด้วยคำพูดของท่าน ซึ่งเป็นคนพาลคนเขลา คนอย่างท่านหรือรู้จักสิ่งที่ควรพูด” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้นถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิภาณว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมหกหลัง กระแทกธูป หักไม้ตีทัณฑ์. ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สอง.

ม้าเตะงอนรถ

ภิกษุ ท.! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิภาณเพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมยกขาดีดขึ้นไปทางงอนรถ แล้วเตะ แล้วถีบงอนรถ. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สาม.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายจิตภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายจิตด้วยอาบัติอยู่ กลับยกเอาอาบัติให้แก่จิตเสียเองว่า “ท่านนะสิ ต้องอาบัติข้อนี้ ท่านจงทำคืนเป็นคนแรกเสียก่อนเถิด” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้นถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิภาณว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมยกขาดีดขึ้นไปทางงอนรถ แล้วเตะ แล้วถีบงอนรถ. ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สาม.

ม้าหงายรถ

ภิกษุ ท.! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิภาณเพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมเดินให้ผิดทาง ทำให้รถตะแคงหงาย. ภิกษุ ท.! ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สี่.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายจิตภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายจิตด้วยอาบัติอยู่ กลับเอาเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อนเสีย นำเอา เรื่องนอกเรื่องมาพูดแทน แสดงท่าโกรธ ประทุษร้าย อាកารน้อยใจให้ปรากฏ, ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิภาณว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมเดินให้ผิดทาง ทำให้รถตะแคงหงาย ภิกษุ ท.! เรากล่าว นักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งนุรุชพยศข้อที่สี่.

ม้าทำลายรถ

ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิภาณ เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมกระโดดจนสุดตัวสุดเท้า. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่ห้า.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายจิตภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายจิตด้วยอาบัติอยู่ กลับโคลงกาย ไกวแขน พุดในท่ามกลางสงฆ์. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิภาณว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมกระโดดจนสุดตัวสุดเท้า. ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้. นี้ เป็นโทษแห่งนุรุชพยศข้อที่ห้า.

ม้ากัดสายบังเหียน

ภิกษุ ท.! เมื่อม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิภาณ เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่แยแสต่อปฏิภาณ กลับกัดสายบังเหียน วิ่งเตลิด ไปตามปรารถนาของมัน. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่ง ม้าพยศข้อที่หก.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายจิตใจภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายใจด้วยอาบัติอยู่ ก็ไม่ไยดีต่อสงฆ์ ไม่เชื่อเพื่อต่อใจทัก หลีกไปทั้ง ๆ ที่ตนยังมีอาบัติติดตัวอยู่. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิกว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่แยแสต่อปฏิภาณ กลับกัดสายบังเหียน วิ่งเตลิดไปตามปรารภของมัน ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่ามีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนเป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่หก.

ม้ายี่นึ่ง

ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิภาณ เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมก้าวเดินหน้า ไม่ยอมถอยกลับหลัง ยี่นึ่งอยู่ราวกับหลักที่ปักไว้ในที่นั้น ฉะนั้น. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่เจ็ด.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายจิตใจภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายใจด้วยอาบัติอยู่ ก็ไม่ยอมกล่าวว่าตนต้องอาบัติ หรือไม่ต้องอาบัติ. ภิกษุรูปนั้น ย่อมทำให้สงฆ์ลำบากด้วยความเป็นผู้หนึ่งไม่ยอมพูดของเธอ. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปฏิภาณว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมก้าวเดินหน้า ไม่ยอมถอยกลับหลัง ยี่นึ่งอยู่ราวกับหลักที่ปักไว้ในที่นั้น ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่ามีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่เจ็ด.

ม้าหมอบ

ภิกษุ ท.! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปฏิภาณ

เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว มันกลับคุกเท้าหน้า คุกเท้าหลัง หมอบทับเท้าทั้งสี่ ในที่นั่นเอง. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่แปด.

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุทั้งหลายใจหยาบจิตหยาบรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายใจทด้วยอาบติอยู่ กลับกล่าวเสียอย่างนี้ว่า “ทำไมหนอ, พวกผู้มีอายุทั้งหลาย ชอบพาลหาเหตุใส่ตัวเราหนักไปนัก, บัดนี้ เราขอเวลา พอเราได้ออกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์เสียก่อนเท่านั้น” ดังนี้แล้ว ต่อมา ภิกษุนั้นกับออกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ แล้วยังแถมเยาะเย้ยให้ว่า “ที่นี่ พวกท่านผู้มีอายุทั้งหลายจงพอใจกันเถิด” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถิเตือนด้วยปฏิภาณว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว มันกลับคุกเท้าหน้า คุกเท้าหลัง หมอบทับเท้าทั้งสี่ ในที่นั่นเอง. ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่แปด แล.

ผู้มีควมจำเป็นต้องคิดทำลายสงฆ์^๑

อานนท์! ภิกษุลามกเห็นอำนาจประโยชน์สี่อย่างเหล่านี้อยู่ จึงยินดีในการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน. สี่อย่างอะไรกันเล่า? สี่อย่างคือ :-

(๑) ภิกษุลามกในกรณีนี้ เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกุก. อ. ๒๑/๓๒๕/๒๔๓, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์.

ที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพหุหจรรย์ก็ปฏิญาณว่าประพฤติพหุหจรรย์ เป็นคนเฒ่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ฯลฯ เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมมเหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอยไฉไร เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันดีอยู่ ก็จะทำให้เราให้ขาดสิทธิ์ในความเป็นภิกษุได้ แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่อาจทำให้ฉิบหาย” ดังนี้. ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อแรก จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, **ภิกษุลามก เป็นคนมิจฉาทิฎฐิ ประกอบด้วยความเห็นที่แล่นดังไปยึดถือเอาที่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง.** ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลายจะรู้จักเราว่า เป็นคนมิจฉาทิฎฐิ ประกอบด้วยความเห็นที่แล่นดังไปยึดถือเอาที่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่งไฉไร, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันดีอยู่ ก็จักทำให้เราให้ฉิบหายได้, แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่ทำให้เราให้ฉิบหาย” ดังนี้. ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สอง จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, **ภิกษุลามก เป็นคนเลียงชีวิตผิดทาง เป็นมิจฉาอาชีพ.** ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เราเลียงชีวิตผิดทางเป็นมิจฉาอาชีพไฉไร, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันดีอยู่ ก็จักทำให้เราให้ฉิบหายได้, แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่ทำให้เราให้ฉิบหาย” ดังนี้. ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้ เป็นข้อที่สาม จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, **ภิกษุลามก เป็นคนปรารถนาลภ ปรารถนาสักการะ ปรารถนาเสียงเยินยอ.** ภิกษุลามกนั้นหวั่นวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เป็นคนปรารถนาลภ ปรารถนาสักการะ

ปรารถนาเสียงเย็นขอไซ้, เมื่อภิกษุพร้อมเพียงกันดีอยู่ ก็จักไม่สักการะ
เคารพ นับถือ บูชา เรา แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักสักการะ เคารพ นับถือ
บูชา เรา” ดังนี้ . ภิกษุลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สี่ จึงยินดี
ในการทำลายสงฆ์.

อานนท์! ภิกษุลามกเห็นอำนาจประโยชน์อย่างเหล่านี้แล จึงยินดี
ในการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน.

ผู้จมิดในหลุมคู^๑

อานนท์! ภิกษุรูปนั้นชะรอยจักเป็นพระใหม่ บวชยังไม่นาน หรือว่า
เป็นพระเถระผู้พาลผู้เขลา. ข้อที่เรापพยากรณ์โดยส่วนตัวแล้ว จักกลับกลายเป็น
ไปเป็นสองส่วนได้อย่างไร. อานนท์! เรายังมองไม่เห็นคนอื่นแม้สักคน
หนึ่ง ซึ่งเราได้วินิจฉัยประมวลเหตุการณ์ทั้งปวงแล้ว จึงพยากรณ์ไว้อย่างนั้น
เหมือนอย่างเทวทัต. อานนท์! ตราบใด เรายังมองเห็นธรรมชาวของ
เทวทัต เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, ตราบนั้นเราก็ไม่พยากรณ์เทวทัต
ว่า พระเทวทัต ต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วย
เหลืออะไรไม่ได้ก่อน. อานนท์! เมื่อใดแล เรายังไม่เห็นธรรมชาวของ
เทวทัตแม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, เมื่อนั้น เรายังพยากรณ์เทวทัตว่า

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ญก. อ. ๒๒/๔๕๐/๓๓๓, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ โดยที่มีภิกษุ
รูปหนึ่งถามท่านว่า “ท่านอานนท์ผู้มีอายุ! พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวินิจฉัยประมวลเหตุการณ์ ทั้งปวง
ครบถ้วนดีแล้วหรือ จึงทรงพยากรณ์ว่าพระเทวทัต ต้องเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง
ช่วยเหลืออะไรไม่ได้, หรือว่าทรงพยากรณ์โดยปริยายบางอย่างเท่านั้น” ดังนี้แล้ว ท่านพระอานนท์
จึงให้คำตอบว่า “ผู้มีอายุ! คำพยากรณ์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์แล้ว ย่อมเป็นความจริง
เช่นนั้นเสมอ” ดังนี้แล้ว; พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ จึงได้ตรัสพระพุทธวจนะนี้.

พระเทวทัต ต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้

อานนท์! เปรียบเหมือน หลุมคูถลิกชั้วบุรุษ เต็มไปด้วยคุณจนปรีม ขอบหลุม ; บุรุษคนหนึ่งพึงตกลงไปในหลุมคูถนั้นจนมิดทั้งตัว. ยังมีบุรุษบางคนหวังประโยชน์เกื้อหนุน หวังความเกษมสำราญจากสภาพเช่นนั้น หวังจะช่วยยกเขาขึ้นจากหลุมคูถนั้น บุรุษนี้จึงเข้าไปใกล้ เดินเวียนดูรอบ ๆ หลุมคูถนั้น มองไม่เห็นอวัยวะของคนในหลุมนั้น แม้เสเพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน ที่ยังไม่ได้เปื้อนคูถ ซึ่งตนพอจะจับยกขึ้นมาได้. ข้อนี้ฉันใด ;

อานนท์! เมื่อใด เรามองไม่เห็นธรรมชาติของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน เมื่อนั้น เราจึงกล่าวพยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ ฉันนั้นแล.

สันดานกา^๑

ภิกษุ ท.! กา เป็นสัตว์ที่ประกอบด้วยความเลวสิบประการ. สิบประการอะไรกันเล่า ? สิบประการคือ :-

- (๑) กา เป็นสัตว์ทำลายความดี,
- (๒) กา เป็นสัตว์คะนอง,
- (๓) กา เป็นสัตว์ทะเยอทะยาน,
- (๔) กา เป็นสัตว์กินจุ,
- (๕) กา เป็นสัตว์หยาบคายน,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๕๙/๗๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๖) กา เป็นสัตว์ไม่กรุณาปราณี,
- (๗) กา เป็นสัตว์ทุรพล,
- (๘) กา เป็นสัตว์ร้องเสียงอึง,
- (๙) กา เป็นสัตว์ปล่อยสติ,
- (๑๐) กา เป็นสัตว์สะสมของกิน.

ภิกษุ ท.! กา เป็นสัตว์ที่ประกอบด้วยความเลวสืบประการ เหล่านี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุลามก ก็เช่นเดียวกับกานี้แหละ เป็นคนประกอบด้วย
อสังกรรมสืบประการ. สืบประการอะไรกันเล่า ? สืบประการคือ :-

- (๑) ภิกษุลามก เป็นคนทำลายความดี,
- (๒) ภิกษุลามก เป็นคนคะนอง,
- (๓) ภิกษุลามก เป็นคนทะเลาะทะเลาะ,
- (๔) ภิกษุลามก เป็นคนกินจุ,
- (๕) ภิกษุลามก เป็นคนหยาบค้าย,
- (๖) ภิกษุลามก เป็นคนไม่กรุณาปราณี,
- (๗) ภิกษุลามก เป็นคนทุรพล,
- (๘) ภิกษุลามก เป็นคนร้องเสียงอึง,
- (๙) ภิกษุลามก เป็นคนปล่อยสติ,
- (๑๐) ภิกษุลามก เป็นคนสะสมของกิน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุลามก เป็นคนประกอบด้วยอสังกรรมสืบประการ
เหล่านี้แล.

พระรังโรค^๑

ภิกษุ ท.! โรคสองอย่างเหล่านี้มีอยู่. สองอย่างอะไรกันเล่า ? สองอย่างคือ **โรคทางกาย กับ โรคทางใจ**

ภิกษุ ท.! ย่อมเห็นกันอยู่แล้วว่า สัตว์ทั้งหลาย ที่ยืนยันถึงความไม่มีโรคทางกายตลอด ๑ ปีบ้าง, ๒ ปีบ้าง, ๓ ปีบ้าง, ๔ ปีบ้าง, ๕ ปีบ้าง, ๑๐ ปีบ้าง, ๒๐ ปีบ้าง, ๓๐ ปีบ้าง, ๔๐ ปีบ้าง, ๕๐ ปีบ้าง, ๑๐๐ ปีบ้าง, และที่ยืนยันถึงความไม่มีโรคทางกายยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง, ก็พอจะหาได้.

ภิกษุ ท.! แต่หมู่มสัตว์ ที่จะกล้ายืนยันถึงความไม่มีโรคทางใจ แม้ชั่วเวลาเพียงครู่เดียว เว้นแต่พระชีนาสพแล้ว นับว่า หาได้แสนยากในโลก.

ภิกษุ ท.! โรคของบรรพชิตสี่อย่างเหล่านี้. สี่อย่างอะไรกันเล่า ? สี่อย่างคือ :-

(๑) ในกรณีนี้คือ ภิกษุเป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมาก อยู่เสมอ, ไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่มหอม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้.

(๒) ภิกษุนั้น เมื่อเป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมาก อยู่เสมอ ไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่มหอม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้แล้ว, ย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพื่อจะได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อจะได้ลาภสักการะและเสียงเป็นยอ.

(๓) ภิกษุนั้น ย่อมวิงวอน ขวนขวาย พยายาม เพื่อจะได้รับการเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อจะได้ลาภสักการะและเสียงเป็นยอ,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๙๑/๑๕๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๔) ภิกษุ^๑นั้น ย่อมคิดวางแผนการเข้าสู่สกุล ย่อมคิดวางแผนการนั่งในสกุล ย่อมคิดวางแผนการกล่าวธรรมในสกุล ย่อมคิดวางแผนการทนกลั่นอุจจาระปัสสาวะ คลุกคลีอยู่ในสกุล

ภิกษุ ท.! โรคของบรรพชิตสี่อย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท.! เพราะเหตุ^๑นั้น ในเรื่องนี้ พวกเขาทั้งหลาย พึงสำเหนียกว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มักมาก, จักไม่เป็นผู้ร้อนใจเพราะความมักมาก, แต่เป็นผู้รู้จักพอด้วยผ่านุงห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยา แกะไข ตามมีตามได้; จักไม่ตั้งความปรารถนาลามก เพื่อให้ได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น และเพื่อให้ได้ลากสักการะและเสียงยินยอม; จักไม่วิ่งเต้น ขวนขวาย พยายาม เพื่อให้ได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อให้ได้ลากสักการะและเสียงยินยอม ; จักเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระบาย ต่อสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ, เป็นผู้อดทนต่อเวทนา ที่เกิดในกาย อันเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ขมขื่น ไม่เจริญใจ ถึงขนาดจะคร่ำเอาชีวิตเสียได้” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเขาทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้^๑อย่างนี้แล.

ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน^๑

ภิกษุ ท.! ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง เป็นผู้ที่ยังไม่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวก่อน. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุญจ. อ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๑) เธอ ยังไม่รู้จั๊กพอ ด้วยจิวรตามมีตามได้,
- (๒) เธอ ยังไม่รู้จั๊กพอ ด้วยอาหารบิณฑบาตตามมีตามได้,
- (๓) เธอ ยังไม่รู้จั๊กพอ ด้วยเสนาสนะตามมีตามได้,
- (๔) เธอ ยังไม่รู้จั๊กพอ ด้วยคิลานปัจฉัยเภสัชบริกษารตามมีตามได้,
- (๕) เธอ **ยังมีความคิดหนักไปในทางกามอยู่มาก.**

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นผู้ที่ยังไม่ควร
ได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวก่อน.

ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุกำลังเดิน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม
หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิด
ในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้
ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่างถอนออก ไม่ทำให้สุดสิ้นไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็น
เช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผาภิเลส ไม่รู้สึกกลัว
ต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนื่องนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง ยืน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือ
ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทาง
ทำให้ผู้อื่นลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง
ไม่ถ่างถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖/๑๑. ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทราม อยู่เนืองนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง นั่ง อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่างถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทราม อยู่เนืองนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง นอน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่างถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทราม อยู่เนืองนิจ.

ลิงติดตั้ง^๑

ภิกษุ ท.! ประเทศแห่งขุนเขาหิมพานต์ อันเป็นประเทศที่ขรุขระ ไม่สม่ำเสมอ ไปลำบาก ไม่เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงและของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่, ที่เป็นที่เที่ยวไปของฝูงลิง แต่ไม่เป็นที่เที่ยวไปของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่ ; และภูมิภาคแห่งขุนเขาหิมพานต์ซึ่งราบเรียบ เป็นที่นารีรัมย์ ซึ่งเป็นที่เที่ยวไปได้ทั้งของฝูงลิงและของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๑๙๘-๙/๗๐๑-๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ในที่นั่นแหละ พวกพรานวางดั่งเหนียวไว้ในกลางทางเดินของลิง เพื่อดักลิง. บรรดาลิงฝูงนั้น ลิงตัวใด ไม่เป็นชาติลิงโง่ ไม่เป็นชาติลิงโลเล, ลิงนั้นเห็นดั่งเหนียวนั้นแล้ว ย่อมเว้นออกไกลทีเดียว. **ส่วนลิงตัวใด** เป็นชาติลิงโง่ เป็นชาติลิงโลเล, **สิ่งนั้นเข้าไปใกล้ดั่งเหนียวนั้นแล้ว** ก็เอามือจับดู มือนั้นก็ติดตัง, มันจึงเอามือข้างที่สองจับด้วยตั้งใจว่า จักเปลี่ยนมือข้างที่ติดตังออก, มือข้างที่สองนั้นก็เลยติดตังเข้าด้วย. มันจึงเอาเท้าข้างหนึ่งผลักด้วยตั้งใจว่า จักช่วยเปลี่ยนมือทั้งสองที่ติดตังออก, เท้านั้นก็เลยติดตังด้วย. มันจึงเอาเท้าที่เหลืออีกข้างหนึ่งผลักด้วยตั้งใจว่า จักช่วยเปลี่ยนมือทั้งสองกับเท้าข้างหนึ่งออก, เท้าข้างที่สองนั้นก็เลยติดตังเข้าอีก. มันจึงเอปากกัดด้วยคิดตามประสามของมันว่า จักช่วยเปลี่ยนมือทั้งสองและเท้าทั้งสองที่กำลังติดตังอยู่ ออก, ปากนั้นก็เลยติดตังเข้าอีกด้วย. ภิกษุ ท.! ลิงตัวนั้นถูกดั่งเหนียวตรึง ๕ ประการ ด้วยอาการอย่างนี้, นอนนอนใจใหญ่อยู่ ถึงความพินาศย่อยยับแล้ว ตามแต่ นายพราน จะทำประการใด. ภิกษุ ท.! นายพรานแทงลิงตัวนั้นแล้วยกขึ้นจากดั่งไม่ยอมทิ้งที่ไหน หลีกไปสู่ที่ตามต้องการ. ภิกษุ ท.! เพราะข้อที่ลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น ซึ่งเป็นที่ไม่ควรเที่ยวไป จึงเป็นได้ถึงอย่างนี้.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป, เมื่อเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป มารจักได้ช่องทางมารจักได้โอกาสทำตามอำเภอใจของมัน.

ภิกษุ ท.! ก็วิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ เป็นอย่างไรเล่า ? วิสัยอื่นนั้นได้แก่ **กามคุณ ๕**. กามคุณ ๕ อย่างไรกันเล่า ? **ห้าอย่างคือ รูป** ที่จะพึงเห็นด้วยตา, **เสียง** ที่จะพึงฟังด้วยหู, **กลิ่น** ที่จะพึงรู้สึกด้วยจมูก, **รส** ที่จะพึงรู้สึกด้วยลิ้น, **โผฏฐัพพะ** ที่จะพึงรู้สึกด้วยกาย, (ทั้ง ๕ อย่างนี้) อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ เป็นสิ่งที่ยั่วยวนชวนให้รัก เข้าไป

ตั้งอยู่ด้วยความรักใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดย่อมนใจ. ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นวิสัยอื่น ซึ่งมีเชื้อวิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุเลย.

ลาสิกเพราะติดเมา^๑

ภิกษุ ท.! ความเมาสามอย่างนี้มีอยู่. สามอย่างอะไรกันเล่า? สามอย่างคือ ความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ ความเมาว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน ความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่.

ภิกษุ ท.! บุณฺชนผู้มีได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ ย่อมประพฤตินุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ, ครั้นเขาประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท.! บุณฺชนผู้มีได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน ย่อมประพฤตินุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ. ครั้นเขาประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท.! บุณฺชนผู้มีได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่ ย่อมประพฤตินุจริตทางกาย ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๘๕/๔๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ครั้นเขาประพาสทุกจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตก
ทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้มัวเมาด้วยความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ มัวเมาด้วยความเมา
ว่ายังไม่มีโรคเปื่อยเปื้อน มัวเมาด้วยความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่ ย่อมบอกเลิกสิกขา
หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ตามเดิมแล.

หมวดที่แปด จบ.

ผู้ชี้ขุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตตา ปรกฤมิสุสสามิ

อานนท ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปื่อยก ยังดิบอยู่

นินคฺคฺยฺหฺนินคฺคฺยฺหาหิ อานนุท วุฑฺฆามิ

อานนท ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวฺยฺหฺปวฺยฺหาหิ อานนุท วุฑฺฆามิ

อานนท ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส จสุตฺติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้จักจกทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อปปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสุเส วุฑฺฆทฺสสินํ

นินคฺคฺยฺหาหิ เมธาวิ ตาทิลํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว

คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ,

ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,

ตาทิลํ ภชฺมานุสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค อ.ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส
หมวดที่ ๙
ว่าด้วย การเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

๑. วอดวายเพราะผู้นำ
๒. คุปป์ชฌายะเสีย
๓. อาจารย์เสีย
๔. เถาะเสีย
๕. เถาะที่ต้องระวัง
๖. เถาะพาด
๗. เถาะวิปริต
๘. เถาะโลเล (หลายแบบ)
๙. พ่อฆ่าลูก
๑๐. สมภารผิดหลัก
๑๑. สมภารติดถิ่น
๑๒. สมภารติดที่อยู่
๑๓. นรกของสมภารเจ้าวัด

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๙

ว่าด้วย การเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

วอดวายเพราะผู้นำ^๑

ภิกษุ ท.! เรื่องเคยมีมาแล้ว : โคบาลชาวมคธ เป็นคนปัญญาที่บ โดยกำเนิด ไม่คำนึงถึงกฏสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ไม่ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคา ทางปากนี้ ได้ต้อนรับฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐปากโน้น ตรงที่ที่มีไซ้ทำ สำหรับโคข้ามเลย. ภิกษุ ท.! ครั้งนั้นแล ฝูงโคได้ว่ายวกไปเวียนมาใน ท่ามกลางกระแสแม่น้ำคงคา (เพราะไม่อาจขึ้นฝั่งข้างใดได้). ก็พากันถึงความ พินาศวอดวายเสีย ณ กลางกระแสน้ำนั่นเอง. ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร? เพราะเหตุ ที่โคบาลชาวมคธ เป็นคนปัญญาที่บ โดยกำเนิด ไม่คำนึงถึงกฏสารทในเดือน ท้ายฤดูฝน ไม่ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคาทางปากนี้ ได้ต้อนรับฝูงโคให้ข้ามไป ฝั่งเหนือ แห่งวิเทหรัฐปากโน้น ตรงที่ที่มีไซ้ทำสำหรับโคข้ามเลย นั่นเอง.

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉนัสนั้น : สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่องโลกนี้ ไม่ฉลาดเรื่องโลกอื่น, เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จุฬโคบาลสูตร ม. ม. ๑๒/๔๑๘/๓๘๙, ตริสแก้ภิกษุทั้งหลาย ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองอุกกุเวลา,

วิภูษะ อันเป็นที่อยู่ของมาร ไม่ฉลาดเรื่อง **วิวิภูษะ** อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง **วิภูษะ** อันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ไม่ฉลาดเรื่อง **วิวิภูษะ** อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู ; **ชนเหล่าใดเกิดไปสำคัญว่า ถ้อยคำของสมณะ หรือพราหมณ์เหล่านั้นควรฟังควรเชื่อ, ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน.**

อุปัชฌายะเสีย^๑

ภิกษุ ท.! ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมี ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้ อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทคนอื่น ๆ แล้ว จักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนเหล่านั้น ในศีลอันยิ่ง ในสมณอันยิ่ง และ ในปัญญาอันยิ่ง, แม้คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็น เช่นนั้นอยู่ จักเป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบท (ต่อจากอุปัชฌายะแรก) สืบไป ๆ, จักไม่อาจแนะนำฝึกสอนผู้บวชแล้วทั้งหลาย ในศีลอันยิ่ง ในสมณอันยิ่ง และ ในปัญญาอันยิ่งได้, คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา อย่างเดียวกัน. ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้เอง **วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน**

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๒๑/๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เพราะวินัยมีมลทิน. นี้ เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

อาจารย์เสีย^๑

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอาจารย์ให้นิสสัยคนอื่น ๆ แล้วจักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนเหล่านั้น ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่ง. แม้คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอาจารย์ให้นิสสัยคนอื่น ๆ สิบไป ๆ , จักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนทั้งหลาย ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่งได้, คนทั้งหลายเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา อย่างเดียวกัน. ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้เอง **วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน.** นี้เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๑๒๑/๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เถระเสีย^๑

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ ทั้งที่ เป็นภิกษุชั้นเถระแล้ว จักเป็นผู้ชอบทำการสะสมบริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตดำด้วยอำนาจแห่งนิรวรณ ไม่เหลียวแล ในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ผู้บวช ในภายหลัง ได้เห็นเถระเหล่านั้นทำเป็นแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ชอบทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตดำด้วยอำนาจแห่งนิรวรณ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตาม ๆ กันสืบไป. ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้เอง วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน. นี้ เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเขาทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

เถระที่ต้องระวัง^๒

กัสสะปะ ! ภิกษุแม้เป็นเถระแล้ว แต่ไม่เป็นผู้ใคร่ต่อไตรสิกขาด้วยตนเอง, ไม่สรรเสริญผู้ปฏิบัติในไตรสิกขา, ไม่ชักจูงผู้ไม่รักไตรสิกขา,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๓/๗๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๗/๕๓๑, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสะปะที่นิคมของชาวโกศลชื่อ ปังกธา.

ไม่กล่าวยกย่องผู้รักการปฏิบัติในไตรสิกขา ตามเวลาที่ควรแก่การยกย่อง ตามที่เป็นจริง, กัสสะปะ! เราตถาคต ไม่สรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า ภิกษุทั้งหลายจะไปหลงคบภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ด้วยคิดว่า “พระศาสดา สรรเสริญภิกษุชนิดนี้” ดังนี้. ภิกษุเหล่าใดไปคบหาภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ก็จะถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่างสืบไป. การถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่าง ย่อมเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ และเป็นทุกข์ แก่ภิกษุเหล่านั้นเอง สิ้นกาลนาน.

กัสสะปะ! เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

เถระพาล^๑

ภิกษุ ท.! คนเรา แม้เป็นผู้เฒ่า มีอายุ ๘๐, ๙๐, ๑๐๐ ปี โดยกำเนิด ก็ดี, แต่เขามีคำพูดไม่เหมาะแก่กาล, พูดไม่จริง, พูดไม่มีประโยชน์, พูดไม่เป็นธรรม, พูดไม่เป็นวินัย, กล่าววาจาไม่มีที่ตั้ง ไม่มีที่อิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, คนผู้นั้นย่อมถึงการถูกนับว่าเป็น “เถระผู้พาล” โดยแท้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒๘/๒๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

เถระวิปริต^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดความสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่คนเป็นอันมาก ไม่เป็นประโยชน์ แก่ก่อกูล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ภิกษุเป็นเถระ บวชมานาน มีพรรษาชุกกาลมาก.
- (๒) เป็นที่รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวาร ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต.
- (๓) เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย-

เภสัชบริกขาร

- (๔) เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้ว-- ฯลฯ--
- (๕) (แต่) เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีทัศนวิปริต.

ภิกษุ ท.! ภิกษุนี้ ทำคนเป็นอันมากให้ห่างจากพระสัทธรรม, ให้ตั้งอยู่ในอสังกรรม. ประชาชนทั้งหลาย ย่อมถือเอาแบบอย่างของภิกษุนั้นไป เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ บวชมานาน มีพรรษาชุกกาลมากบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่มหาชนเชื่อถือรู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวารมาก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วได้บ้าง, ดังนี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดความสุข ทำไป

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๙/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย

เพื่อความฉิบหายแก่คนเป็นอันมาก ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความทุกข์
ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล

เถระโลเล (หลายแบบ)^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้
แล้วย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายกย่องสรรเสริญ
ของเพื่อนฝูง ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่าง
คือ :-

(๑) ภิกษุชั้นเถระ ยังกำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความ
กำหนด, ยังขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง, ยังหลงไหล
ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลงไหล, ยังตื่นเต้นในอารมณ์เป็นที่ตั้ง
แห่งความตื่นเต้น, ยังมัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา,

(๒) ภิกษุชั้นชั้นเถระนั้น ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ, ยังเป็นผู้
ไม่ปราศจากโทสะ, ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากโมหะ, ยังลบหลู่คุณท่าน,
ยังตีตนเสมอท่าน,

(๓) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนหลอกหลวงเก่งด้วย, เป็นคนพูด
พิรี้พิไรเก่งด้วย, เป็นคนพูดหวานล้อมเก่งด้วย, เป็นคนปลุกคำทำทนาย
ให้เกิดมานะเจ็บใจเก่งด้วย, เป็นคนหากำไรทำนองเอาลาภต่อลาภ
เก่งด้วย,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๒๖ - ๘/๘๑-๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๔) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนไม่มีศรัทธา, ไม่มีความละอายบาป, ไม่มีความเกรงกลัวบาป, เป็นคนเกียจคร้าน, เป็นคนมีปัญญาทึบ,

(๕) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนไม่อดใจในรูปทั้งหลาย, ไม่อดใจในเสียงทั้งหลาย, ไม่อดใจในกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดใจในรสทั้งหลาย, ไม่อดใจในสัมผัสทางกายทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายกย่องสรรเสริญ ของเพื่อน ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันเลย.

พ่อฆ่าลูก^๑

กัศสะปะ ! ก็ในเวลา^๑นี้ พวกภิกษุชั้นเถระ ไม่สมทานการอยู่ป่า เป็นวัตร และทั้งไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่สมทานการ บิณฑบาตเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่สมทาน การใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่ สมทานการใช้จีวรเพียงสามผืนเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำ เช่นนั้น, ไม่จำกัดความต้องการให้มีแต่น้อย และไม่กล่าวสรรเสริญ การกระทำเช่นนั้น, ไม่สันโดษ และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่อยู่สงบ และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่เป็นผู้อยู่อย่าง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๔๗/๔๙๖, ตริสแก่ท่านพระมหากัศสะปะ ที่เวฬุวัน.

ไม่คลุกคลีกัน และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่ปรารภความเพียร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น. บรรดาภิกษุชั้นเถระเหล่านั้น, ภิกษุรูปใด เป็นคนมีชื่อเสียงคนรู้จักมาก มีเกียรติยศ มีลาภด้วยบริวารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช, พวกภิกษุชั้นเถระด้วยกันก็เชื้อเชิญให้หนึ่งเฉพาะภิกษุรูปนั้น ด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิดภิกษุ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง! ภิกษุรูปนี้เป็นที่รักของผู้ประพาศิพรหมจรรย์ร่วมกัน. มาเถิดภิกษุ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้.

กัสสปะ! ครั้นภิกษุชั้นเถระประพาศิกันอยู่ดังนี้, ความคิดก็เกิดขึ้นแก่พวกภิกษุผู้บวชใหม่ ว่า ได้ยินว่า ภิกษุรูปใด มีชื่อเสียงคนรู้จักมาก มีเกียรติยศ มีลาภด้วยบริวารคือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช, พระเถระทั้งหลาย ย่อมนิมนต์เขอนั้นด้วยอาสนะด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิดภิกษุ! ภิกษุนี้ชื่ออะไร? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง! ภิกษุนี้เป็นที่รักของผู้ประพาศิพรหมจรรย์ด้วยกัน. มาเถิดภิกษุ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้. พวกภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ก็พากันประพาศิเพื่อให้เป็นเช่นนั้น, และข้อนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกภิกษุเหล่านั้นเองสิ้นกาลนาน.

กัสสปะ! จริงทีเดียว เมื่อใดใครจะกล่าวคำนี้ ให้ถูกต้องแก่กาลเทศะและบุคคล ว่า “พรหมจรรย์ ถูกย่ำยีเสียแล้ว ด้วยอันตรายอย่างของพรหมจรรย์; พรหมจรรย์ ถูกรื้อยรัดเสียแล้ว ด้วยเครื่องรื้อยรัดอันยิ่งใหญ่อย่างของพรหมจรรย์” ดังนี้แล้ว เขาพึงกล่าวข้อความนั้นในกาลบัดนี้แล.

สมภารผิดหลัก^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ไม่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ:-

- (๑) เจ้าอาวาส ไม่สมบรูณ์ด้วยมารยาท ไม่สมบรูณ์ด้วยวัตร.
- (๒) เจ้าอาวาส ไม่เป็นพหูสูตร ไม่เป็นเจ้าตำหรับ.
- (๓) เจ้าอาวาส ไม่ปฏิบัติขัดเกลากิเลส ไม่ยินดีในการหลีกเร้น ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม^๒

(๔) เจ้าอาวาส มีวาจาไม่อ่อนหวาน ไม่เพราะหู

(๕) เจ้าอาวาส มีปัญญาน้อย โง่เขลา เงอะงะ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ไม่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส

สมภารติดถิ่น^๓

ภิกษุ ท.! โทษในการติดถิ่น มีห้าอย่างเหล่านี้. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ:-

- (๑) เธอ ย่อมมีความตระหนี่ที่อยู่ (คือหวงเสนาสนะที่สบาย ๆ เมื่อมีผู้อื่นมาอยู่ด้วยก็ต้องแบ่งกัน หรือถึงกับสูญเสียเสนาสนะเช่นนั้น ถ้าหากว่าตนด้อยกว่าด้วย).

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๙๐/๒๓๑.

^๒ ฉบับยุโรป และฉบับพม่า ไม่มีคำว่า ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม.

^๓ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) **เธอ ย่อมมีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก** (คือกันท่า ไม่ให้ภิกษุอื่น รู้จักมักคุ้นด้วยอุปัฏฐากของตน โดยกลัวว่าจะถูกแบ่งลาภ หรือถึงกับสูญเสียอุปัฏฐากไป).

(๓) **เธอ ย่อมมีการหวงลาภ** (คือการอยู่ติดถิ่น ทำให้เกิดความคิดสะสม สิ่งของ จึงหวงสิ่งของต่าง ๆ เพื่อการสะสม).

(๔) **เธอ ย่อมมีการหวงชื่อเสียง เกียรติยศ** (คือไม่ต้องการให้ใครมีชื่อ เท่าตนในถิ่นนั้น).

(๕) **เธอ ย่อมมีการหวงคุณธรรม** (คือการกันท่า ไม่ให้ผู้อื่นเจริญด้วย ปริยัตถกรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรม เพราะจะเป็นคู่แข่งที่ครอบงำตน).

ภิกษุ ท.! โทษในการติดถิ่น มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สมภารติดที่อยู่^๑

ภิกษุ ท.! โทษในการติดที่อยู่ ห้าอย่างเหล่านี้. ห้าอย่างอะไร กันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) **ภิกษุติดที่อยู่** ย่อมมีภักทะสิ่งของมาก เป็นผู้ชอบสะสม สิ่งของไว้มาก.

(๒) **ภิกษุติดที่อยู่** ย่อมมีเกสัชชมาก เป็นผู้ชอบสะสมเกสัชชไว้มาก.

(๓) **ภิกษุติดที่อยู่** ย่อมมีกิจมาก มีภาระงานที่ต้องจัดต้องทำมาก เลยเอาดีในหน้าที่ของสมณะโดยตรงไม่ได้.

(๔) **ภิกษุติดที่อยู่** ย่อมจะคลุกคลีกับคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกันอย่างแบบคฤหัสถ์อันเป็นสิ่งไม่สมควรแก่สมณะ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๖๘/๒๒๓.

ชุมนุมทรัพย์จากพระโอรสผู้

ภาค ๒

บุคคลพจน์ - คำชี้ชวนวิงวอน

หมวดที่ ๑๐ ว่าด้วยการมีศีล

หมวดที่ ๑๑ ว่าด้วยการมีสังวร

หมวดที่ ๑๒ ว่าด้วยการเป็นอยู่ชอบ

หมวดที่ ๑๓ ว่าด้วยการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

หมวดที่ ๑๔ ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณหา

หมวดที่ ๑๕ ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม

หมวดที่ ๑๖ ว่าด้วยการไม่ลืมหืมตาปัญญา

หมวดที่ ๑๗ ว่าด้วยการหมดพิษสงทางใจ

หมวดที่ ๑๘ ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

หมวดที่ ๑๙ ว่าด้วยเนื่อนานุญของโลก

(๕) ภิกษุติดที่อยู่อุ จะจากถิ่นที่อยู่ขึ้นไป เธอ ย่อมจากไปด้วย
จิตที่ห้วงใย

ภิกษุ ท.! โทษในการติดที่อยู่อุ มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

นรกของสมภารวัด^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง ย่อมจะ
เดือดร้อนเหมือนถูกลากตัวไป เก็บไว้ในนรกในปัจจุบันนี้ (ตคนรกทั้งเป็น),
ฉะนั้น. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ได้ส่วนให้รอบคอบเสียก่อน
กล่าวยกย่อง คนที่ควรตำหนิ,

(๒) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ได้ส่วนให้รอบคอบเสียก่อน
กล่าวตำหนิ คนที่ควรยกย่อง,

(๓) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ได้ส่วนให้รอบคอบเสียก่อน
แสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส,

(๔) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ได้ส่วนให้รอบคอบเสียก่อน
แสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส,

(๕) ภิกษุเจ้าอาวาส ทำไทยทานให้ทายกถวายด้วยศรัทธาให้ตก
เสียไป.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล.
ย่อมจะเดือดร้อนเหมือนถูกลากตัวไปเก็บไว้ในนรก ในปัจจุบันนี้ ฉะนั้น.

หมวดที่เก้า จบ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๙๓/๒๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกษเว สตฺถาธา กรณียี สวากานี
หิตลินา อนุภมฺปนฺน อนุภมฺปิ อุปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสดงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษเว รุกฺขมูลานี
เอตานิ สุนฺณวาคารานี
ภิกษุ ท.! นั้นโคนไม้ทั้งหลาย, นั้นเรือนว่างทั้งหลาย

ฉายถ ภิกษเว มา ปมาตฺถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตฺถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้อกร้อใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพฺพายนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วย การมีศีล

๑. ผู้กาสิ	๒๕. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอมืดและหมอยา
๒. รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา	๒๖. อธิศีลสิกขา
๓. ผู้ที่ควรเข้าใกล้	๒๗. สมณกิจ
๔. ละได้จักอยู่เป็น “พระ”	๒๘. กิจของชาวนา
๕. สมณพราหมณ์ที่น่านับถือ	๒๙. ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน
๖. ผลประโยชน์ของความเป็นสมณะ	๓๐. เครื่องมือละกิเลส
๗. ผู้มีศีล ละความทุกข์เสียได้	๓๑. เมื่อมีศีลควรส่งตนไปในแนวฆาภิเลส
๘. ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว	๓๒. อริยกัณฑ์ศีล
๙. ผู้มีศีล ไม่ทำลายพืชคามและภูตคาม	๓๓. ศีลอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ
๑๐. ผู้มีศีล ไม่กระทำการบริโภคสะสม	๓๔. ขำระศีลและทักขิให้บริสุทธิ์ก่อน
๑๑. ผู้มีศีล ไม่ดูการเล่น	๓๕. ศีลเป็นฐานรองรับ สติปัญญาอันดี
๑๒. ผู้มีศีล ไม่เล่นการพนัน	๓๖. ศีลเป็นฐานรองรับ สติปัญญาอันดี-
-(อีกนัยหนึ่ง)
๑๓. ผู้มีศีล ไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่	๓๗. ศีลเป็นฐานรองรับ โภชนาอันดี
๑๔. ผู้มีศีล ไม่ประดับตกแต่งร่างกาย	๓๘. ศีลเป็นฐานรองรับ อริยมรรคมีองค์แปด
๑๕. ผู้มีศีล ไม่พูดคุยเตร่จกานกตา	๓๙. ศีลสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค
๑๖. ผู้มีศีล ไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน	๔๐. ศีลสมบัติเป็นธรรมมีอุปการะมากขึ้นเอก
๑๗. ผู้มีศีล ไม่เป็นทูตนำข่าว	๔๑. ศีลสมบัติช่วยทำให้อริยมรรคเจริญเต็มที่
๑๘. ผู้มีศีล ไม่ล่อลวงชาวบ้าน	๔๒. ผู้มีศีล จักถึงแก่นธรรม
๑๙. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอขายโชคกลาง	๔๓. อำนาจศีลที่เป็นตัวบุคคล
๒๐. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอขายลักษณะสิ่งของ	๔๔. อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์
๒๑. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอขายการรบพุ่ง	๔๕. ผู้ที่อยู่เหนือความหวัง
๒๒. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอโหราศาสตร์	๔๖. เมื่อราชามีกำลัง
๒๓. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ	๔๗. ประสพบุญใหญ่
๒๔. ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม	

ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วย การมีศีล

(ปฏิบัตินัยของหมวด ๑ อันว่าด้วยการศีล)

ผ้ากาสี^๑

ภิกษุ ท.! ผ้ากาสี แม้ยังใหม่อยู่ สีก็งาม นุ่มห่มเข้าก็สบายเนื้อ ราคาก็อแพง, แม้จะกลางใหม่กลางเกล้าแล้ว สีก็ยังงาม นุ่มห่มเข้าก็ยังสบายเนื้อ ราคาก็อแพง, แม้จะเก่าคร่ำแล้ว สีก็ยังงาม นุ่มห่มเข้าก็ยังสบายเนื้อ ราคาก็อแพงอยู่นั่นเอง. ผ้ากาสีแม้ที่เก่าคร่ำแล้ว คนทั้งหลายก็ยังใช้เป็นผ้าห่อรัตนะหรือเก็บไว้ในหีบอบ.

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น, ภิกษุแม้เพิ่งบวชใหม่ ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดูดีงามฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. หนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ชื่อนั้นจะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ อันเป็นความสุข แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน. เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่มห่มเข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่ามีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. หนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน-ปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด ทานนั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชน

^๑ บาลี พระพุทธทาสเถร ตีก. อ. ๒๐/๓๑๙/๕๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุเห็นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุแม่มีอายุปานกลาง ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่ สงดงาม. เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดู สีสาง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ชื่อนั้น จะเป็นทาง ให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุขแก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน. เราจึงกล่าวภิกษุเห็นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่มห่ม เข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุ นั้น รับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของชน เหล่าใด ทานนั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เราจึงกล่าว ภิกษุเห็นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุแม่ผู้เป็นเถระ ถ้าเป็นผู้ถือศีล มีความเป็นอยู่ สงดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี ที่แม้ยังใหม่อยู่ก็ดูสีงาม ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ชื่อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็น ประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุขแก่ชนเหล่านั้น ตลอดกาลนาน. เราจึงกล่าว ภิกษุเห็นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่มห่มเข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุ นั้น รับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารของชนเหล่าใด ทานนั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุเห็นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุเห็นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุผู้เถระเช่นนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย ก็ช่วยกันบอกกล่าวว่า “ขอท่านทั้งหลาย จงเงิบเสียงเถิด, ภิกษุผู้เฒ่าจะกล่าวธรรมและวินัย บัดนี้” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นให้เหมือนอย่างผ้ากาสี ไม่เป็นอย่างผ้าเปลือกปอละ” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา^๑

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ ก็มี ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอมีในบัดนี้ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ธรรมที่ชื่อว่า ศรัทธาในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๒) ธรรมที่ชื่อว่า หิริในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๓) ธรรมที่ชื่อว่า โอตตัปปะในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๔) ธรรมที่ชื่อว่า วิริยะในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๕) ธรรมที่ชื่อว่า ปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๔/๕.

บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี. ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอมีในบัดนี้หาอย่าง
เหล่านี้แล.

ผู้ที่ควรเข้าใกล้^๑

ภิกษุ ท.! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ที่คนทุก ๆ คนควรคบหา สมาคม ควร
เข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท.! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญา
พอเสมอกัน, บุคคล ดังกล่าวนี เป็นผู้ที่น่าคบหา สมาคม น่าเข้าใกล้. ข้อนั้น
เพราะอะไร ? เพราะเมื่อเราเป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญาเสมอกันแล้ว, การพูดกัน
ถึงเรื่องศีล สมาธิ และปัญญาของเรานั้นก็จักมีได้ด้วย, การพูดกันของเรานั้น
จักไปกันได้ด้วย, และการพูดกันของเรานั้นจักเป็นความสบายอกสบายใจด้วย,
เพราะเหตุนี้ บุคคลเช่นนี้ จึงเป็นผู้ที่ทุกคนควรคบหาสมาคม ควรเข้าใกล้.

ภิกษุ ท.! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหา
สมาคม เข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท.! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญา
ยิ่งกว่าเรา, บุคคล ดังกล่าวนี เป็นผู้ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึง
คบหา สมาคม เข้าใกล้. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเราจักได้ทำกองศีล
กองสมาธิ และกองปัญญาของเรา ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์บ้าง, เราจักได้
ประคับประคองกองศีล กองสมาธิ และกองปัญญา ที่บริบูรณ์แล้วไว้ได้ด้วยปัญญา

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๕๗/๔๖๕.

ในธรรมนั้น ๆ บ้าง, เพราะฉะนั้น บุคคลเช่นนี้ จึงเป็นผู้ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้งจึงคบหาสมาคม เข้าใกล้ แล.

ละได้จักอยู่เป็น “พระ”^๑

ภิกษุ ท.! ความคตทางกาย ทางวาจา ทางใจ, โทษทางกาย ทางวาจา ทางใจ, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝาดทางกาย ทางวาจา ทางใจ ของบรรพชิตพวกใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังละไม่ได้แล้ว, บรรพชิตพวกนั้น ก็ต้องหล่นไปเองจากธรรมวินัยนี้ เหมือนล้อรถข้างที่ทำแล้วใน ๖ วัน^๒ ตั้งตรงไม่ได้ ต้องตะแคงล้มไป ฉะนั้น.

ภิกษุ ท.! ความคตทางกาย ทางวาจา ทางใจ โทษทางกาย ทางวาจา ทางใจ, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝาดทางกาย ทางวาจา ทางใจ ของบรรพชิตพวกใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม อันเธอละได้แล้ว บรรพชิตพวกนั้น ก็ตั้งมั่นอยู่ได้เองในธรรมวินัยนี้ เหมือนล้อรถข้างที่ทำแล้วนานถึง ๖ เดือน หย่อน ๖ วัน กลับไปตั้งตรงอยู่ได้ไม่ล้ม ฉะนั้น.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักละความคตทางกาย, โทษทางกาย, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝาดทางกาย; จักละความคตทางวาจา, โทษทางวาจา, กิเลส

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อ. ๒๐/๑๔๒/๔๕๔.

^๒ ล้อรถที่ข้างใช้ไม้ที่ไม่ดีทำและทำโดยความรีบร้อน ย่อมผิดกับล้อข้างที่ทำด้วยความประณีต และมีเวลานานเป็นธรรมดา อ่านเรื่องละเอียด จากพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ภาค ๖ ตอน “ครั้งมีพระชาติเป็นรถการช่างทำรถ”.

เพียงดั่งน้ำฝนทางวาจา, จักละความคดทางใจ, โทษทางใจ, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝนทางใจ” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

สมณพราหมณ์ที่น่านับถือ^๑

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดี ท.! ถ้าพวกบริพาทษกผู้ถือลัทธิอื่นจะพึงถามท่านทั้งหลายว่า “สมณะหรือพราหมณ์ชนิดไหนเล่า ที่พวกท่านพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา” ดังนี้ไซ้ร้ เมื่อพวกท่านถูกเขาถามเช่นนี้แล้ว พึงตอบแก้แก่เขาว่า :

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เป็นผู้ปราศจากราคะ - โทสะ - โมหะ ในรูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ได้ยินด้วยหู กลิ่นที่รู้สึกรด้วยจมูก, รสที่รู้สึกรด้วยลิ้น, โณภูลู้พะที่สัมผัสด้วยกาย, ธรรมารมณั้ที่รู้แจ้งด้วยใจแล้ว, มีจิตสงบ ณ ภายใน, ประพฤติมรรยาทเรียบร้อยทั้งทางกาย วาจา และใจ, สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ประเภทเดียวที่ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา. ชื่อนั้นเพราะอะไร ? เพราะว่า แม้พวกเราทั้งหลาย ยังไม่ปราศจากราคะ - โทสะ - โมหะ ในรูปที่เห็นด้วยตา ฯลฯ ธรรมารมณั้ที่รู้แจ้งด้วยใจแล้ว, มีจิตยังไม่สงบได้ ณ ภายใน, ยังประพฤติเรียบร้อยบ้าง ไม่เรียบร้อยบ้าง ทั้งทางกาย วาจา และใจ ก็จริงแล แต่ความประพฤติเรียบร้อยเด่นชัดของสมณพราหมณ์เหล่านั้น จักเป็น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นครวินทรสูตฺร อุปฺปรี. ม. ๑๔/๕๓๐/๘๓๔, ตริสแก่พราหมณั้และคฤหบดีชาวบ้านนครวินทคาม คราวจาริกไปในแคว้นโกศล.

ของเราผู้เห็นอยู่ซึ่งตัวอย่างอันยิ่ง, เพราะฉะนั้น สมณพราหมณ์พวกนั้น จึงเป็นผู้ที่ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา สำหรับเราทั้งหลาย โดยแท้.

ผลประโยชน์ของความเป็นสมณะ^๑

ภิกษุ ท.! ผลของความเป็นสมณะ เป็นอย่างไรเล่า? โสตาปัตติผล, สกทาคัมมิผล, อนาคามิผล, และอรหัตตผลเหล่าใดแล, ภิกษุ ท.! ผลเหล่านี้ เราเรียกว่า ผลของความเป็นสมณะ.

ภิกษุ ท.! ประโยชน์ของความเป็นสมณะ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ อันใดแล, ภิกษุ ท.! อันนี้ เราเรียกว่า ประโยชน์ของความเป็นสมณะ.

ภิกษุ ท.! ความเป็นสมณะ เป็นอย่างไรเล่า? อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้ อย่างเดียว ซึ่งได้แก่ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความมุ่งหมายอันถูกต้อง, การพูดจาอันถูกต้อง, การทำการงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความมีสติครองตนอันถูกต้อง, ความปักใจแน่วอันถูกต้อง, ภิกษุ ท.! อริยอัฏฐังคิกมรรคอันนี้ เราเรียกว่า ความเป็นสมณะ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๙/๓๐/๑๐๑, ๑๐๔, ๑๐๐, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อารามเชตวัน.

ผู้ละความทุกข์เสียได้^๑

ภิกษุ ท.! ความสงัด (คือห่างไกลจากบาปกรรม) อันยิ่งสำหรับภิกษุ ในธรรมวินัยนี้มีสามอย่างเหล่านี้เท่านั้น. สามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล ละความทุกข์เสียได้ และสงัด จากความทุกข์ด้วย.

(๒) เป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิดเสียได้ และสงัดจาก ความเห็นผิดนั้นด้วย

(๓) เป็นผู้มึอาสวะสิ้นแล้ว ละอาสวะทั้งหลายเสียได้ และเป็นผู้สงัดจาก อาสวะทั้งหลายนั้นด้วย,

ภิกษุ ท.! เมื่อใดแล ภิกษุมีคุณธรรมสามอย่างดังกล่าวนี้แล้ว เมื่อนั้น ภิกษุนี้ เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงยอด ถึงแก่น บริสุทธิ ตั้งอยู่ในสภาวะแล้ว.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนาข้าวสาลีของคฤหบดีชาวนา มีผลได้ที่แล้ว, คฤหบดีชาวนากรีบ ๆ ให้เกี่ยวข้าวนั้น, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้เก็บขน, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้นำขึ้นไปไว้ในลาน, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้ทำเป็นกอง, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้นำมัด, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้ส่งฟาง, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้สาด, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้สี, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้ซ้อม, ครั้นแล้วกรีบ ๆ ให้ฝัดเกลบ, เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าว เปลือกของคฤหบดีชาวนานั้นก็เป็นอันถึงที่สุด ถึงแก่น สะอาด ตั้งอยู่ในความเป็นข้าวสารได้ ฉันทใดก็ดี; ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้มึศีล ละความทุกข์เสียได้ และสงัดจากความทุกข์นั้นด้วย, เป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิดเสียได้ และสงัดจากความเห็นผิดนั้นด้วย, เป็นผู้มึอาสวะสิ้นแล้ว

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๑๑/๕๓๓.

ละอาสวะทั้งหลายเสียได้ และเป็นผู้สงัดจากอาสวะ ทั้งหลายนั้นด้วย ; ภิกษุ ท. !
ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงยอด ถึงแก่นบริสุทธิ์ ตั้งอยู่ในสภาวะแล้ว ฉะนั้น
เหมือนกันแล.

ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว^๑

มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณา-
ติบาต วางท่อนไม้และคัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา
หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการ
หนึ่ง, เป็นผู้ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน ถือเอาแต่ของที่
ที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ ;
แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง, เป็นผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์
ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุน
อันเป็นของชาวบ้าน ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ละมุสาวาท
เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด
ควรเชื่อถือได้ ไม่แก่งกล่าวให้ผิดต่อโลก ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการ
หนึ่ง. เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว
ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้างกัน หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้น
แล้ว ไม่นำมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้างกัน แต่จะสมานคนที่แตก

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สามีญญผลสูตร สී.ที. ๙/๘๓/๑๐๓, ตรัสแก่พระเจ้าอชาตศัตรู
ผู้ทูลถามเรื่องนี้โดยเฉพาะ ที่สวนมะม่วงของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ใกล้นครราชคฤห์.

กันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียง เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่่ว่าจาที่^๑ทำให้พร้อมเพรียงกัน ; แม้^๒นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง, เป็นผู้^๓ละการกล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่่ว่าจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสด ให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่ใครที่พอใจของมหาชน ; แม้^๔นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้^๕ละคำพูดที่ไปรยประโยชน์^๖ทั้งเสีย เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้า กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่ว่าจามีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา ; แม้^๗นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง ๆ.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้^๑เว้นขาดจากการล้างผลาญพืชคามและภูตคาม, เป็นผู้^๒ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นจากการฉันในราตรีและวิกาล. เป็นผู้^๓เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคม และการดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล. เป็นผู้^๔เว้นขาดจากการประดับประดา คือตัดทรงตกแต่งด้วยมาลา และของหอมและเครื่องลูบทา. เป็นผู้^๕เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่. เป็นผู้^๖เว้นขาดจากการรับเงินและทอง. เป็นผู้^๗เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก. เป็นผู้^๘เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ. เป็นผู้^๙เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง. เป็นผู้^{๑๐}เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย. เป็นผู้^{๑๑}เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ทั้งผู้และเมีย. เป็นผู้^{๑๒}เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน. เป็นผู้^{๑๓}เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทาส ไปในที่ต่าง ๆ (ให้คฤหัสถ์). เป็นผู้^{๑๔}เว้นขาดจากการซื้อและการขาย. เป็นผู้^{๑๕}เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของปลอม และการฉ้อด้วยเครื่องนับ (เครื่องตวงและเครื่องวัด) เป็นผู้^{๑๖}เว้นขาดจากการโกง

ด้วยการนับสินบนและล่อลวง. เป็นผู้เว้นขาดจาก การตัด การฆ่า การจำจอง การชும்ทำร้าย การปล้น และการกรรโชก. แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง ๆ.

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและภุตคาม^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโทษที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ยังทำพืชคามและภุตคามให้กำเริบ, คืออะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ต้น พืชที่เกิดแต่ผล พืชที่เกิดแต่ยอด และพืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ห้า.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการทำพืชคามและภุตคาม เห็นปานนั้น ให้กำเริบแล้ว. แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคสะสม^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโทษที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือสะสมข้าวบ้าง สะสมน้ำดื่มบ้าง สะสมผ้าบ้าง สะสมยานพาหนะบ้าง สะสมเครื่องนอนบ้าง สะสมของหอมบ้าง สะสมอามิสบ้าง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที่ ๙/๘๕/๑๐๔.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที่ ๙/๘๕/๑๐๔.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคสะสมเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทิโกชนะที่ทลายถวายเป็นด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นอยู่เนือง ๆ , คืออะไรบ้าง ? คือดูฟ้อน ฟังขับ ฟังประโคม ดูไม้ลอย ฟังนิยาย ฟังเพลงปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอกทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่ ชนนกกระทำ ดูรำไม้รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้งกระบวนทัพ ดูกองทัพที่จัดไว้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทิโกชนะที่ทลายถวายเป็นด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอันเป็นที่ตั้ง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๕/๑๐๖

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๖/๑๐๗

แห่งความประมาทกันอยู่เนือง ๆ , คืออะไรบ้าง ? คือเล่นหมากรุกชนิดแถวละ ๘ ตาบ้าง ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วง ไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่าง ๆ ทอดลูกบาศก์ เป่าใบไม้ เล่นไถน้อย ๆ เล่นหกคะเมน เล่นไม้กั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรถน้อย ฆ้องน้อย เล่นเขียนทายกัน เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล่นพนันหรือการเล่น อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางคน ฉันทโภชนะที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กันอยู่เนือง ๆ , คืออะไรบ้าง ? คือ นอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชาขนยาว บนเครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยลายเย็บ เครื่องลาดขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะมีสีฐานดังพวงดอกไม้ เครื่องลาดมีนุ่นภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาดมีขนชั้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอดด้วยทองเงินแกมใหม่ เครื่องลาดทอดด้วยไหมขลิบทองเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พอนางพ่อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดบนหลังม้า เครื่องลาดบนรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนัง อชินะ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สามีญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๖/๑๐๘.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทิโกชนะที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการประดับประดาตกแต่งร่างกาย เห็นปานนี้กันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือการอบตัว การเคล้นตัว การอาบ ส้ำอ่าง การนวดเนื้อ การส่องดูเงา การหยอดตาให้มีแววตาคมขำ การใช้ดอกไม้ การทาของหอม การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่มีมือ การผูกเครื่องประดับที่กลางกระหม่อม การถือไม้ถือ การห้อยแขวนกลองกลักอันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การใช้ผ้าชายเพื่อยและอื่น ๆ.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประดับตกแต่งร่างกายเห็น ปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธออีกประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พุดคุยเตร็จฉานกถา^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทิโกชนะที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเตร็จฉานกถากัน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๗/๑๐๙.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๗/๑๑๐.

อยู่เนื่อง ๆ , คืออะไรบ้าง ? คือคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของนาคหลวง เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่าง ๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยด้วยเดรัจฉายกถา เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันเนื่อง ๆ , คืออะไรบ้าง ? คือแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไรได้ ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำควรพูดก่อนท่านมาทีหลัง คำควรพูดทีหลังท่านมาพูดก่อน ข้อที่ท่านเคยเชี่ยวชาญ เปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้ายกคำพูดแก่ท่านได้แล้ว ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว ท่านจงถอนคำพูดของท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สามีญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๗/๑๑๑.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทนต์นำข่าว^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทนต์ รับใช้ไปในที่นั้น ๆ กันอยู่เนือง ๆ , คืออะไรบ้าง ? คือรับใช้พระราชาบ้าง รับใช้อมาตย์ของพระราชาบ้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คฤหบดี และรับใช้เด็ก ๆ บ้าง ที่ใช้ว่า “ท่านจงไปที่นี้, ท่านจงไปที่โน้น, ท่านจงนำสิ่งนี้ไป ท่านจงนำสิ่งนี้ในที่โน้นมา” ดังนี้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นทนต์ รับใช้ไปในที่ต่าง ๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ล่อลวงชาวบ้าน^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ทายกถวาย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๘/๑๑๒.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๘/๑๑๓.

ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อหลอก การกล่าวคำพรีพรีไร การพูดแฉ้อมด้วยเลศ การพูดให้ทายกเกิดมานะมุทะลุ ในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบาย หลอกหลวงเช่นนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโชคลาง^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโชนะที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตกลางดี่กลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทายชะตา ทายผ้าหนูกัด ทำพิธีโหมเพลิง ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีชดไปรยแกลบ ทำพิธีชดไปรยรำ ทำพิธีชดไปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรี๊ยะ ทำพิธีจุดไฟบูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพิธีพลีด้วยโลหิตบ้าง เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หอมดูภูมิที่ตั้ง บ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์ กันบ้านเรือน หมองู หมอดับพิษ หมอแมลงปอง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนก เสียงกา หมอทายอายุ หมอกันลูกศร (กันปืน) หมอดูรอยสัตว์.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

^๑ บาลี พระพุทธทศปิณฑ สัมมัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๘๙/๑๑๔.

ผู้มีศิลป์ไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ทายลักษณะแก้วมณี (เช่นหมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะศัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสุภ ลักษณะโค ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะหมี ลักษณะสัตว์ชื่อกัณณิกา ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศิลป์ของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศิลป์ไม่เป็นหมอทำนายการรบพุ่ง^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ทายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพให้แก่

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๘๙/๑๑๕.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๙๐/๑๑๖.

พระราชารว่า วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุก พระราชา
ภายนอกจักถอย, พระราชาภายนอกจักรุก พระราชาภายในจักถอย, พระราชา
ภายในจักชนะ พระราชาภายนอกจักแพ้, พระราชาภายนอกจักชนะ พระราชา
ภายในจักแพ้, องค์นี้จักแพ้ องค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโชนะที่ทายกถวาย
ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ทำนายจันทรศาสตร์ สุริยศาสตร์
นักษัตรศาสตร์ ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดาวพระเคราะห์ ว่าจักเดิน
ในทางบ้าง นอกทางบ้าง, ทำนายว่า จักมีอุกกาบาต ฐุมเพลิง แผ่นดินไหว
ฟ้าร้องบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์
ดวงอาทิตย์และดาว จะมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในศาสนานี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สามีญญผลสูตร สී. ที. ๙/๙๐/๑๑๗.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอท่านายดินฟ้าอากาศ^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ท่ายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดีบ้าง จักมีฝนแล้งบ้าง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรคบ้าง ทำนายการนับคะแนน คิดเลข ประมวล, แต่ง กาศพยากรณ์ สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ท่ายกถวาย ด้วยศรัทธาแล้ว ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชา เห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์อาวหะ ดูฤกษ์วิวาหะ ดูฤกษ์ ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกร้าง ดูฤกษ์ทำการเก็บทรัพย์ ดูฤกษ์ทำการ จ่ายทรัพย์ (ลงทุน), ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง, ให้อาหารบำรุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ ผูกยึด ปิดอุดบ้าง, ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง ถามเทวดาบ้าง ทำพิธีบวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวง มหาพรหม ร่ายมนต์ฟันไฟ ร่ายมนต์เรียกขวัญให้บ้าง.

^๑ บาลี พระพุทธทาสภิกขุ สามัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๙๑/๑๑๘.

^๒ บาลี พระพุทธทาสภิกขุ สามัญญผลสูตร สී. ที. ๙/๙๑/๑๑๙.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
 เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอมณีและหมอยา^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโคชนะที่ทายกถวาย
 ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะ
 ทำเจริญงานวิชาเห็นปานนี้้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือบนขอลาภผลต่อเทวดา
 ทำการบวงสรวงแก่นบน สอนมนต์กันผีกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำ
 ชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำการบวงสรวงในที่ปลุกเรื้อน ฟันน้ำมนต์
 บูชาเพลิงให้บ้าง ประกอบยาสำรอกให้บ้าง ประกอบยาประจุ ประกอบยา
 ถ้ายโทษข้างบน ประกอบยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ทำยาหยอดตา
 ประกอบยานัตถุ์ ประกอบยาทำให้กัด ประกอบยาทำให้สومان เป็นหมอป้ายยาตา
 เป็นหมอผ่าบาดแผล เป็นหมอกุมาร หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
 เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มหाराชชะ ! ภิกษุนั้นแล ผู้มีศีลสมบุรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัย
 แต่ที่ไหน ๆ ที่จะเกิดเพราะเหตุศีลสังวร เหมือนกษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเศกแล้ว
 มีปัจจามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่เห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ เพราะเหตุข้าศึก
 ฉะนั้น. เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้เสวยสุข อันหาโทษ
 มิได้ ณ ภายใน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สี. ที. ๙/๙๒/๑๒๐.

มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อธิศีลสิกขา^๑

ภิกษุ ท.! อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ว่าเป็นโทษเล็กน้อย, สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! การปฏิบัติอย่างนี้ เราเรียกว่า อธิศีลสิกขา.

สมณกิจ^๒

ภิกษุ ท.! กิจของสมณะที่สมณะต้องทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ :-

- (๑) การสมทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง,
- (๒) การสมทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง,
- (๓) การสมทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุ ท.! กิจของสมณะที่สมณะต้องทำมีสามอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเนียงใจไว้ว่า “ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมทานการปฏิบัติในศีล

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๓/๕๒๙.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๙๔/๕๒๑.

อันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้
อย่างนี้แล.

กิจของชาวนา^๑

ภิกษุ ท.! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เจาจะต้องทำก่อน (แห่งการ
ได้มาซึ่งข้าวเปลือก) มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ
คฤหบดีชาวนาในโลกนี้ ไถ คราด พื้นที่นาให้ดีเสียก่อน, ครั้นแล้วปลูกพืชลงใน
เวลาอันควร, ครั้นแล้ว ไขน้ำเข้าบ้าง ไขน้ำออกบ้าง ตามคราวที่สมควร.
ภิกษุ ท.! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งข้าวเปลือก)
มีสามอย่างเหล่านี้แล ;

ภิกษุ ท.! ฉันทกัณฺฐนํ : กิจที่ภิกษุจะต้องทำก่อน (แห่งการ
ได้มาซึ่งมรรคผล) มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรกันเล่า ? สามอย่างคือ
การสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง, และการ
สมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง. ภิกษุ ท.! กิจที่ภิกษุจะต้องทำก่อน (แห่ง
การได้มาซึ่งมรรคผล) มีสามอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ
ไว้ว่า “ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติ
ในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และในการสมาทาน
การปฏิบัติปัญญาอันยิ่ง” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึง
สำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๙๕/๕๒๓.

ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน^๑

ภิกษุ ท.! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ คฤหบดีชาวนารีบ ๆ ไถ คราด พื้นที่นา ให้ดีเสียก่อน, ครั้นแล้ว ก็รีบ ๆ ปลูกพืช, ครั้นแล้ว ก็รีบ ๆ ไขน้ำเข้าบ้าง ไขน้ำออกบ้าง. ภิกษุ ท.! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่าง เหล่านี้แล ; **แต่ว่าคฤหบดีชาวนา นั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาล ว่า “ข้าของเราจงออกในวันนี้, ต้องท้องพรั่งนี้, สุขมะรินนี้” ดังนี้ได้เลย, ที่ถูก ย่อมมีเวลาที่ช้ากว่านั้น เปลี่ยนแปรสภาพไปตามฤดูกาล ย่อมจะงอกบ้าง ตั้งท้องบ้าง สุขบ้าง ;**

ภิกษุ ท.! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : กิจของภิกษุที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่าง เหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ การสมาทานการปฏิบัติในศีล อันยิ่ง, การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และการสมาทานการปฏิบัติในปัญญา อันยิ่ง. ภิกษุ ท.! กิจของภิกษุที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้แล ; **แต่ว่า ภิกษุนั้น ก็ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่า “จิตของเราจงหลุดพ้น จากอัสวะทั้งหลาย เพราะไม่มีอุปาทานในวันนี้ หรือพรั่งนี้ หรือมะรินนี้” ดังนี้ได้เลย, ที่ถูก ย่อมมีเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเมื่อภิกษุนั้นปฏิบัติไปแม้ ในศีลอันยิ่ง, ปฏิบัติไปแม้ในจิตอันยิ่ง, และปฏิบัติไปแม้ในปัญญาอันยิ่ง จิตก็จะหลุดพ้นจากอัสวะทั้งหลายเพราะไม่มีอุปาทาน ได้เอง.**

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๙/๕๓๒.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง, และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง” ดังนี้ ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

เครื่องมีอละกิเลส^๑

ภิกษุ ท.! ก็เธอสามารถหรือ ที่จะศึกษา^๒ ในสิกขาทั้งสาม คือใน อธิศีลสิกขา ในอธิจิตสิกขา และในอธิปัญญาสิกขา ?

“ข้าพระองค์สามารถที่จะศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ นั้น พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! ถ้าอย่างนั้น เธอจงศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ คือ ในอธิศีลสิกขา, ในอธิจิตสิกขา, และในอธิปัญญาสิกขาเถิด.

ภิกษุ ท.! เมื่อใดแล เธอจักศึกษาทั้งศีลอันยิ่งบ้าง ทั้งจิตอันยิ่งบ้าง ทั้งปัญญาอันยิ่งบ้าง, เมื่อนั้นเธอผู้กำลังศึกษาในศีลอันยิ่ง จิตอันยิ่ง และปัญญาอันยิ่งอยู่ จักละราคะ ละโทสะ และละโมหะได้ ; เพราะการละราคะ-โทสะ-โมหะได้นั้นเอง, เธอจักไม่กระทำการอันเป็นอกุศล และจักไม่เสพสิ่งที่เป็นบาปโดยแท้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อ. ๒๐/๒๙๖/๕๒๔, ตรัสแก่ภิกษุวัชชีบุตรผู้ไม่อาจปฏิบัติตามสิกขาบท ๑๕๐ ที่สำคัญๆ ซึ่งยกขึ้นแสดงทุกครั้งเดือนได้ โดยทรงสอนให้ปฏิบัติโดยหลักสิกขา ๓, คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ได้แก่หลักที่เป็นความหมายอย่างกว้างโดยไม่ต้องแยกเป็นสิกขาบทจำนวนมาก ยากแก่การจดจำ.

^๒ คำว่า ศึกษา หรือ สิกขา ในบาลี หมายถึงการปฏิบัติไปเลย.

เมื่อมีศิลปินส่งตนไปในแนวเผากิเลส^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด, จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์สังวร มีมรรยาทและโคจรสมบูรณ์อยู่เถิด, จงมีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายซึ่งมีประมาณเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุ ท.! เมื่อพวกเธอทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยศีลเช่นนั้นแล้ว อะไรเล่าเป็นกิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ?

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุเดินอยู่ก็ตาม, ยืนอยู่ก็ตาม, นั่งอยู่ก็ตาม, นอนตื่นอยู่ก็ตาม, อภิขณาและพยาบาลของภิกษุนั้นก็ปราศจากไปแล้ว, ถิ่นมิทณะ, อุทัจจุกุกุจะ, วิฉิกขาของเธอก็ละได้แล้ว, ความเพียรก็ปรารภแล้วไม่ย่อหย่อน, สติที่ตั้งมั่นไม่พินเพื่อน, กายก็รำบไม่กระสับกระส่าย, จิตที่ตั้งมั่นเป็นหนึ่งแน่ ; ภิกษุ ท.! ภิกษุที่เป็นได้เช่นนี้ แม้จะเดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม, เราเรียกว่า “ผู้มีความเพียรเผากิเลส, มีความกลัวต่อโทษแห่งวิภูฏะ, เป็นผู้ปรารถนาคความเพียรติดต่อสม่ำเสมอเป็นนิจ, เป็นผู้มิตนส่งไปในแนวแห่งความหลุดพ้นตลอดเวลา ดังนี้”.

อริยกันตศีล^๒

ภิกษุ ท.! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งหลายอันเป็นศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ, คือ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๘/๑๒.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๔๒๙/๑๔๑๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ไม่พร้อย เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกลูกค้าด้วยตันทาภิภูริ และเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ.^๑

ศีลอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ^๒

พราหมณ์ ! องค์สองประการนี้ จะยกเสียอีกประการหนึ่ง บัญญัติคนผู้ประกอบด้วยองค์เพียงประการเดียว ว่าเป็นพราหมณ์, และคนประกอบด้วยองค์เพียงประการเดียว เมื่อกล่าวว่า ตนเป็นพราหมณ์ ได้ชื่อว่า กล่าวชอบไม่ต้องกล่าวเท็จ, จะได้อหรือไม่ ?

^๑ ศีลไม่ขาด หมายถึง ไม่ล่วงสิกขาบทข้อต้นหรือข้อปลายข้อใดข้อหนึ่ง, ศีลไม่ทะลุหมายถึง ไม่ล่วงสิกขาบทข้อกลาง ๆ , ศีลไม่ต่าง เพราะไม่ขาดเป็นหมู่ ๆ หมู่หลายสิกขาบทและหลายหมู่, ศีลไม่พร้อย เพราะไม่ขาดแห่งละสิกขาบทหลาย ๆ แห่ง, ศีลเป็นไท คือไม่เป็นทาสตันทาภิภูริ ไม่รักษาศีลแบบการค้ำมุงเอาเครื่องตอบแทน, ศีลที่ผู้รู้สรรเสริญ เป็นศีลที่ใช้ได้ เพราะผู้รู้ท่านใครควรสูญเสียก่อนจึงสรรเสริญว่าดีว่าชอบ, ศีลที่ไม่ถูกลูกค้าด้วยตันทาภิภูริ หมายถึงศีลที่ตันทาภิภูริไม่แตะต้อง ภิภูริมานะไม่แตะต้อง คือไม่ถึงศีลเพราะยากจนเป็นเหตุให้กระด้างกระเดื่อง หรือเป็นเครื่องยกตนข่มท่านไป เป็นต้น, และศีลที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธินั้น เป็นศีลที่ผู้รักษาเอาใจใส่พิจารณาตรวจสอบอยู่เสมอ ดังท่านเปรียบว่าเหมือนโคแม่ลูกอ่อนใส่ใจดูแลไม่ห่างตา แม้มดเอื้อง ตาก็คอยชำเลื่องดูแล, กิริยาที่พิจารณาศีล นับเข้าในศีลानุสสติกรรมฐาน และจิตของผู้มีศีลอย่างนี้ ไกลสมาธิ และศีลเช่นนี้เป็นฐานรองรับสมาธิได้ดีทีเดียว.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต โสณทัณฑสูตร สී. ที. ๙/๑๕๘/๑๙๓, ตรัสแก่โสณทัณฑพราหมณ์ซึ่งทูลถึงเรื่องพวกพราหมณ์บัญญัติคนผู้ประกอบด้วยองค์ห้าว่าเป็นพราหมณ์โดยชอบ แต่อาจจะยกเสียสามองค์ คงไว้แต่เพียงสององค์ คือ เป็นผู้ที่มีศีล มีศีลอันเจริญ ประกอบด้วยศีลอันเจริญ และเป็นบัณฑิต มีปัญญา ; และพระพุทธองค์ก็ทรงรับรอง ดังต่อไปนี้.

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ! องค์สองประการนี้ จะแยกเสียอีกประการหนึ่งหาได้ไม่ เพราะว่า คีล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระคีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; คีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น, ปัญญาอยู่ที่ใด คีลอยู่ที่นั่น ; ผู้มีคีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีคีล ; บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวถึง คีลและปัญญาว่า เป็นของเลิศในโลก. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ! เปรียบเหมือนคนล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า ฉันท; คีลย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระคีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; คีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น ; ปัญญาอยู่ที่ใด คีลอยู่ที่นั่น ; ผู้มีคีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีคีล ; บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกล่าวถึงคีลและปัญญา ว่า เป็นของเลิศในโลก ฉันทันนั้นเหมือนกัน”.

พราหมณ์! ข้อนั้น เป็นอย่างนั้น ๆ แหละพราหมณ์. คีล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่า ก็ชำระคีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน ; คีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น, ปัญญาอยู่ที่ใด คีลอยู่ที่นั่น ; ผู้มีคีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีคีล ; บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกล่าวถึงคีลและปัญญา ว่า เป็นของเลิศในโลก. พราหมณ์! เปรียบเหมือนคนล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า ฉันท; คีล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระคีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน; คีลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น, ปัญญาอยู่ที่ใด คีลอยู่ที่นั่น ; ผู้มีคีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีคีล, บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวถึงคีลและปัญญา ว่า เป็นของเลิศในโลก ฉันทันนั้นเหมือนกัน.

ชำระคีลและทิวณฺฑิให้บริสุทธิ์ก่อน^๑

พาทิยะ ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอ จงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นใน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๒๐/๗๔๗ - ๘, ตรัสแก่ท่านพาทิยะ ผู้ทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมแต่ย่อ ๆ ก่อนที่จะออกไปอยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท เพียรพากิจเลศ มีตนส่งไปในแนวธรรมนั้น.

กุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์ก่อนเกิด. ก็อะไรเป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า ? สิ่งเบื้องต้นนั้นก็ ได้แก่ ศีล อันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และ ทิฏฐิ - ความเห็นที่ถูกต้อง.

พาทิยะ ! โดยกาลใดแล ศีลของเธอเป็นศีลอันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และ ทิฏฐิ ก็จักเป็นความเห็นที่ถูกต้อง, โดยกาลนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว พึงอบรมสติปัฏฐานสี่เกิด, สติปัฏฐานสี่อะไรบ้าง ? สติปัฏฐานสี่ คือ :-

พาทิยะ ! ในกรณีนี้ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เนือง ๆ, จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เนือง ๆ, มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

พาทิยะ ! โดยกาลใดแล เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัฏฐานสี่เหล่านี้ อย่างนี้, โดยกาลนั้น วันหรือคืนของเธอจักผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้.

ศีลเป็นฐานรองรับสติปัฏฐานสี่^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอจงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นในกุศล

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๑๙๒/๖๘๗, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ที่เซตวัน ซึ่งท่านรูปนี้ ต้องการจะปลีกตัวออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท ทำความเพียร เพากิเลส ส่งตัวไปในแนวธรรมนั้น พูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมย่อ ๆ.

ทั้งหลายให้บริสุทธิ์ก่อนเกิด. อะไรก็เป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศล ทั้งหลายเล่า ? สิ่งเบื้องต้นนั้นก็ ได้แก่ ศีล อันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิวฐิความเห็นที่ถูกต้อง.

ภิกษุ ! โดยกาลใดแล ศีลของเธอที่บริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิวฐิก็จักเป็นความเห็นที่ถูกต้องด้วย, โดยกาลนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ฟังอบรมสติปัฏฐานสี่โดยวิธีทั้งสาม^๑เกิด. สติปัฏฐานสี่ อะไรบ้างเล่า ? สติปัฏฐานสี่ คือ :-

ภิกษุ ! เธอจงพิจารณาเห็นภายในภายใน ณ ภายใน อยู่เนื่อง ๆ ก็ดี, จงพิจารณาเห็นภายในภายใน ณ ภายนอก อยู่เนื่อง ๆ ก็ดี, จงพิจารณาเห็นภายในภายใน ทั้งภายในและภายนอก อยู่เนื่อง ๆ ก็ดี ; เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ ฟังกำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย. (ในเวทนา จิต และกรรม ก็ตรัสทำนองเดียวกับในภายใน)

ภิกษุ ! แต่กาลใดแล เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรม สติปัฏฐานสี่เหล่านี้ โดยวิธีสาม ด้วยอาการอย่างนี้, แต่กาลนั้น คั้นหรือวัน ของเธอจักผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(กาลต่อมา ภิกษุรูปนั้นออกไปทำความเพียร จนได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง)

^๑ โดยวิธีทั้งสาม คือ พิจารณาภายใน, พิจารณาภายนอก, พิจารณาทั้งภายในและภายนอก.

ศีลเป็นฐานรองรับสติปัญญาอัน^๑

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอจงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นใน กุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์เสียก่อนเถิด. ก็อะไรเป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศล ทั้งหลายเล่า ? ภิกษุ ! ในกรณีนี้ เธอจงเป็นผู้สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด, จงมีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษ ทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

ภิกษุ ! โดยกาลใดแล เธอจักสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อม ด้วยมรรยาทและโคจร มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, โดยกาลนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีล แล้ว พึงอบรมสติปัญญาอันเกิด. สติปัญญาอันอะไรบ้างเล่า ? สติปัญญาอันคือ :-

ภิกษุ ! ในกรณีนี้ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนื่อง ๆ, จง พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ เป็นผู้มีความเพียร เภากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

ภิกษุ ! แต่กาลใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัญญาอัน เหล่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้, แต่กาลนั้น คึ้นหรือวันของเธอจักผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๔๙/๘๒๘, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ที่เขตนวัน ซึ่งท่านผู้นี้ ต้องการจะออกไปทำความเพียร เภากิเลส, ทูลขอให้พระองค์แสดงธรรมย่อ ๆ พอที่จะ สงงจิตใจไปตามธรรมนั้นได้.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปนั้น ชาวซึ่งพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้ายิ่งนัก ลุกจากอาสนะถวาย อภิวาท ทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ต่อมา เธอปลีกตัวออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท เพียรพากิเลส ส่งตนไปในแนวธรรม จนสามารถทำให้แจ้งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันเป็นประโยชน์ ชั้นยอด ได้ไม่นานด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ทันทาเห็น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งแล.

ศีลเป็นฐานรองรับโพชฌงค์เจ็ด^๑

ภิกษุ ท.! เปรียบเสมือนสัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง สำเร็จจริยาบทสี่ คือ เดินในบางคราว ยืนในบางคราว นั่งในบางคราว นอนในบางคราว, สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่เหนือแผ่นดิน จึงสำเร็จจริยาบทสี่ นั้นได้ฉันใด ; ภิกษุ ท.! ฉะนั้นเหมือนกัน : ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมธัมมวิจย-สัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์ ย่อม อบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์ และย่อมอบรม อุเบกขาสัมโพชฌงค์ **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป เพื่อความปล่อยวาง.** ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุอาศัยศีล

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๑๑๒/๔๐๙.

ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมพบบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้.

ศีลเป็นฐานรองรับอริยมรรคมีองค์แปด^๑

ภิกษุ ท.! การงานประเภทใดประเภทหนึ่งที่ต้องทำด้วยกำลัง อันบุคคลกระทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด ต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน บุคคลจึงทำการงานที่ต้องทำด้วยกำลังเหล่านั้นได้ ด้วยอาการอย่างนี้ ฉันทฺย, ภิกษุ ท.! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ ฉันทฺยเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมััตตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่โอบนไปสู่นิพพาน เอนไปสู่นิพพาน เอนไปสู่นิพพาน.** ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ ด้วยประการฉะนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๖๙/๒๗๐.

ศีลสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค^๑

ภิกษุ ท.! เมื่ออาทิตย์อุทัยขึ้น การขึ้นมาแห่งอรุณ (แสงเงินแสงทอง) ย่อมเป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตที่แลเห็นก่อน; ภิกษุ ท.! ฉันทกัณฺฐนั้น, เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ของภิกษุ, ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ย่อมเป็นหลักเบื้องต้น เป็นนิมิตเบื้องต้น. เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ, ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา, ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรมสัมมาวายามะ, ย่อมอบรมสัมมาสติ, และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่มีการนอกออก ซึ่ง ราคะ - โทสะ - โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย.** ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้วย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ศีลสมบัติเป็นธรรมมีอุปการะมากชั้นเอก^๒

ภิกษุ ท.! ธรรมชั้นเอก เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพื่อความบังเกิดขึ้น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๓๘/๑๔๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๔๒/๑๕๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

แห่งอริยอัฏฐังคิกมรรค มีอยู่. ธรรมชั้นเอกนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? ธรรมชั้นเอกนั้นได้แก่ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล). ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฐิ, ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา, ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรมสัมมาวายามะ, ย่อมอบรมสัมมาสติ, และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่มีการนำออกซึ่งราคะ-โทสะ-โมหะเสียได้ เป็นผลสุดท้าย.** ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ศีลสมบัติช่วยทำให้อริยมรรคเจริญเต็มที^๑

ภิกษุ ท.! เรายังมองไม่เห็นธรรมชนิดอื่นแม้แต่สักอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้อริยอัฏฐังคิกมรรคอันยังไม่เกิดให้บังเกิดขึ้น, และที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ถึงความเจริญเต็มที, เหมือนอย่าง ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล) นี้เลย. ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๔๖/๑๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่เชตวัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรค ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาธิปฏิฐาน, ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา, ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรมสัมมาวายามะ, ย่อมอบรมสัมมาสติ, และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง รากะ-โทสะ-โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย. ภิกษุ ท.! ด้วยการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ผู้มีศีลจักถึงแก่นธรรม^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อศีลมีอยู่ อภิปฏิสารของผู้สมบุรณด้วยศีล ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่ออภิปฏิสารมีอยู่ ความปราโมทย์ของผู้สมบุรณด้วยอภิปฏิสารก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อความปราโมทย์มีอยู่ ปิติของผู้สมบุรณด้วยความปราโมทย์ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อปิตินี้มีอยู่ บัณฑิติของผู้สมบุรณด้วยปิตินี้ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อบัณฑิติมีอยู่ สุขของผู้สมบุรณด้วยบัณฑิติ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อสุขมีอยู่ สัมมาสมาธิของผู้สมบุรณด้วยสุข ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของผู้สมบุรณด้วยสัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะ มีอยู่ นิพพิทาวีระของผู้สมบุรณด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อนิพพิทาวีระมีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะของผู้สมบุรณด้วยนิพพิทาวีระ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๔/๓.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนต้นไม้ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบแล้ว สะเก็ด เปลือกนอกของมันก็บริบูรณ์ เปลือกชั้นในก็บริบูรณ์ กระพี้ก็บริบูรณ์ แก่น ก็บริบูรณ์ด้วย นี้ฉันใด ; ภิกษุ ท.! เมื่อศีลมีอยู่ อภิปฏิสารของผู้สมบูรณ์ด้วย ศีล ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย--- ฯลฯ--- เมื่อนิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณ ทัสสนะของผู้สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาวิราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัยฉันนั้นเหมือนกันแล.

อำนาจศีลที่เป็นตัวกุศล^๑

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ศีลอันเป็นกุศลทั้งหลาย มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอันสงส์ ? ” ท่านพระอานนท์ ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อานนท์! กุศลศีลทั้งหลาย มีอภิปฏิสาร - ความไม่ร้อนใจ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอภิปฏิสาร เป็นอันสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็อภิปฏิสาร มีอะไรเป็นประโยชน์ ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอันสงส์?”

อานนท์! อภิปฏิสาร มีความปราโมทย์ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีความปราโมทย์ เป็นอันสงส์

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ความปราโมทย์ มีอะไรเป็นประโยชน์ ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอันสงส์?”

อานนท์! ความปราโมทย์ มีปีติ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีติเป็นอันสงส์.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑/๑, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่เชตวัน.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ปีติ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์?”

อานนท์! ปีติ มีปีสัสติ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีสัสติ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ปีสัสติ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์?”

อานนท์! มีปีสัสติ มีสุข เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสุข เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็สุข มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์?”

อานนท์! สุข มีสมาธิ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสมาธิ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็สมาธิ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์?”

อานนท์! สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มียถาภูตญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ยถาภูตญาณทัสสนะ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์?”

อานนท์! ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทาวีระกะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีนิพพิทาวีระกะ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็นิพพิทาวีระกะ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์?”

อานนท์! นิพพิทาวีระกะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

อานนท์! ด้วยอาการอย่างนี้แล กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปฏิสารเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปฏิสารเป็นอานิสงส์, อวิปฏิสาร มีความปราโมทย์ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีความปราโมทย์เป็นอานิสงส์, ความปราโมทย์ มีปีติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีติเป็นอานิสงส์, ปีติ มีปีสัสติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีสัสติเป็นอานิสงส์, ปีสัสติ มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสุขเป็นอานิสงส์, สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสมาธิเป็นอานิสงส์, สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย

มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นอนิสงส์, ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทาวีระคะเป็น
ประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีนิพพิทาวีระคะเป็นอนิสงส์, นิพพิทาวีระคะ มีวิมุตติ-
ญาณทัสสนะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นอนิสงส์.

อานนท์! กุศลศีลทั้งหลาย ย่อมยังความเป็นอรหัตตให้เต็มได้โดยลำดับ
ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อนิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์^๑

ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด.
พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจร
อยู่เถิด. จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษา
ในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ
ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำ
ให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตใจภายใน
เป็นผู้ไม่เห็นห่างในฉาน, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้สุญญาคารวัตต^๑
เจริญงอกงามเถิด.

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริกขารคือ
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี,

----ฯลฯ---

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อากังเขยยสูตร ม. ๑๒/๕๘/๗๓.

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราบริโภคน้ำคั้น บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของทายกเหล่าใด การกระทำเหล่านั้น พึ่งมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “ญาติสาโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่ ข้อนั้นจะพึ่งมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าความไม่ยินดี ซึ่งยังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราเราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความขลาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าความขลาดกลัว ที่ยังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉนวนทั้งสี่ อันเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นทิฏฐุธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกายอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มิอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึ่งมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วพึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นโอบปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้น เป็นธรรมดา” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีอย่างต่าง ๆ ได้---” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงมีทิพยโสต---” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จักจิตของสัตว์เหล่าอื่น, ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน---” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง ---” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักขุทิพย์ อันหมดจดเกินจักขุสามัญของมนุษย์---” ดังนี้ก็ดี, ---ฯลฯ---

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรมเทียวเข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เห็นห้วงในมาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

คำใดที่เราผู้ตถาคตกล่าวแล้วว่า “ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบุรณ์ มีปาติโมกข์สมบุรณ์อยู่เกิด. เธอทั้งหลาย จงสำรวจด้วยปาติโมกข์สังวรสมบุรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เกิด. จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเกิด” ดังนี้. คำนั้นอันเราตถาคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ผู้อยู่เหนือความหวัง^๑

ภิกษุ ท.! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ชื่อว่าผู้อยู่เหนือความหวังเสียแล้ว ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันต์ซึ่งนาคพ. เชนั้น ได้ยินว่า “ภิกษุชื่อนี้ ได้กระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้. เธอไม่อาจมีความคิดว่า “เมื่อไรเล่า แม้เรา จักกระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่บ้าง” ดังนี้. ชื่อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า ความหวังในวิมุตติของเธอ เมื่อก่อนหน้าเธอยังไม่ลุลงวิมุตตินั้น ได้รำงับไปเสียแล้ว.

ภิกษุ ท.! นี้แล เราเรียกว่า คนอยู่เหนือความหวังเสียแล้ว.

เมื่อราชามีกำลัง^๒

ภิกษุ ท.! คราวใด พระราชามีกำลัง และพวกโจรล้อมกำลัง ; คราวนั้น ทั้งพระราชารเอง ก็มีความผาสุก ที่จะเข้าในออกนอก หรือที่จะมีไปบอกไปยังชนบทปลายแดน, แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดี ก็มีความสะดวกที่จะเข้าในออกนอก หรือที่จะอำนวยความสะดวกงานนอกเมือง, ชื่อนี้ฉันใด ;

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๗/๔๕๒.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๘๗/๒๘๔.

ภิกษุ ท.! คราวใด ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก มีกำลัง พวกภิกษุลามก
เสื่อมกำลังลง ; คราวนั้น พวกภิกษุลามก จำต้องเป็นผู้หนึ่ง เจียบเชียบอยู่ใน
ท่ามกลางสงฆ์ โดยเหตุที่ต้องเป็นพวกหล่นไปเอง, ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! เหตุเช่นนี้มีขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่มหาชน ทำให้มหาชน
มีความสุข เป็นความเจริญแก่มหาชนเป็นอันมาก และเพื่อความเกื้อกูล เป็น
ความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั่วกันแล.

ประสพบุญใหญ่^๑

ภิกษุ ท.! นักบวชผู้มีศีลเข้าไปสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น
ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะห้าอย่าง. ฐานะห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ?
ห้าอย่าง คือ :-

(๑) ในสมัยใด จิตของมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อมใส เพราะได้เห็น
นักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติชอบปฏิบัติที่เป็น
ไปเพื่อสวรรค์

(๒) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย พากันตอบรับ กราบไว้ ให้อาสนะ
แก่นักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติชอบปฏิบัติ
ที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง.

(๓) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย กำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้
ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติชอบปฏิบัติ
ที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันใหญ่.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๒๗๑/๑๙๙.

(๔) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมแจกจ่ายทาน ตามสติ ตามกำลัง
ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติชอบปฏิบัติ
ที่เป็นไปเพื่อการได้โภคะใหญ่.

(๕) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมไต่ถาม สอบสวน ย่อมฟังธรรม
ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติชอบปฏิบัติ
ที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่.

ภิกษุ ท.! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด, มนุษย์ทั้งหลาย
ในสกุลนั้นย่อมประสบนุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะห้าอย่างเหล่านี้แล.

หมวดที่สิบ จบ

ผู้ชิววงวอน!

ยี่ ภิกษเว สตถารา กรณียี่ สวากานัน
หิตเตสนา อนุภมฺปนเณ อนุภมฺปิ อูปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เขตานี ภิกษเว รุกขมูลานี
เขตานี สุญญาคารานี
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย. นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกษเว มา ปมาตตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหุตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วย การมีสังวร

๑. ผู้มีหลักเสาเขื่อน
๒. ไม่ตกอบาย ดีกว่า
๓. ช้างนาบุญ
๔. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว
๕. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว (อีกนัยหนึ่ง)
๖. ผู้อยู่ในร่องรอย
๗. ผู้สมควรอยู่ป่า
๘. ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี
๙. ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง
๑๐. กระจกของบรรพชิต
๑๑. เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้
๑๒. ผู้สำรวจมาจากภายใน
๑๓. ผู้ได้รับผลแห่งอินทรีย์สังวร

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วย การมีสังวร

(ปฏิบัติภณของหมวด ๒ อันว่าด้วยการไม่สังวร)

ผู้มีหลักเสาะเชื่อน^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้มีสังวรนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เมื่อเห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรส
ด้วยลิ้น, สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ก็ไม่สยบอยู่
ในอารมณ์ที่น่ารัก ไม่เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งไว้
ซึ่งกายคตาสติ มีจิตไม่เลือนลอยตามอารมณ์, ย่อมรู้ตามที่เป็นจริงซึ่ง
เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับแห่งบาปอกุศลที่เกิดแล้วแก่เขานั้น
โดยสิ้นเชิง.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน
มีที่เหยียวหากินต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือ เขาจับงูมาผูกด้วย
เชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก และ
จับลิง, มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ ครั้นแล้ว นำไปผูกไว้กับเสาะเชื่อน
หรือเสาะหลักอีกต่อหนึ่ง, ภิกษุ ท.! ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้นมีที่อาศัย
และที่เหยียวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งจุดติงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยและที่เหยียวของตน ๆ :
งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัขจะเข้าบ้าน,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. ส. ๑๘/๒๔๗/๓๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย

สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, และลิงก็จะไปป่า, ภิกษุ ท.! ในกาลใดแล ความ
เป็นไปภายในของสัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว, ในกาลนั้น
มันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเฉ่า นิ่งเฉ่า นอนเฉ่า อยู่ข้างเสาเขื่อน หรือเสาหลัก
นั่นเอง. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท.! ภิกษุรูปใดได้อบรมกระทำให้มากในกายคตาสติแล้ว
ตา ก็จะไม่ดูเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ, รูปที่ไม่น่าพอใจก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอ
รู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; หู ก็จะไม่ดูเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง, เสียงที่ไม่
น่าฟังก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; จมูก ก็จะไม่ดูเอาภิกษุนั้นไปหา
กลิ่นที่น่าสูดดม, กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; ลิ้น ก็
จะไม่ดูเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ, รสที่ไม่ชอบใจก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึด
อัดขยะแขยง ; กาย ก็จะไม่ดูเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่วยวนใจ, สัมผัสที่ไม่
ยั่วยวนใจก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ; และใจ ก็จะไม่ดูเอาภิกษุนั้น
ไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกต้อง, ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้องก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึด
อัดขยะแขยง ; ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้มีสังวร เป็นอย่างนี้.

ภิกษุ ท.! คำว่า “เสาเขื่อน หรือเสาหลัก” นี้เป็นคำเรียก
แทนชื่อแห่ง กายคตาสติ.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ
ไว้ว่า “กายคตาสติของเราทั้งหลาย จำเป็นสิ่งที่เราอบรม กระทำให้มาก
กระทำให้เป็นยานเครื่องนำไป กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ เพียรตั้งไว้
เนื่อง ๆ เพียรเสริมสร้างโดยรอบคอบ เพียรปรารภสมมาเสมอด้วยดี”
ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ไม่ตกบាយดีกว่า^๑

ภิกษุ ท.! อินทรีย์คือดวงตา ถูกแทงด้วยซีเหล็กอันร้อนจัดเป็น
เปลวลุกโชน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือ
โดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในรูปอันเห็นด้วยตานั้น ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท.!
วิญญูณอันกำหนดด้วยความยินดี ในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือ
ทั้งหมดก็ตาม วิญญูณอันกำหนดแล้วด้วยความยินดีในการถือเอาโดยลักษณะ
ที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ ก็ตาม กำลังตั้งอยู่, ถ้าแหละบุคคลตายลงใน
ขณะนั้นไซ้รู้ คติที่เขาจะพึงไป มีสองอย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน,
ข้อนี้เป็นฐานะที่แน่นอน. ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! อินทรีย์คือหู ถูกกระชากด้วยขอเหล็กอันร้อนจัดเป็น
เปลวลุกโชน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดย
การแยกถือเป็นส่วน ๆ ในเสียงอันฟังด้วยหูนั้น ไม่ดีเลย. ---๗๗---^๒
ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! อินทรีย์คือจมูก ถูกคว้านภายในด้วยมีดที่คมอันร้อนจัด
เป็นเปลวลุกโชน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือ
โดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในกลิ่นอันดมด้วยจมูกนั้น ไม่ดีเลย. ---๗๗---
ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! อินทรีย์คือลิ้น ถูกตัดเสียด้วยมีดโกนที่คมกล้าอันร้อน
จัดเป็นเปลวลุกโชน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สฬา. ส. ๑๘/๒๑๐/๓๐๓.

^๒ เต็มให้เต็ม อย่างเดียวกับข้อบน.

หรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในรสน้ำดื่มด้วยลิ้นนั้น ไม่ดีเลย. ---๗๗---

ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! อินทรีย์คือกาย ถูกแทงด้วยหอกที่คมอันร้อนจัดเป็น **เปลวลุกโชน** เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในโณฏฐัพพะอันสัมผัสด้วยกายนั้น ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท.! วิญญาณอันกำหนดแล้วด้วยความยินดี ในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมดก็ตาม วิญญาณอันกำหนดแล้วด้วยความยินดีในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ ก็ตาม กำลังตั้งอยู่ ถ้าแหละบุคคลตายลงในขณะนั้นไซ้รู้คิดที่เขาจะพึงไปมีสองอย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน. ข้อนี้เป็นฐานะที่แน่นอน. ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! **การนอนหลับ** ยังดีกว่า, แม้เราจะกล่าวว่า การนอนหลับเป็นโทษ ไร้ผล เป็นความหลงใหล สำหรับผู้มีชีวิตอยู่ ก็จริงแล, แต่เพราะการตื่น ที่เต็มไปด้วยวิตกอันเลวทราม อาจทำลาย (ภาวะแห่ง) สงฆ์เสียได้นั้น ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท.! เรากล่าวดังนี้ เพราะเห็นโทษอันต่ำทราม สำหรับผู้มีชีวิตอยู่ด้วยอาการอย่างนี้.

ช้างนาบุญ^๑

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ประกอบด้วยองค์ห้า ย่อมเป็นช้างคู่ควรแก่พระราชานัน เป็นโคตะประจำองค์พระราชานัน นับว่าเป็นองค์อวัยวะของ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๗๘/๑๓๙.

พระราชชา. องค์ห้าอะไรบ้างเล่า ? องค์ห้า คือ ช้างหลวงในกรณีนี้ เป็นช้างที่อดทนต่อรูปทั้งหลาย ๑, อดทนต่อเสียงทั้งหลาย ๑, อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย ๑, อดทนต่อรสทั้งหลาย ๑, อดทนต่อโณฏฐัพพะทั้งหลาย ๑.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลรบก็ดี (ของฝ่ายข้าศึก) แล้ว ก็ไม่ระย่อ ห่อหุด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลรบก็ดี, ได้ยินเสียงกีกัก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ และมโหระทึกก็ดี แล้วก็ไม่ระย่อ ห่อหุด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้กลิ่นมุตและกรีส (ปัสสาวะและอุจจาระ) ของช้างทั้งหลาย ชนิดที่เป็นชั้นจ่าเจนสงครามเข้าแล้ว ก็ไม่ระย่อ ห่อหุด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก เมื่อไม่ได้รับการทอดหญ้าและน้ำมือหนึ่ง หรือสองมือ สามมือ สี่มือ หรือห้ามือ ก็ไม่ระย่อ ห่อหุด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ช้างหลวงที่อดทนต่อไผ่กล้วยพะทั้งหมด** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ถูกศรที่เขายิงมาอย่างแรง เข้าหนึ่งลูก หรือสองลูก สามลูก สี่ลูก หรือห้าลูก ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท.! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อไผ่กล้วยพะทั้งหมด.

--- --- ---

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้นเหมือนกัน, ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่าบูชาด้วยของที่จัดไว้บูชา, น่าต้อนรับด้วยของที่จัดไว้ต้อนรับ, นำรับทักษิณาทานที่อุทิศเพื่อผู้ตาย, นำไหว้, และเป็นเนืองนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก. เหตุห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่าง คือ เป็นผู้อดทนต่อรูปทั้งหลาย, อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, อดทนต่อรสทั้งหลาย, อดทนต่อไผ่กล้วยพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่กำหนดย่อใจในรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ไม่กำหนดย่อใจในเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ไม่กำหนดย่อใจในกลิ่น

อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อตทนตอกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ไม่กำหนดย่อมนใจในรส

อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อตทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโณภูริัพพะทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สัมผัสโณภูริัพพะด้วยกายแล้ว ไม่กำหนด

ย่อมนใจในโณภูริัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้

เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อตทนต่อโณภูริัพพะ

ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็น

ผู้ที่น่าบูชาด้วยของที่จัดไว้บูชา, น่าต้อนรับด้วยของที่จัดไว้ต้อนรับ,

นารับทักษิณาทานที่อุทิศเพื่อผู้ตาย, น่าไหว้, และเป็นเนื่อนาบุญชั้นดีเยี่ยม

ของโลกแล.

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพรบประเภท ทนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัย

ของข้าศึกได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, ทนต่อการสัมประหารกันได้, เขาสู้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๔/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้.
 นักรบอาชีพรบบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพรบประเภทที่ห้า^๑
 มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก ;

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพรบชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ
 หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน, ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ได้,
 ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ได้, ทนต่อ “เสียงโห่ร้อง” ได้,
 ทนต่อ “การสัมประหารกัน” ได้, เธอสู้เข้าผจญการสงครามนั้น
 เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้.

ชื่อว่า “สงครามวิชัย” สำหรับภิกษุนั้น ได้แก่อะไรเล่า ? ภิกษุ ท.!
 คือ ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปนั่งเบียด
 นอนเบียด นั่งทับนอนทับ. เมื่อเธอถูกระทำเช่นนั้น, ก็สลัดทิ้งปลดเปลื้อง
 เอาตัวรอด หลีกไปได้ตามประสงค์

ภิกษุนั้น ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัดเงียบ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร
 ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). เธอไปสู่น้ำ
 หรือไปสู่วังไม้ หรือไปสู่วังว่างแล้ว ย่อมนั่งคู้ขาเข้าเป็นบัลลังก์ ตั้งกายตรง
 ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอละอภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอย
 ชำระจิตจากอภิชฌา ; ละความประทุษร้ายด้วยอำนาจพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท
 เป็นผู้กรุณา มีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจากความ
 ประทุษร้ายด้วยอำนาจพยาบาท ; ละถีนมิทระ มีจิตปราศจากถีนมิทระ มุ่งอยู่
 แต่ความสว่างในใจ มีสติสัมปชัญญะ คอยชำระจิตจากถีนมิทระ ; ละอุทัจจ-
 กุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทัจจกุกกุจจะ ;

^๑ ต่อจากเรื่องที่ ๗ หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สังวร.

ละวิจิจจชา ข้ามพ้นวิจิจจชาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า “นี่อะไร นี่อย่างไร ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย), คอยชำระจิตจากวิจิจจชา.

ภิกษุ นั้น ครั้นละนิวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตและทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามทั้งหลาย --- ฯลฯ --- บรรลุฌานที่หนึ่ง---ที่สอง---ที่สาม---และที่สี่ แล้วแลอยู่.

เธอ ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติ อ่อนโยน ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้ ถึงความไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออภัสสวักขณญาณ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี่ทุกข์, นี่เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์; และย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะ, นี่เหตุให้เกิดอาสวะ, นี่ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ, ภวาสวะ, และอวิชชาสวะ, ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณว่า หลุดพ้นแล้ว. เธอ ย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก” ดังนี้.

ความที่ภิกษุ นั้นสลัดมาตุคามทั้งพาตัวรอดไปได้ กระทั่งถึงการทำตนให้สิ้นอาสวะนี้ ได้ในข้อว่า “สงครามวิชัย” สำหรับภิกษุ นั้น. ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพที่ทนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยของข้าศึกได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, ทนต่อการสัมผัสประหารกันได้, เข้าสู้เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้ ฉันท; **ภิกษุ ท.!** เรา กล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทัน. **ภิกษุ ท.!**

นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชเปรียบด้วยนักบวชอาชีพ ประเภทที่ห้า มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว^๑

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! นักบวชอาชีพบางประเภท ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เข้าสู่ผจญการสงครามนั้น เป็นผู้มีชัยชนะ ในสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้. นักบวชอาชีพบางประเภทในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชอาชีพประเภทที่ห้า^๒ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักบวชชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคม แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต. ด้วยการรักษากาย, รักษาวาจา, รักษาจิต, ตั้งสติไว้มั่น, และด้วยการสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสผัสโณภูริทัตด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอาเป็นส่วน ๆ, สิ่งที่เป็นอกุศลลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส มักไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ เธอก็ปฏิบัติเพื่อ ปิดกั้นอินทรีย์เหล่านั้นไว้, เธอรักษาและถึงความสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๑๓/๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ ต่อจากเรื่องที่ ๑๑ หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สังวร

ภิกษุ^๑นั้น ภายหลังจากอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัดเงียบ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). เธออยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง ย่อมนั่งคู้ขาเข้าเป็นบัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอละอภิชฌาในโลกเสียได้ ---ฯลฯ--- เธอละนิรวรณห้ำประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต และทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามทั้งหลาย ---ฯลฯ--- บรรลุฌานที่หนึ่ง---ที่สอง ที่สาม---และที่สี่ แล้วแลอยู่.

เธอ ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอันโยน ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้ ถึงความไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออภัสวักขยญาณ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี้ทุกข์, นี้เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ; และย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า เหล่านี้อัสวะ, นี้เหตุให้เกิดอัสวะ, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอัสวะ, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอัสวะ, เมื่อรู้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นทั้งจากกามาสวะ ภวาสวะ และ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณว่า หลุดพ้นแล้ว. เธอย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีกแล้ว” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนกับนักรบอาชีพนักรบผู้นั้น ถูดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว เข้าสู่เข้ามัจฉการสงครามนั้น เป็นผู้มีชัยชนะในสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้ ฉันท; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพนักรบผู้นั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันท. ภิกษุ ท.!

นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่ห้า มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้อยู่ในร่องรอย^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห่าอย่างแล้ว ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายให้ความรัก ให้ความพอใจ ให้ความเคารพ และตั้งไว้ในภาวะที่ควร. ห่าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห่าอย่างคือ :-

- (๑) ไม่แสดงอาการเป็นกันเองกับคนที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง,
- (๒) ไม่แทรกแซงในสิ่งที่ไม่ได้รับอำนาจมอบหมาย,
- (๓) ไม่คบคนฝ่ายปฏิบัติ,
- (๔) ไม่พูดกระซิบที่หู,
- (๕) ไม่ขอมากเกินไป.

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห่าอย่างเหล่านี้ ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายให้ความรัก ให้ความพอใจ ให้ความเคารพ และตั้งไว้ในภาวะที่ควร แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้สมควรอยู่ป่า^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยเหตุสี่อย่างแล้ว สมควรที่จะเสพเฉพาะซึ่งเสนาสนะเจียบสังัดอันเป็นป่าและป่าชฎ. เหตุสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? สี่อย่างคือ :-

- (๑) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางการออกจากกาม,
- (๒) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางไม่พยาบาท,
- (๓) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางไม่เบียดเบียน,
- (๔) เป็นคนมีปัญญา ไม่โง่เขลาเงอะงะ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุสี่อย่างเหล่านี้แล้ว สมควรที่จะเสพเฉพาะซึ่งเสนาสนะเจียบสังัดอันเป็นป่าและป่าชฎแล.

ผู้ต้องติดต่อกับสตรี^๒

ท่านพระอานนท์ ทูลถามว่า :-

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติมาตุคาม (สตรี) อย่างไร ? ”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า :-

“อานนท์ ! การไม่พบปะกัน”.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?”

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๔๐/๒๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๖๔/๑๓๒.

“อานนท์ ! การไม่พูดด้วย”.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อต้องพูดด้วย จะถึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?”

“อานนท์ ! ถ้าต้องพูดด้วย ฟังมีสติแล”.

ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าหากพวกโจรผู้ทำโจรกรรม ฟังเลื่อยอวัยวะใหญ่ๆ น้อยๆ ทั้งหลาย ด้วยเลื่อยมีที่สำหรับจับทั้งสองข้างไซ้ แม้ในการที่ถูกทำเช่นนั้น ภิกษุใด มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า มิได้ทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุนี้.

ภิกษุ ท.! แม้ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายฟังตั้งใจสำเหนียกไว้ว่า “จิตของเรา ต้องไม่ผิดปรกติด้วย, เราจักไม่เปล่งออกซึ่งวาจาอันเป็นบาปด้วย, เราจักเป็นผู้อยู่อย่างผู้ที่มีความเอ็นดู คิดจะทำประโยชน์แก่กุลมีจิตเมตตา หาโทษจิตแทรกมิได้ด้วย, เราจักอยู่ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตา แม้ไปยังบุคคลนั้นด้วย, และจักอยู่ด้วยใจ อันประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ใหญ่หลวงหาประมาณมิได้ ปราศจากพยาบาท แม้ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง โดยมีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ด้วย”. ดังนี้.

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย ฟังตั้งใจสำเหนียกไว้ อย่างนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต กกจูฬมสูตร ม.ม. ๑๒/๒๖๐/๒๗๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

กระดองของบรรพชิต^๑

ภิกษุ ท.! เรื่องเคยมีมาแต่ก่อน : เต่าตัวหนึ่งเที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็น, สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง ก็เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน. เต่าตัวนี้ได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเที่ยวหากิน (เดินเข้ามา) แต่ไกล, ครั้นแล้วจึงหดอวัยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ห้าเข้าไปในกระดองของตนเสีย เป็นผู้ขวนขวายน้อยนิ่งอยู่. แม้สุนัขจิ้งจอกก็ได้เห็นเต่าตัวที่เที่ยวหากินนั้นแต่ไกลเหมือนกัน, ครั้นแล้ว จึงเดินตรงเข้าไปที่เต่า คอยช่องอยู่ว่า “เมื่อไรหนอเต่าจักเผลออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งออก ในบรรดาอวัยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ห้าแล้วจักหดอวัยวะส่วนนั้นคร่าเอาออกมากินเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! **ตลอดเวลาที่เต่าไม่เผลออวัยวะออกมา สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้โอกาส ต้องหลีกไปเอง ;**

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉนันั้น ; มารผู้ใจบาป ก็คอยช่องต่อพวกเธอทั้งหลายติดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือนกันว่า “ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่อง ไม่ทางตากีทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ”, ดังนี้. ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย จึงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่เถิด ;** ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, หรือได้รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด, อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ เลย, สิ่งที่เป็นอกุศลลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์เหล่าใดเป็นเหตุ. พวกเธอ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. สั. ๑๘/๒๒๒/๓๒๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ทั้งหลายจงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, พวกเธอทั้งหลายจงรักษาและถึงความสำเร็จ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิด.

ภิกษุ ท.! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่ ; ในกาลนั้น มารผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง, เหมือนสุนัขจิ้งจอกไม่ได้ช่องจากเต่าก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

“เต่า หดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันทใด, ภิกษุ พึงตั้งมโนวิตก (ความตรัสรู้ทางใจ) ไว้ในกระดอง กล่าวคือ อารมณ์แห่งกัมมัฏฐาน ฉันทนั้น. เป็นผู้ที่ค้นหาและทิวฏฐิไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิทแล้ว”.
ดังนี้แล.

ผู้เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อบุคคลรู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) ตา ตามที่เป็นจริง, รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) รูป ตามที่เป็นจริง, รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) ความรู้แจ้งทางตา ตามที่เป็นจริง, รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) สัมผัสทางตา ตามที่เป็นจริง, และรู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) เวทนาอันเกิดจากสัมผัสทางตา ที่เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง ตามที่เป็นจริง ; เขาย่อมไม่หลงรักในตา

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสพายนิกสูตร อุนริ. ม. ๑๔/๕๒๓/๘๒๘.

ไม่หลงรักในรูป ไม่หลงรักในความรู้แจ้งทางตา ไม่หลงรักในสัมผัสทางตา และ
ไม่หลงรักในเวทนาอันเกิดจากสัมผัสทางตา ทั้งที่เป็นสุข เป็นทุกข์ และไม่ทุกข์
ไม่สุข ;

เมื่อไม่หลงรัก ไม่ผูกใจ ไม่หลงไหลไปตาม แต่มีปรกติพิจารณาเห็นโทษ
ของสิ่งนั้น ๆ อยู่ ดังนี้แล้ว **ความยึดถือในขันธ์ทั้งห้าของเขา ก็หยุดพักตัว
ในกาลต่อไป;** ตัณหาคือความทะยานอยากอันระคนด้วยความเพลิดเพลिन
และความกำหนัดรัก ซึ่งมีปรกติเพลิดเฉพาะต่ออารมณ์นั้น ๆ ของบุคคล
นั้น ก็เสื่อมคลายคืน ; ต่อนั้นไป ความกระวนกระวายทางกายก็เสื่อมถอย
คลายคืน ; ความกระวนกระวายทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุ่มทางกาย
ก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุ่มทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนกลุ่ม
ทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนกลุ่มทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; เขา
ได้เสวยสุขทั้งทางกายและทางใจ ; ทิวฐิฐิความเห็นของเขาผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อม
เป็นสัมมาทิวฐิ - ความเข้าใจที่ถูกต้อง ; ความคิดของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็น
สัมมาสังกัปปะ - ความมุ่งหมายที่ถูกต้อง ; ความเพียรของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อม
เป็นสัมมาวายามะ - ความพยายามที่ถูกต้อง ; ความระลึกของผู้เป็นแล้วอย่างนี้
ย่อมเป็นสัมมาสติ - ความระลึกที่ถูกต้อง ; สมาธิของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็น
สัมมาสมาธิ - ความตั้งจิตมั่นไว้ในแนวที่ถูกต้อง ; กายกรรม วจีกรรม และ
อาชีวะของเขา ก็บริสุทธิดีแล้วมาตั้งแต่แรก ; อริยอัฏฐังคิกมรรคของเขา
ย่อมถึงความเจริญเต็มที่ ด้วยอาการอย่างนี้.

เมื่อเขาทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เจริญอยู่อย่างนี้ สติปัฏฐานสี่---
สัมมัปปธานสี่---อิทธิบาทสี่---อินทรีย์ห้า---พละห้า---โพชฌงค์เจ็ด---

ยอมถึงความงอกงามบริบูรณ์ได้แท้. ธรรมสองอย่างของเขาคือ สมณะ และ
วิปัสสนา ชื่อว่าเข้าคู่กันได้อย่างแน่นแฟ้น---

ผู้สำรวจมาจากภายใน^๑

เปรียบด้วยหม้อเต็มปิดไว้

ภิกษุ ท.! **นักบวชเต็ม ปิดไว้** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! การเดิน การถอยกลับ การเลดู การเหยียดดู การคู้แขนคู้ขา
การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏี ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวชบางคน
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า
“นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติ
ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท.! **นักบวชเต็ม ที่ถูกปิดไว้**
เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนหม้อเต็มที่เขาปิดไว้ ฉะนั้นแล.

เปรียบด้วยน้ำลึก - เงามลึก

ภิกษุ ท.! **นักบวชลึก มีเงาลึก** เป็นอย่างไรเล่า ?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๓๙/๑๐๓,

บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๔๑/๑๐๔,

บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๔๓/๑๐๕.

ภิกษุ ท.! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขน คู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวช บางคนในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ด้วย ภิกษุ ท.! นักบวชเล็ก มีเงาลึก เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก มีเงาลึก ฉะนั้นแล.

เปรียบด้วยมะม่วงสุก สีผิวก็สุก

ภิกษุ ท.! นักบวชสุก มีผิวสุก เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขน คู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวช บางคนในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท.! นักบวชสุก มีผิวสุก เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนมะม่วงสุก สีผิวของมันก็สุก ฉะนั้นแล.

ผู้ได้รับผลแห่งอินทริยสังวร^๑

ภิกษุ ท.! เมื่ออินทริยสังวร มีอยู่ ศีล ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จก. อ. ๒๒/๔๐๒/๓๒๑.

เมื่อ คีล มีอยู่ สัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
 เมื่อ สัมมาสมาธิ มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
 เมื่อ ยถาภูตญาณทัสสนะ มีอยู่ นิพพิทาวีราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
 เมื่อ นิพพิทาวีราคะ มีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนต้นไม้ เมื่อสมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบแล้ว สะเก็ด
 เปลือกนอก ก็บริบูรณ์ เปลือกชั้นใน ก็บริบูรณ์ กระพี้ ก็บริบูรณ์ แก่น
 ก็บริบูรณ์ : นี้ฉันใด ; ภิกษุ ท.! เมื่ออินทริยสังวร มีอยู่ คีล ก็ถึงพร้อม
 ด้วยอุปนิสัย, เมื่อคีล มีอยู่ สัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อสัมมาสมาธิ
 มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะ มีอยู่
 นิพพิทาวีราคะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อนิพพิทาวีราคะ มีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ
 ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ฉะนั้น เหมือนกันแล.

หมวดที่สิบเอ็ด จบ.

ผู้ชิววองวอน !

ยี่ ภิกษเว สตถารา กรณียี สวากานัน
หิตเตสนา อนุภมฺปนเณ อนุภมฺปิ อุปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนฺณวาคารานิ
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย. นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกษเว มา ปมาทตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๒
ว่าด้วย การเป็นอยู่ชอบ

๑. ผู้รู้เท่าทันลาภสักการะ
๒. ผู้รู้จักอันตรายของภุมมธรรมสุข
๓. ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้
๔. ผู้ที่น่าเคารพ
๕. ผู้ที่น่ารัก
๖. ภิกษุที่ดี
๗. การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต
๘. ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า
๙. ผู้อยู่ด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า
๑๐. ผู้ระลึกถึงที่ที่ควรระลึกตลอดชีวิต
๑๑. ผู้สอบทานตัวเอง
๑๒. ธรรมทายาท
๑๓. ฉันทอาหารวันละหนเดียว
๑๔. หลังกินอาหารแล้วภาวนา
๑๕. ผู้ซึ่งสายพิณพอเหมาะ
๑๖. ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง
๑๗. ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง
๑๘. ทางรอดสำหรับภิกษุไข้
๑๙. ผู้อยู่ใกล้นิพพาน
๒๐. ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง
๒๑. ผู้เป็นอยู่ถูกพระพุทธรักษาภัย
๒๒. จุดประสงค์ของพรหมจรรย์
๒๓. เครื่องประดับของพรหมจรรย์
๒๔. ผลของพรหมจรรย์ที่แยกคาย
๒๕. โพรธิปักขัยธรรม
๒๖. สติปัฏฐานที่เอียงไปนิพพาน
๒๗. สัมมปปธานที่เอียงไปนิพพาน
๒๘. อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน
๒๙. อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน
๓๐. พละที่เอียงไปนิพพาน
๓๑. โทษฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน
๓๒. อัฏฐังคิกมรรคที่เอียงไปนิพพาน
๓๓. เจริญของจิต
๓๔. อริยสัมมาสมาธิ
๓๕. โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์
๓๖. หมูซึ่งอยู่เป็นผาสุก
๓๗. ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก
๓๘. ภิกษุเก่าคอยช่วยภิกษุใหม่
๓๙. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๑
๔๐. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๒
๔๑. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๓
๔๒. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๔
๔๓. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบ ๕

ชุมนุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๒
ว่าด้วย การเป็นอยู่ชอบ

(ก. เกี่ยวกับลาภสักการะ ๖ เรื่อง)

ผู้รู้เท่าทันลาภสักการะ^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเอนยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! สมณพราหมณ์พวกใด รู้จักความเป็นสิ่งยวนใจ รู้จักโทษ
อันต่ำทราม รู้จักอุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและ
เสียงเอนยอ **ตรงตามที่เป็นจริง**. สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้ง
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

ภิกษุ ท.! สมณพราหมณ์พวกใด รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้น รู้จักความ
ดับไม่เหลือ รู้จักความเป็นสิ่งยวนใจ รู้จักโทษอันต่ำทราม รู้จักอุบาย
เป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเอนยอ **ตรงตามที่เป็นจริง** ; สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึง
แล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๗๘/๕๗๓, ๕๗๕, ๕๗๖.

ภิกษุ ท.! สมณพราหมณ์พวกใด รู้จักลามสักการะและเสียงเย็นยอ รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งลามสักการะและเสียงเย็นยอ รู้จักความดับสนิทแห่งลามสักการะและเสียงเย็นยอ รู้จักข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งลามสักการะและเสียงเย็นยอ.

สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้ว และอยู่ในธรรมอันสงบได้.

ผู้รู้จักอันตรายของทิฏฐิธรรมสุข^๑

ภิกษุ ท.! ลามสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! เรากล่าว “ลามสักการะและเสียงเย็นยอ ว่าเป็นอันตราย แม้แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว” ดังนี้.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดังนี้, ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามขึ้นว่า “ลามสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายแก่ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ชนิดไรเล่า พระเจ้าข้า?” ดังนี้.

อานนท์! เราหาได้กล่าวลามสักการะและเสียงเย็นยอ ว่าเป็นอันตรายต่อเจโตวิมุตติอันไม่กลับกำเริบแล้วไม่. อานนท์! แต่ เรากล่าวลามสักการะและเสียงเย็นยอ ว่าเป็นอันตราย ต่อการอยู่เป็นสุขในทิฏฐิธรรมนี้ ซึ่งภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในธรรมเครื่องสงบ, ได้ถึงแล้ว. อานนท์! ลามสักการะและเสียงเย็นยอเป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคายต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๘๐/๕๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เฝ้าอยู่ในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ดังนี้. อานนท์! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมห้าอย่างแล้ว สมควรที่จะให้ปลีกตัวออกจากหมู่สงฆ์ได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่าง คือ ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ :

- (๑) เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้,
- (๒) เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้,
- (๓) เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้,
- (๔) เป็นผู้สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารตามมีตามได้,
- (๕) เป็นผู้มากด้วยความคิดในการออกจากกาม.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมห้าอย่างเหล่านี้แล สมควรที่จะให้ปลีกตัวออกจากหมู่สงฆ์ได้.

ผู้ที่น่าเคารพ^๒

ภิกษุ ท.!ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมเจ็ดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สตุตถก. อ. ๒๓/๑/๑.

ธรรมเจ็ดอย่างอะไรบ้างเล่า? เจ็ดอย่าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ :

- (๑) เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ,
- (๒) เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ,
- (๓) เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น,
- (๔) เป็นผู้มีความละเอียด (ต่อการเป็นทาสกิเลส),
- (๕) เป็นผู้มีความกลัว (ต่อการเป็นทาสโลก),
- (๖) เป็นผู้มีความต้องการน้อย,
- (๗) เป็นผู้มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมเจ็ดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

ผู้ที่น่ารัก^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน. ธรรมแปดอย่างอะไรบ้างเล่า? แปดอย่าง คือ :-

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ,
- (๒) เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ,

^๑ บาลี พระพุทธทศปิณฑ อฎฐก. อ. ๒๓/๑๕๘/๙๔.

- (๓) เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น,
- (๔) เป็นผู้รู้จักกาล,
- (๕) เป็นผู้รู้จักประมาณ,
- (๖) เป็นคนใจสะอาด,
- (๗) ไม่เป็นคนพุดมาก,
- (๘) ไม่เป็นคนมักด่าว่าร้ายเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

ภิกษุที่ดี^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ดี

- (๑) พึงทำตนให้อยู่เหนือ^๒ ลาก ที่เกิดขึ้น
- (๒) พึงทำตนให้อยู่เหนือ ความเลื่อมลาก ที่เกิดขึ้น
- (๓) พึงทำตนให้อยู่เหนือ ยศ ที่เกิดขึ้น
- (๔) พึงทำตนให้อยู่เหนือ ความเลื่อมยศ ที่เกิดขึ้น
- (๕) พึงทำตนให้อยู่เหนือ สักการะ ที่เกิดขึ้น
- (๖) พึงทำตนให้อยู่เหนือ ความเลื่อมสักการะ ที่เกิดขึ้น
- (๗) พึงทำตนให้อยู่เหนือ **ความปรารถนาที่เลวทราม** ที่เกิดขึ้น
- (๘) พึงทำตนให้อยู่เหนือ ความได้เพื่อนไม่ดี ที่เกิดขึ้น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก. อ. ๒๓/๑๖๓/๙๗.

^๒ คำว่าอยู่เหนือ ในที่นี้ หมายถึงการไม่ยอมให้สิ่งนั้น ๆ ครอบงำจิต จนกิเลสหรือความทุกข์เกิดขึ้น.

ภิกษุ ท.! เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์อะไร จึงต้องทำเช่นนั้น ? เพราะว่า เมื่อภิกษุไม่ทำเช่นนั้น อาสวะทั้งหลายที่เป็นเครื่องทำลายล้างและทำความเร่าร้อน จะพึงเกิดขึ้นแก่เธอ. แต่เมื่อภิกษุทำตนให้อยู่เหนือลาภ (เป็นต้น) ที่เกิดขึ้นหรือมีมาแล้ว อาสวะทั้งหลายที่เป็นเครื่องทำลายล้างและทำความเร่าร้อน ย่อมไม่เกิดแก่เธอได้. ภิกษุ ท.! เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์เหล่านี้แล ภิกษุจึงต้องทำเช่นนั้น.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักทำตนให้อยู่เหนือลาภ เหนือความเสื่อมลาภ เหนือยศ เหนือความเสื่อมยศ เหนือสักการะ เหนือความเสื่อมสักการะ เหนือความปรารถนาที่เลวทราม เหนือความมีเพื่อไม่ดี ที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! พวกเธอพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

(ข. เกี่ยวกับกรรมเนียมการเป็นอยู่ของพระอริยเจ้า ๕ เรื่อง)

การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต^๑

ภิกษุ ท.! เราอนุญาตให้ผู้ทำการให้อุปสมบท พึงบอกนิตยสี่ (แก่ผู้อุปสมบทแล้ว) ดังนี้ว่า :

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาขันธกะ มหา. วิ. ๔/๑๐๖/๘๗.

“การบรรพชา อาศัยการบริโภคข้าวจ้าวที่หาได้ด้วยกำลังปลีแข้ง ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ อาหารที่ถวายสงฆ์, อาหารที่เฉพาะสงฆ์ การนิมนต์เพื่อฉันอาหาร, อาหารที่ถวายตามสลาก, อาหารที่ถวายในบิณฑบาต, อาหารที่ถวายในวันอุโบสถ และอาหารที่ถวายในวันขึ้นหรือแรมหนึ่งค่ำ.

“การบรรพชา อาศัย (การนุ่งห่ม) ผ้าบังสุกุลจีวร ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ ผ้าเปลือกไม้, ผ้าฝ้าย, ผ้าไหม, ผ้าขนสัตว์, ผ้าปาน และผ้าแกมกันหลายอย่าง.

“การบรรพชา อาศัยโคนต้นไม้เป็นที่อยู่อาศัย; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ วิหาร, เรือนมุงแถบเดียว, เรือนชั้น, เรือนโล้น, และถ้ำ.

“การบรรพชา อาศัยยาอันประกอบขึ้นด้วยมูลรเน่า ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, และน้ำอ้อย” ดังนี้.

ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า^๑

ภิกษุ ท.! อริยวงศ์ (ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า) สืบอย่างเหล่านี้ ปรากฏว่าเป็น ธรรมอันเลิศ ยิ่งยี่น เป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๕/๒๘.

เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว. อริยวงศ์
 สืบอย่างไรบ้างเล่า? สืบอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น ผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และ
 เป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา การแสวงหา
 ไม่สมควร เพราะจีวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จีวรก็ไม่ทุรนทุราย, ได้จีวรแล้วก็ไม่ยินดี
 เมามากพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอน
 ตัวออกอยู่เสมอ, นุ่งห่มจีวรนั้น ; อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษ
 ด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ
 มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ใน
 อริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๒) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็น ผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้
 และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา การ
 แสวงหาไม่สมควร เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทุรนทุราย,
 ได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ยินดีเมามากพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์,
 มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตน
 ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้
 ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นในความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมี
 ตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรม
 เลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๓) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็น ผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้
 และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา
 การแสวงหาไม่สมควร เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทุรนทุราย,
 ได้เสนาสนะแล้วก็ไม่ยินดีเมามากพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์,

มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๔) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็นผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้ที่มีใจยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ชมผู้อื่น เพราะเหตุดังกล่าวมานั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน

ภิกษุ ท.! อริยวงศ์สี่อย่างเหล่านี้แล ปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศ ยิ่งยี่น เป็นแบบแผนมาแต่เก่าก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว.

ภิกษุ ท.! ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยอริยวงศ์สี่อย่างเหล่านี้ แม้หากอยู่ในทิศตะวันออก---ทิศตะวันตก---ทิศเหนือ---ทิศใต้ เธอย่อมยำยี้ความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหาอย่ายี้เธอได้ไม่. ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอะไร? เพราะเหตุว่า ภิกษุผู้มีปัญญา ย่อมเป็นผู้ยำยี้เสียได้ ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี, ดังนี้

ผู้อยู่ด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า^๑

ภิกษุ ท.! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย ได้อยู่

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๓๑/๒๐.

มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สืบประการเหล่านี้.
สืบประการอะไรบ้างเล่า? สืบประการคือ :-

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด, ประกอบพร้อมด้วยองค์หก, มีอารักขาอย่างเดียว, มีพนักงานพิงสีด้าน, เป็นผู้ถอนความเห็นที่จริงดิ่งไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว, เป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว, เป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัว, เป็นผู้ที่มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว, เป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นด้วยดี, เป็นผู้ที่มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท.! (๑) ภิกษุเป็นผู้ **ละองค์ห้าได้ขาด** เป็นอย่างไรเล่า?
ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละกามฉันทะ, ละพยาบาท, ละถีนมิทธะ, ละอุทธัจจกุกกุจจะ, และละวิจิกิจฉาได้แล้ว. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด.

ภิกษุ ท.! (๒) ภิกษุเป็นผู้ **ประกอบพร้อมด้วยองค์หก** เป็นอย่างไรเล่า?
ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสผัสโณภูฏัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ก็เป็นผู้ไม่ตื๋อใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ได้.
ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์หก.

ภิกษุ ท.! (๓) ภิกษุเป็นผู้ **มีอารักขาอย่างเดียว** เป็นอย่างไรเล่า?
ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบการรักษาจิตด้วยสติ. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่ามีอารักขาอย่างเดียว.

ภิกษุ ท.! (๔) ภิกษุเป็นผู้ **มีพนักงานพิงสีด้าน** เป็นอย่างไรเล่า?
ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาแล้วเสพของสิ่งหนึ่ง. พิจารณาแล้ว

อดกลั้นของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้วเว้นขาดของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้วบรรเทาของสิ่งหนึ่ง, ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีพนักพิงสี่ด้าน.^๑

ภิกษุ ท.! (๕) ภิกษุเป็นผู้ **ถอนความเห็นที่จริงดิ่งไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถอนสละ คาย ปล่อย ละ ทิ้ง เสียแล้ว ซึ่งความเห็นที่จริงดิ่งไปคนละทางมากอย่างของเหล่าสมณพราหมณ์มากผู้ด้วยกัน ที่มีความเห็นว่า “โลกเที่ยงบ้าง, โลกไม่เที่ยงบ้าง, โลกมีที่สูงสุดบ้าง, โลกไม่มีที่สูงสุดบ้าง, ชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกันบ้าง, ชีพกับสรีระต่างกันบ้าง, สัตว์ตายแล้วเกิดขึ้นอีกบ้าง, สัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีกบ้าง, สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็มีไม่เกิดอีกก็มีบ้าง, สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็มีใช่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง. ภิกษุ ท.! อย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ถอนความเห็นที่จริงดิ่งไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว

ภิกษุ ท.! (๖) ภิกษุเป็นผู้ **ผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละการแสวงหากามแล้ว, เป็นผู้ละการแสวงหาภพแล้ว, และการแสวงหาพรหมจรรย์ของเขอนั้นก็ระงับไปแล้ว. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว.

ภิกษุ ท.! (๗) ภิกษุเป็นผู้ **ผู้มีความดำริไม่ขุ่นมัว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละความดำริในทางกามเสียแล้ว, เป็นผู้ละ

^๑ การพิจารณาแล้วเสพ ใช้กับ สิ่งของ บุคคล ธรรม ที่ควรเสพ.
การพิจารณาแล้วอดกลั้น ใช้กับ เวทนา ถ้อยคำ อารมณ์ ที่ควรอดกลั้น.
การพิจารณาแล้วงดเว้น ใช้กับ สิ่งของ บุคคล ธรรม ที่ควรเว้น.
การพิจารณาแล้วบรรเทา ใช้กับ อกุศลวิตกทุกชนิด.

ความดำริในทางพยาบาทเสียแล้ว, และเป็นผู้ละความดำริในทางเบียดเบียนเสียแล้ว.
ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีความดำริไม่ขุ่นมัว.

ภิกษุ ท.! (๘) ภิกษุเป็นผู้ **มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขเสียได้ เพราะละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงบรรลุมณานที่ ๔ อันไม่มีทุกข์และสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่ ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว.

ภิกษุ ท.! (๙) ภิกษุเป็นผู้ **มีจิตหลุดพ้นด้วยดี** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นจากราคะ จากโทสะ จากโมหะ. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท.! (๑๐) ภิกษุเป็นผู้ **มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดว่า “เราละ ราคะ โทสะ โมหะ เสียแล้ว ถอนขึ้นได้กระทั่งราก ทำให้เหมือนตาลยอดเน่า ไม่ให้มีไม่ให้เกิดได้อีกต่อไป” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท.! ในกาลที่ยาวฝ่ายอดีต พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้เป็นอยู่แล้วอย่างพระอริยเจ้า พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็ได้เป็นอยู่แล้ว ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้าสืบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง จักเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็จักเป็นอยู่ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้าสืบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ในกาลบัดนี้ พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง กำลังเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็กำลังเป็นอยู่ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้าสืบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! การอยู่อย่างพระอริยเจ้า ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลายได้อยู่มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี จักอยู่ต่อไปก็ดี มีสืบประการเหล่านี้แล.

ผู้ระลึกถึงสถานที่ที่ควรระลึกตลอดชีวิต^๑

ภิกษุ ท.! สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกแล้ว. สามแห่งที่ไหนบ้างเล่า? สามแห่งคือ พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษก ประสูติ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง, พระราชา ได้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกแล้ว ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่สอง, พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกทรงผจญสงครามได้ชัยชนะแล้ว เข้ายึดครองสนามรบนั้นไว้ได้ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่สาม ;

ภิกษุ ท.! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของภิกษุเหมือนกัน. สามแห่งที่ไหนบ้างเล่า? สามแห่งคือ

ภิกษุ ท.! ปลงผมและหนวด ครองผ้าคลุมน้ำฝน ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้อด้วยเรือน ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๑.

ภิกษุ ท.! ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ , เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ , ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ ณ สถานที่ใด สถานที่นี้ก็เป็นสมควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่สอง

ภิกษุ กระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฐฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ณ สถานที่ใด สถานที่นี้ก็เป็นสมควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุเป็นแห่งที่สาม.

ภิกษุ ท.! สถานที่สามแห่งเหล่านี้ เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุแล.

ผู้สอบทานตัวเอง^๑

ภิกษุ ท.! ข้อสอบทานสิบอย่างนี้ เป็นสิ่งที่นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ. สิบอย่างอะไรบ้างเล่า? สิบอย่างคือ :-

(๑) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “บัดนี้ เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว, (อาการกิริยาใด ๆ ของสมณะ เราต้องทำอาการกิริยานั้น ๆ)”.

(๒) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น, (เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย)”.

(๓) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “อาการกายวาจาอย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอยู่อีก (ไม่ใช่เพียงเท่านั้น)”.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๙๑/๔๘.

(๔) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ตัวของเราเองดีเตียนตัวเราเอง โดยศีลได้หรือไม่ ? ”

(๕) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ดีเตียนเรา โดยศีลได้หรือไม่ ? ”

(๖) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เราต้องพลัดพรากจาก ของรักของชอบใจทั้งนั้น”.

(๗) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็น ผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำดีก็ทำตามทำชั่วก็ทำตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น.

(๘) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ เราทำ อะไรอยู่”.

(๙) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรายินดียิ่ง ในเรือนว่าง หรือไม่”.

(๑๐) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ปัญญาเครื่องรู้เห็นพิเศษ ที่สามารถจะทำความเป็นอริยะอันยิ่งกว่ามนุษย์ธรรมดา ที่เราได้บรรลุแล้ว มีอยู่หรือไม่ ซึ่งจะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน ในเวลาที่ถูกเพื่อนผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วยกัน ถามในกาลภายหลัง”.

ภิกษุ ท.! ข้อสอบทานสืบอย่างเหล่านี้แล เป็นสิ่งที่นักบวชควรพิจารณา เนื่อง ๆ.

(ค. เกี่ยวกับการทำให้ตรงตามพระพุทธรูปประสงค์ ๑๐ เรื่อง)

ธรรมทายาท^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดกธรรม) ของเราเถิด, อย่าเป็นอามิสทายาท (คือรับมรดกสิ่งของ) เลย. ความเป็นห่วงของเราในพวกเธอทั้งหลาย มีอยู่ว่า “ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเรา ก็คงจะเป็นธรรมทายาท” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! ถ้าพวกเธอเป็นอามิสทายาท ไม่เป็นธรรมทายาทของเราแล้ว พวกเธอทั้งหลายก็จะถูกเขตรานหน้าว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดาเป็นอามิสทายาทอยู่โดยปรกติ หาได้เป็นธรรมทายาทไม่เลย” ดังนี้. แม้เราเองก็จะถูกเขายกโทษว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่เป็นอามิสทายาทกันเป็นปรกติ หาได้เป็นธรรมทายาทไม่เลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! ถ้าพวกเธอพากันเป็นธรรมทายาทของเรา และไม่เป็นอามิสทายาทแล้วไซ้ พวกเธอทั้งหลายก็จะได้รับการยกย่องว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่เป็นธรรมทายาทกันอยู่โดยปรกติ หาได้เป็นอามิสทายาทไม่” ดังนี้. แม้เราเองก็จะได้รับการยกย่องว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดาล้วนแต่พากันเป็นธรรมทายาททั้งนั้น หาได้เป็นอามิสทายาทไม่เลย” ดังนี้ด้วยเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงพากันเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่างได้เป็นอามิสทายาทเลย. ความเป็นห่วงของเราในพวกเธอทั้งหลายมีอยู่ว่า “ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเราพึงเป็นธรรมทายาทเถิด อย่างได้เป็นอามิสทายาทเลย” ดังนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ธรรมทายาทสูตร ม. ม. ๑๒/๒๑/๒๑.

ฉันอาหารวันละหนเดียว^๑

ภิกษุ ท.! เราย่อมฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว (คือฉันหนเดียวลุกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น). ภิกษุ ท.! เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาหารน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระจ่างระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

ภิกษุ ท.! มาเถิด, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาหารน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระจ่างระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย

หลังอาหารแล้วภาวนา^๒

สารีบุตร! คำของเธอทั้งหลาย เป็นสุภาสิตได้โดยปริยาย. เธอทั้งหลาย จงฟังคำของเราบ้าง. สารีบุตร! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เวลาลังอาหาร กลับจาก

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต กกจูปมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๕๑/๒๕๖.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาโคตมคาสลสูตร ม.ม. ๑๒/๔๐๙/๓๘๒, ตรัสแก่ท่านพระสารีบุตร ที่ป่าโคตมคาสลวัน. ณ ที่นี้ ท่านพระมหาสาวกล้วนแต่เป็นเถระมีชื่อเสียงคนรู้จักมาก ได้พากันสนทนาด้วยเรื่องว่า “ป่าโคตมคาสลวัน จะชื่อว่าเป็นป่าที่งามสง่า เพราะมีภิกษุประเภทไหนเข้าอาศัยอยู่ ? ” ท่านพระอานนท์ตอบว่า เพราะมีภิกษุพหูสูต, ท่านพระเวรุตติตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้ยินดีในการหลักธัมม, ท่านพระอนุรุทธตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้มีทิพจักขุญาณ, ท่านพระมหากัสสปะตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้ถืออุตุงค์และสมบุรณ์ด้วยธรรมขั้นห้า, ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้สามารถโต้ตอบภิกษุอื่นไม่ติดขัด, และท่านพระสารีบุตรตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้สามารถเข้าอยู่วิหการสมบัติได้ตามต้องการ, เมื่อต่างท่านต่างความเห็น จึงพากันไปเฝ้า ทูลขอให้ตัดสินว่า คำของใครเป็นสุภาสิตกว่า, พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรวจตอบดังข้อความข้างบนนี้.

บิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า หวังอยู่ว่า “จิตของเรา ยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะยังไม่สิ้นอุปาทาน เพียงใด เราจักไม่เลิกถอนการนั่งคู้บัลลังก์นี้เพียงนี้” ดังนี้. สารีบุตร! ปาโคสิงคสาถวัน พึงงามสง่า เพราะมีภิกษุประเภทนี้เข้าอาศัยอยู่แล.

ผู้ซึ่งสายพิณพอเหมาะ^๑

ดูก่อนโศณะ! เมื่อเธอเข้าไปสู่ที่ลับหลังเรือนอยู่แต่ผู้เดียว ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เธอว่า “สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่าใด ซึ่งปรารถนาความเพียรอยู่ เราก็เป็นผู้หนึ่งในบรรดาสาวกเหล่านั้น ถึงอย่างนั้น จิตของเราก็ยังหาพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือนั่นได้ไม่. อันที่จริง โภคะในสกุลของเรา ก็ยังมีอยู่มาก เราอาจจะใช้สอยโภคะและบำเพ็ญบุญได้อยู่, ถ้ากระนั้น เราควรจะไปใช้สอยโภคะและบำเพ็ญบุญเอาจะดีกว่า” ดังนี้ มิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้นจริง พระเจ้าข้า.” พระโศณะทูลตอบ.

ดูก่อนโศณะ! เธอมีความคิดในเรื่องนี้ เป็นอย่างไร : เมื่อก่อนแต่ครั้งเธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอเชี่ยวชาญในเรื่องเสียงแห่งพิณ มิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า”

ดูก่อนโศณะ! เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน : เมื่อใด สายพิณของเธอ ซึ่งตึงเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า.”

ดูก่อนโศณะ! เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน ? เมื่อใดสายพิณของเธอ ซึ่งหย่อนเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จก. อ. ๒๒/๔๑๘/๓๒๖, ตริสแก่ท่านโศณะ ผู้คิดจะลาสิกขา

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า”

ดูก่อนโสณะ! แต่ว่า เมื่อใด สายพินของเธอ ไม่ตึงนักหรือไม่หย่อนนัก ซึ่งได้ระเบียบเสมอ ๆ กันแต่พอดี เมื่อนั้น พินของเธอ ย่อมมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ ใช้การได้ดีมิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า.”

ดูก่อนโสณะ! ข้อนี้ก็เช่นเช่นนั้นแล กล่าวคือ ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจัดเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ไม่ย่อหย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน. โสณะ! เหตุผลนั้นแล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย^๑ ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

“พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น”.

กาลต่อมา ท่านพระโสณะได้เริ่มตั้งความเพียรแต่พอเสมอ ๆ กัน ไม่ยิ่งไม่หย่อน, ได้ทราบความที่อินทรีย์ทั้งหลายต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน กำหนดหมายในข้อนั้นไว้แล้ว, ก็ปลีกตัวออกจากหมู่อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท ทำความเพียรเพิกะเลส มีตนสงบแล้วในแนวนั้น, ไม่นานนักก็ได้ทำให้รู้แจ้งถึงที่สุดของพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นที่ต้องประสงค์ของเหล่ากุลบุตรผู้ออกบวชจากบ้านเรือน เป็นผู้ไม่มีบ้านเรือน ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิวสุธรรมเข้าถึงแล้วแลอยู่. ท่านได้รู้ว่า “ชาติของเราสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี” ดังนี้. ท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งแล้วในโลก.

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง^๒

อานนท์! ก็สารีบุตร พาเอาสีลขันธ์ สมာธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์ วิมุตติญาณทัสสนขันธ์ ติดตัวบริณีพพานไปด้วยหรือ ?

^๑ อินทรีย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมာธิ ปัญญา.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๑๖/๗๓๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ผู้เส้ร่าสลดในข่าวการบริณีพพานของท่านพระสารีบุตร ซึ่งจนทะสามเณรนำมาบอกเล่า ที่พระอารามเขตวันไกลันครสาวัตถ์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ท่านพระสารีบุตร จะได้พาเอาสี่ชั้น ๕๗ วิมุตติญาณทัสสนะชั้นของพวกข้าพระองค์ ติดตัวบริณีพพานไปด้วยก็หาไม่ได้, แต่ว่าสำหรับพวกข้าพระองค์นั้น ท่านพระสารีบุตร เป็นผู้กล่าวสอน ชี้แจงให้รู้ ให้เห็น ชี้ชวนให้รับเอาไปปฏิบัติ ให้กล้าในการทำ ให้พอใจในการทำ, เป็นผู้ไม่เหน็ดเหนื่อยในการแสดงธรรม เป็นผู้อนุเคราะห์แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ; พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ยังตามระลึกโศชะอันเกิดแต่ธรรม, โภคะอันเป็นธรรม, และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม, ของท่านพระสารีบุตรนั้นได้อยู่พระเจ้าข้า” ท่านพระอานนทกราบทูล.

อานนท! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า “ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี, อานนท! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา, สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้, ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้”.

อานนท! เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่นเหลืออยู่ ส่วนใดเก่า คร่ำกว่าส่วนอื่น ส่วนนั้นพึงย่อยยับไปก่อน, ข้อนี้ ฉันท; อานนท! เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่มีธรรมเป็นแก่นสารเหลืออยู่, สารีบุตรบริณีพพานไปแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน. อานนท! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า? สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้, ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็น ประทีป มีตนเป็นสรณะ อย่าเอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย; จงมีธรรมเป็น ประทีป มีธรรมเป็นสรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย.

อานนท์! ภิกษุ มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรวง ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรวง, มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรวง ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรวงนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย ๆ เนื่อง ๆ อยู่, มีเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ จะพึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้. อานนท์! ภิกษุ อย่างนี้แล ชื่อว่ามีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรวง ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรวง ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรวง ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรวง เป็นอยู่.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรวง ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรวง; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรวง ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรวง เป็นอยู่. อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง^๑

ภิกษุ ท.! มรณะสติ (ความระลึกถึงความตาย) อันบุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นที่สุด. พวกเขาเจริญมรณะสติอยู่บ้างหรือ ?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อนุจก. อ. ๒๓/๓๒๗/๑๗๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่หมู่บ้านนาทิกะ.

เมื่อรับสั่งดังนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งทูลขึ้นว่า “แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !”

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความรำเนิงอย่างนี้ว่า

“โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !”

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความรำเนิงอย่างนี้ว่า

“โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงช่วงเวลากลางวัน. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความรำเนิงอย่างนี้ว่า

“โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาตเสร็จมื้อหนึ่ง. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิด. การปฏิบัติคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความรำเนิงอย่างนี้ว่า

“โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียง ๔ - ๕ คำ. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้อย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !”

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความรำเนิงอย่างนี้ว่า

“โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว.

เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ”
 ดังนี้. ข้าพระองค์ เจริญมรณสติแม้อย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า ? ภิกษุ !

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า
 “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก
 หรือชั่วหายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตาม
 คำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้อย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

เมื่อสิ้นคำทูลทั้งหมดแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า :

ภิกษุ ท.! ภิกษุพวกที่เจริญมรณสติอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิต
 อยู่ได้เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง---ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงช่วงเวลา
 กลางวัน---ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาต
 เสร็จมือหนึ่ง---ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหาร
 เสร็จเพียง ๔ - ๕ คำ. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การ
 ปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้ก็ดี ; ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่า
 ยังเป็นผู้ประมาทอยู่ ยังเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะเข้าไป.

ภิกษุ ท.! ฝ่ายภิกษุพวกที่เจริญมรณสติอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราอาจจะมี
 ชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว---ดังนี้ก็ดี, ว่า
 “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้า แล้วหายใจออก
 หรือชั่วหายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 เถิด. การปฏิบัติตามคำสอนควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้ก็ดี ภิกษุเหล่านี้
 เราเรียกว่า เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว, เป็นผู้เจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะ
 อย่างแท้จริง.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาทเป็นอยู่, จักเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล

ทางรอดสำหรับภิกษุใช้^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุใช้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละจากกรรมห้าอย่าง, เธอพึงหวังผลอันนี้ได้คือ เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฐฐธรรมเข้าถึงแล้ว แลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย. กรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) เป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่งามในกายอยู่เป็นประจำ ;
- (๒) เป็นผู้มีการกำหนดหมายความปฏิกูล ในอาหารอยู่เป็นประจำ;
- (๓) เป็นผู้มีการกำหนดหมายความไม่น่ายินดี ในโลกทั้งปวง อยู่เป็นประจำ;
- (๔) เป็นผู้มีการกำหนดหมายความไม่เที่ยง ในสังขารทั้งปวง อยู่เป็นประจำ;
- (๕) และการกำหนดหมาย ในความตายเป็นสิ่งที่เธอทำให้เข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในภายใน.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๖๐/๑๒๑, ตรัสแก่ภิกษุใช้ซึ่งมีอาการหนักรูปหนึ่ง ที่ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ไกลันครเวสาลี.

ภิกษุ ท.! ภิกษุใช้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละจากกรรมห้าอย่างเหล่านี้, เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือ เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตตปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฐฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย ด้วยประการฉะนี้แล.

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างแล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียว. ธรรมสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? สี่อย่างคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศีล, เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ, เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เป็นประจำ.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศีล** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล, มีการสำรวมโดยปาติโมกขสังวร, มีมรรยาทและโคจรสมบุรณ์อยู่, เป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เล็กน้อย, สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศีล.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสผัสโณภูฏัพพะด้วยกาย,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๕๐/๓๗.

และได้รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ก็ไม่รบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอา เป็นส่วน ๆ ° สิ่งที่เป็นอกุศลลามกคืออกิขณาและโทมนัส มักไหลไปตาม ภิกษุ ผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์เหล่าใด เป็นเหตุ เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษา และถึงความ สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ คู้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ** เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉันอาหาร, ไม่ฉัน เพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อเมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง, แต่ฉัน เพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่อ อนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดยกำหนดรู้ว่า “เราจะกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว ไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น, ความที่อายุดำเนินไปได้ ความ ไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจะมีแก่เรา” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนื่องนิจ เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้หมดจด ลื่นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยังค่ำไปจน ลึนยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จการนอนอย่าง ราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ก็ชำระจิตให้หมดจดลื่นเชิงจากกิเลส ที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนื่องนิจ.

° คือไม่ถือเอาเป็นอารมณสำหรับยินดีร้าย ทั้งโดยส่วนและส่วนปลีกย่อย ของ อารมณนั้น ๆ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างเหล่านี้แล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียวแล.

ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ที่พอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ , ยินดีในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ , ตามประกอบความพอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ , เป็นผู้พอใจในหมู่, ยินดีในหมู่, ตามประกอบความพอใจในหมู่, อยู่แล้วหนอ ; เอนั้น จักมาเป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเจียบนั้น ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่เป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเจียบแล้ว จักถือเอานิมิตแห่งสมาธิจิต วิปัสสนาจิตได้นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ได้ถือเอานิมิตแห่งสมาธิจิตวิปัสสนาจิตแล้ว. จักยังสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้สมบูรณ์นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ทำสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์แล้ว จักยังสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ทำสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์แล้ว จักละสังกัณเฑาะว์ทั้งหลายนั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ละสังกัณเฑาะว์ทั้งหลายแล้ว จักทำนิพพานให้แจ้งนั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้เลย.

... ..

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จก. อ. ๒๒/๔๗๑/๓๓๙.

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ที่ไม่พอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ยินดีในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ตามประกอบความพอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่เป็นผู้พอใจในหมู่, ไม่ยินดีในหมู่, ไม่ตามประกอบความพอใจในหมู่, อยู่แล้วหนอ; เถอนั้น จักมาเป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเจียบนั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อเป็นผู้โดดเดี่ยวยินดียิ่งในความสงัดเจียบแล้ว จักถือเอานิมิตของสมาธิจิตและของวิปัสสนาจิตได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

เมื่อถือเอานิมิตของสมาธิจิตและของวิปัสสนาจิตได้แล้ว จักยังสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อทำสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ได้แล้ว จักยังสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์ได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อทำสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์ได้แล้ว จักละสังขโยชน์ทั้งหลายได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อละสังขโยชน์ทั้งหลายได้แล้ว จักทำนิพพานให้แจ้งได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้แล.

ผู้เป็นอยู่อย่างถูกพระพุทธรักษา^๑

ภิกษุ ท.! เราเป็นผู้มันแล้วในข้อปฏิบัตินี้. ภิกษุ ท.! เราเป็นผู้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อานาปานสติสูตร อุปรี. ม. ๑๔/๑๙๑/๒๘๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายในวันเพ็ญเดือนสิขะเอ็ด, วันนั้น พระพุทธองค์เสด็จประทับนั่งกลางแจ้ง แวดล้อมด้วยหมู่ภิกษุทรงแลดูหมู่ภิกษุ ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้สงบนิ่งเฉยอยู่, ณ ที่บุพพาราม มิครามาทูปราสาท.

มีจิตมั่นแล้วในข้อปฏิบัตินี้.^๑ ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงปรารภความเพียรให้ยิ่งกว่าประมาณ เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. เราจักรอคอยพวกเธอทั้งหลายอยู่ ณ ที่นครสาวัตถินีแล จนกว่าจะถึงวันทำยแห่งฤดูฝน ครบสี่เดือน เป็นฤดูที่บ้านแห่งดอกโกมุท (เพ็ญเดือนสิบสอง).

พวกภิกษุเป็นพวกชาวชนบทได้ทราบข่าวนี้ ก็พากันหลังไหลไปสู่นครสาวัตถี เพื่อเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคเจ้า. ฝ่ายพระเถระผู้มีชื่อเสียงคนรู้จักมาก ซึ่งมีท่านพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ พระมหาโกฏิฐิตะ พระมหากัปปินะ พระมหาจุนทะ พระเวตตะ พระอนันท์ และพระเถระรูปอื่นอีกหลายท่าน แบ่งกันเป็นพวก ๆ พากันสั่งสอนพร้าชี้แจง พวกภิกษุใหม่ ๆ อย่างเต็มที่ : พวกละสิบบ้าง ยี่สิบบ้าง สามสิบบ้าง สี่สิบบ้าง. ส่วนภิกษุใหม่ ๆ เหล่านั้น เมื่อได้รับคำสั่งสอน ได้รับคำพร้าชี้แจง ของพระเถระผู้มีชื่อเสียงทั้งหลายอยู่ ก็ยอมรู้คุณวิเศษอันกว้างขวางอย่างอื่น ๆ ยิ่งกว่าแต่ก่อน. จนกระทั่งถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายสืบไปว่า :

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย. ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวแหลกเลย. ภิกษุบริษัทนี้ ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุ ท.! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะที่น่าบูชา น่าต้อนรับ นำรับ ทักขินาทาน นำไหว้ เป็นเนื่อนานุญชั้นดีเยี่ยมของโลก ; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น , ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท.! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะที่ท่านอันบุคคลได้น้อย แต่กลับมีผลมาก ทานที่ให้มาก ก็มีผลมากทวียิ่งขึ้น; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท.! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะยากที่ชาวโลกจะได้เห็น ; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

^๑ หมายถึงพรหมจรรย์นี้ ที่ภิกษุพากันปฏิบัติ และสั่งสอนสืบ ๆ กันไปอยู่.

ภิกษุ ท.! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินลี้หนทางนับด้วยโยชน์ ๆ ถึงกับต้องเอาห่อสะเบียงไปด้วยก็ตาม; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท.! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งเป็น พระอรหันต์ มีผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว มีภาระปลดปล่อยได้แล้ว มีประโยชน์ของตนเองบรรลุแล้วโดยลำดับ มีสัญญาชนในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ, พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท.! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญญาชนเบื้องต่ำห้า เป็น **โอบปาติกะแล้ว จักปรินิพพานในที่นั้น** ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา, พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท.! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญญาชนสาม และมีความเบาบางไปของราคะ โทสะ โมหะ เป็น **สทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้, พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท.! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญญาชนสาม เป็น **โสดาบัน** มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ผู้แน่ที่จะตรัสรู้ข้างหน้า, พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท.! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่ง ประกอบความเพียรเป็นเครื่องต้องทำเนือง ๆ ในการอบรมสติปัฏฐานสี่, สัมมัปปธานสี่, อิทธิบาทสี่, อินทรีย์ห้า, พละห้า, โพชฌงค์เจ็ด, อริยมรรคมีองค์แปด, เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, อสุภ, อนิจจสัญญา, และอานาปานสติ, พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

(ม. เกี่ยวกับการประพาศพรหมจรรย์ ๑๔ เรื่อง)

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์^๑

ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงสรรเสริญ เป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะเป็นอันสงส์ ;

ภิกษุ ท.! ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเร็บ อันใดมีอยู่, **พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย,** มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็น แก่นสาร, เจโตวิมุตติ นั้นแหละเป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล.

เครื่องประดับของพรหมจรรย์^๒

ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์ที่ประพาศกันอยู่นี้ มีการทำตามสิกขาเป็น อันสงส์, มีปัญญาเป็นยอด, มีวิมุตติเป็นแก่นสาร, มีสติเป็น อธิปไตย.

ภิกษุ ท.! **พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอันสงส์** เป็น อย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้, สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมัจจาร เราบัญญัติ แล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโรปมสูตร ม.ม. ๑๒/๓๗๓/๓๕๒.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๒๙/๒๔๕.

เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสมยิ่งขึ้น. สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมมาจาร เราบัญญัติแล้ว แก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสมยิ่งขึ้น, ในลักษณะอย่างใด ๆ, สาวกนั้นก็เป็นผู้ทำตาม สิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ . อนึ่ง สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่ง พรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วย ประการทั้งปวง. สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ , สาวกนั้นก็เป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสงฆ์ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้, ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ, ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเรา ก็พิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ, ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบทุกประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ;

ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเรา ก็ถูกต้องได้แล้ว^๑ ด้วยความหลุดพ้น, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสารเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างไรเล่า? สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมมาจารที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์ดังนี้บ้าง, เราจักประดับประคองสิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมมาจารย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง”. สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง, เราจักประดับประคองสิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้ว ไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง”. สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง ; เราจักประดับประคองธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง”. สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักถูกต้องธรรมที่ยังไม่ถูกต้อง, ด้วยความหลุดพ้น, ดังนี้บ้าง ; เราจักประดับประคอง **ธรรมที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา** ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! ที่เรากล่าวว่า “พรหมจรรย์ที่ประพุดกันอยู่นี้. มีสิกขาเป็นอานิสงส์, มีปัญญาเป็นยอด, มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย” ดังนี้ นั้น เรากล่าวหมายเอาอธิบายที่ว่ามานี้แล.

^๑ คำว่า “ถูกต้อง ในที่นี้หมายถึง ฐานแห่งธรรมที่ตนได้บรรลุแล้ว, ด้วยอำนาจ วิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลส.

ผลของพรหมจรรย์ที่แยบคาย^๑

ภุมิชะ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีคำพูดถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความพยายามถูกต้อง, มีความระลึกรู้ถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นไว้อย่างถูกต้อง ; สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ โดยหวังผล ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ โดยไม่หวังผล ก็ต้องได้รับผล, ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งโดยหวังผล และไม่หวังผล ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ โดยหวังผล ก็มีไซ้ ไม่หวังผลก็มีไซ้ ก็ยังต้องได้รับผล. ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ? เพราะเหตุแห่งการได้รับผลนั้น เป็นสิ่งที่เขาทั้งหลายเหล่านั้น ได้ทำไว้อย่างลึกซึ้งแยบคาย.

ภุมิชะ! เช่นเดียวกับบุรุษผู้ต้องการน้ำมัน เสาะหาน้ำมัน เทียวแสวงหาน้ำมันอยู่, เขาเกลี้ยเยื่อเมล็ดงาลงในราง ประพรมด้วยน้ำแล้วคั้นไปเรื่อยไป ; แม้บุรุษนั้น ทำความหวัง---ทำความไม่หวัง---ทั้งทำความหวังและความไม่หวัง---ทั้งทำความหวังก็หามิได้ ความไม่หวังก็หามิได้ ก็ตาม, เมื่อเขาเกลี้ยเยื่อเมล็ดงาลงในราง ประพรมด้วยน้ำ แล้วคั้นเรื่อยไป บุรุษนั้นก็ต้องได้น้ำมันอยู่เอง. ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ? เพราะ เหตุแห่งการได้น้ำมันนั้น เป็นสิ่งที่บุรุษนั้นได้ทำแล้ว โดยลึกซึ้งแยบคาย ฉันทโคกัฉินนั้น. (ทรงให้อุปมาโดยทำนองนี้อีกสามข้อ คือบุรุษผู้ต้องการน้ำมัน รีดน้ำมันจากแม่โคลูกอ่อน, บุรุษผู้ต้องการเนย ปั่นเนยจากนมที่หมักเป็นเยื่อแล้ว, บุรุษผู้ต้องการไฟ สืบไฟจากไม้แห้ง, ก็ย่อมได้ผลตามที่ตนต้องการ แม้จะทำความหวังหรือความไม่หวังก็ตาม ผลนั้น ๆ ก็ย่อมมีให้เอง เพราะได้มีการทำที่ถูกต้องลงไปแล้ว).

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ภุมิขสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๗๗/๔๑๔, ตรัสแก่พระภุมิชาเถระ ที่เวฬุวัน.

โพธิปักขิยธรรม^๑

ภิกษุ ท.! ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ธรรมเหล่านั้น พวกเธอทั้งหลาย ฟังรับเอาให้ดี ฟังเสพให้ทั่วถึง ฟังอบรม ฟังกระทำ ให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์นี้ จักมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ตลอดกาลนาน. ^๑ข้อนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, และเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ธรรมเหล่าไหนเล่า ที่เราแสดงด้วยปัญญาอันยิ่ง ? ธรรมเหล่านั้นได้แก่ สติปัฏฐาน ๔, สัมมัปปธาน ๔, อธิธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗, อริยมรรคมีองค์ ๘.

ภิกษุ ท.! ธรรมเหล่านี้แล ที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นสิ่ง ที่พวกเธอทั้งหลาย ฟังรับเอาให้ดี ฟังเสพให้ทั่วถึง ฟังอบรม กระทำให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์นี้ จักมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ตลอดกาลนาน. ^๑ข้อนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, และเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย.

สติปัฏฐานที่เอียงไปนิพพาน^๒

ภิกษุ ท.! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ ตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๔๐/๑๐๗.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๕๔/๘๓๙, ๘๔๐.

สติปฏิฐานสี่อยู่ กระทำสติปฏิฐานสี่ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมสติปฏิฐานสี่ กระทำสติปฏิฐานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้พิจารณาเห็นกายในกาย เอง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเเอง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตเเอง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเเอง ๆ อยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมสติปฏิฐานสี่อยู่ กระทำสติปฏิฐานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

สัมมปปธานที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ ตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ช้อนนี้แม้ฉันใด ; ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๓๑๙/๑๐๙๑ - ๒.

สัมมัตถิปธานสถ้อยู่ กระทำสัมมัตถิปธานสถีให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุอบรมสัมมัตถิปธานสถี กระทำสัมมัตถิปธานสถีให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประกอบด้วย ตั้งจิตไว้ เพื่อการไม่ให้เกิดขึ้นแห่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่ยังไม่เกิด, เพื่อละเสียซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามก ที่เกิดขึ้นแล้ว, เพื่อการเกิดขึ้นแห่งกุศลทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น, และเพื่อความตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือน เพื่อความมอญองาม ไพบูลย์ เจริญบริบูรณ์ แห่งสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมสัมมัตถิปธานสถ้อยู่ กระทำสัมมัตถิปธานสถีให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ชื่อนี้แม่น้ำฉนโค. ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสถ้อยู่ กระทำอิทธิบาทสถีให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๓๗๔/๑๒๔๙, ๑๒๕๐.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ บอรรณิทธิบาทสี่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมบอรรณิทธิบาทประกอบพร้อมด้วยเครื่องปรุงแต่งอันมี **สมาธิสัมปยุตด้วยฉันทะ** เป็นประธาน, ย่อมบอรรณิทธิบาทประกอบพร้อมด้วยเครื่องปรุงแต่ง อันมีสมาธิสัมปยุตด้วยวิริยะ, --- อันมี สมาธิสัมปยุตด้วยจิตตะ, --- อันมี สมาธิสัมปยุตด้วยวิมังสา, เป็นประธาน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ บอรรณิทธิบาทสี่อยู่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ชื่อนี้แม่น้ำฉันทะ ; ภิกษุ ท.! ภิกษุ บอรรณิทธิบาทห้าอยู่ กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ บอรรณิทธิบาทห้า กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมบอรรณิทธิบาทคือ สัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ และปัญญา, ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๓๑๖/๑๐๘๒-๓.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้าอยู่ กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ผลที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ชื่อนี้แม่น้ำฉนโค; ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมผลห้าอยู่ กระทำผลห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมผลห้า กระทำผลห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัทธิอาภะ, วิริยผละ, สติผละ, สมာธิผละ และปัญญาผละ **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ** น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมผลห้าอยู่ กระทำผลห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

โพชฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน^๒

ภิกษุ ท.! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๙/๓๒๓/๑๑๐๐, ๑๑๐๑.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๙/๑๘๓/๖๖๘.

ตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ช้อนนี้แม่ฉันใด ; ภิกษุ ท.! ภิกษุอบรม
โพชฌงค์เจ็ดอยู่ กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน
ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมโพชฌงค์เจ็ด กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่
ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรม
ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์,
ย่อมอบรมปัสสทธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรม
อุpekขาสัมโพชฌงค์, ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปสู่ความปล่อยวาง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมโพชฌงค์เจ็ดอยู่ กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่
ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการ
อย่างนี้แล.

อัญญัตติกมรรคที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท.! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ
ตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ช้อนนี้แม่ฉันใด ; ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๔๘/๑๘๓ - ๔.

อริยอัฏฐังคิกมรรคอยู่ กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมอริยอัฏฐังคิกมรรค กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฐิ, ย่อมอบรมสัมมากัมปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา, ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรมสัมมาวายามะ, ย่อมอบรมสัมมาสติ, ย่อมอบรมสัมมาสมาธิ ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ อบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคอยู่ กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

เชิงรองของจิต^๑

ภิกษุ ท.! หม้อ ที่ไม่มีเชิงรองรับ ย่อมกลิ้งได้ง่าย ส่วนหม้อที่มีเชิงรองรับ ย่อมกลิ้งได้ยาก. ภิกษุ ท.! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : จิตที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ง่าย. ส่วนจิต ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปไม่ได้ยาก.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๕/๗๘ - ๙.

ภิกษุ ท.! เครื่องรองรับจิต เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท.! อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้แล ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความมุ่งหมายอันถูกต้อง, การพูดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความระลึกลับอันถูกต้อง, ความปักใจมั่นอันถูกต้อง, อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้แล เป็นเครื่องรองรับของจิต.

อริยสัมมสมาธิ^๑

ภิกษุ ท.! เราจักแสดง สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง แก่พวกเธอทั้งหลาย. พวกเธอจงฟังข้อนี้.

ภิกษุ ท.! สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง เป็นอย่างไรเล่า ? สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะนั้น ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้อง ความมุ่งหมายอันถูกต้อง, การพูดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความระลึกลับอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง.^๒

ภิกษุ ท.! ภาวะแห่งความเป็นหนึ่งของจิต แวดล้อมแล้วด้วยองค์ทั้ง ๗ เหล่านี้แล เราเรียกว่า สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๕ - ๖/๘ - ๘๓.

^๒ บาลีบางแห่ง เช่น มหาจิตตาริสกสูตร อุปริ.ม. ห้ามคำว่า "ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง" คำนี้ไม่. เข้าใจว่า บางทีแห่งนั้นตกหล่น จึงถือเอาตามบาลีแห่งนี้ ซึ่งมีคำ ๆ นี้ด้วย นับเป็นมรรคมีองค์ครบทั้ง ๘ องค์ นั้นแหละ ได้นำมอีกนามหนึ่งว่า "อริยสัมมาสมาธิ อันประกอบด้วยมูลฐาน และประกอบเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง".

โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์^๑

สุภัททะ! ในธรรมวินัย ที่ไม่มีอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมไม่มีสมณะที่ ๑ (โสดาบัน), ที่ ๒ (สกทาคามี), ที่ ๓ (อนาคามี), ที่ ๔ (อรหันต์).

สุภัททะ! ในธรรมวินัยนี้แล มีอริยมรรคมีองค์ ๘ จึงมีสมณะที่ ๑, ที่ ๒, ที่ ๓, ที่ ๔.

สุภัททะ! ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบไซ้^๒ โลกก็จะไม่ว่าง จากพระอรหันต์ทั้งหลายแล.

(ง. เกี่ยวกับระเบียบแห่งการอยู่กันเป็นหมู่ ๘ เรื่อง)

หมู่ซึ่งอยู่เป็นผาสูก^๒

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสูก? ” ท่านพระอานนท์ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อานนท์! เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่น ด้วยศีลอันยิ่ง (ของตน). อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสูก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสูก?”

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที่. ๑๐/๑๗๕/๑๓๘, ตรัสแก่สุภัททะ ปริพาชก ที่ศาลวัน แห่งเมืองกุสินารา ณ ราตรีที่ปรินิพพาน.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๕๐/๑๐๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่โฆสิตาราม.

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวชมผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่งประการหนึ่ง กับเป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น อีกประการหนึ่ง. อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?”

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวชมผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น, กับยังเป็นผู้ไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น อีกประการหนึ่ง. อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?”

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวชมผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น, เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น กับเป็นผู้ได้ทำตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานสี่ อันเป็นธรรม เป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม อีกประการหนึ่ง. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?”

อานนท์ ! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวชมผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น, เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น,

เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานสี อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐุธรรม, กับเป็นผู้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐุธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ อีกประการหนึ่ง. อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก. อานนท์ ! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่ผาสุก (คือการทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ) นี้ ไม่มีเลย.

ผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุก^๑

ภิกษุ ท.! ธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุกห้าอย่างเหล่านี้. ห้าอย่างอะไร บ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) การทำซึ่งประกอบด้วยเมตตา ที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ

(๒) การพูดซึ่งประกอบด้วยเมตตา ที่เธอเข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๓) การคิดซึ่งประกอบด้วยเมตตา ที่เธอเข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๔๙/๑๐๕.

(๔) ศิลเหล่าใดซึ่งเป็นศิลปะไม่ว่า ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พริ้ว เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกแต่ต้องด้วยตมหาทมิฬ และเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ, เธอ เป็นอยู่อย่างผู้มีศิลปะเสมอกัน ด้วยศิลปะทั้งหลายเช่นนั้น ในเพื่อนผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๕) ความเห็นอันใดซึ่งเป็นความเห็นอันประเสริฐ เป็นความเห็น ที่ผลักดันไปในทางที่ถูก ย่อมนำไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามความ เห็นนั้น, เธอเป็นอยู่อย่างผู้มีความเห็นเสมอกัน ด้วยความเห็นเช่นนั้น ในเพื่อน ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

ภิกษุ ท.! ธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุกห่าอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุเก่าคอยช่วยเหลือภิกษุใหม่^๑

อานนท์! ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ ภิกษุเหล่านั้น อันพวกเธอทั้งหลาย ฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่ เฉพาะในธรรมห่าอย่าง. ธรรมห่าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห่าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุใหม่นั้น อันเธอทั้งหลายฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในปาติโมกขสังวร** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอ ทั้งหลาย จงเป็นผู้มีศิลปะ สรรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร อยู่เถิด, จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เป็นโทษเล็กน้อย สมทานศึกษา ในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๕๖/๑๑๔, ตริสแก่ท่านพระอานนท์ ที่อันธก-
วินทนะคร ในประเทศมคธ.

(๒) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรง อยู่เฉพาะ **ในอินทริยสังวร** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย มีสติคอยอารักขา มีสติคอยปกป้อง มีใจถูกคุ้มครองแล้ว ประกอบด้วยใจอันสติคอยอารักขาแล้ว อยู่เถิด” ดังนี้.

(๓) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึง ให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในการหยุดพูดพละม** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้พูดแต่น้อยคำ จงทำการหยุดการพูดพละม เสียเถิด” ดังนี้.

(๔) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึง ให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในการหลีกเลี่ยงจากหมู่** ด้วยกาย ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้สมาทานการอยู่ป่า จงเสพอ เฉพาะเสนาสนะอันเจียบสงัดที่เป็นป่าและป่าชฎูเถิด” ดังนี้.

(๕) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึง ให้ดำรงอยู่เฉพาะ **ในความเห็นชอบ** ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นสัมมาปฏิญญาประกอบด้วยความเห็นชอบเถิด” ดังนี้.

อาณนท! ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ ภิกษุเหล่านั้น อันพวกเธอทั้งหลาย พึงชักชวน พึงให้ตั้งมั่น พึงให้ดำรง อยู่เฉพาะ ในธรรมห้าอย่างเหล่านี้แล.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่หนึ่ง^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ประชุม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๒๑/๒๑.

กันให้มากพอ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มี
ความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักพร้อมเพียงกันเข้าประชุม จัก
พร้อมเพียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย
อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่
เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว, จักสมათานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติ
ไว้แล้วอย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้
ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ภิกษุ
พวกที่เป็นเถระ มีพรรษาอายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และตน
จักต้องเข้าใจว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความเจริญ
ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่ลุอำนาจแก้ตณหา ซึ่งเป็นตัวเหตุ
ก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลาย
หวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า อยู่เพียงใด,
ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า
“ทำไฉนหนอ ขอเพื่อนผู้ประพฤติกิเลสพร้อมจรรยด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก

ยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเถิด” ดังนี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น

ภิกษุ ท.! ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเขาก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด. ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สอง^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการคูดุ ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคูดุ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการนอน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๒๓/๒๒.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาลงเลวทราม ไม่ลู่อำนาจแก่ความปรารถนาลงเลวทราม อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนเกลอชั่ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้หยุดเลิกเสียในระหว่าง เนื่องจากได้บรรลุคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่สาม^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีศรัทธา อยู่เพียงใด. ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีหิริ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีโอตตปปะ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นพหูสูต ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีสติ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีปัญญา อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๒๓/๒๓.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่สี่^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมสติสัมโพชฌงค์ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมวิริยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมปีติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์ ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ห้า^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอนิจจสัญญา อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๒๔/๒๔.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๒๔/๒๕.

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอนัตตสัญญา ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอสุภสัญญา ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอาทีนวสัญญา ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมปหานสัญญา ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมวิราคสัญญา ฯลฯ

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมนิโรธสัญญา อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท.! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเขาก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย.

หมวดที่สิบสอง จบ

ผู้ชี้ชวนวิงวอน!

ยี่ ภิกษเว สตถารา กรณียี่ สวากานี่
หิตตินา อนุกมฺปนฺน อนุกมฺปิ อูปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนฺณวาคารานิ
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉายถ ภิกษเว มา ปมาตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสารินิ อหุตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อมฺหากํ อุนฺสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วย การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

๑. ท่อนไม้ที่ลอยออกไปถึงทะเล
๒. ผู้เลิกเอาข้างอยู่ป่า
๓. ผู้ชนะภัย ๕ อย่าง
๔. ผู้อยู่ป่าชนะภัย ๕ อย่าง
๕. ผู้หมดราคี
๖. คนในบัญญัติ
๗. คนไม่แหวกแนว
๘. คนไม่ทิ้งธรรม
๙. คีนวันที่มีแต่ “ความสว่าง”
๑๐. ผู้ไม่ถูกตรึง
๑๑. ผู้รอดจากการสีก
๑๒. ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก “แมลงวันตอม”

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วย การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

(ปฏิบัติขณัย ของหมวด ๔ อันว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส)

ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล^๑

ภิกษุ ท! พวกเขาได้เห็น ท่อนไม้ใหญ่โตนั่น ซึ่งลอยมาโดยกระแสแม่น้ำคงคา หรือไม่ ?

“ได้เห็นแล้ว พระเจ้าข้า” ภิกษุทั้งหลายกราบทูล.

ภิกษุ ท.! ถ้าท่อนไม้โตนั่น จะไม่เข้าไปติดเสียที่ ฝั่งใน หรือฝั่งนอก, ไม่จมเสียในกลางน้ำ, ไม่ขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก, ไม่ถูกมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกอมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้, ไม่ผู้เสียเองในภายในไร่, ท่อนไม้เช่นที่กล่าวนี้ จักลอยไหลพุ่งไปสู่ทะเล เพราะเหตุว่า ถ้าแม่น้ำคงคาโน้มนม ลุ่มลาด เอียงเทไปสู่ทะเล. ข้อนี้ฉันใด ;

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สฟา.ส. ๑๘/๒๒๓/๓๒๒, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เนื่องจากได้เห็นท่อนไม้ใหญ่ซึ่งกำลังลอยมา โดยกระแสแม่น้ำคงคาพัดส่ง.

ภิกษุ ท.! แม้พวกเธอทั้งหลายก็ฉันทันนั้น : ถ้าพวกเธอไม่เข้าไปติดเสียที่
 ฝั่งใน. ไม่เข้าไปติดเสียที่ฝั่งนอก, ไม่จมเสียในท่ามกลาง, ไม่ติดแห่งอยู่บนบก,
 ไม่ถูกมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกอมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้, ไม่เนาเสียเอง
 ในภายใน ไชรั, พวกเธอก็จะเลื่อนไหลไปสู่นิพพาน เพราะเหตุว่า **สัมมาทิฏฐิ
 มีธรรมดาที่โน้มน้อม ลุ่มลาด เอียงเทไปสู่นิพพาน.**

ครั้นสิ้นกระแสพระดำรัสแล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า
 “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรเล่า เป็นฝั่งใน หรือฝั่งนอก ? อะไรชื่อว่าจมในท่ามกลาง ? อะไรชื่อว่า
 ขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก ? อะไรที่ถูกมนุษย์จับไว้ ? อะไรที่ถูกอมนุษย์จับไว้ ? อะไรชื่อว่าถูกเกลียว
 น้ำวนวนไว้ ? อะไรชื่อว่าเนาเสียเองในภายใน ?”

ภิกษุ ท.! คำว่า “ฝั่งใน” เป็นชื่อของ อายตนะภายใน ๖. คำว่า
 “ฝั่งนอก” เป็นชื่อของ อายตนะภายนอก ๖. คำว่า “จมเสียในท่ามกลาง”
 เป็นชื่อของ นันทิราคะ. คำว่า “ขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก” เป็นชื่อของ
 อัสสมิมานะ (ความสำคัญว่าเรามีเราเป็น). คำว่า “ถูกมนุษย์จับไว้”
 ได้แก่ ภิกษุในกรณีนี้เป็นผู้ระคนด้วยพวกคฤหัสถ์ เพลิดเพลินด้วยกัน
 ไศกเศร้าด้วยกัน, มีสุข เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้นมีสุข, เป็นทุกข์เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้น
 เป็นทุกข์, ประกอบการงานในกิจการที่บังเกิดขึ้นแก่คฤหัสถ์เหล่านั้นด้วยตน,
 ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้ถูกมนุษย์จับไว้. คำว่า “ถูกอมนุษย์จับไว้” ได้แก่
 ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนาเทพ-
 นิกายชั้นใดชั้นหนึ่ง ว่า ด้วยศีลนี้ หรือด้วยวัตรนี้ หรือว่าด้วยตบะนี้ เรา
 จักได้เป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ดาใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ดาน้อยอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ดังนี้. ภิกษุนี้ เราเรียกว่าผู้ถูกอมนุษย์จับไว้. คำว่า “ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้”
 เป็นชื่อของ กามคุณ ๕. ภิกษุเป็นผู้เนาเสียเองในภายใน คืออย่างไรเล่า ?
 คือ ภิกษุบางรูปในกรณีนี้เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลากมก ไม่สะอาด มีความ

ประพาศิตินิตที่ตนเอง นึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิด ซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพาศิติพรหมจรรย์ ก็ปฏิญาณว่าเป็นคนประพาศิติพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติ หมักหมมเหมือนบ่อที่เทขะมูลฝอย; ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้เฝ้าเสียเองในภายใน แล.

ผู้เลือกเอาข้างอยู่ป่า^๑

นาคิตะ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้อยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน** **นั่งเข้าสมาธิแล้ว.** เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “บัดนี้ เลกวัต (คนเฝ้าอาราม) อาจรบกวนภิกษุรูปนั้น, หรือสามเณรจักทำเธอให้เคลื่อนจากสมาธิก็ได้” ดังนี้. เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจการอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านของภิกษุรูปนั้นเลย.

นาคิตะ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร** **แม้นั่งโงกง่วงอยู่ในป่า.** เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้ อาจบรรเทาความ กระวนกระวายเพราะง่วงนอนเสีย แล้วจึงทำไว้ในใจซึ่งอรัญญัตถัญญา (ความ กำหนดหมายว่าป่า) นั้นแล ให้เป็นอารมณ์อันหนึ่ง ในบัดนี้” ดังนี้. เพราะ เหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร** **แม้นั่ง** **เข้าสมาธิอยู่ในป่า** แต่จิตยังไม่เป็นสมาธิ. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ฌกฺก. อ. ๒๒/๓๒๘/๓๑๓, ตรัสแก่นาคิตภิกษุ ที่แนวป่าอิจจา - นังคละ บ้านพรหมณ์ชาวโกศล ในคราวจาริกไปในแคว้นโกศล.

อาจตั้งจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิในเวลานี้ให้เป็นสมาธิได้, หรือว่าจักตามรักษาจิตที่ตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วไว้” ดังนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร **นั่งเข้าสมาธิอยู่ในป่า.** เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้ อาจเปลื้องจิตที่ยังไม่หลุดพ้นในเวลานี้ให้หลุดพ้นได้, หรือว่าจักตามรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้ว” ดังนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้อยู่ในเสนาณะใกล้บ้านได้ปัจจัย** คือจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร; ภิกษุนั้นยังมุ่งหวังลาภสักการะ มุ่งหวังชื่อเสียง ถึงกับยอมสละสถานที่ที่หลีกเลี่ยง ยอมสละเสนาสนะป่าอันเงียบสงัด เข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวงแล้วเสร็จการอยู่ในที่นั้น ๆ. เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจการอยู่ในเสนาณะใกล้บ้านของภิกษุรูปนั้นเลย.

นาคิตะ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ได้ปัจจัย** คือจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร; ภิกษุนั้นไม่นิยมชมชอบในลาภสักการะและชื่อเสียง เธอไม่ยอมสละสถานที่ที่หลีกเลี่ยง ไม่ยอมสละเสนาสนะป่าอันเงียบสงัด เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้นแท้.

นาคิตะ! แม้เราเอง, ในเวลาใด **เดินทางไกล** เมื่อไม่เห็นใคร ๆ ข้างหน้าหรือข้างหลัง, ในเวลานั้น เราสบายใจ โดยที่สุดแต่จะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ แล.

ผู้ชนะภัย ๕ อย่าง^๑

ภิกษุ ท.! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว. ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไร บ้างเล่า? ห้าประการคือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่งคนอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่มีความแก่จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนแก่ถูกความชราครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และ จะเสพเสนาสนะอันเจียบสงัด ซึ่งเป็นปราชญ์ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่ สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้ง สิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะแก่เฒ่าก็จักอยู่ เป็นผาสุก” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นอนาคตภัยข้อแรก อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น อยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลาง ควรแก่การทำความเพียร; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่มีความเจ็บไข้ จะมาถึงร่างกายนี้ ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอน

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อัง. ๒๒/๑๑๗/๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัด ซึ่งเป็นปาฐกฏก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือความเจ็บไข้) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะเจ็บไข้ ก็จักอยู่เป็นผาสุก” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นอนาคตภยข้อสอง อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ ข้าวกล้ำงามดี บิดนตะ (ก้อนข้าว) ได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิดนตะ, แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภิกษาหายาก** ข้าวกล้ำเสียหาย บิดนตะได้ยาก ไม่เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิดนตะ, เมื่อภิกษาหายาก ที่ใดภิกษาหาง่าย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในกลุ่มคนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลีปะปนกันในกลุ่มคน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นปาฐกฏก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหายาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดทุพภิกขภัย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นอนาคตภยข้อที่สาม อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ คนทั้งหลาย สมัคสมานขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้ดุจดั่งนมผสมกับน้ำ มองแลกัน

ด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กัน เป็นอยู่, แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ภัย คือ**โจร**
ป่ากำเริบ ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจายแยกย้ายกันไป, เมื่อ
มีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น
ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คน
จะมนตรีการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพ
เสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นปราชญ์ก็ไม่ได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ
ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือโจรภัย) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อ
ถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย
โดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดโจรภัย”
ดังนี้ ภิกษุ ท.! นี่เป็นอนาคตภัยข้อที่สี่ อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่
ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึง
สิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๕) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ สงฆ์สามัคคี
ปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก. แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่
สงฆ์แตกกัน, เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนตรีการถึงคำสอนของท่านผู้รู้
ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นปราชญ์
ก็ไม่ได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ
(คือสงฆ์แตกกัน) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง
เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็น
สิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวเมื่อสงฆ์แตกกัน” ดังนี้
ภิกษุ ท.! นี่เป็นอนาคตภัยข้อที่ห้า อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็น
ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป,

เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

ภิกษุ ท.! ภัยในอนาคต & ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

ผู้อยู่ป่าชนะภัย ๕ อย่าง^๑

ภิกษุ ท.! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว. ภัยในอนาคต & ประการนั้น คืออะไรบ้างเล่า? ห้าประการคือ :-

(๑) ภิกษุผู้อยู่ป่าในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ภูเขา หรือแมลงปอง หรือตะขาบ จะพឹងขบกันเราอยู่ผู้เดียวในป่า, กาลกิริยาของเราจะพឹងมีได้เพราะเหตุนี้, อันตรายอันนั้น จะพឹងมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง, เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อแรก อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๑๕/๗๗

เผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า เราจะพึงพลาดตกหล่มบ้าง อาหารที่เราบริโภคแล้ว จะพึงเกิดเป็นพิษบ้าง น้ำดื่มของเราท่าเริบบ้าง เสมหะของเราท่าเริบบ้าง ลมมีพิษดังศัตรูของเราท่าเริบบ้าง, กาลกิริยาของเรา จะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นภัยในอนาคตข้อที่สอง อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๓) อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า จะพึง **มาร่วมทางกันด้วยสัตว์ทั้งหลาย มีสิงห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หรือเสือดาว, สัตว์ร้ายเหล่านั้น จะพึงปลิดชีพเราเสีย,** กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง, เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นภัยในอนาคตข้อที่สาม อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๔) อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า จะพึง **มาร่วมทางกันด้วยพวกคนร้าย ซึ่งทำโจรกรรมมาแล้ว หรือยังไม่ได้ทำ (แต่เตรียมการจะไปทำ) ก็ตาม,**

พวกคนร้ายเหล่านั้นจะพึงปลิดชีพเราเสีย, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนี้, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นภัยในอนาคตข้อที่สี่ อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็น ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

(๕) อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ ผู้เดียวในป่า พวกอมนุษย์ดุร้ายก็มีอยู่ในป่า พวกมันจะพึงปลิดชีพเราเสีย, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนี้, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง, เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี่เป็นภัยในอนาคตข้อที่ห้า อันภิกษุ ผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็น ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้ว ในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

ภิกษุ ท.! ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็น ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น อยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้ง สิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

ผู้หมตราศี^๑

ภิกษุ ท.! เครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง เป็นอย่างไรเล่า?

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต วัตถุประสงค์ ม. ม. ๑๒/๖๔ - ๖๗/๙๓ - ๙๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ภิกษุ ท.! โลกะอันไม่สม่าเสมอคืออภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, พยาบาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความผูกโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความลบหลู่คุณท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความตีตนเสมอท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความริษยา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความตระหนี่ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมาया เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความอวดตน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความหวัชคือ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความแข่งดี เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมานะ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความดูหมิ่นท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมัวเมา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความประมาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุรู้ชัดว่า “โลกะอันไม่สม่าเสมอคืออภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว เธอก็ละโลกะอันไม่สม่าเสมอคืออภิชฌา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้อย่างชัดว่า “พยาบาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละพยาบาท ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้อย่างชัดว่า “ความโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความโกรธ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้อย่างชัดว่า “ความผูกโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความผูกโกรธ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้อย่างชัดว่า “ความลบหลู่คุณท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความลบหลู่คุณท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ตีตนเสมอท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความตีตนเสมอท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความริษยา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความริษยา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความตระหนี่ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความตระหนี่ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความมாயา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความมாயา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความอวดตน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความอวดตน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความหัดื้อ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความหัดื้อ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความแข่ง เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความแข่งดี ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความมานะ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความมานะ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความดูหมิ่นท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความดูหมิ่นท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความมัวเมา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความมัวเมา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ชัดว่า “ความประมาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว
ก็ละความประมาท ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

ภิกษุ ท.! ในกาลใด เมื่อภิกษุรู้ชัดว่า “โลภะอันไม่สม่ำเสมอคือ
อภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดั่งนี้แล้ว โลภะอันไม่สม่ำเสมอคือ.

อภิขณา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว. อนึ่ง เมื่อเธอรู้ชัด (แต่ละอย่าง ๆ) ว่า พยาบาท, ความโกรธ, ความผูกโกรธ, ความลบหลู่คุณท่าน, ความตีตนเสมอท่าน, ความริษยา, ความตระหนี่, ความมายา, ความอวดตน, ความหัวดี, ความแข่งดี, ความมานะ, ความดูหมิ่นท่าน, ความมัวเมา, ความประมาท, (แต่ละอย่าง ๆ) เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้วพยาบาท ฯลฯ ความประมาท, ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว. ในกาลนั้น ภิกษุ นั้น เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมันไม่ไหว ในพระพุทธเจ้าว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและข้อปฏิบัติให้ได้วิชา, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า, เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานด้วยธรรม, เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” ดังนี้. เธอเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมันไม่ไหวในวันไหน ในพระธรรมว่า “ธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงได้เห็นด้วยตนเอง, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว, เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้. เธอ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมันไม่ไหวในวันไหน ในประสงฆ์ว่า “สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ซึ่งได้แก่คฤหัสถ์ ๔ คฤหัสถ์ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ นั่นแหละ คือสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา,

เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ, เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทาน, เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี, เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีนานุญอื่นยิ่งกว่า” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เพราะเหตุที่ ภิกษุนั้นสละกิเลสได้แล้ว, คายเสียแล้ว, พ้นไปแล้ว, ละได้แล้ว, สลัดทิ้งเสียแล้ว ; เธอจึงได้ความรู้แจ้งอรรถ ได้ความรู้แจ้งธรรม ว่า “เรา เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมั้นไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า, ในพระธรรม, ในพระสงฆ์” ดังนี้ ; แต่เนิ่นเธอยอมได้ความปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรม, เมื่อเธอมีความปราโมทย์แล้ว ปิติ ก็บังเกิดขึ้น, เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติ กาย ก็สงบระงับ, ภิกษุผู้มีกายสงบระงับแล้ว ย่อมได้เสวยความสุข, เมื่อเธอมีความสุข จิต ย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุ ท.! ก็เพราะเหตุที่ ภิกษุได้ความรู้แจ้งอรรถ ได้ความรู้แจ้งธรรม ว่า “กิเลสอันเราสละได้แล้ว, คายเสียแล้ว, พ้นไปแล้ว, ละได้แล้ว, สลัดทิ้งเสียแล้ว” ดังนี้ ; เธอยอมได้ความปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรม, เมื่อเธอมีความปราโมทย์แล้ว ปิติ ก็บังเกิดขึ้น, เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติ กาย ก็สงบระงับ, ภิกษุผู้มีกายสงบระงับแล้ว ย่อมได้เสวยความสุข, เมื่อเธอมีความสุข จิต ย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุ ท.! ภิกษุนั้น มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ แม้หากว่าจะบริโภคบิณฑบาตแห่งข้าวสาธี่ อันขาวสะอาดปราศจากเม็ดที่มีสีดำ มีแกงและกับมากอย่างไซ้, การบริโภคนั้น ก็ไม่เป็นอันตรายแก่เธอ (ไม่ทำเธอให้เศร้าหมอง). ภิกษุ ท.! **ผ้าอันเศร้าหมองต้องมลินแล้ว มาถึงน้ำอันใสสะอาด ย่อมเป็นผ้าบริสุทธิ์ขาวสะอาด, หรือ ทองที่มาถึงปากเบ้า ก็เป็นทองบริสุทธิ์ผ่องใส, ข้อนี้ฉันใด, ภิกษุ ท.! ภิกษุ**

ผู้มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ แม้หากว่าจะบริโภค
บิณฑบาตแห่งข้าวสาลีอันชาวสะอาตปราศจากเมตที่มีสีดำ มีแกงและกับ
มากอย่างไคร้, การบริโภคนั้น ก็ไม่เป็นอันตรายแก่เธอ (ไม่ทำเธอให้
เศร้าหมอง), ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุนั้น มีจิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา,
อุเบกขา, แผ่ไปยังทิศ ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ และทิศเบื้องบน เบื้อง
ต่ำและด้านขวาง และแผ่ไปยังโลกทั้งสิ้น ด้วยจิตที่ประกอบพร้อมด้วยเมตตา,
กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, ชนิดที่ไพบุล ถึงความเป็นจิตใหญ่ หาประมาณมิได้
ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นอยู่. เธอย่อมรู้ชัดว่า “สิ่งนี้ มีอยู่, สิ่งที่เลว
มีอยู่, ที่สิ่งประณีต มีอยู่, สิ่งที่เป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นแห่งสัญญา^๑ ที่ยิ่ง
ขึ้นไปยังมีอยู่”^๑ ดังนี้. เมื่อเธอรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้อยู่ จิต ก็ยอมหลุดพ้น
ไปจากอาสวะ คือ กาม ภพ และอวิชชา, เมื่อจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายแล้ว
ก็มี ญาณ ว่า “หลุดพ้นได้แล้ว” ดังนี้, เธอก็ยอมรู้ชัดว่า “ชาติ สิ้นแล้ว,
พรหมจรรย์ ได้อยู่จบแล้ว, กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว, กิจอื่นเพื่อความเป็น
อย่างนี้มีไม่มีอีก” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า “ผู้อาบแล้ว สนานแล้ว ด้วย
เครื่องอาบ เครื่องสنانอันมีในภายใน” ดังนี้แล.

คนในบัญชี^๒

ภิกษุ ท.! ก็ภิกษุเหล่าใด เป็นคนไม่หลอกหลวง ไม่พูดพาลาม

^๑ หมายถึง อริยสังขล^๑ สิ่งนี้ = ทุกข์, สิ่งที่เลว = สมุทัย, สิ่งประณีต = นิโรธ, อุบาย
เครื่องออก = มรรค.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกุก. ชิง ๒๑/๓๔/๒๖.

ฉลาด ไม่เป็นคนกระด้าง มีใจเป็นสมาธิดี. ภิกษุ ท.! ภิกษุเหล่านั้น
เป็นคนของเรา. ภิกษุ ท.! ก็ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้
และพวกเขา จักถึงความเจริญงอกงาม ไพบูล ในธรรมวินัยนี้ แล.

คนไม่แหวกแนว^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป เมื่อมีการกระทำ
สามอย่างนี้เข้าแล้ว, ชื่อว่า เป็นผู้ทำมหาชนให้ได้รับประโยชน์ ทำมหาชน
ให้ได้รับความสุข ทำไปเพื่อความเจริญแก่มหาชน เป็นไปเพื่อประโยชน์
เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. การ
กระทำสามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่าง คือ :-

(๑) ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางกาย อันเข้ารูปกับ
หลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุตทุกขในพระศาสนา

(๒) ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางวาจา อันเข้ารูปกับ
หลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุตทุกขในพระศาสนา

(๓) ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางใจ อันเข้ารูปกับ
หลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุตทุกขในพระศาสนา

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป เมื่อมีการกระทำ
สามอย่างนี้เข้าแล้ว ชื่อว่า เป็นผู้ทำมหาชนให้ได้รับประโยชน์ ทำมหาชน
ให้ได้รับความสุข ทำไปเพื่อความเจริญแก่มหาชน เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล
เป็นไปเพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๐.

คนไม่ทิ้งธรรม^๑

ภิกษุ ท.! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ , ภิกษุ ท.! ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าวไปใยถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเสียแล้ว และพากันมาถือทำให้มากในธรรมสามอย่าง. ธรรมสามอย่างอะไรบ้างเล่าที่เธอละทิ้งเสียแล้ว ?

สามอย่างคือ:- (๑) ความตริกในทางกาม,

(๒) ความตริกในทางมุ้งร้าย,

(๓) ความตริกที่ก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้อื่น. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรมอีกสามอย่างอะไรบ้าง พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ ทำให้เพิ่มพูนให้มาก? สามอย่างคือ:-

(๑) ความตริกในการหลีกออกจากความพันพันในกาม,

(๒) ความตริกในการทำความไม่มุ้งร้าย,

(๓) ความตริกในการไม่ทำคนอื่นให้ลำบาก. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ ทำให้เพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุ ท.! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๕๕/๕๖๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่, ภิกษุ ท.! ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าวไปไยถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเหล่านี้เสียแล้วและพากันมาถือ ทำให้มากในธรรมสามอย่างเหล่านี้แทน.

คืนวันที่มีแต่ “ความสว่าง”^๑

ภิกษุ ท.! คืนวันของภิกษุ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้. หกอย่างอะไรบ้างเล่า? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้:-

- (๑) ไม่มีความต้องการมาก จึงไม่เป็นทุกข์ เพราะรู้จักพอในเรื่อง จีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร,
- (๒) เป็นคนมีศรัทธา,
- (๓) เป็นคนมีศีล,
- (๔) เป็นคนปรารถนาความเพียร,
- (๕) เป็นคนมีสติ,
- (๖) เป็นคนมีปัญญา.

ภิกษุ ท.! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้เลย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จก. อ. ๒๒/๔๘๓/๓๕๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่ถูกต้อง

ภิกษุ ท.! ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งละได้แล้ว
ภิกษุรูปนั้น จักถึงความเจริญ งามงาม ไพบูล ในธรรมวินัยนี้, ข้อนี้
เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

ภิกษุ ท.! ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุละได้แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง ย่อมปลงใจเชื่อ
ย่อมเลื่อมใส ในพระศาสดา. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี, จิตของภิกษุนั้น
ย่อมโน้มไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ
เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของ
ผู้ใด ย่อมโน้มไปในความเพียร ดังกล่าวนี, นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวแรก
ที่เรานั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง
ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในธรรม ฯลฯ นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจ
ตัวที่สอง ที่เรานั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง
ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในพระสงฆ์ ฯลฯ นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจ
ตัวที่สาม ที่เรานั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง
ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในไตรสิกขา ฯลฯ นั้นแหละ เป็นตะปู
ตรึงใจตัวที่สี่ ที่เรานั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

๑ บาลี พระพุทธภาษิต เจโตขีลสูตร ม.ม. ๑๒/๒๐๘/๒๓๐, ๒๓๑.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ไม่ครุ่นโกรธในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ไม่ทำความไม่ชอบใจ มิได้มีจิตถูกโทสะกระทบกระทั่ง มิได้เกิดเป็นตะปุดจริงใจ. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี, จิตของภิกษุนั้น ย่อมโน้มไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้นื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมโน้มไปในคยามเพียรดังกล่าวนี, นั้นแหละ เป็นตะปุดจริงใจตัวที่ห้า ที่เขอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท.! ตะปุดจริงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุรูปนี้ละได้แล้ว, ภิกษุรูปนี้จักถึงความเจริญ งามงาม ไพบูล ในธรรมวินัยนี้ ; ข้อนี้ เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้แล.

ผู้รอดจากการสัก^๑

ภิกษุ ท.! อย่างนั้นแหละ, ข้อที่ร่างกายเกิดหนักตัวขึ้น, ทิศทั้งหลายไม่กระจ่าง, ธรรมทั้งหลายไม่แจ่มแจ้ง, ถิ่นมัทธาเขาจับจิต, ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์, มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย, อาการเหล่านี้ย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่คุ่มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย, ไม่ประมาณในการบริโภค, ไม่ประกอบชาครियธรรมเนื่อง ๆ, ไม่เห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, ไม่ชวนขวายนบำเพ็ญโพธิปักขิยธรรมภาวนา ตลอดราตรีเป็นเบื้องต้นและราตรีเป็นเบื้องปลาย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๙/๕๖, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งเกิดหนักเนื้อตัวขึ้น เพราะถูกนิรเวศครอบงำ ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์อยู่ จนต้องไปกราบเรียนพระอุปัชฌายะให้ทราบเรื่อง, ท่านจึงพาเข้าไปเฝ้า และได้รับคำแนะนำดังเรื่องนี้.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอ พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราจักเป็นผู้ควบคุมทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค, จักประกอบชลาครियธรรมเนื่อง ๆ, เป็นผู้เห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, จักเป็นผู้ชวนชวายบำเพ็ญโพธิปักขิยธรรมภาวนาตลอดราตรีเป็นเบื้องต้น และราตรีเป็นเบื้องปลาย” ดังนี้. ภิกษุ ท.! เธอพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้.

ภิกษุรูปนั้น น้อมรับเอาโอวาทอันนี้ หลีกออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท เพียรเผา กิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น. ในที่สุด ก็ถึงความเป็นพระอรหันต์แล้ว

ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก “แมลงวันตอม”^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุเดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนยังไม่หลับก็ตาม, ถ้าเธอ เกิดครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางกาม ก็ดี เกิดความครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดแค้น ก็ดี เกิดความครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางทำให้ผู้อื่นให้ลำบาก ก็ดี ขึ้น, ภิกษุนั้น **ไม่รับเอาความครุ่นคิดเช่นนั้น ๆ ไว้ ละทิ้งเสีย ถ้ายถอนออกเสีย ทำให้สิ้นสุดเสีย ถึงความไม่มีอะไรเหลืออยู่;** ภิกษุผู้เป็นเช่นนั้น แม้เดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนอยู่ก็ตาม เราเรียกว่า ผู้ทำความเพียรเผากิเลส ผู้กลัวต่อความเป็นทาสของกิเลส เป็นผู้ปรารภความเพียร ติดต่อสมาธิ และเป็นผู้มีตนส่งไปแล้วในการกระทำเช่นนั้น.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกุก. อ. ๒๑/๑๗/๑๑.

(อีกสูตรหนึ่ง) °

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ละองค์ห้าได้แล้ว และผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า เราเรียกว่า “ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น, ผู้อยู่จบพรหมจรรย์, เป็นยอดบรูุษ” ในธรรมวินัยนี้

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้ละองค์ห้าได้แล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! กามฉันทะเป็นสิ่งที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละได้แล้ว, พยาบาท ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว, ถีนมิตถะ ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว, อุทธัจจกุกกัจจะ ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว, วิจิกิจฉา ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยพร้อมกองศีลอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองปัญญาอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองวิมุตติอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า.

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ละองค์ห้าได้แล้ว และผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า เราเรียกว่า “ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น, ผู้อยู่พรหมจรรย์, เป็นยอดบรูุษ” ในธรรมวินัยนี้ ฉะนี้แล.

หมวดที่สิบสาม จบ

° บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๗/๑๒.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน!

ยี่ ภิกษเว สตถารา กรณียี่ สาวกานี่
หิตตลินา อนุภมฺปนเณ อนุภมฺปิ อุปาทาย
กตี่ โว ตี่ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษเว รุกขมูลานี
เอตานิ สุนฺณาคารานี
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉายถ ภิกษเว มา ปมาทถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผาภิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อโย โว อมฺหากั อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.
(สฬายตนวคฺค สี่. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วย การไม่เป็นทาสค้นหา

๑. ผู้เห็นแก่ธรรม
๒. ข้าของชาวเมืองไม่เสียเปล่า
๓. คุ่มค่าข้าวสุก
๔. เนื้อที่ไม่ติดบ่วงนายพราน
๕. ผู้ไม่ถูกล่าม
๖. มิตรภิกขุ
๗. ไม่เป็นโรคขอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย

ขุมทรัพย์จากพระโอรุ

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วย การไม่เป็นทาสตนหา

(ปฏิบัติกษณัยของหมวด ๕ อันว่าด้วยการเป็นทาสตนหา)

ผู้เห็นแก่ธรรม^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทมีสองชนิด. สองชนิดอะไรบ้างเล่า? สองชนิด คือ ภิกษุบริษัท **หนักในอามิส** ไม่หนักในพระสัทธรรมหนึ่ง, ภิกษุบริษัท **หนักในพระสัทธรรม** ไม่หนักในอามิส หนึ่ง --- ฯลฯ ---

ภิกษุ ท.! **ภิกษุบริษัทที่หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในอามิส** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ภิกษุเหล่าใด ไม่กล่าวยกยอกันเอง ต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ซึ่งมีการเป็นอยู่ชาวสะอาด ว่า “ภิกษุรูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดอุภโตภาควิมุตต์**, รูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดปัญญาวิมุตต์**, รูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดกายสักขี**, รูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดทิฐูปัตตะ**, รูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดสัทธาวิมุตต์**, รูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดธัมมานุสारी**, รูปนั้นเป็น **อริยบุคคลชนิดสัทธานุสारी**, รูปนั้น **มีศีลมีการเป็นอยู่งดงาม**, และรูปนั้น **ทุกศีลมีการเป็นอยู่**

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๙๓/๒๙๓.

เลวทราม” ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุเหล่านั้นยอมได้ลาภ เพราะการไม่กล่าวยกยอกันนั้นเป็นเหตุ. ครั้นได้ลาภแล้ว ภิกษุพวกนั้นก็ไม่ได้ติดอกติดใจในรสแห่งลาภ ไม่สยบ ไม่เมาหมก มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคลาภนั้นอยู่.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทอย่างนี้แล เราเรียกว่า บริษัทที่หนักในพระสังฆธรรม ไม่หนักในอามิส.

ข้าวของชาวเมืองไม่เสียเปล่า^๑

ภิกษุ ท.! ถ้าหากภิกษุ กระทำในใจซึ่ง เมตตาจิตเป็นต้น แม้สักว่าชั่วลัดนิ้วมือเดียว, ภิกษุ ท.! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้เป็นอยู่ไม่ห่างจากงาน (การเผาภิเษก) เป็นผู้ทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา เป็นผู้ทำการสนองโอบวาท ย่อมฉันข้าวของชาวเมือง ไม่เสียเปล่า ; จะกล่าวทำไมเล่า ถึงผู้ที่ กระทำในใจซึ่งเมตตาจิตนั้นได้มาก.

คุ่มค่าข้าวสุก^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีก็ตาม เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว นิมนต์

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต เอก. อ. ๒๐/๑๒/๕๖.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๕๔/๕๖๓.

ฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น. ภิกษุ ท.! ภิกษุนี้มีความหวังในอาหารนั้นก็รับนิมนต์. ครั้นราตรีล่วงไป ถึงเวลาเช้าเธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่เรือนแห่งคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีผู้นิมนต์, ถึงแล้วก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ได้เลี้ยงดูเธอ นั้น ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิมหน้าจนเธอบอกห้าม. เธอไม่นึกชมในใจทำนองนี้ว่า “วิเศษจริง, คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเรา ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยตนเอง ให้อิมหน้าจนเราต้องบอกห้าม” ดังนี้แล้ว, ภิกษุนั้นก็ไม่นึกหวังต่อไปอีกว่า “โอหนอ, แม้วันต่อ ๆ ไป คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี พึ่งเลี้ยงเรา ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิมหน้าจนต้องบอกห้าม อย่างนี้อีกเถิด” ดังนี้. เธอนั้นไม่ติดอกติดใจในรสอาหาร ไม่สยบ ไม่เมาหมก มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคอาหารนั้นอยู่. เธอนั้นย่อมครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางออกจากกามบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางไม่เคียดแค้นบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางไม่ทำให้ผู้อื่นลำบากโดยไม่รู้สีกตัวบ้าง ณ ที่นั่งฉันนั่นเอง.

ภิกษุ ท.! เรากล่าวว่า ทานที่ถวายแก่ภิกษุเช่นนี้ มีผลใหญ่. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า ภิกษุนี้ เป็นผู้ไม่เมาเมา แล.

เนื้อ ที่ไม่ติดบ่วงนายพราน^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ไม่ติดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษอยู่

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปาฐราสีสูตร มุ.ม. ๑๒/๓๓๓/๓๒๘.

เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่; สมณะหรือพรหมณ์พวกนั้น อันคนทั้งหลาย พึงเข้าใจได้อย่างนี้ว่า “เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศ ย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนเนื้อปาดัวที่ไม่ติดบ่วง ไม่ต้องนอนจมอยู่ในกองบ่วง, มันเป็นสัตว์ที่ใคร ๆ ควรเข้าใจได้ว่า “เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด, เมื่อนายพรานมาถึง ก็ไม่จำเป็นต้องหลีกหนีไปตามที่ต้องการ” ดังนี้, ข้อนี้ฉันใด, ภิกษุ ท.! สมณะหรือพรหมณ์เหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน, เมื่อไม่ติดใจไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ อยู่, ก็เป็นผู้ที่คนทั้งหลายพึงเข้าใจได้อย่างนี้ว่า “เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! กามคุณเหล่านี้ มีห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ รูป ที่ได้เห็นด้วยตา, เสียง ที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก, รส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น, โสภณรูปพะ ที่ได้สัมผัสด้วยกาย, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ ยวนตาให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย่อมนใจ. ภิกษุ ท.! กามคุณมีห้าอย่างเหล่านี้แล.

ผู้ไม่ถูกล่าม^๑

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ตัดเครื่องล่ามทางใจ ห้าอย่างให้ขาดออกด้วยดีแล้ว, คตินวันของบรรพชิตรูปนั้นยอมผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้. เครื่องล่ามทางใจห้าอย่าง ที่บรรพชิตรูปนั้นตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ในกามทั้งหลาย, ปราศจากความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความเร่าร้อน และความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี, จิตของภิกษุนั้น ยอมน้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง จิตของผู้ใด ยอมน้อมไป ในความเพียรดังกล่าวนี, นั้นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างหนึ่ง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัดในกาย, ---ฯลฯ--- นั้นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัดในรูป, ---ฯลฯ--- นั้นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ได้ฉันอาหารเต็มท้องตามประสงค์แล้ว ก็ไม่มัวหาความสุขในการหลับ ไม่หาความสุขในการเอนกายเล่น ไม่หาความสุข

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๒๑, ๒๒/๑๔.

ในการนอนหลับเขาไม่อยากลุก เป็นอยู่. ---๗๗-- นั่นแหละ เป็นเครื่อง
ล้ามทางใจอย่างที่ดี ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ โดยตั้งความ
ปรารถนาเพื่อเป็นเทวดาพวกใดพวกหนึ่ง ว่า “เราจักเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่
หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ค่าน้อยชนิดใดชนิดหนึ่งด้วยศีลนี้, ด้วยวัตรนี้, ด้วยตบะนี้,
หรือด้วยพรหมจรรย์นี้” ดังนี้. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี, จิตของภิกษุนั้น
ย่อมโน้มไป เพื่อความเพียร เป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ
เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของ
ผู้ใด ย่อมโน้มไป ในความเพียรดังกล่าวนี. นั่นแหละ เป็นเครื่องล้ามทางใจ
อย่างที่ดี ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ตัดเครื่องล้าม
ทางใจห้าอย่างเหล่านี้ ให้ขาดออกด้วยแล้ว, คັນวันของบรรพชิตรูปนั้นย่อมผ่านไป
โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้
เช่นเดียวกับคັນวันแห่งดวงจันทร์เวลาข้างขึ้น, ดวงจันทร์นั้น โดยสีก็แจ่มกระจ่าง,
โดยวงกลมก็ใหญ่กว้างออก, โดยรัศมีก็เจริญขึ้น, โดยขนาดก็ขยายใหญ่ขึ้น ฉันท
ก็ฉันทนั้น แล.

มิตตภิกษุ^๑

ภิกษุ ท.! มิตตที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้ เป็นคน
ที่ใคร ๆ ควรคบ ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่าง คือ:-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๑๙๒/๑๔๖.

- (๑) ภิกษุนั้น ไม่ใช่ผู้อื่นให้ทำงาน,
- (๒) ภิกษุนั้น ไม่ชอบก่ออธิกรณ์,
- (๓) ภิกษุนั้น ไม่ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อเหล่าพระเถระชั้นครุบาอาจารย์,
- (๔) ภิกษุนั้น ไม่ชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย,
- (๕) ภิกษุนั้น มีความสามารถในการแสดง, ในการชี้ชวน, ในการปลุกปลอบ, ในการรื้อให้เกิดความบันเทิง, ด้วยธรรมมีกตาตามเวลาอันสมควร.

ภิกษุ ท.! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นคนที่ใคร ๆ ควรคบแท้.

ไม่เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย^๑

ภิกษุ ท.! อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่เหล่านี้ มีอยู่ห้าอย่าง ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่าง คือ:-

- (๑) เธอ ย่อมได้บรรลุลิขิตที่ยังไม่บรรลุลิขิต,
- (๒) เธอ ย่อมไม่เสื่อมจากสิ่งที่บรรลุลิขิตแล้ว,
- (๓) เป็นผู้แตกฉานชำชองในบางสิ่งบางอย่าง แม้ที่บรรลุลิขิตแล้ว,
- (๔) ไม่เป็นโรคที่ทำให้ชีวิตลำบาก,
- (๕) และเป็นคนมีมิตร.

ภิกษุ ท.! อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่ มีอยู่ห้าอย่างเหล่านี้แล.

หมวดที่สิบสี่ จบ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๕/๒๒๒.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน!

ยี่ ภิกษเว สตถารา กรณียี่ สวากานี่
หิตตลินา อนุภมฺปนเณ อนุภมฺเปี อฺปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษเว รุกขมูลานิ

เอตานิ สุนฺณาคารานิ

ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย

ฉมายถ ภิกษเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อโย โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๕
ว่าด้วย การไม่หละหลวมในธรรม

๑. ผู้ไม่ช่นกแก้วนกขุนทอง
๒. ฤๅงธรรม
๓. ปริยัติที่ไม่เป็นอุพิษ
๔. ผู้สนทนาฎกเรื่องที่ควรสนทนา
๕. เนื้อแท้ ที่ไม่อันตรธาน
๖. ยอดแห่งความเพียร
๗. ผู้ไม่มีหังการ
๘. ผู้ไม่ทำศาสนาเสื่อม
๙. ผู้สามารถทำพระศาสดาให้เป็นมิตร
๑๐. คนควรเลี้ยงโค
๑๑. ลูกในคอก
๑๒. ทางเจริญของ “ลูกในคอก”
๑๓. ผู้ไม่โลเล
๑๔. ผู้ไม่ร้องเพลง
๑๕. ผู้ไม่ประมาท
๑๖. ผู้ประพฤดิธรรมสมควรแก่ธรรม
๑๗. ผู้ตายไม่เสียที่
๑๘. ผู้ไม่หล่นจากศาสนา

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๕
ว่าด้วย การไม่หละหลวมในธรรม
(ปฏิบัติภนัย ของหมวด ๖ อันว่าด้วยการหละหลวมในธรรม)

ผู้ไม่ใช้นกแก้วนกขุนทอง^๑

ภิกษุ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาภรณ์ คาทา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตรัมมะ เวทลลชะ, แต่เธอย่อมรู้ความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่าธรรมวิhari - ผู้อยู่ด้วยธรรม.

ภิกษุ! ภิกษุผู้มากด้วยปริยัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการบัญญัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการสาธยายเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการคิดเราก็แสดงแล้ว, และธรรมวิhari - ผู้อยู่ด้วยธรรมเราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐/๗๔.

ภิกษุ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย ภิกษุ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย. ภิกษุ! เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้เป็นผู้ประมาท; เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ที่ตื้อร้อนใจ ในภายหลังเลย. นี้แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนเธอทั้งหลายของเรา.

อรรถธรรม^๑

ภิกษุ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาถา อูทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธัมมะ เวทัลละ, แต่เธอไม่ใช่วันทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ๆ ไม่เร็ดร้างจากการหลีกเร้น ประกอบตามซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายในเนื่อง ๆ . ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า ธรรมวิหารี-ผู้อยู่ด้วยธรรม.

ภิกษุ! ผู้มากด้วยปริยัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยบัญญัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการสธยายเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการคิดเราก็แสดงแล้ว, และธรรมวิหารี – ผู้อยู่ด้วยธรรมเราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย. ภิกษุ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย. นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ยัม ๒๒/๙๙/๗๓.

ภิกษุ! เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้เป็นผู้ประมาท, เธอทั้งหลาย อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย. นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนเธอทั้งหลายของเรา.

ปริยัติที่ไม่เป็นรูปิษา^๑

ภิกษุ ท.! ก็กุลบุตรวางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธัมมะ เวทัลละ, กุลบุตรเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ก็สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา, เมื่อสอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา, ธรรมเหล่านั้น ย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของกุลบุตรเหล่านั้น, กุลบุตรเหล่านั้น เล่าเรียนธรรม ด้วยการมิได้เพ่งข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และได้มีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอันสงฆ์. ผู้รู้ทั้งหลายเล่าเรียนปริยัติธรรมเพื่อคุณประโยชน์อันใด กุลบุตรเหล่านั้นก็ได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรม. ธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นธรรมที่กุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดี เป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่กุลบุตรเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใคร่จะได้ดู เทียวเสาะแสวงหาอยู่ บุรุษนั้น ครั้น เห็นงูตัวใหญ่ จึงเอาท่อนไม้มีง่ามดั่งเท้าแพะ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อดคัทฑุปมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๖๘/๒๗๙.

กตงุนั้น ให้เป็นการถูกกดไว้อย่างดี ครั้นแล้ว จึงจับงุนั้นที่คออย่างมั่นคง. แม้งุนั้น จะพึงรัดเอามือ แขน หรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้น ด้วยลำตัวของมัน ก็ตามที, แต่บุรุษนั้นไม่ตาย หรือไม่ต้องได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการรัดเอาของงุนั้นเป็นเหตุ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะงุนั้นถูกจับไว้ อย่างมั่นคงดีแล้วเป็นเหตุ;

ภิกษุ ท.! ฉันใดกัณนั้น : กุลบุตรบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียน ปริยัติธรรม (นานาชนิด) --- กุลบุตรเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ก็สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. เมื่อสอดส่องใคร่ครวญ เนื้อความด้วยปัญญา, ธรรมเหล่านั้น ย่อมทนต่อการเพ่งพิศุจน์ของกุลบุตรเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้น เล่าเรียนธรรม ด้วยการมิได้เพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือ ของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีได้มีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่ง เป็นอานิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนปริยัติธรรมเพื่อคุณประโยชน์อันใด กุลบุตร เหล่านั้น ก็ได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรม, ธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นธรรม ที่กุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดี เป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่กุลบุตรเหล่านั้นเองตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่ธรรม ทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทราบ ถึงความหมายแห่งคำพูดอันใดของเรา พึงจดจำข้อนี้ โดยประการฉะนี้, ถ้าพวกเธอยังไม่เข้าใจ เราจะทบทวนในข้อนี้แก่เธอทั้งหลาย หรือพวกเธอเอาไป สอบถามพวกภิกษุผู้ฉลาดดูก็ได้แล.

ผู้สนทนาถูกเรื่องที่ควรสนทนา^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายอย่ากล่าวถ้อยคำที่ยึดถือเอาแตกต่างกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ท่านรู้จักทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด, ข้าพเจ้าปฏิบัติชอบ. คำควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำควรกล่าวทีหลัง ท่านมากล่าวก่อน คำพูดของท่านจึงไม่เป็นประโยชน์ คำพูดของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์. ข้อที่ท่านเคยถนัด มาแปรปรวนไปเสียแล้ว. ข้าพเจ้าสละคำพูดของท่านได้แล้ว ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว เพื่อให้ถอนคำพูดผิด ๆ นั้นเสีย หรือถ้าท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด; ดังนี้. พวกเธอทั้งหลาย ไม่พึงกล่าวถ้อยคำเห็นปานนั้น เพราะเหตุไรเล่า? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้น ๆ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเงื่อนไขต้นของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อมและนิพพาน.

ภิกษุ ท.! เมื่อพวกเธอทั้งหลายจะกล่าว จงกล่าวว่า “ความทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ” ดังนี้. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้น ๆ เป็นการกล่าวประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนไขต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อมและนิพพาน.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับสนิทแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์” ดังนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๕๒๕/๑๖๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย^๑

ภิกษุ ท.! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้, สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องแนวนอก เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็น สิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุ ท.! ส่วน สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา**, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอยอมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และยอมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร ? มีความหมายกี่ยะ ? ” ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอยอมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้. ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า **บริษัทที่มีการล่องไปได้** ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจำง ของบุคคล ภายนอกเหล่าอื่นไม่; จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.

ยอดแห่งความเพียร^๒

ภิกษุ ท.! ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน สองประการเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก สองประการอะไรบ้างเล่า? สองประการ คือ :-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๙๒/๒๙๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๖๐/๒๔๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ฝ่ายคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ต้องใช้ความเพียร เพื่อให้ได้เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยาแก้ไข้ นี้อย่างหนึ่ง,

ฝ่ายบรรพชิต ผู้ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน ต้องใช้ความเพียร เพื่อละ อุปธิเสียทั้งหมด, นี้อย่างหนึ่ง.

ภิกษุ ท.! ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน สองประการเหล่านี้แหละ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก.

ภิกษุ ท.! บรรดาความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธานสองประการเหล่านี้ ความเพียร เพื่อละ อุปธิเสียทั้งหมด จัดเป็น ยอดแห่งความเพียร.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักตั้งความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน เพื่อละ อุปธิเสียทั้งหมด” ดังนี้ ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้เป็นอย่างนี้แล.

ผู้ไม่มีอหังการ^๑

สารีบุตร! แม้เราจะพึงแสดงธรรมโดยย่อก็ตาม โดยพิสดารก็ตาม ทั้งโดยย่อและพิสดารก็ตาม, ผู้รู้ธรรม ก็ยังมีได้โดยอยากอยู่นั่นเอง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๗๐/๔๗๒, ตรัสแก่ท่านพระสารีบุตรเถระ.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ถึงเวลาแล้ว, ข้าแต่พระสุคตเจ้า ถึงเวลาสมควรแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึงแสดงธรรมโดยย่อก็ตาม โดยพิสดารก็ตาม ทั้งโดยย่อและพิสดารก็ตาม, ผู้รู้ธรรม จักมีเป็นแน่” ท่านพระสารีบุตร กราบทูลขอรับรอง.

สารีบุตร ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “อหังการ (ความถือว่าเรา) มมังการ (ความถือว่าของเรา) และมานานุสัย (กิเลสที่นอนสยบอยู่ในสันดานคือมานะ) จักต้องไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแห่งกาย อันมีวิญญาณนี้ และจักต้องไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแห่งสิ่งอื่นที่เห็นอยู่ในภายนอกทั้งสิ้น ; ก็เมื่อภิกษุเข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันใดอยู่ อหังการ มมังการ และมานานุสัย จักไม่มี, เราทั้งหลาย จักเข้าถึงเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันนั้นแล้วแลอยู่” ดังนี้. สารีบุตร ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้เถิด.

สารีบุตร! เมื่อใดแล ภิกษุ ไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย อันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งกายอันมีวิญญาณนี้ และไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย อันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งสิ่งอื่นที่เห็นอยู่ในภายนอกทั้งสิ้น ; และเมื่อเธอเข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันใดอยู่ อหังการ มมังการ และมานานุสัย จักไม่มี, เธอ เข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันนั้นแล้วแลอยู่ ; สารีบุตร ! เมื่อนั้น, ภิกษุนี้ เราเรียกว่า **ตัดต้นหาได้แล้ว, รื้อสัญโญชน์เสียแล้ว, ทำที่สุดแห่งทุกข์ดี เพราะรู้จักหน้าตาของมานะ** อย่างถูกต้องแล้ว,

ผู้ไม่ทำศาสนาเสื่อม^๑

ภิกษุ ท.! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ย่อมทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป. สี่ประการอะไรบ้างเล่า? สี่ประการ คือ:-

(๑) ภิกษุ ท.! พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกัน มาถูก ด้วยบทพหุญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพหุญชนะที่ใช้ กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น. ภิกษุ ท.! นี่เป็นมูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุ เป็นคนว่าง่าย ประกอบ ด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย อดทน ยอมรับคำสั่งสอนโดยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท.! นี่เป็นกรณีที่สอง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือน จนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) พวกภิกษุ เหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ, เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดเป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่ อาศัยสืบกันไป. ภิกษุ ท.! นี่เป็นมูลกรณีทีสาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุผู้เถระ ไม่ทำการสะสม บริกขาร ไม่ประพฤตีย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่มีจิตตกต่ำด้วยอำนาจ แห่งนิวรรณ์ มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารภความเพียร เพื่อถึง สิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๙๘/๑๖๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พวกภิกษุที่บวชในภายหลัง ได้เห็นพระเถระเหล่านั้น ทำแบบฉบับเช่นนั้นไว้ก็คือ
 เอาเป็นตัวอย่าง, พวกภิกษุรุ่นหลัง จึงเป็นพระที่ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่
 ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่มีจิตตกต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ มุ่งหน้าไป
 ในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารถนาคือเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยัง
 ไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ภิกษุ ท.! นี่เป็นมูลกรณีที่ดี
 ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท.! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ย่อมทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้
 ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไปเลย.

ผู้สามารถทำพระศาสดาให้เป็นมิตร^๑

อานนท์! สาวกทั้งหลาย เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นศัตรู
 ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นมิตร เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! ในกรณีนี้ ศาสดา
 ผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จึงแสดงธรรมแก่สาวก
 ทั้งหมดว่า “สิ่งนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกเธอทั้งหลาย และสิ่งนี้ก็
 เป็นไปเพื่อความสุขแก่พวกเธอทั้งหลาย” ดังนั้นเป็นต้น, สาวกเหล่านั้นของศาสดา
 ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตกำหนดเพ็ญทั่วถึง แต่แก่งทำให้ผิดจาก
 คำสั่งสอนของศาสดาไปเสีย. อานนท์! สาวกทั้งหลายอย่างนี้แล ชื่อว่า ผู้เรียก
 ร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นศัตรู ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นมิตร.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสุญญตสูตร อุปรี. ม. ๑๔/๒๔๔/๓๕๕-๓๕๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์.

อานนท์! สาวกทั้งหลาย เรียกร้องหาศาสนา เพื่อความเป็นมิตร ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นศัตรู เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! ในกรณีนี้ ศาสนา ผู้เฝ้าดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จึงแสดงธรรม แก่สาวกทั้งหลายว่า “สิ่งนี้เป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกเธอทั้งหลาย และสิ่งนี้ก็เป็นที่ไปเพื่อความสุขแก่พวกเธอทั้งหลาย” ดังนี้เป็นต้น, สาวก เหล่านี้ของศาสนา ย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตกำหนดเพื่อบรรลุถึง และไม่แก่ง้งทำให้ผิดจากคำสั่งสอนของศาสนา. อานนท์! สาวกทั้งหลาย อย่างนี้แล ชื่อว่า ผู้เรียกร้องหาศาสนา เพื่อความเป็นมิตร ไม่เรียกร้อง เพื่อ ความเป็นศัตรู.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงเรียกร้อง หาตถาคต เพื่อความเป็นมิตรเถิด อย่าเรียกร้อง เพื่อความเป็นศัตรูเลย. ข้อนี้ จักเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่พวกเธอ ทั้งหมดเอง ตลอดกาลนาน.

อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม เหมือน พวกช่างหม้อทำแก่ม้อที่ยังเป็ยก ยังดิบอยู่. อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด. อานนท์! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด. ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้เอง แล.

คนควรเลี้ยงโค^๑

ภิกษุ ท.! คนเลี้ยงโค ที่ประกอบด้วยของคุณ ๑๑ อย่างแล้ว ย่อม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต เอกาทสก. อ. ๒๔/๓๘๑/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหมาะสมที่จะเลี้ยงโค ทำให้เพิ่มกำไรได้. องคคุณ ๑๑ อย่างอะไรบ้างเล่า? สิบเอ็ดอย่างคือ คนเลี้ยงโคในกรณีนี้ เป็นผู้รู้จักเรื่องร่างกายของโค, เป็นผู้ฉลาดในลักษณะของโค, เป็นผู้เชี่ยวชาญ, เป็นผู้ปิดแผล, เป็นผู้สุขคว้น, เป็นผู้รู้จักท่าที่ควรนำโคไป, เป็นผู้รู้จักน้ำที่โคควรดื่ม, เป็นผู้รู้จักทางที่โคควรเดิน, เป็นผู้ฉลาดในที่ที่โคควรไป, เป็นผู้รู้จักรีดนมโคให้มีเหลือไว้บ้าง, เป็นผู้ให้เกียรติแก่โคอุสุภ อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ. ภิกษุ ท.! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ อย่างนี้แล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะเลี้ยงโค ทำให้เพิ่มกำไรได้, ข้อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ ประการแล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูล ในธรรมวินัยนี้ได้ฉันนั้น. องคคุณ ๑๑ ประการอย่างไรบ้างเล่า? สิบเอ็ดประการคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักรูป, เป็นผู้ฉลาดในลักษณะ, เป็นผู้เชี่ยวชาญ, เป็นผู้ปิดแผล เป็นผู้สุขคว้น, เป็นผู้รู้จักท่าที่ควรไป, เป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม, เป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน, เป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้รู้จัก “รีดนมโค” ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง, เป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ผู้เถระ มีพรชายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ.

พวกรู้จักรูป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักรูป เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “รูปชนิดใดก็ตาม ทั้งหมดนั้น

ชื่อว่ารูป คือ มหาภูตรูปมี ๔ และอุปาทयरูป คือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔”
ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักรูป เป็นอย่างนี้แล.

พวกฉลาดในลักษณะ

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “คนพาล มีกรรม (การกระทำ)
เป็นเครื่องหมาย, บัณฑิต ก็มีกรรม (การกระทำ) เป็นเครื่องหมาย” ดังนี้
เป็นต้น ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างนี้แล.

พวกคอยเชื้อไขขวาง

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้คอยเชื้อไขขวาง เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อุดกั้นได้ ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ทำให้หมดสิ้น ซึ่ง
ความตริกเกี่ยวกับกาม, ความตริกเกี่ยวกับความมั่งร่ำรวย, ความตริกเกี่ยวกับการ
ทำความลำบากให้แก่คนอื่น ที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ และอุดกั้นได้ ละ บรรเทา ทำ
ให้สิ้นสุด ทำให้หมดสิ้น ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ.
ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้คอยเชื้อไขขวาง เป็นอย่างนี้แล.

พวกปิดแผล

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ปิดแผล เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น.
สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ก็ไม่มีจิตยึดถือเอาทั้งโดย
ลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ; สิ่ง
เป็นอกุศลลามกคือ อภิขณาและโทมนัส มักไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวม ตา หู จมูก

ลึ้น ภาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติ เพื่อปิด
กั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษาและถึงการสำรวม ตา หู จมูก ลึ้น ภาย ใจ.
ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ปิดแผล เป็นอย่างนี้แล.

พวกสุขุมควัน

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้สุขุมควัน เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้แสดงธรรม ตามที่ได้ยินได้ฟัง ได้เล่าเรียนมาแล้วแก่ผู้อื่น
โดยพิสดาร. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้สุขุมควัน เป็นอย่างนี้แล.

พวกรู้จักทำที่ควรไป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อเข้าไปหาพวกภิกษุผู้เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลัก
พระพุททธวณะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) ก็ไต่ถาม ไล่เสียงโดย
ทำนองนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย! พระพุททธวณะนี้ เป็นอย่างไร? ความหมาย
แห่งพระพุททธวณะนี้มีอย่างไร? ” ดังนี้เป็นต้น ตามเวลาอันสมควร. ท่านพหูสูต
เหล่านั้น จึงทำข้อความที่ยังลึกลับให้เปิดเผย ทำข้อความอันลึกซึ้งให้ตื่น และ
บรรเทา ถ่ายถอน ความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยนานา
ประการให้แก่ภิกษุนั้นได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวกที่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว อันผู้ใดผู้หนึ่งแสดงอยู่

เธอก็ได้ความรู้orro ได้ความรู้ธรรม และได้ความปราโมทย์อันอาศัยธรรม.
ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างนี้แล.

พวกรู้จักทางที่ควรเดิน

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ภิกษุ ท.!
ภิกษุ เป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างนี้แล.

พวกฉลาดในที่ที่ควรไป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งสติปัฏฐาน ๔. ภิกษุ ท.!
ภิกษุ เป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวก “รیدنมโค” ให้มีส่วนเหลือ

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จัก “รیدنมโค” ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง เป็น
อย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! พวกคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธา ย่อมปวารณาไม่มีขีดชั้น
แก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย-
เภสัชบริวาร. ในการที่เขาปวารณาเช่นนั้น, ภิกษุ เป็นผู้รู้จักประมาณ
ในการรับปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้นเหล่านั้น. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จัก
“รیدنมโค” ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง เป็นอย่างนี้แล.

พวกบูชาผู้เฒ่า

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ฯลฯ ด้วยการ
บูชาเป็นพิเศษ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไป

ตั้งไว้ซึ่งการกระทำทางกาย การกระทำทางวาจา และการกระทำทางใจ อันประกอบด้วยเมตตา ในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ มีพรรษาชุกกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยของคุณ ๑๑ ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะถึงความเจริญ งามงาม ไพบูล ในธรรมวินัยนี้ได้แท้.

ลูกในคอก^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนเกิด. เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตน มาร ก็ไม่ได้ช่องทาง และไม่ได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจของมัน. ที่ที่ควรเที่ยวไปเช่นนั้น คือที่ไหนเล่า ? ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนนั้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔. สติปัฏฐาน ๔ อะไรบ้างเล่า ? สี่คือ:-

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

เธอ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

^๑ บาลี พระพุทธทศกัณฐก มหาวาร. ส. ๑๙/๑๙๘/๗๐๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เธอ พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

เธอ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

ภิกษุ ท.! นี่แล ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนของภิกษุ.

ทางเจริญของ “ลูกในคอก”^๑

พราหมณ์! ในธรรมวินัยนี้ เรา สามารถบัญญัติกฎเกณฑ์แห่งการศึกษาไปตามลำดับ การกระทำไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ ได้เหมือนกัน (กับที่ท่านมีวิธีฝึกสอนศิษย์ของท่านให้ปฏิบัติตามลำดับฉะนั้น).

พราหมณ์! เปรียบเหมือน ผู้ชำนาญในการฝึกม้า ได้ม้าชนิดที่อาจฝึกได้มาแล้ว ในขั้นแรก ย่อมฝึกให้รู้จักการรับสวมบังเหียนก่อน แล้วจึงฝึกอย่างอื่น ๆ ให้ยิ่งขึ้นไปฉันใด; พราหมณ์เอ๋ย, ฉันนั้นเหมือนกัน, **ตถาคต ครั้นได้บุรุษที่พอฝึกได้มาแล้ว** ในขั้นแรก ย่อมแนะนำอย่างนี้ก่อน ว่า:-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต คณโกโมคคัลลานสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๘๒/๙๔, ตรัสแก่คณโกมคคัลลานพราหมณ์ ซึ่งเข้าไปเฝ้าทูลถึงเรื่องการศึกษาไปตามลำดับ การกระทำไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ เช่นในการเล่าเรียนของพวกพราหมณ์ ในกระบวนการฝึกอาวุธของบุคคลผู้ยิงศร และในการนบของตนเอง ซึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยวิชาการบัญชีนี้, ในที่สุดได้ทูลขึ้นว่า แม้ในธรรมวินัยนี้ พระองค์อาจบัญญัติ เช่นที่กล่าวอ้างนั้น ได้หรือไม่ ทรงให้คำตอบแก่พราหมณ์ดังเรื่องนี้ ณ ที่บุพพาราม.

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้มีศีล, สรรวมโดยดีในปาติโมกขสังวร, ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร เป็นอยู่, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษเล็กน้อย, จงสมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ที่มีศีล (เช่นกล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไป ว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจงเป็นผู้สรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย, ได้เห็นรูปด้วยตา ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย, ได้รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว, จักไม่ถือเอา ทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ . สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออกิขณาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ เราจักปฏิบัติ เพื่อปิดกั้น อินทรีย์นั้นไว้, เธอจงรักษาและถึงการสรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ”.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้สรวมอินทรีย์ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ จงพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉัน ไม่ใช่ฉันเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกัน ความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์, เราจักกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว ไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนอดัด) ให้เกิดขึ้น. ความที่อายุดำเนินไปได้ ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจักมีแก่เรา”.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจงประกอบความเพียรในธรรมเป็นเครื่องตื่น (ไม่หลับ ไม่มึนงง ไม่มีเมฆา) จงชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากเครื่องกีดกันทั้งหลาย ด้วยการเดิน การนั่ง ตลอดวันยังค่ำไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี. ครั้นยามกลางแห่งราตรี สำเร็จการนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นถึงยามท้ายแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากเครื่องกีดกันทั้งหลาย ด้วยการเดินการนั่ง ต่อไปอีก”.

พราหมณ์ ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบความเพียรในธรรมเครื่องตื่น (เช่นที่กล่าวมานั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจงเสพเสนาสนะอันสงัด คือป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎู ที่แจ้ง กองฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). ในเวลาภายหลังอาหาร เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอละอภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา; ละพยาบาท มีจิตปราศจากพยาบาท; เป็นผู้กรุณา มีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตพยาบาท; ละถีนมิทระ มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิตปราศจากถีนมิทระ มีสติสัมปชัญญะรู้สีกตัว คอยชำระจิตจากถีนมิทระ; ละอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทธัจจกุกกุจจะ; ละวิจิกิจฉา ช้ามล่องวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า “นี่อะไร นี้อย่างไร” ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงบ) คอยชำระจิตจากวิจิกิจฉา” ดังนี้.

ภิกษุนั้น ครั้นละนิวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามและสงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุมานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ จึงบรรลุมานที่สอง อันเป็นเครื่องผ่อนคลายในภายใน

เป็นที่เกิดสมาธิแห่งใจ ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปีติ และสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่. เพราะความจางแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึงบรรลุฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า “ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ดังนี้แล้วแลอยู่. และเพราะละสุขและละทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงได้บรรลุฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่.

พราหมณ์เอ๋ย! ภิกษุเหล่าใด ที่ยังเป็นเสขะ (คือยังต้องทำต่อไป) ยังไม่บรรลุอรหัตตมรรค ยังปรารถนาในพหวนันเป็นทีเกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งไปกว่าอยู่, คำสอน ที่กล่าวมานี้แหละ เป็นคำสอนสำหรับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

พราหมณ์เอ๋ย! ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นอรหัตต์ สิ้นอาสวะแล้ว จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ต้องทำสำเร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ตนอันบรรลุถึงแล้ว มีสัญญาชนิในภพสิ้นไปรอยแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบแล้ว, ธรรมทั้งหลาย (ในคำสอน) เหล่านี้ เป็นไป เพื่อความอยู่เป็นสุขในทิวภูมิธรรม และเพื่อสติสัมปชัญญะ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นแล.

ผู้ไม่โลเล^๑

ภิกษุ ท.! มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสียหาย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อฎุจก. อ. ๒๓/๓๔๓/๑๘๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงนิพพาน. มूलเหตุแปดอย่าง
อะไรบ้างเล่า? แปดอย่างคือ:-

- (๑) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการทำงานก่อสร้าง,
- (๒) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการคุย,
- (๓) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการนอน
- (๔) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน,
- (๕) ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรียั้งทั้งหลาย,
- (๖) ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค,
- (๗) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการกระทำเพื่อเกิดสัมผัสสนุกสบายทางกาย,
- (๘) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการขยายกิจให้โยกโย้ไถ่เอ้เนิ่นช้า.

ภิกษุ ท.! มूलเหตุแปดอย่างเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสียหาย
สำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลถึงนิพพาน.

ผู้ไม่รู้เรื่องเพลง^๑

ภิกษุ ท.! ในอริยวินัยนี้ ถือว่า การขับเพลง คือ การร้องให้, การ
พ้อนรำ คือ อากาของคนบ้า, การหัวเราะถึงกับแสบะฟัน คืออากาของเด็ก;

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงกำจัด
ตัดราก การขับเพลง, การพ้อนรำเสีย, ควรขี้มแย้มพอประมาณ ต่อ
สัตว์บุรุษผู้บันเทิงในธรรมทั้งหลาย เท่านั้น.

^๑ บาลี พระพุทธทศปิณฑิต ติก. อ. ๒๐/๓๓๕/๕๔๗, ตวัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่ประมาท^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย ได้ยินเสียงสุนัขจิ้งจอกแก่ ตัวที่ร้องอยู่ในเวลาเข้ามีด ในกลางคืนหรือไม่?

“ได้ยินแล้ว พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้น มันเกิดเป็นโรคเรื้อนอุกัณณกะ : มันเที่ยววิ่งไปตามที่ที่มันอยากจะวิ่งไป, มันเที่ยวยืนตามที่ที่มันอยากจะยืน, มันเที่ยวนั่งตามที่ที่มันอยากจะนั่ง, มันเที่ยวนอนตามที่ที่มันอยากจะนอน (ก็หาความสบายมิได้ เพราะอำนาจแห่งโรคนั้น), แม้มหนาวก็พัดโกรกตัวมันอยู่.

ภิกษุ ท.! ชื่อนั้นเป็นการดีสำหรับภิกษุ คือชื่อที่ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ปฏิญาณว่า เป็นสมณสากยปุตติยะ แล้วก็รู้สึกตัวว่า ตัวเป็นอย่างนั้นได้จริง ๆ .

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาท เป็นอยู่” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม^๒

อานนท์! ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไต ประพฤติธรรม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน.ล. ๑๖/๓๑๖/๖๘๓-๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๖๐/๑๒๙, ตรัสแก่ท่านอานนท์.

สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่, ผู้ นั้น ชื่อว่า ย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่” ดังนี้. อานนท์! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ผู้ตายไม่เสียที^๑

อัคคิเวสสนะ! ถ้าภิกษุเถระ หรือภิกษุพูนกลาง หรือภิกษุใหม่ ก็ตาม ที่ยังไม่เป็นชีณาสพ (พระอรหันต์) แล้ว ทำกาละลงไป ก็ย่อมถึงซึ่งการ นับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว ทั้งที่ยังฝึกไม่เสร็จ ดูกดั่งข้างแก่ หรือข้าง พูนกลาง หรือข้างหนุ่ม ของพระราชาที่ยังฝึกไม่ได้ ตายลง ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว ทั้งที่ยังฝึกไม่เสร็จ ฉันทใดก็ฉันทนั้น.

อัคคิเวสสนะ! ถ้าภิกษุเถระ หรือภิกษุพูนกลาง หรือภิกษุใหม่ ก็ตาม เป็นชีณาสพ (พระอรหันต์) แล้ว ทำกาละลงไป ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว อย่างเสร็จการฝึกแล้ว ดูกดั่งข้างแก่ หรือข้าง พูนกลาง หรือข้างหนุ่ม ของพระราชา ที่เขาฝึกดีแล้ว ตายลง ก็ถึงซึ่งการนับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว อย่างเสร็จการฝึกแล้ว ฉันทใดก็ฉันทนั้นแล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ทันตภูมิสูตร อุปริ.ม. ๑๔/๒๗๑-๒/๔๐๓-๔, ตรัสแก่อัคคิ-เวสสนพราหมณ์ ณ ที่เวฬุวัน.

ผู้ไม่หล่นจากศาสนา^๑

ภิกษุ ท.! ผู้ที่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเรียกได้ว่า “เป็นผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้” ดังนี้. เหตุสี่ประการอะไรบ้างเล่า ? สี่ประการ คือ:-

- (๑) ผู้ประกอบด้วยศีล อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยศีล),
- (๒) ผู้ประกอบด้วยสมาธิ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยสมาธิ),
- (๓) ผู้ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยปัญญา),
- (๔) ผู้ประกอบด้วยวิมุตติ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยวิมุตติ),

ภิกษุ ท.! ผู้ที่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเรียกได้ว่า “เป็นผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้” ได้เลย.

หมวดที่สิบห้า จบ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒/๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย,

ผู้ชี้ชวนวิงวอน!

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี สวากานัน
หิตตลิตา ออนุภมฺปน ออนุภมฺปิ อูปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานิ
เอตานิ สุนฺณวาคารานิ
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย,

ฉายถ ภิกขเว มา ปมาตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่างได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหุตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อมฺหากํ ออนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๖
ว่าด้วย การไม่ลืมคำปฏิญาณ

๑. สมณสากยปุตติยะที่แท้	๑๙. ผู้ออกหาวิเวกธรรม
๒. สมภาพแห่งสมณสากยปุตติยะ	๒๐. ผู้ได้บรรลุมานที่หนึ่ง
๓. สมณพราหมณ์ที่แท้	๒๑. ผู้ได้บรรลุมานที่สอง
๔. สมณะบัวขาว	๒๒. ผู้ได้บรรลุมานที่สาม
๕. สมณะบัวหลวง	๒๓. ผู้ได้บรรลุมานที่สี่
๖. สมณะยุพราช	๒๔. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
๗. สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)	๒๕. จุตูปปาตญาณ
๘. สมณะในธรรมวินัยนี้	๒๖. อาสวักขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง
๙. ผู้ทำสมคำปฏิญาณว่า “สมณะ”	๒๗. ย่อมเสียชีวิตไม่ยอมล่วงสิกขาบท
๑๐. ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปเปะ	๒๘. ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น
๑๑. ผู้มีกายสมาจารบริสุทธิ์	๒๙. รู้ “ความลับ” ของขันธห้า
๑๒. ผู้มีวจีสมาจารบริสุทธิ์	๓๐. รู้ “ความลับ” ของอุปาทานขันธ
๑๓. ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธิ์	๓๑. รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่
๑๔. ผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์	๓๒. รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก
๑๕. ผู้ปิดกั้นอภิขณาโถมันส์ให้หยุดไหล	๓๓. รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ห้า
๑๖. ผู้รู้ประมาณการบริโภค	๓๔. รู้ปฏิจสุมุขบาทจึงเป็นสมณะได้
๑๗. ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้	๓๕. รู้ริยสังขจึงเป็นสมณะได้
๑๘. ผู้มีสติสัมปชัญญะ	

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วย การไม่ลืมนำปฏิญาณ

(ปฏิบัติขณัยของหมวด ๗ อันว่าด้วยการลืมนำปฏิญาณ)

สมณสาकยปุตติยะที่แท้^๑

วาเสฏฐะ ท.! พวกเขาเหล่านั้น มีชาติต่างกัน มีนามต่างกัน มีโคตรต่างกัน มีสกุลต่างกัน ออกบวชจากเรือนเป็นผู้ไม่หวังเกี่ยวข้องกับเรือนแล้ว เมื่อถูกเขาถามว่า “พวกท่านเป็นใคร ? ” ดังนี้, พวกเขาปฏิบัติปฏิญาณ ว่า “เราทั้งหลาย เป็นสมณสาकยปุตติยะ” ดังนี้.

วาเสฏฐะ ท.! อนึ่ง ศรัทธา ของผู้ใดแลตั้งมั่น ในตถาคต ฝังลง รากแล้ว ดำรงอยู่ได้มั่นคง อันสมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกก็ตาม ไม่ชักนำไปทางอื่นได้, ผู้ที่สมควรที่จะกล่าว อย่างนี้ว่า “เราเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากพระโศภนของพระผู้มี พระภาคเจ้า ผู้เกิดโดยธรรม เนรมิตโดยธรรม เป็นทายาทโดยธรรม” ดังนี้. ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะคำว่า “ธรรมกาย” บ้าง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อัครัญญสูตร ปา. ที่. ๑๑/๙๑/๕๕, ตรัสแก่วาเสฏฐสามเณร และภราทวาสสามเณร ณ ที่บุพพาราม.

“พรหมกาย” บ้าง “ธรรมภูต” บ้าง “พรหมภูต” บ้าง นี้เป็นคำสำหรับใช้เรียกแทนชื่อ **ตถาคต** แล.

สมภาพแห่งสมณสาภยปุตติยะ^๑

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่ ๆ เช่นแม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหิ ก็ตาม, ครั้นไหลไปถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมทิ้งชื่อเดิมของตน ย่อมถึงการเรียกชื่อใหม่ว่า “มหาสมุทร” เหมือนกันหมดข้อนี้ฉันใด,

ภิกษุ ท.! วรรณะทั้งสี่นี้ ก็อย่างเดียวกันฉันนั้น : จะเป็นกษัตริย์ หรือพราหมณ์ เวสส์ หรือสุทร ก็ตาม, เมื่อคนเหล่านั้น ออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อ และชื่อสกุลแต่เดิมของตนเสีย ย่อมถึงการเรียกชื่อใหม่ ว่า “พวกสมณสาภยปุตติยะ” ดังนี้ เหมือนกันหมดโดยแท้.

ภิกษุ ท.! ชื่อที่วรรณะทั้งสี่ ไม่ว่าจะ เป็นกษัตริย์ หรือพราหมณ์ เวสส์ หรือสุทร ครั้นออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อ และชื่อสกุลแต่เดิมของตนเสีย ถึงการเรียกชื่อใหม่ว่า “พวกสมณสาภยปุตติยะ” ดังนี้ เหมือนกันหมด นี้แล เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่น่าจะเป็นได้--- ในธรรมวินัยนี้, ซึ่งเมื่อภิกษุทั้งหลาย เห็นแล้ว ๆ ซึ่งข้อนี้ ย่อมเกิดความพอใจอย่างยิ่งในธรรมวินัยนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อ.ช. ๒๕/๑๕๗/๑๑๘, ตวัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่นุพพาวาม.

สมณพราหมณ์ที่แท้^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ซึ่ง รสอร่อยของโลก โดยความเป็นรสอร่อยของโลก, โทษของโลกโดย ความเป็นโทษของโลก, อุบายเครื่องออกไปพ้นจากโลกโดยความเป็น อุบายเครื่องออกไปพ้นจากโลก.

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดา สมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็น สมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

สมณะบัวขาว^๒

ภิกษุ ท.! สมณะบัวขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความ มุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูก ต้อง, มีความพากเพียรถูกต้อง, มีความระลึกรู้ถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง, มีญาณถูกต้อง, มีวิมุติถูกต้อง, แต่ไม่ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกาย.

ภิกษุ ท.! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะบัวขาว

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก.อ. ๒๐/๓๓๔/๕๔๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกุก. อ. ๒๑/๑๑๗/๘๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมณะบัวหลวง^๑

ภิกษุ ท.! สมณะบัวหลวง เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความ پاکเพียรถูกต้อง, มีความระลึกถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง, มีญาณถูกต้อง, มีวิมุตติถูกต้อง; และเป็นผู้ถูกต้อง^๒ วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายด้วย.

ภิกษุ ท.! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะบัวหลวง

สมณะยุพราช^๓

ภิกษุ ท.! สมณะยุพราช เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นเสขะ (คือยังต้องทำกิจต่อไป) เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ ยังปรารถนานิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งกว่าเป็นอยู่. เปรียบเหมือนโอรสองค์ใหญ่ของพระราชเจ้าผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษก เป็นผู้ควรแก่การอภิเษก แต่ยังมีได้รับการอภิเษก ดำรงอยู่ในตำแหน่ง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกถ. อ. ๒๑/๑๑๗/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ คำว่า “ถูกต้อง” ในที่นี้ หมายถึงความที่จิตประกอบอยู่ด้วยความพ้นจากกิเลสในขณะแห่งสมาบัติ ๘ ซึ่งเรียกว่า วิโมกข์ ๘, ในที่นี้, โดยใจความก็คือ เป็นผู้บรรลุเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติทั้งสองอย่าง

^๓ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกถ. อ. ๒๑/๑๑๓/๘๗.

ยุพราช ฉันทไค; ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นเสขะ เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ ยังปรารภนา
นิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งกว่า เป็นอยู่ ฉันทนั้น.

ภิกษุ ท.! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า สมณะยุพราช.

สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)^๑

ภิกษุ ท.! สมณะยุพราช เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมาย
ถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง,
มีความ پاکเพียรถูกต้อง, มีความระลึกรู้ถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง.

ภิกษุ ท.! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะยุพราช.

สมณะในธรรมวินัยนี้^๒

ภิกษุ ท.! สมณะ (ที่หนึ่ง) มีในธรรมวินัยนี้เอง, สมณะที่สองก็มีใน
ธรรมวินัยนี้, สมณะที่สามก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้;
ลัทธิอื่นก็กว้างจากสมณะของลัทธิอื่น. ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงบันลือสีหนาท
โดยชอบอย่างนี้เถิด.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๑๗/๘๙.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๒๓/๒๔๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! สมณะ (ที่หนึ่ง) เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัจญโญชน์สาม เป็นผู้แรกถึงกระแสนิพพาน
มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ผู้แน่ที่จะตรัสรู้ข้างหน้า ภิกษุ ท.! นี้แล
เป็นสมณะ (ที่หนึ่ง.)

ภิกษุ ท.! สมณะที่สอง เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัจญโญชน์สาม และเพราะความมีราคะ โทสะ
โมหะ เบาบาง เป็นผู้มาอีกครั้งเดียว มาสู่โลกคราวเดียวเท่านั้น ก็ทำที่สุด
แห่งทุกข์ได้. ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นสมณะที่สอง.

ภิกษุ ท.! สมณะที่สาม เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัจญโญชน์เบื้องต่ำห้าอย่าง เป็นผู้ลอยเกิด (ในชั้น
สุทธาวาส) ย่อมมีการปรินิพพานในภพนั้น ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้นเป็น
ธรรมดา. ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นสมณะที่สาม.

ภิกษุ ท.! สมณะที่สี่ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ได้กระทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้เข้าถึงแล้ว
แลอยู่. ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นสมณะที่สี่.

ภิกษุ ท.! สมณะ (ที่หนึ่ง) มีในธรรมวินัยนี้เอง, สมณะที่สองก็มี
ในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สามก็มีธรรมวินัยนี้, สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้;
ลัทธิอื่นก็ว่างจากสมณะของลัทธิอื่น. ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงบันลือสืหนาท
โดยชอบอย่างนี้ แล.

ผู้ทำสมคำปฏิญาณว่า “สมณะ”^๑

ภิกษุ ท.! มหาชนเขารู้จักเธอทั้งหลายว่า “สมณะ สมณะ” ดังนี้, ถึงเธอทั้งหลายแล้ว เมื่อถูกเขาถามว่า ท่านทั้งหลาย เป็นอะไร? พวกเธอทั้งหลายก็ปฏิญาณตัวเองว่า “เราเป็นสมณะ” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เมื่อเธอทั้งหลาย มีชื่อว่า สมณะ และปฏิญาณตัวเองว่าเป็นสมณะ อยู่อย่างนี้แล้ว พวกเธอทั้งหลาย จะต้องสำเหนียกใจว่า “ธรรมเหล่าใด อันจะทำให้เราเป็นสมณะและเห็นพราหมณ์ (คือเป็นอรหันต์ผู้ลดยบุญบาปเสียแล้ว), เราจะประพฤติถือเอาด้วยดี ซึ่งธรรมเหล่านั้น. ด้วยอาการปฏิบัติของเราอย่างนี้ สมัญญาว่าสมณะของพวกเราจักเป็นจริง และคำปฏิญาณว่าสมณะของพวกเราจักสมจริง. อนึ่งแล้ว เราบริโภคใช้สอย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของทายกเหล่าใด การบำเพ็ญทานของทายกเหล่านั้น ก็จักมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ และการบรรพชาของเราเอง ก็จักไม่เป็นหมันเปล่า แต่จักมีผลมีกำไรแก่เราโดยแท้” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริโอตตัปปะ^๒

ภิกษุ ท.! ธรรมเหล่าไหนเล่า ที่จะทำพวกเราเป็นสมณะ ที่จะทำพวกเราเป็นพราหมณ์?

^๑ บาลี พระพุทธทศกัณฐก มหาอัสสปรสูตร ม.ม. ๑๒/๔๙๖/๔๕๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่นิคม ชื่อ อัสสปุระ ของอังกราชกุมาร ในชนบทอังกะ.

^๒ บาลี พระพุทธทศกัณฐก มหาอัสสปรสูตร ม.ม. ๑๒/๔๙๖/๔๖๐.

ภิกษุ ท.! พวกเขาต้องสำเหนียกตนให้ได้ยั้งนี้ว่า เราจักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, ภิกษุ ท.! พวกเขาพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท.! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเขา คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า ‘พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี’ .

ภิกษุ ท.! เราจักบอกแก่พวกเขา เราจักเตือนให้พวกเขาให้รู้ : เมื่อพวกเขาต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความไม่สมณะให้เสื่อมไป เพราะว่า กิจที่พวกเขาจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีกายสมาจารบริสุทธิ์^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเขาต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า กายสมาจาร การประพฤติชอบสมาเสมอด้วยกายของเรา บริสุทธิ์แล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ อันเป็นสำรวมดีแล้ว อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ภิกษุ ท. ! พวกเขาพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท.! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเขา คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า ‘พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี’. ภิกษุ ท.! เราจักบอกแก่พวกเขา เราจักเตือนให้พวกเขา

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสน์ปุรสุตร ม.ม. ๑๒/๔๙๗/๔๖๑.

ให้รู้ : เมื่อพวกเขาต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่า กิจที่พวกเขาจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีวิจีสมาจารย์บริสุทธ^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเขาต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า วิจีสมาจาร การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยวาจาของเรา บริสุทธแล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นสำรวมดีแล้ว. อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด. ภิกษุ ท.! พวกเขาพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท.! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเขา คือ จะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้น ว่า ‘พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเขาบริสุทธิ, วิจีสมาจารบริสุทธิ, พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี’. ภิกษุ ท.! เราจักบอกแก่พวกเขา เราจักเตือนให้พวกเขาให้รู้ : เมื่อพวกเขาต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่า กิจที่พวกเขาจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสน์ปุรสุตต ม. ๑๒/๔๙๗/๔๖๒.

ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธ์^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า มโนสมาจาร (การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยกาย) ของเรา บริสุทธ์แล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ อันเป็นสํารวมดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ภิกษุ ท.! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท.! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียดเพียงเท่านั้นว่า ‘พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธ์, วจีสมาจารบริสุทธ์, มโนสมาจารบริสุทธ์, พอแล้ว ด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี’. ภิกษุ ท.! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนให้พวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะ ให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีอาชีวะบริสุทธ์^๒

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า อาชีวะของเรา บริสุทธ์แล้ว หงายได้แล้ว

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัถฐปุรสุตฺร ม.ม. ๑๒/๔๙๘/๔๖๓.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัถฐปุรสุตฺร ม.ม. ๑๒/๔๙๘/๔๖๔.

เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะเลลุมิได้ อันเป็นสำรวมดีแล้ว. อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณชื่อนี้เป็นอันขาด. ภิกษุ ท.! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท.! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้น ว่า ‘พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์, วจีสมาจารยบริสุทธิ, มโนสมาจารบริสุทธิ์, อาชีวะบริสุทธิ์พอแล้ว ด้วยคุณเพียงเท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี’. ภิกษุ ท.! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่า กิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้ปิดกั้นอภิขณาโทมนัสให้หยุดไหล^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย: ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบรวมถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ, สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิขณาและโทมนัสจะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวมอินทรีย์คือตาใดเป็นเหตุ เราจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้ เป็นผู้รักษา ถึงการสำรวมอินทรีย์คือตา; ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสผัสโณภูมิจึงด้วยกาย, ได้รู้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสน์ปุรสุตฺร ม.ม. ๑๒/๔๙๙/๔๖๕.

ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิชณาและโทมนัส จึงพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวจอินทรีย์ใด ๆ เป็นเหตุ เราจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์เหล่านั้นไว้ เป็นผู้รักษา ถึงการสำรวจอินทรีย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! พวกเขาทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล---ฯลฯ---
(มีตรัสมิให้สนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่า ยังมีกิจที่ต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนทำนี้ทุกครั้ง)

ผู้รู้ประมาณการบริโภค^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเขาต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า เราจักเป็นผู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ : จักพิจารณาโดยแยกกายแล้วจึงฉัน, ไม่ฉันเพื่อเล่นไม่ฉันเพื่อมัวเมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพื่อเพียงให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์. เราจักขจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว ไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนอิตต) ให้เกิดขึ้น. ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญ จักมีแก่เราดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเขาพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ---ฯลฯ---
(มีตรัสมิให้สนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่า ยังมีกิจที่ต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนทำนี้ทุกครั้ง).

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสนิปุรสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๐/๔๖๖.

ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า เราจักตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องตื่น : เราจักชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากอาวรณียธรรม (คือกิเลสที่กำบังจิต) ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยังค่ำ ไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี เราจักนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี เราลุกขึ้นแล้ว จักชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากอาวรณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก. ภิกษุ ท.! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ---ฯลฯ---

(มีตรัสมีให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่ายังมีกิจที่ต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ ทุกครั้ง).

ผู้มีสติสัมปชัญญะ^๒

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า เราจักเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ : รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า การถอยหลัง การแลดู การเหยียดดู การกำ การเหยียด การทรงสังขมาภิ ภาตฺร จีวร การกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ, การไป การหยุด, การนั่ง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดสปุสฺสสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๐/๔๖๗.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดสปุสฺสสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๑/๔๖๘.

การนอน, การหลับ การตื่น, การพูด การนิ่ง. ภิกษุ ท.! พวกเขา
 พึงสำเหนียกอย่างนี้แล. --- ฯลฯ --- (มีตรัสมิให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และ
 ตรัสเตือนว่ายังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไป ในตอนทำนี้ ทุกครั้ง).

ผู้ออกหา วิเวกธรรม^๑

ภิกษุ ท.! กิจที่พวกเขาต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มาเสพเสนาสนะอันสงัด คือป่า
 โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง กองฟาง (อย่างไร
 อย่างหนึ่ง). ในเวลาภายหลังอาหาร เขากลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้
 บัดลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอ ละอภิชฌา
 ในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา; ละพยาบาท
 มีจิตปราศจากพยาบาท เป็นผู้กรุณามีจิตหวังความเกื้อกูล ในสัตว์ทั้งหลาย
 คอยชำระจิตพยาบาท; ละถีนมิทระ มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิต
 ปราศจากถีนมิทระ มีสติสัมปชัญญะรู้สีกตัว คอยชำระจิตจากถีนมิทระ ;
 ละอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจาก
 อุทธัจจกุกกุจจะ; ละวิจิกิจฉา ข้ามล่วงวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่
 “นี่อะไร นี้อย่างไร” ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย) คอยชำระ
 จิตจากวิจิกิจฉา

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดสปุรสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๒/๔๖๙.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง กู้หน้เขา ไปทำการงานสำเร็จผล ใช้หนี้
ต้นทุนเดิมหมดแล้ว กำไรยังเหลือพอเลี้ยงภรรยาได้ถมไป. เขาคงคะเนถึงโชคลาภ
ว่า “เมื่อก่อนเรากู้หน้เขาไปทำการงานสำเร็จผล ใช้หนี้ต้นทุนเดิมหมดแล้ว กำไร
ยังเหลือพอเลี้ยงภรรยาได้ถมไป” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัส
เพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉนฺได, (นี่อย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง ป่วยไข้หนัก ทนทุกข์ อาหาร
ไม่ตก กำลังน้อย. ครั้นเวลาอื่นเขาหายจากไข้นั้น อาหารก็ตั้ง กำลังก็มี.
เขาต้องนึกถึงกาลเก่าว่า “เมื่อก่อน เราป่วยไข้หนัก ทนทุกข์ อาหารก็ไม่ตก
กำลังน้อยลง บัดนี้เราหายจากไข้นั้น อาหารก็ตั้ง กำลังก็มีมา” ดังนี้, เขาย่อม
ปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉนฺได (นี่อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง ติดเรือนจำ ครั้นเวลาอื่นเขา
หลุดจากเรือนจำโดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่เสียทรัพย์. เขาต้องนึกถึงกาลเก่า
อย่างนี้ว่า “เมื่อก่อน เราติดเรือนจำ บัดนี้ เราหลุดมาได้โดยสะดวก ไม่มีภัย
ไม่เสียทรัพย์” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ
ฉนฺได, (นี่อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง เป็นทาสเขา ฟังตัวเองไม่ได้
ต้องฟังผู้อื่น เทียบตามอำเภอใจไม่ได้. ครั้นถึงสมัยอื่น เขาพ้นจากการเป็นทาส
ฟังตัวเองได้ ไม่ต้องฟังผู้อื่น เทียบตามอำเภอใจได้, เขาต้องนึกถึงกาลเก่า
อย่างนี้ว่า “เมื่อก่อนเราเป็นทาส ฟังตัวเองไม่ได้ ต้องฟังผู้อื่น เทียบตาม
อำเภอใจไม่ได้ ครั้นถึงสมัยอื่น เราพ้นจากการเป็นทาส ฟังตัวเองได้ ไม่ต้องฟัง
ผู้อื่น เทียบตามอำเภอใจได้” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะ
ชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉนฺได, (นี่อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง นำทรัพย์เดินทางไกลอันกันดาร ครั้นพ้นทางกันดารได้โดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่ต้องเสียโภคทรัพย์. เขาต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อน เรานำทรัพย์เดินทางไกลอันกันดาร ครั้นพ้นทางกันดาร ไม่มีภัย ไม่ต้องเสียโภคทรัพย์” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ (เหล่านี้) เป็นฉันท :

ภิกษุ ท.! ภิกษุพิจารณาเห็นนิรวรณ ๕ ประการ ที่ตนยังละไม่ได้ว่า เป็นเช่นกับการกู่หนี เช่นกับการเป็นโรค เช่นกับการติดเรื้อนจำ เช่นกับการเป็นทาส และการนำทรัพย์ข้ามทางกันดาร, และเธอพิจารณาเห็นนิรวรณ ๕ ประการ ที่ละเสียได้แล้วในตนเอง เป็นเช่นกับการหมดหนี่ การหมดโรค การหลุดจากเรื้อนจำ การพ้นจากทาส การบรรลุถึงที่พ้นภัย (เธอย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ ฉันทนั้นเหมือนกัน) แล.

ผู้ได้บรรลุฌานที่หนึ่ง^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุนั้น ครั้นละนิรวรณ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจและทำปัญญาให้ถอยกำลัง เหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสงัดจากกามและสงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุ ฌานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แลแล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น, ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดปุรสูตฺร ม.ม. ๑๒/๕๐๕/๔๗๑.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนนายช่างอาบก็ดี หรือลูกมือของเขาก็ดี เป็นคนฉลาด ไรยผงที่ใช้สำหรับถูตัวในเวลาอาบน้ำลงในขันสำริด แล้วพรมน้ำหมักไว้, ครั้นเวลาเย็น ก้อนผงออกยางเข้ากัน ซึมทั่วกันแล้ว จับกันทั้งภายในภายนอก ไม่ไหลหยด ฉันใด; ภิกษุ ท.! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปิตติและสุขอันเกิดแต่วิเวก, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปิตติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉันนั้นเหมือนกัน.

ผู้ได้บรรลุฌานที่สอง^๑

ภิกษุ ท.! อีกประการหนึ่ง, เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ ภิกษุจึงบรรลุ ฌานที่สอง อันเป็นเครื่องส่องใสแห่งใจในภายใน นำให้เกิดสมาธิ มีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปิตติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปิตติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปิตติและสุขอันเกิดแต่สมาธิไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนห้วงน้ำอันลึก มีน้ำอันปวน ไม่มีปากน้ำ ทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ แต่ฝนตกเพิ่มน้ำให้แก่ห้วงน้ำนั้น ตลอดกาลโดยกาล, ท่อน้ำเย็นพุ่งขึ้นจากห้วงน้ำ, ประพรมทำให้ชุ่ม ถูกต้องห้วงน้ำนั่นเอง, ส่วนไหน ๆ ของห้วงน้ำนั้นที่น้ำเย็นไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ช้อนนี้ฉันใด, ภิกษุ ท.! ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสน์ปุรสูตร มุ. ม. ๑๒/๕๐๕/๔๗๒.

เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอ ที่ปีติ และสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉะนั้นเหมือนกัน.

ผู้ได้บรรลุฌานที่สาม^๑

ภิกษุ ท.! อีกประการหนึ่ง, เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ภิกษุ เป็น ผู้อยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึง บรรลุ ฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอรียเจ้ากล่าวว่ “ผู้ได้บรรลุฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ดังนี้ แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยลำพังสุขหาปีติมิได้ ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่สุข หาปีติมิได้ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนหนองบัวอุบล หนองบัวปทุม หนองบัว บัญชริก มีดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุญชริก บางเหล่าที่เกิดอยู่ในน้ำ เจริญอยู่ใต้น้ำ ยังขึ้นไม่พ้นน้ำ จมอยู่ภายใต้ใต้น้ำเลี้ยงไว้, ดอกบัวเหล่านั้นถูก น้ำเย็นแช่ชุ่ม ถูกต้องตั้งแต่ยอดตลอดราก, ส่วนไหน ๆ ของดอกบัวเหล่านั้น ทั่วทั้งดอก ที่น้ำเย็นไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ข้อนี้เป็นฉันใด; ภิกษุ ท.! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยลำพังหาสุขปีติมิได้, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอ ที่ลำพังหาสุขปีติมิได้ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉะนั้นเหมือนกัน.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสน์ปุรสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๖/๔๗๓.

ผู้ได้บรรลุมานที่สี่^๑

ภิกษุ ท.! อีกประการหนึ่ง, เพราะละสุขและละทุกข์เสียได้, เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน, ภิกษุ จึง บรรลุมานที่สี่อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. เธอ นั้น นิ่งแผ่ไปตลอดกายนี้ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายคนหนึ่ง นั่งคลุมตัวด้วยผ้าขาวตลอดศีรษะ, ส่วนไหน ๆ ในกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ผ้าขาวไม่ถูกต้องแล้ว (คือไม่คลุมแล้ว) มิได้มี. ข้อนี้แม้ฉันใด; ภิกษุ ท.! ภิกษุ นิ่งแผ่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใสไปตลอดกายนี้, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี. ฉันนั้นเหมือนกัน.

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็น้อมจิตไปเฉพาะ ต่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ. เธอระลึกถึงขั้นที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ คือ เธอระลึกชาติได้หนึ่ง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดสปุรสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๗/๔๗๔.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดสปุรสูตร ม.ม. ๑๒/๕๐๗/๔๗๕.

บ้าง สองชาติ สามชาติ สี่ชาติ ห้าชาติบ้าง, สิบชาติ ยี่สิบชาติ สามสิบชาติ สี่สิบชาติ ห้าสิบชาติบ้าง, ร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติบ้าง, ตลอดหลายสังวัฏฏ์กับปี หลายวิวัฏฏ์กับปี หลายสังวัฏฏ์กับปีและวิวัฏฏ์กับปีบ้าง, ว่า เมื่อเราอยู่ในภพนั้น มีชื่ออย่างนั้น มีโคตร มีวรรณะ มีอาหาร อย่างนั้น ๆ, เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น ๆ ครั้นจติจากภพนั้นแล้ว ได้เกิดในภพนั้น มีชื่อ โคตร วรรณะ อาหาร อย่างนั้น ๆ , ได้เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น, ครั้นจติจากภพนั้น ๆ ๆ แล้วมาเกิดในภพนั้น. เถอะระลึกถึงขันธที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ พร้อมทั้งอาการและลักษณะดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง ออกจากบ้านตนเองไปบ้านคนอื่น แล้วออกจากบ้านนั้นไปสู่อีกบ้านอีก แล้วออกจากบ้านนั้น ๆ กลับมาสู่อบ้านของตนเอง เขาจะระลึกได้อย่างนี้ว่า เราออกจากบ้านตนเองไปสู่อบ้านนั้น ที่บ้านนั้นนั้น เราได้ยื่น ได้นั่ง ได้พูด ได้นิ่ง อย่างนั้น ๆ , ครั้นออกจากบ้านนั้นแล้ว ได้ไปสู่อ บ้านนั้นอีก, แม้ที่บ้านนั้นนั้น เราได้ยื่น ได้นั่ง ได้พูด ได้นิ่ง อย่างนั้น ๆ, เราออกจากบ้านนั้นแล้ว กลับมาสู่อบ้านของตนเอง, ข้อนี้เป็นฉันใด; ภิกษุ ท.! ภิกษุ ระลึกถึงขันธที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ --- ฯลฯ --- พร้อมทั้งอาการและลักษณะเช่นนี้, ฉันนั้นเหมือนกัน.

จตุปปาตญาณ°

ภิกษุ ท.! ภิกษุนั้น, ครั้นตั้งจิตตั้งมั่น บริสุทธิผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่

° บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดปฺรสุตฺร ม.ม. ๑๒/๕๐๘/๔๗๖.

หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็โน้มจิตไปเฉพาะต่อ จตุปปาตญาณ. เธอ มีจักขุเป็นทิพย์ บริสุทธีกว่าจักขุของสามัญมนุษย์ ย่อมแลเห็นสัตว์ทั้งหลายจืดอยู่ บังเกิดอยู่, เลวทราม ประณีต, มีวรรณะดี มีวรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. เธอรู้แจ้งชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย! สัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต พุคฺติเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็น มิจฉาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป ล้วนพากันเข้าสู่อบายทุกคติวินิบาตนรก. ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอง! ส่วนสัตว์ เหล่านี้หนอ ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า ทั้งหลาย เป็นสัมมาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่ กายแตกตายไป ย่อมพากันเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์”. เธอมีจักขุทิพย์ บริสุทธีกว่าจักขุของสามัญมนุษย์ เห็นเหล่าสัตว์ผู้จืดอยู่ บังเกิดแล้ว เลว ประณีต มีวรรณะดี มีวรรณะเลว มีทุกข์ มีสุข, รู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้ ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนเรือนสองหลัง มีประตูตรงกัน, ณ ที่นั้น ชายมีจักขุดี ยืนอยู่หว่างกลาง เขาอาจเห็นหมู่มนุษย์ที่เข้าไปในเรือนบ้าง ออกมา บ้าง เดินไปมาบ้าง เดินตรงบ้าง เลี้ยวบ้าง, ข้อนี้เป็นฉันใด; ภิกษุ ท.! ภิกษุ มีจักขุทิพย์ บริสุทธีกว่าจักขุของสามัญมนุษย์ เห็นเหล่าสัตว์ผู้จืดอยู่ บังเกิดอยู่ เลวประณีต มีวรรณะดี วรรณะเลว มีทุกข์ มีสุข เธอรู้ชัด หมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้, ฉะนั้นเหมือนกัน.

อาสาชกขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิผ่องใส ไม่มีกิเลส

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสนิปุรสูตฺร ม.ม. ๑๒/๕๐๙/๔๗๗.

ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่
หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ อาสวัชญาณ. เธอ
ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ , เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ,
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ , ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่ง
ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ;และว่า เหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย, นี้เหตุแห่งอาสวะทั้งหลาย,
นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งอาสวะทั้งหลาย”. เมื่อเธอรู้อย่างนี้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจากกามาสวะ
ภวาสวะ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า “จิตพ้นแล้ว”.
เธอรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ(หลุดพ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสที่ไหลเขา ไม่ขุ่นมัว, คนมีจักขุดี
ยืนอยู่บนฝั่งในที่นั้น, เขาจะเห็นหอยต่าง ๆ บ้าง กบวอดและหินบ้าง ผูกปลาบ้าง
อันหยุดอยู่และว่ายน้ำไปในห้วงน้ำนั้น, เขาจะสำเนียงใจอย่างนี้ว่า “ห้วงน้ำใส
ไม่ขุ่นเลย หอย ก้อนกบวอด ปลาทั้งหลาย เหล่านี้ หยุดอยู่บ้าง ว่ายน้ำไปบ้าง ในห้วง
น้ำนั้น, ข้อนี้เป็นฉันใด; ภิกษุ ท.! ภิกษุย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์
เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นเช่นนี้ ๆ , ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ,
และว่า เหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย, นี้เหตุแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ความดับ
ไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ
ทั้งหลาย”. เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ
อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า “จิตพ้นแล้ว”. เธอรู้ชัดว่า

“ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ (หลุดพ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก”, ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้เสร็จกิจแล้ว เช่นดังกล่าวนี้ เราเรียกว่า เป็นสมณะ บ้าง, เป็นพราหมณ์ บ้าง, เป็นนาคทกะ บ้าง, เป็นเวทคุ บ้าง, เป็นโสติดิย บ้าง, เป็นอริยะ บ้าง, เป็นอรหันต์ บ้าง,

(ทรงให้คำอธิบายว่า เป็นสมณะ เพราะสงบจากสิ่งที่เป็นอกุศลามาก ที่เป็นไปข้างฝ่ายเศร้าหมอง ที่เอียงไปข้างความต้องเกิดอีก เป็นไปกับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นผลเป็นที่ตั้งของความเกิด ความแก่ ความตาย ต่อ ๆ ไป,---เป็นพราหมณ์ เพราะลอบสิ่งที่เป็นอกุศลลามกเสียแล้ว---เป็นนาคทกะ เพราะไม่อาบสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว---เป็นเวทคุ เพราะรู้จบสิ้นสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว---เป็นโสติดิยะ เพราะไม่สดับสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว---เป็นอริยะ เพราะไปจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว---เป็นอรหันต์ เพราะไกลจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว---)

ยอมเสียชีวิตไม่ยอมล่วงสิกขาบท^๑

ภิกษุ ท.! เช่นเดียวกับที่มหาสมุทร ย่อมมีน้ำหยดอยู่ที่ระดับใดระดับหนึ่งเป็นธรรมดา หากล้นฝั่งไปไม่ ช้อนี่ฉันใด; ภิกษุ ท.! เราบัญญัติสิกขา - บทใด ๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้น ๆ แม้จะต้องเสียชีวิต ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ข้อที่เรบัญญัติสิกขาบทใด ๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้น ๆ แม้จะต้องเสียชีวิต นั้นแล เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่น่าจะมีได้---ในธรรมวินัยนี้, ซึ่งเมื่อภิกษุทั้งหลาย ได้เห็นแล้ว ๆ ซึ่งข้อนี้ ย่อมเกิดความพอใจอย่างยิ่งในธรรมวินัยนี้แล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต อ. ข. ๒๕/๑๕๕/๑๑๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคน มีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้อด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกบวชด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้ว เธอสามารถทำลาย ลักการะและเสียงเหินยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดีในลักการะและเสียงเหินยออันนั้น, ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลักการะและเสียงเหินยออันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะลักการะและเสียงเหินยออันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในลักการะและเสียงเหินยออันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในลักการะและเสียงเหินยออันนั้น; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, เธอไม่มัวเมาในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นได้. เธอมีใจยินดีในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ ญาณทัสสนะ (ปัญญาเครื่องรู้เห็น) เกิดขึ้นได้อีก, เธอมีใจยินดีในญาณทัสสนะอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในญาณทัสสนะอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะญาณทัสสนะอันนั้น,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาโรปมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๗๐/๓๕๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เธอไม่มัวเมาในญาณทัสสนะอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในญาณทัสสนะอันนั้น; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ สมยวิโมกข์ (ความพ้นพิเศษโดยสมัย) เกิดขึ้นได้อีก.

ภิกษุ ท.! ข้อนี้ย่อมเป็นไปได้ คือข้อที่ ภิกษุนั้นจะพึงเสื่อมคลายจาก สมยวิมุตติอันนั้นก็ได้.

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนบุรุษต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ตัดเอาแก่นถือไปด้วยมั่นใจว่า “นี่ เป็นแก่นแท้” ดังนี้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างรู้จักแก่น, รู้จักกระพี้, รู้จักเปลือกสด, รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง; จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็ตัดเอาแก่นแท้ถือไปด้วยมั่นใจว่า “นี่ เป็นแก่นแท้” ดังนี้. สิ่งที่เขาต้องทำด้วยแก่นไม้ จักสำเร็จประโยชน์เป็นแท้” ดังนี้; ฉนั้นใดก็ฉนั้น.

ภิกษุ ท.! ข้อนี้ย่อมเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ คือข้อที่ ภิกษุนั้น จะพึงเสื่อมคลายจาก อสมยวิมุตติ (ความหลุดพ้นที่ไม่มีสมัย) อันนั้นเลย.

ภิกษุ ท.! พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็น อานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยศีลเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมสมาธิเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.

ภิกษุ ท.! ก็เจโตวิมุตติที่ไม่กำเริบอันใด มีอยู่, พรหมจรรย์นี้มี เจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็น แก่นสาร มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล.

รู้ “ความลับ” ของชั้นห้า^๑

โศณะ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักลักษณะ รู้จักเหตุเกิดขึ้น รู้จักความดับสนิท รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งรูป, ---เวทนา, ---สัญญา, ---สังขาร, ย่อมรู้จักลักษณะ รู้จักเหตุเกิดขึ้น รู้จักความดับสนิท รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาณ.

โศณะ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แต่ได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของอุปาทานชั้น^๒

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้^๓ ตามที่เป็นจริง;

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ.สํ. ๑๗/๖๓/๑๐๒. ตรัสแก่โศณะคฤหบดีบุตร ที่เวฬุวัน.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ.สํ. ๑๗/๑๙๕/๒๙๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๓ อุปาทานชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ.

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในธาตุ ๔ เหล่านี้^๒ ตามที่เป็นจริง;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก^๓

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักความเกิดขึ้น, รู้จัก

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๐๙/๔๑๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม.

^๓ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๒๗๓/๙๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความดับไป, รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออก
ไปพ้น ในอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้^๑ ตามที่เป็นจริง;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะใน
บรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย
ก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่ง
ความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ใน
ทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ทั้งห้า^๒

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักความเกิดขึ้น,
รู้จักความดับไป, รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ (เมื่อยึดถือ) และรู้จักอุบายเครื่องสลัด
ออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๕ เหล่านี้^๓ ตามที่เป็นจริง;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดา
สมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม,
ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็น
สมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้
เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

^๑ อินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร.ส. ๑๙/๒๕๘/๘๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๓ อินทรีย์ ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา.

รู้จักสมุปบาทจึงเป็นสมณะได้^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้จักชรามรณะ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชรามรณะ, รู้จักความดับสนิทแห่งชรามรณะ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชรามรณะ;

ย่อม รู้จักชาติ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ, รู้จักความดับสนิทแห่งชาติ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชาติ;

ย่อม รู้จักภพ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ, รู้จักความดับสนิทแห่งภพ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งภพ;

ย่อม รู้จักอุปาทาน, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน, รู้จักความดับสนิทแห่งอุปาทาน, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอุปาทาน;

ย่อม รู้จักตัณหา, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา, รู้จักความดับสนิทแห่งตัณหา, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งตัณหา;

ย่อม รู้จักเวทนา, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา, รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งเวทนา;

ย่อม รู้จักผัสสะ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ, รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งผัสสะ;

ย่อม รู้จักอายตนะ ๖, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะ ๖, รู้จักความดับสนิทแห่งอายตนะ ๖, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอายตนะ ๖ ;

ย่อม รู้จักนามรูป, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป, รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งนามรูป;

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๑๘/๓๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ย่อมน รู้จักวิญญาณ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ, รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาณ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาณ;

ย่อมน รู้จักสังขาร, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร, รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งสังขาร ;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่.

รู้ริยสัจจจึงเป็นสมณะได้^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้จักชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, รู้จักชัดตามที่เป็นจริงว่า ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

หมวดที่สิบหก จบ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๕๔๒/๑๗๐๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน!

ยี่ ภิกษุเว สตถารา กรณียี สวากานัน
หิตะสินา อนุกรมปะเคน อนุกรมปิ อุปาทาย
กตัม โว ตัม มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ในศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษุเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนูปาคารานิ
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกษุเว มา ปมาทตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจจา วิปปฏิสารีโน อหุตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อมฺหากัม อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนนวกค ส. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๗
ว่าด้วย การหมดพิษสงทางใจ

๑. สระน้ำที่มีอยู่ภายใต้ฉัตร
๒. ผู้เว้นยาพิษในโลก
๓. ผู้ไม่ตกแหว
๔. ผู้ไม่ต้องการทะเลาะวิวาทกัน
๕. ผู้ไม่ควรอยู่ในคอก
๖. ผู้มีเพียรตลอดเวลา
๗. ผู้ไม่ต้องกลายเป็น “ลิงติดตัง”
๘. ผู้อยู่เหนือการลี้ก
๙. คุณธรรมของพระโสดาบัน
๑๐. คุณธรรมของพระสกทาคามี
๑๑. คุณธรรมของพระอนาคามี
๑๒. คุณธรรมของพระอรหันต์
๑๓. หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา

ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วย การหมดพิษสงทางใจ

(ปฏิบักขณัยของหมวด ๘ อันว่าด้วยพิษสงทางใจ)

สระน้ำที่อยู่ภายใต้จิวร^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ปฏิบัติในข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง มีอภิชฌามาก ละอภิชฌาได้,
มีจิตพยาบาท ละพยาบาทได้, เป็นผู้มักโกรธ ละความมักโกรธได้,
เป็นผู้มักถือความโกรธ ละความถือโกรธได้, เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน
ละความลบหลู่คุณท่านได้, เป็นผู้ยกตนเทียมท่าน ละความยกตนเทียม
ท่านได้, เป็นคนริษยา ละความริษยาได้, เป็นคนตระหนี่ ละความ
ตระหนี่ได้, เป็นคนอ้อวด ละความอ้อวดได้, เป็นคนมีมายา ละความ
มายาได้, เป็นคนมีความปรารถนาลามก ละความปรารถนาลามกได้,
เป็นคนมีความเห็นผิด ละความเห็นผิดได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จุฬาลงกรณ์ปริสสุตร ม.ม. ๑๒/๕๖๑/๔๘๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย
ที่อัลสปรนนิคมของชาวอังคะ.

ภิกษุ ท.! เพราะละกิเลสมีอภิชฌาเป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมัวหมองของสมณะ เป็นโทษของสมณะ เป็นน้ำฝาดของสมณะ เป็นเหตุให้สัตว์เกิดในอบาย และมีวิบาก อันสัตว์ทั้งหลายจะต้องเสวยในทุกคติ เหล่านี้ ได้แล้ว; เราก็กล่าวภิกษุนั้นว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้ ผู้ปฏิบัติชอบนั้น ย่อมพิจารณาเห็นตนเป็นคนบริสุทธิ์ และพ้นจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกทั้งหลาย เหล่านี้ทั้งสิ้นแล้ว เมื่อเธอพิจารณาเห็นตนเป็นเช่นนั้นอยู่, ความปราโมทย์ก็เกิดขึ้น; เมื่อเธอปราโมทย์แล้ว, ปิติ ก็เกิดขึ้น; เมื่อเธอมีใจปีติแล้ว, นามกาย ก็สงบ; เธอมีนามกายสงบ ก็ได้เสวยสุข; เมื่อเธอมีสุข จิตก็ตั้งมั่น. ผู้ปฏิบัติชอบนั้น แผ่จิตไปสู่ทิศที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ทั้งเบื้องบนและเบื้องต่ำ ด้านขวาง ทิศทุกทางโดยรอบตลอดโลกทั้งปวง ด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตา---๗๗---กรุณา---๗๗---มิตตตา---๗๗---อุเบกขา อันโอบอุ้มประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท.

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือน สระโบกขรณี มีน้ำไม่ขุ่นมัว น่าดื่ม เย็นสนิท ใสสะอาด มีท่าขึ้นลงโดยง่าย น่าเพลินใจ. ถ้าแม้มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งระหายน้ำ มาจากทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก ทิศเหนือ หรือทิศใต้ไซ้ บุรุษนั้นมาถึง สระโบกขรณีนั้นแล้ว จักทำความคอแห้ง ระหายน้ำ และความร้อน กระวนกระวายให้เสื่อมสูญได้, ข้อนี้ฉันใด; ภิกษุ ท.! ถ้าแม้มีกุลบุตร ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่หวังประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน จากสกุลกษัตริย์ก็ตาม, จากสกุลพราหมณ์ก็ตาม, จากสกุลเวสส์ก็ตาม, จากสกุลศูทรก็ตาม, และเขาได้อาศัยธรรมและวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างนี้ ๆ ย่อมได้ความสงบในภายใน เราเรียกว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้, ฉะนั้นเหมือนกัน.

ถ้าแม้งกุลบุตรออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่หวังประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือนจากสกุล กษัตริย์ก็ตาม, จากสกุลพราหมณ์ก็ตาม, จากสกุลเวสส์ก็ตาม, จากสกุลศูทรก็ตาม, และเขาได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรมนี้เข้าถึง แล้วแลอยู่, เราก็เรียกว่า “เป็นสมณะ” เพราะความสิ้นอาสวะทั้งหลาย เช่นนั้นเหมือนกันแล.

ผู้เว้นยาพิษในโลก^๑

ภิกษุ ท.! เปรียบเหมือนถ้วยดื่มสำริดมีเครื่องดื่มใส่อยู่แล้วชนิดหนึ่ง^๒ สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่ามียาพิษซ่อนติดอยู่. ครั้งนั้น มีบุรุษ ผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้ง ระบายน้ำ มาถึงเข้า. คนทั้งหลาย บอกแก่บุรุษนั้นว่า “นี่แน่ท่านผู้เจริญ, ถ้วยดื่มสำริดใบนี้ สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส เปิดโอกาสสำหรับท่าน, แต่ว่ามันมียาพิษปนอยู่. ถ้าหากท่านต้องการดื่มก็ดื่มได้, เมื่อท่านกำลังดื่ม จักติดใจมัน ด้วยสีของมันบ้าง ด้วยกลิ่นของมันบ้าง ด้วยรสของมันบ้าง แต่ว่า ครั้นดื่มแล้ว ท่านจักถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ที่นั่น ความคิดก็จะพึงเกิดขึ้นแก่บุรุษนั้นอย่างนี้ว่า “ความ กระหายน้ำอันแรงกล้าของเขานี้อาจจะเสียได้ด้วยน้ำเย็น หรือด้วยหาง นมเปรี้ยว หรือด้วยเครื่องดื่มชื่อมัจฉูลิณิกะ^๓ หรือด้วยเครื่องดื่มชื่อ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน.ส. ๑๖/๑๓๕/๒๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ เป็นภาษาพิเศษเรียกว่า อาปานียังสะ ซึ่งเรายังเข้าใจไม่ได้ว่าในบัดนี้ได้แก่ภาษาเช่นไร.

^๓ มัจฉูลิณิกะ เป็นน้ำของขนมเหลว ๆ ชนิดหนึ่ง ใส่เกลือ.

โณนโณจิระกะ^๑ เราไม่บังควรที่จะตีมน้ำนั้น อันเป็นไปเพื่อทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา ตลอดกาลนาน” ดังนี้. บุรุษนั้น ได้พิจารณาด้วยตีมน้ำนั้นแล้ว ก็ไม่ตี และวางเสีย. บุรุษนั้น จึงไม่ถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น, ฉันท;

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ในกาลอดีตก็ตาม, ในกาลอนาคตก็ตาม, ในกาลบัดนี้ก็ตาม, ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ; **ได้เห็นสิ่งอันเป็นที่รักที่สนิทใจในโลก** โดยความเป็นของไม่เที่ยง, โดยความเป็นทุกข์, โดยความเป็นอนัตตา, โดยความเป็นของเสียบแทง, โดยความเป็นของน่ากลัว, สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ได้ละตัณหาเสียแล้ว. พวกใดได้ละตัณหาเสียแล้ว พวกนั้น ได้ละอุปธิแล้ว. พวกใดได้ละอุปธิแล้ว พวกนั้น ได้ละทุกข์แล้ว. พวกใดได้ละทุกข์แล้ว พวกนั้น ได้หลุดพ้นแล้ว จากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ; เราตถาคต ย่อมกล่าวว่า **“พวกเหล่านั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากทุกข์”** ดังนี้แล.

ผู้ไม่ตกเหว^๒

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดก็ตาม ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ;

^๑ โณนโณจิระกะ เป็นชุกที่ตีขึ้นด้วยธัญญาชาติ ด้วยผลไม้ ด้วยงาใต้ดิน แล้วใส่เกลือ.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร.ส. ๑๙/๕๖๑/๑๗๓๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่ยินดีอย่างยิ่งในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความคิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ; เขาอยู่ไม่ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมไม่ก่อสร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความคิด เป็นต้น นั้น ๆ อีก. ครั้นเขา ไม่ก่อสร้างเหตุปัจจัยนั้น ๆ แล้ว เขาก็ไม่ตกลงไปในแหวงแห่งความเกิดบ้าง, ในแหวงแห่งความแก่บ้าง, ในแหวงแห่งความตายบ้าง, ในแหวงแห่งความโศกบ้าง, ในแหวงแห่งความร่ำไรรำพันบ้าง, ในแหวงแห่งความทุกข์กายบ้าง, ในแหวงแห่งความทุกข์ใจบ้าง, ในแหวงแห่งความคับแค้นใจบ้าง, เป็นแน่แท้. สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมหลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ; เราตถาคต ย่อมกล่าวว่า “พวกเหล่านั้น ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ได้” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทำความเพียร เพื่อให้รู้ว่า “ทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ , เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ , ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ , ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ”.
 ดังนี้แล.

ผู้ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอ อย่างกล่าวถ้อยคำที่เป็นเหตุให้ยึดถือแตกต่างกันว่า

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๙/๕๒๕/๑๖๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ท่านรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด, ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก, คำควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง, คำควรกล่าวทีหลัง ท่านมากล่าวก่อน, คำพูดของท่านจึงไม่เป็นประโยชน์, คำพูดของเจ้า เป็นประโยชน์. ข้อที่ท่านเคยถนัดมาแปรปรวนไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าแย้งคำพูดของท่านแหลกหมดแล้ว, ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว เพื่อให้ถอนคำพูดผิด ๆ นั้นเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด; ดังนี้. พวกเขาไม่ฟังกล่าวถ้อยคำเช่นนั้น เพราะเหตุไรเล่า? เพราะเหตุว่าการกล่าวนั้น ๆ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท.! เมื่อพวกเขาจะกล่าว จงกล่าวแต่เรื่องที่ว่า “ความทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ” ดังนี้. เพราะเหตุไรเล่า? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้นเป็นการกล่าวที่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน แล.

ผู้ไม่ควรอยู่ในคอก^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง เป็นผู้ไม่ควรได้รับการปล่อย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวได้. เหตุห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ:-

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย **จีวรตามมีตามได้,**
- (๒) เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย **อาหารบิณฑบาตตามมีตามได้,**
- (๓) เธอเป็นผู้รู้จักพอ ด้วย **เสนาสนะตามมีตามได้,**
- (๔) เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย **คิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้,**
- (๕) เธอ **มีความคิดหนักไปในทางหลีกออกจากกามอยู่มาก.**

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นผู้สมควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวได้.

ผู้มีเพียรตลอดเวลา^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษูกำลังเดินอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดแดน หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ้ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลส อยู่เนื่องนิจ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก.อ. ๒๑/๑๗/๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุกำลังยืนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุกำลังนั่งอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามกเป็น คนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุกำลังนอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจแล.

ผู้ไม่ต้องกลายเป็น “ลิงติดตั้ง”^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนเกิด. เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนอยู่ มารจักไม่ได้ช่องทาง มารจักไม่ได้โอกาสทำตามอำเภอใจของมันได้เลย.

ภิกษุ ท.! ก็ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนสำหรับภิกษุนั้น เป็นอย่างไรเล่า? ที่เป็นวิสัยเช่นนั้นได้แก่ **สติปัฏฐาน ๔**. สติปัฏฐานสี่ อะไรบ้างเล่า? สี่คือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๒) เธอ ย่อม พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้,

(๓) เธอ ย่อม พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๔) เธอ ย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร.ส. ๑๗/๑๙๗/๗๐๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

และที่ว่า “ลิงติดตั้ง” ที่เป็นอุปมาของภิกษุกลุ่มหลงในกามคุณ ๕. ดูหัวข้อ “ลิงติดตั้ง” ที่หมวด ๘ หน้า ๑๗๑.

ภิกษุ ท.! สติปัฏฐานสี่เหล่านี้แล เป็นที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของ
บิดาตนสำหรับภิกษุ ดังนี้แล.

ผู้ยู่เหนือการสึก^๑

ภิกษุ ท.! ลำแม่น้ำคงคก มีธรรมดาลุ่มลาดเอียงเทไปยังทิศตะวันออก.
ครั้งนั้นหมู่คนเป็นอันมาก พอเอาจอบและกะทอสำหรับขุดดินมา ด้วยความ
ตั้งใจว่า “พวกเรากำลังไถย จักทำการทดแม่น้ำคงคกนี้ให้ไหลกลับหลัง” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! พวกเขาจะเข้าใจความหมายข้อนั้นว่าอย่างไร : จะทำได้สำเร็จจะหรือ
ตามที่หมู่คนเป็นอันมากต้องการทดแม่น้ำคงคกให้ไหลกลับหลัง ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ? ไม่สำเร็จดอก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! ข้อที่ไม่สำเร็จนั้น เป็นเพราะเหตุไรเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เพราะเหตุว่า ลำแม่น้ำคงคก มีธรรมดาลุ่มลาดเอียงเทไปยังทิศ
ตะวันออก, มันไม่เป็นการง่ายเลย ที่จะทดแม่น้ำคงคกให้ไหลย้อนกลับหลัง. มีแต่จะให้หมู่คน
เป็นอันมากนั้น ได้รับส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า และมีความเดือดร้อนอย่างเดียวตลอด
เวลาที่ทำการนั้น พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉันทนั้น : ที่พระราชา หรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระ-
ราชา มิตรสหายหรือญาติสาโลหิต จะพึงปวารณาด้วยโภคสมบัติ ที่อนุญาต
ให้ใช้ตามพอใจ แก่ภิกษุ ผู้กำลังอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก ว่า “มาเถิด พ่อคนเจริญ, การนุ่งห่มผ้าคลุมด้วยน้ำฝน
เหล่านี้ จะมีประโยชน์อะไรสำหรับท่านนัก, จะเป็นคนหัวโหล้น ถือ
กระเบื้องขอทานกินไปทำไมกัน, เชิญท่านสึกออกม บรโภคสมบัติ และ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร.ส. ๑๙/๗๙/๒๙๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ทำบุญเอาเถิด” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ข้อที่ภิกษุนั้น ซึ่งกำลังอบรมอริยมรรค
มีองค์ ๘ อยู่ กระทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอยู่ จักบอกเลิกศึกษา หมุน
กลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ นั้น เป็นฐานะที่มีไม่ได้เป็นไม่ได้. ข้อนั้น
เพราะเหตุไรเล่า? ภิกษุ ท.! เพราะเหตุว่า การที่จิตของภิกษุนั้น น้อม
ไปในวิเวก ลุ่มลาดไปในวิเวก เอียงเทไปในวิเวก ตลอดกาลนาน
จักหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ นั้น เป็นฐานะที่มีไม่ได้เป็นไม่ได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรม
สัมมาทิฏฐิ, ย่อมอบรม สัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรม สัมมาวาจา,
ย่อมอบรม สัมมากรรมันตะ, ย่อมอบรม สัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรม
สัมมาวายามะ, ย่อมอบรม สัมมาสติ, ย่อมอบรม สัมมาสมาธิ, อัน
(แต่ละอย่าง) ย่อม **อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ และน้อมไป
เพื่อความปล่อย.** ภิกษุ ท.! ภิกษุ ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ด้วยอาการอย่างนี้แล.

คุณธรรมของพระโสดาบัน^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ทำให้บริบูรณ์ในศีล** ทำพอ
ประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา. เธอยังล่วงศึกษาบท
เล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิ.อ. ๒๐/๒๙๗, ๓๐๐/๕๒๖, ๕๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหตุไรเล่า? ชื่อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ ต่อการบรรลุนิโกลุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่า การล่องลึกขาทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง ลึกขาทเหล่านี้ ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในลึกขาทเหล่านั้น สมทานศึกษาอยู่ในลึกขาททั้งหลาย. ภิกษุ นั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน^๓ เป็นโสดาบัน (ผู้ถึงกระแสแห่งนิพพาน) เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน ๓ เป็นผู้ยังต้องท่องเที่ยวไปในภพแห่งเวทนาแลมนุษยอีก ๗ ครั้ง เป็นอย่างมาก แล้วยอมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน ๓ จักต้องท่องเที่ยวไปสู่สกุล^๒ หรือ ๓ ครั้ง แล้วยอมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน ๓ เป็นผู้มีพีชหนเดียว คือจักเกิดใหม่ในภพแห่งมนุษย์หนเดียวเท่านั้น แล้วยอมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

^๓ สังญโณชน ๓ คือ สักกายทิฏฐิ การเข้าใจผิดในนามรูปจากที่เป็นจริง ๑, วิจิกิจฉา การลังเลต่อการพันทุกข์ตามแบบของพระพุทธเจ้า ๑, สีลัพพตปรามาส การถือศีลแบบวัตรที่ถูกหลบลำด้วยตัณหาและทิฏฐิ คือความปรารถนาผิดทาง โง่เขลา และถืออื่น ๑.

^๒ คำว่า “สกุล” ในที่นี้ ในบาลีว่า “กุลานิ” โดยใจความ หมายถึงการมาเกิดในสกุลอย่างมนุษย์ คือในบ้านเรือนแห่งมนุษย์.

คุณธรรมของพระสกทาคามี^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ทำให้บริบูรณ์ในศีล** ทำพอประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา. เธอยังลวงสิกขาบทเล็กน้อยล้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ชื่อนั้นเพราะเหตุไรเล่า? ชื่อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ ต่อการบรรลุลोकุตตรธรรม จักเกิดขึ้น เพราะเหตุสักว่าการลวงสิกขาบทเล็กน้อยและการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใด ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชน ๓ และเพราะความที่ราคะ โทสะ โมหะ ก็เบาบางน้อยลง **เป็นสกทาคามี** ยังจะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

คุณธรรมของพระอนาคามี^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ทำให้บริบูรณ์ในศีล** **ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ** ทำพอประมาณในปัญญา. เธอยังลวงสิกขาบทเล็กน้อยล้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ชื่อนั้นเพราะ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๙๘/๕๒๖, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๙๘/๕๒๖.

เหตุไรเล่า? ชื่อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่า การล่องลิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง ลิกขาบทเหล่าใด ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในลิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในลิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัจญ์ ๕^๑ เป็นอนาคตามีผู้อุบัติขึ้นในทันทีที่มีการปรินิพพานในภพนั้น ๆ ไม่เวียนกลับจากโลกนั้น ๆ เป็นธรรมดา.

(อีกนัยหนึ่งจำแนกพระอนาคตามีเป็น ๕ จำพวก คือ)^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัจญ์ ๕ เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ที่มีกระแสในเบื้องต้นไปถึงอกนิฏฐภาพ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัจญ์ ๕ เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัจญ์ ๕ เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัจญ์ ๕ เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานด้วยเมื่ออายุพ้นกึ่งแล้วจนถึงที่สุด.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัจญ์ ๕ เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้ปรินิพพานในระหว่างอายุยังไม่ทันถึงกึ่ง.

^๑ สัจญ์ ๕ เบื้องต่ำ ๕ คือ สักกายทิฏฐิ ๑, วิจิกิจฉา ๑, สีลัพตปรามาส ๑, และกามราคะ ความยินดีในวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ ๑, ปฏิฆะ ความหงุดหงิดด้วยอำนาจความขัดใจ ๑.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก.อ. ๒๐/๓๐๐/๕๒๗.

คุณธรรมของพระอรหันต์^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา.** เธอยังล่องลึกขาทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. **ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า? ข้อนั้น** เพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่ออาการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่า การล่องลึกขาทเล็กน้อยและการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. **อนึ่ง** ลึกขาทเหล่านี้ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคง ในลึกขาทเหล่านั้น สมทานศึกษาอยู่ในลึกขาททั้งหลาย. **ภิกษุนั้น ได้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฐฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่.**

หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา^๒

ภิกษุ ท.! ตถาคต เป็นผู้**พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง** ทั้งที่เป็นของทิพย์ และเป็นของมนุษย์, **แม้** พวกเธอทั้งหลาย **ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง** ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๐/๕๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต มหา.วิ. ๔/๓๙/๓๒, ตรัสแก่ภิกษุอรหันต์ ๖๐ รูป ชุดแรก ณ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสี.

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย **จงเที่ยวจาริกไป** เพื่อประโยชน์สุข แก่คนจำนวนมาก เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความ เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. **อย่าไป ทางเดียวกันถึงสองรูป.**

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย **จงแสดงธรรม** ให้ดังงามในเบื้องต้น ให้ดังงามในท่ามกลาง ให้ดังงามในเบื้องปลาย, **จงประกาศแบบแห่งการ ปฏิบัติอันประเสริฐ** ให้เป็นไปพร้อม ทั้งอรรถะทั้งพยัญชนะให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง. สัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นพวกมิจฉาสัตว์ในดวงตาแต่เล็กน้อย ก็มีอยู่, สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้ เพราะไม่ได้ฟังธรรม, สัตว์ผู้รู้ทั่ว ถึงธรรม จักมีเป็นแน่.

ภิกษุ ท.! แม้เราเอง ก็จักไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม **เพื่อ แสดงธรรม.**

หมวดที่สิบเจ็ด จบ.

ผู้ชิววิงวอน!

ยี่ ภิกษเว สตถารา กรณียี่ สวากานี่
หิตลีนา อนุภมฺปนเณ อนุภมฺปิ อุปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ในศาสตาผู้เ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนฺณาคารานิ
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกษเว มา ปมาทตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารินเณ อหุตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ตั้งร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อโย โว อมฺหากํ อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพรั่สอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพฺพายนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วย การไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

๑. รอดได้เพราะผู้นำ
๒. อุบัติมาเพราะที่ถูกต้องตามธรรม
๓. อาจารย์ที่ถูกต้องตามธรรม
๔. ผู้ควรมีศิษย์อุปัฏฐาก
๕. เถระดี
๖. เถระที่ไม่ต้องระวัง
๗. เถระบิณฑบาต
๘. เถระไม่วิบริต
๙. เถระไม่โลเล (หลายแบบ)
๑๐. พ่อไม่ฆ่าลูก
๑๑. สมภารถูกหลัก
๑๒. สมภารไม่ติดถิ่น
๑๓. สมภารไม่ติดที่อยู่
๑๔. สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วย การไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

(ปฏิบัติขณัยของหมวด ๙ อันว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่)

รอดได้เพราะผู้นำ^๑

ภิกษุ ท.! เรื่องเคยมีมาแล้ว : โคบาลชาวมคธ เป็นคนมีปัญญา โดยกำเนิด ได้คำนึงถึงกฏสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ตรวจตราดูฝั่มแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ แล้วได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่มเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่เป็นท่าสำหรับโคข้ามที่เดียว. โคบาลผู้นั้น ได้ต้อนเหล่าโคอุสภ อันเป็นโคพอฝูง เป็นโคนำฝูง ให้ข้ามไปเป็นพวกแรก, มันได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคงคา ถึงฝั่มฟากโน้นโดยสวัสดิ์. ต่อจากพวกแรกนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกโคใช้งานมีกำลัง และเป็นพวกโคที่เพิ่งฝึกใช้งาน, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคงคา ถึงฝั่มฟากโน้นโดยสวัสดิ์. ต่อจากพวกที่สองนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกโคหนุ่มและโคสาวที่รุ่น ๆ, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคงคา ถึงฝั่มฟากโน้นโดยสวัสดิ์. ต่อจากพวกที่สามนั้น จึงได้ต้อนโค

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จุฬโคบาลสูตร ม.ม. ๑๒/๔๑๘/๓๙๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ฝั่มแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองอุกกเวลา

เหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกลูกโค และโคที่ซุบผอม, มันก็ได้ว่ายตัดกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ เช่นกัน.

ภิกษุ ท.! เรื่องเคยมีมาแล้ว : ลูกโคอ่อนที่เกิดในวันนั้น วายไปตามเสียงร้องของแม่, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ เช่นเดียวกัน อีก. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? ข้อนั้นเป็นเพราะโคบาลผู้นั้นเป็นบัณฑิต. จริงอย่างนั้น, โคบาลชาวมคธ เป็นคนมีปัญญา โดยกำเนิด ได้คำนึงถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ตรวจตราฝั่งแม่น้ำคงคาทางปากนี้ แล้วจึงต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐปากโน้น ตรงที่ที่เป็นท่าสำหรับโคข้ามที่เดียว. ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง เป็นผู้ฉลาดเรื่องโลกนี้ ฉลาดเรื่องโลกอื่น, เป็นผู้ฉลาดเรื่อง **วิภวัญจะ** อันเป็นที่อยู่ของมาร ฉลาดเรื่อง **วิวิภวัญจะ** อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ฉลาดเรื่อง **วิภวัญจะ** อันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ฉลาดเรื่อง **วิวิภวัญจะ** อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู; **ชนเหล่าใดสำคัญว่าถ้อยคำของสมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ควรฟังควรเชื่อ,** ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความสุข เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนเหล่านั้น สิ้นกาลนาน.

ภิกษุ ท.! บรรดา **เหล่าโคอุสุภ** อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูงได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์; ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : ที่ **เหล่าภิกษุ ผู้เป็นอรหันต์** สิ้นอาสวะ จบพรหมจรรย์ หมดกิจควรทำ ปลงภาระลงได้ ผู้มีประโยชน์ของตัวเองอันตามบรรลุได้แล้ว มีสัญญาชนในภพ สิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ, แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ถึงฝั่งโน้นแห่งนิพพาน โดยสวัสดิ์อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท.! เหล่าโคพวกที่ใช้งานมีกำลัง และพวกที่เพิ่งฝึกใช้งาน ได้ว่ายตัดตรงกระแสม้วนน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์; ภิกษุ ท.! ฉันใด ก็ฉันนั้น : ที่ เหล่าภิกษุอนาคตามี ผู้เกิดมุดขึ้น และปรินิพพานในชั้น (สุทธาวาส) นั้น ไม่จำเป็นต้องวกกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความสิ้นไป รอบแห่งสัญญาชนีเบื้องต่ำ ๕, แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝากกระแสม้วนมาร ตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ์ (ไม่ถอยกลับ) อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท.! เหล่าโคหนุ่มและโคสาวที่รุ่น ๆ ก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสม้วนน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์; ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : ที่ เหล่าภิกษุ ผู้เป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนี ๓ และ เพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบาง จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้, แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝากกระแสม้วนมาร ตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ์อย่างเดียวกัน

ภิกษุ ท.! เหล่าลูกโคและโคที่ซุบผอม ก็ได้ว่ายตัดกระแสม้วนน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์; ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : ที่เหล่าภิกษุ ผู้เป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสัญญาชนี ๓ มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า, แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝากกระแสม้วนมาร ตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ์ (ได้ในภายหลัง) อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท.! ลูกโคอ่อนที่เกิดในวันนั้น ว่ายไปตามเสียงร้องของแม่ ก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสม้วนน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์; ภิกษุ ท.!

ฉันใดก็ฉันนั้น : ที่ เหล่าภิกษุ ผู้เล่นไปตามกระแสนแห่งธรรม^๑ ผู้เล่นไป
ตามกระแสนแห่งสัทธา,^๒ แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝักกระแสนแห่งมาร ตรงไป
ยังฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ (ได้ในภายหลัง) อย่างเดียวกัน แล.

อุปษณายะที่ถูกต้องตามธรรม^๓

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงเป็นอุปษณายะ
ให้อุปสมบทได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ,
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ,
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย กองปัญญาอันเป็นอเสขะ,
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ,
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ,

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงเป็น
อุปษณายะให้อุปสมบทได้.

^๑ ผู้เล่นไปตามกระแสนแห่งธรรม ได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณา
เห็นอนัตตาในสังขารทั้งหลาย, แต่พอได้บรรลุโศดาปัตติผลก็เป็นทฎฐิปัตตะไป.

^๒ ผู้เล่นไปตามกระแสนแห่งสัทธา ได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณา
เห็นอนิจจังในสังขารทั้งหลาย, แต่พอได้บรรลุโศดาปัตติผลก็เป็นสัทธาวิมุตตีไป.

^๓ . บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

อาจารย์ที่ต้องตามธรรมเนียม^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงเป็นอาจารย์ให้ศิษย์
แก่กุลบุตรได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย กงศีลอันเป็นอเสขะ,
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย กงสมาธิอันเป็นอเสขะ,
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย กงปัญญาอันเป็นอเสขะ,
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย กงวิมุตติอันเป็นอเสขะ,
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย กงวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงเป็น
อาจารย์ให้ศิษย์แก่กุลบุตรได้.

ผู้ควรมีศิษย์อุปัฏฐาก^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก
ได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย กงศีลอันเป็นอเสขะ

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒๑๓๐๑/๒๕๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย กงสมาธิอันเป็นอเสขะ,
 (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย กงปัญญาอันเป็นอเสขะ,
 (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย กงวิมุตติอันเป็นอเสขะ,
 (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย กงวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ,
 ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงให้
 สามเณรอุปัฏฐากได้.

เถระตี^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุชั้นเถระ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างแล้ว ย่อม
 เป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของพวกเพื่อนพรหมจรรย์
 ด้วยกัน. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) เธอ เป็นผู้ที่มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วย
 มรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษ
 เล็กน้อย, สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

(๒) เธอ **เป็นพหูสูต** ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้ว :
 ธรรมเหล่าใด มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด
 แสดงพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๑๒๙/๘๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ธรรมเหล่านั้นอันเธอได้ฟังมามากแล้ว จำได้ ว่าได้คล่องแคล่วด้วยวาจา มองเห็นตามด้วยใจ เจาะแทงทะลุอย่างดีด้วยความเห็น,

(๓) เธอ เป็นผู้มีถ้อยคำงดงาม มีวิธีพูดได้เพราะ มีถ้อยคำถูกต้องตามความนิยมแห่งชาวเมือง สละสลวย ไม่ตะกุกตะกัก ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่าย.

(๔) เธอ เป็นได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉนทั้งหมดทั้ง ๔ อันเนื่องในจิตอันยิ่ง เป็นทิฐฐธรรมสุขวิหาร.

(๕) เธอ เป็นผู้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฐฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่.^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุชั้นเถระ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของพวกเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

เถระที่ไม่ต้องระวาง^๒

กัสสปะ! ภิกษุ แม้เป็นเถระแล้ว แต่เป็นผู้ใคร่ต่อไตรสิกขาด้วยตนเอง, สรรเสริญผู้ปฏิบัติในไตรสิกขา, ชักจูงผู้ไม่รักในไตรสิกขา,

^๑ ที่ว่า “เข้าถึงแล้วแลอยู่” หมายถึงการอยู่ด้วยความรู้สึกอันสูงในคุณธรรมข้อนั้น ตลอดเวลาไม่มีว่างเว้น.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ดิก.อ. ๒๐/๓๐๗/๕๓๑, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่นิคมของชาวโกศล ชื่อ ปังกธา.

กล่าวยกย่องผู้รักการปฏิบัติในไตรสิกขา ตามเวลาที่ควรแก่การยกย่องตามที่เป็นจริง. กัสสปะ! เราตถาคตสรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

ซื่อนั้นเพราะอะไร? เพราะเหตุว่า ภิกษุเหล่าอื่น รู้ว่า “พระศาสดาสรรเสริญภิกษุชนิดนี้” ก็จะไปคบหาแต่ภิกษุชนิดนั้น. ภิกษุเหล่าใดคบหาภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ก็จะไปถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่างสืบไป. การถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่าง ย่อมเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ และเป็นความสุข แก่ภิกษุเหล่านั้นเองสิ้นกาลนาน.

กัสสปะ! เพราะเหตุนี้ เราจึงสรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้แล.

เถระบัณฑิต^๑

ภิกษุ ท.! คนเราแม้ยังเป็นเด็กหนุ่มรุ่นคะนอง ผมดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยเจริญ คือปฐมวัย แต่เขามีคำพูดเหมาะแก่กาล, พูดจริง, พูดได้ประโยชน์, พูดเป็นธรรม, พูดเป็นวินัย, กล่าววาจาที่มีที่ตั้ง มีที่อ้างอิง มีที่สิ้นสุด ประกอบด้วยประโยชน์, คนผู้นั้น ย่อมถึงการถูกนับว่า เป็น “เถระบัณฑิต” โดยแท้

เถระไม่วิปริต^๒

ภิกษุ ท.!เถระที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่มหาชน ทำมหาชนให้มีความสุข ทำไปเพื่อความเป็น

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก.อ. ๒๑/๒๘/๒๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก.อ. ๒๒/๑๓๐/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ห่าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห่าอย่างคือ:-

- (๑) ภิกษุเป็นเถระ บวชมานาน มีพรรษาชุกกาลมาก,
- (๒) เป็นที่รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวาร ทั้งศฤงษณ์และบรรพชิต,
- (๓) เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร.
- (๔) เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วมาก ---ฯ---
- (๕) และ เป็นสัมมาทิฐิ มีทัศนะอันถูกต้อง.

ภิกษุ ท.! ภิกษุนี้ ทำคนเป็นอันมาก ให้เลิกละจาก อสังขธรรมให้ตั้งอยู่ในพระสังขธรรม. ประชาชนทั้งหลาย ย่อมถือเอาแบบอย่างของภิกษุนั้นไป เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ บวชมานาน มีพรรษาชุกกาลมากบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่มีมหาชนเชื่อถือ รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวารมาก ทั้งศฤงษณ์และบรรพชิตบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระที่ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วได้บ้าง, ดังนี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห่าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่มหาชน ทำมหาชนให้มีความสุข ทำไปเพื่อความ เป็นประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล.

เถระไมโลเล (หลายแบบ)^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญของเพื่อนผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วยกัน. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ:-

(๑) ภิกษุชั้นเถระนั้น ไม่กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความ กำหนด, ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง, ไม่หลงไหล ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลงไหล, ไม่ตื่นเต้นในอารมณ์เป็นที่ตั้ง แห่งความตื่นเต้น, ไม่มัวเมาในอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา.

(๒) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นผู้ปราศจากราคะ, เป็นผู้ปราศจาก โทสะ, เป็นผู้ปราศจากโมหะ, ไม่เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน เป็นผู้ไม่ตีตน เสมอท่าน.

(๓) ภิกษุชั้นเถระนั้น ไม่เป็นคนหลอกลวงเก่งด้วย, ไม่เป็นคน พุดพิรีพรีไรเก่งด้วย, ไม่เป็นคนพูดหวานล้อมเก่งด้วย, ไม่เป็นคนปลุก คำทำทายเป็นให้เกิดมานะเจ็บใจเก่งด้วย, ไม่เป็นคนหากำไรทำนองเอาลาก ต่อลากเก่งด้วย.

(๔) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนมีศรัทธา, มีความละอายบาป, มีความเกรงกลัวบาป, เป็นคนปรารถนาความเพียร, เป็นคนมีปัญญา.

(๕) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนอดใจได้ในรูปทั้งหลาย, อดใจได้ ในเสียงทั้งหลาย, อดใจได้ในกลิ่นทั้งหลาย, อดใจได้ในรสทั้งหลาย, อดใจได้ในสัมผัสทางกายทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญของเพื่อนผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วยกันแล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๑๒๖-๑๒๘, ๘๑ - ๘๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พอไม่ฆ่าลูก^๑

กัสสปะ! เธอ จงกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายบ้าง. ! เรา หรือท่าน พึงช่วยกันกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย พึงช่วยกันแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ในเวลา^๑นี้ ภิกษุช่างเป็นคนว่ายากนัก ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายากด้วย ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพ”. ท่านพระมหากัสสะ กราบทูล.

กัสสปะ! จริงอย่างเธอกล่าวนั้นแหละ, ในครั้งก่อน **พวกภิกษุชั้นเถระ** สมทานการอยู่ป่าเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, สมทานการบิณฑบาตเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, สมทานการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, สมทานการใช้จีวรเพียงสามผืนเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้จำกัดความต้องการให้มีแต่น้อย และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้สันโดษ และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้อยู่สงบ และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้อยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, บรรดาภิกษุชั้นเถระเหล่านั้น, ภิกษุรูปใด สมทานการอยู่ป่าเป็นวัตร---ฯลฯ--- เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ภิกษุชั้นเถระทั้งหลาย ก็อาราธนาให้นั่งเฉพาะภิกษุเถระรูปนั้น ด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิด ภิกษุ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง! ทั้งเป็นผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติจริงด้วย! มาเถิด ภิกษุ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน.ส. ๑๖/๒๔๖/๔๙๔, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ.

กัศปะ! ครั้นภิกษุชั้นเถระประพุดกันอยู่อย่างนี้, ความคิดก็เกิดขึ้นแก่พวกภิกษุใหม่ ว่า “ได้ยินว่า ภิกษุรูปใด สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร ---ฯลฯ---เป็นผู้ปรารถนาความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้นด้วย, พระเถระทั้งหลาย ย่อมนิมนต์เขานั้นด้วยอาสนะ ด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิด ภิกษุ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง! ทั้งเป็นผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติจริงด้วย! มาเถิด ภิกษุ! นิมนต์ท่าน จงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้. พวกภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ก็พากันประพุดเพื่อให้เป็นเช่นนั้น, และขอนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกภิกษุเหล่านั้นเองสืบกาลนาน.

สมภารถูกหลัก^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ:-

- (๑) เจ้าอาวาส สมบูรณ์ด้วยมรรยาท สมบูรณ์ด้วยวัตร,
- (๒) เจ้าอาวาส เป็นพหูสูต เป็นเจ้าตำรับ,
- (๓) เจ้าอาวาส เป็นผู้ปฏิบัติขัดเกลากิเลส ยินดีในการหลีกเร้น ยินดีในกัลยาณธรรม,
- (๔) เจ้าอาวาส มีวาจาอ่อนหวาน พุดเพราะเหตุ,
- (๕) เจ้าอาวาส มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เงอะงะ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ควรได้รับการยกย่องเป็นเจ้าอาวาสแล.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. ย. ๒๒/๒๙๐/๒๓๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมภารไม่ติดถิ่น^๑

ภิกษุ ท.! อานิสงส์ในการอยู่อาศัยอย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้.
ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) เธอ ย่อมไม่มีความตระหนี่ที่อยู่ (คือไม่หวงเสนาสนะที่สบาย ๆ เมื่อมี
ผู้อื่นมาอยู่ด้วยก็แบ่งอยู่อาศัย ด้วยความเต็มใจ),

(๒) เธอ ย่อมไม่มีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก (คือยินดีให้ภิกษุอื่นรู้จัก
มักคุ่นด้วยสกุลอุปัฏฐากของตน).

(๓) เธอ ย่อมไม่มีการหวงลาภ (คือการอยู่อาศัยอย่างมีจุดหมาย ไม่คิดสะสม
สิ่งของ จึงไม่มีการหวงสิ่งของต่าง ๆ ไว้ เพื่อการสะสม ยินดีแจกจ่ายลาภที่เกิดขึ้นเสมอ),

(๔) เธอ ย่อมไม่มีการหวงชื่อเสียง เกียรติยศ (คือมีมุทิตาจิตกับผู้ที่
ได้รับชื่อเสียงในถิ่นนั้น).

(๕) เธอ ย่อมไม่มีการหวงคุณธรรม (คือมีใจหวังอนุเคราะห์ให้ผู้อื่นเจริญ
ด้วยปริยัตถธรรม ปฏิบัติธรรม และปวิเวรธรรม ไม่คิดว่าจะเป็นคู่แข่งที่ครอบงำตน).

ภิกษุ ท.! อานิสงส์ในการอยู่อาศัยอย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สมภารไม่ติดที่อยู่^๒

ภิกษุ ท.! อานิสงส์ในการอยู่อาศัยอย่างมีจุดหมาย ห้าอย่างเหล่านี้.
ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ:-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๑) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีภักดิ์สิ่งของมาก ไม่เป็นผู้ชอบสะสมสิ่งของไว้มาก,

(๒) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีเกศขมาก ไม่เป็นผู้ชอบสะสมเกศขไว้มาก,

(๓) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีกิจมาก ไม่มีภาระงานที่ต้องจัดต้องทำมาก จึงเอาดีในหน้าที่ของสมณะโดยตรงได้,

(๔) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีการคลุกคลีกับคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกันอย่างแบบคฤหัสถ์อันเป็นสิ่งไม่สมควรแก่สมณะ,

(๕) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย จะจากถิ่นที่อยู่ขึ้นไป เธอ ย่อมจากไปด้วยจิตที่ไม่หวังใย.

ภิกษุ ท.! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเจ้าอาวาส ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อมบันเทิงใจเหมือนถูกพาตัวไปเก็บไว้ในสวรรค์ ฉะนั้น. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ:-

(๑) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใต้อุสนธิให้รอบคอบเสียก่อนกล่าวตำหนิคนที่ควรตำหนิ,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก.อ. ๒๒/๒๓๙/๒๓๖, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใต้สวนให้รอบคอบ เสียก่อนกล่าวยกย่องคนที่ควรยกย่อง.

(๓) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใต้สวนให้รอบคอบ เสียก่อนแสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่ง ความเลื่อมใส,

(๔) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใต้สวนให้รอบคอบ เสียก่อนแสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความ เลื่อมใส.

(๕) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ทำไถยทานที่ทายกถวายด้วยศรัทธาให้ตกเสียไป.

ภิกษุ ท.! ภิกษุเจ้าอาวาส ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมบันเทิงใจเหมือนถูกพาตัวไปเก็บไว้ในสวรรค์ ฉะนั้นแล.

หมวดที่สิบแปด จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน!

ยี่ ภิกษุเว สตถารา กรณียี สวากานัน
หิตเตลินา อนุกรมปะเกน อนุกรมปิ อูปาทาย
กตัม โว ตัม มยา

ภิกษุ ท.! กิจอันใด ในศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกษุเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนูปาคารานิ
ภิกษุ ท.! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกษุเว มา ปมาตตถ
ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจจา วิปปฏิสารีโน อหุตถ
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อัย โว อุมหากัม อนุสาสนี
นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สฬายตนนวกค ส. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๙
ว่าด้วย เนื่อนาบุญของโลก

๑. เนื่อนาบุญ เกิดจากองค์สาม มีศีลเป็นต้น
 ๒. เนื่อนาบุญ เกิดจากการมีสังวร
 ๓. เนื่อนาบุญ เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ
 ๔. เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส
 ๕. เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณหา
 ๖. เนื่อนาบุญ เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม
 ๗. เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่ลืมคำปฏิญาณ
 ๘. เนื่อนาบุญ เกิดจากการหมดพิษสงทางใจ
 ๙. เนื่อนาบุญ เกิดเพราะได้รับฝึกตามลำดับ
๑๐. ฝัณฑ์กรรมของ “พระสังฆบิดา”

ขุมทรัพย์จากพระโศภน
หมวดที่ ๑๙
ว่าด้วย เนิอนาบุญของโลก

เนิอนาบุญ เกิดจากองค์สาม มีศีลเป็นต้น^๑

ภิกษุ ท.! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างแล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย. องค์ประกอบสามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่างคือ ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในกรณีนี้ เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยสี ๑, สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑, สมบูรณ์ด้วยความไว ๑. ภิกษุ ท.! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่ควรคู่แก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย;

ภิกษุ ท.! ฉันใดก็ฉันนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างแล้ว ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนิอนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบสามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ติก.อ. ๒๐/๓๑๔/๕๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมบรูณ์ด้วยสี่ ๑, สมบรูณ์ด้วยกำลัง ๑, สมบรูณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา ๑.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยสี่** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล, สำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร, สมบรูณ์ด้วยมรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษเล็กน้อย, สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยสี่.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยกำลัง** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละสิ่งอันเป็นอกุศลทั้งหลาย เพื่อยังสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายให้ถึงพร้อม เป็นผู้มึกำลังแข็งขัน ทำความเพียรก้าวไปหน้าอย่างมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยกำลัง.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ “ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของนุชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีเนื่อนานุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนานาบุญ เกิดจากการมีสังวร^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุเมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) **ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว** ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ,

(๒) **ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว** ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ,

(๓) **ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว** ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ,

(๔) **ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว** ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ,

(๕) **ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว** ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ,

(๖) **ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว** ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัธยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จุกกั.อ. ๒๒/๓๑๐/๒๗๒, ตริสแก้ภิกษุทั้งหลาย.

เนื่อนานบุญ เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวแหลกเลย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทนี้ ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่หาดูได้ยากในโลก.

ภิกษุ ท.! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่ควรแก่ของบวชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนานบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่ทายกถวายทานด้วยสิ่งของเล็กน้อย แต่กลับมีผลมาก; ทายกถวายทานเป็นอันมาก ผลก็ยิ่งเพิ่มขึ้นตามส่วน.

ภิกษุ ท.! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดียวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดียวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินลี้หนทางนับด้วยโยชน์ ๆ หรือถึงกับต้องพาเอาห่อสะเปียงไปด้วยก็ควร.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก.อ. ๒๑/๒๔๘/๑๙๐, ตรัสแก่ภิกษุสงฆ์ผู้หนึ่งแวดล้อมพระพุทธองค์อยู่โดยรอบ ล้วนแต่เป็นผู้หนึ่งสงบอยู่ด้วยกันทั้งหมด ในวันอุโบสถวันหนึ่ง ซึ่งมีข้อความดังเรื่องนี้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดี๋ยวนี้นี้เท่านั้น ซึ่งพวกภิกษุผู้ถึงความ เป็นเทพ ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, พวกภิกษุผู้ถึงความ เป็นพรหม ก็มีอยู่ใน ภิกษุสงฆ์นี้, พวกภิกษุผู้ถึงความ อานัญญา ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, พวกภิกษุ ผู้ถึงความ เป็นอริยะ ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุผู้ถึงความ เป็นเทพ** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสงัดจากกามและสงัดจากสิ่งอันเป็นอกุศลทั้งหลาย จึงบรรลุดุคคานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดตวิเวกแล้วแลอยู่, เพราะ สงบวิตกวิจารณ์เสียได้ จึงบรรลุดุคคานที่สอง อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ทำให้เกิดสมาธิมีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่, เพราะความจางไปแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึงบรรลุดุคคานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยะเจ้ากล่าวว่า “ผู้ได้ ฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ดังนี้ แล้วแลอยู่, เพราะละสุข และละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงบรรลุดุคคานที่สี่ อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะ อุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ถึงความ เป็นเทพ ย่อมมีได้ ด้วย อาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุผู้ถึงความ เป็นพรหม** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ แผ่จิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา สู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม และที่สี่ โดยลักษณะอย่างเดียวกันตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ และด้านขวาง, ด้วยจิตอันประกอบด้วย เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, อันไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นจิตกว้างขวาง

ประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง หาประมาณมิได้แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงความเป็นพรหม ย่อมมิได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุผู้ถึงอานัญญา** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้, เพราะผ่านพ้นการกำหนดหมายในรูปเสียได้, เพราะความดับแห่งการกำหนดหมายในอารมณ์ที่ชัดใจ, และเพราะการไม่ทำในใจ ซึ่งการกำหนดหมายในภาวะต่าง ๆ เสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากาสนัญญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “อากาศไม่มีที่สิ้นสุด” ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นอากาสนัญญาตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงวิญญาณัญญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด” ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นวิญญาณัญญาตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากิญจัญญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “อะไร ๆ ไม่มี” ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นอากิญจัญญาตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงเนวสัณญานาสนัญญาตนะ, แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงอานัญญา ย่อมมิได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท.! **ภิกษุผู้ถึงความเป็นอริยะ** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงความเป็นอริยะ ย่อมมิได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า? หากอย่างคือ :-

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการสังวร ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการสังวร ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการเสพ ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การเสพ ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการอดกลั้น ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการอดกลั้น ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการงดเว้น ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการบรรเทา ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยภาวนา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยภาวนา ๑.

ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการสังวร ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการสังวร เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้วเป็นผู้สำรวมด้วยการสังวรในอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นอินทรีย์ที่เมื่อภิกษุไม่สำรวมแล้ว, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่อง

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ญก, อ. ๒๒/๔๓๒/๓๒๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

คับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุสำรวมแล้วเป็นอยู่, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่สำรวม ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุสำรวมแล้วเป็นอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้ ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต อันจะพึงละได้ด้วยการสังวร ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการสังวร.

ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการเสพ ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการเสพ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงนุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว, เพื่อบำบัดความร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เพื่อเพื่อกบปิดอวัยวะที่ให้ความอายกำเริบ ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงบริโภคนิเวศนาไม่ใช้เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่อบุเคราะห์พรหมจรรย์, ด้วยคิดว่าเราจักกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว ไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนติดขัด) ให้เกิดขึ้น. ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร, และความอยู่ผาสุกสำราญจักมีแก่เรา ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยเสนาสนะเพียงเพื่อบำบัดความหนาว, เพื่อบำบัดความร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เพียงเพื่อบันเทาอันตรายแต่ฤดู และเพื่อ

ความเป็นผู้ยินดีในการหลีกเร้นอยู่ ; เธอพิจารณาโดยแยกคายแล้ว จึงบริโภค
 หยุดยาซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่คนไข้ เพียงเพื่อบำบัดทุกข์เวทนาอันเกิดจากอาพาธ
 ต่าง ๆ และเพียงเพื่อความเป็นผู้ไม่ต้องทนทุกข์เป็นอย่างยิ่ง. ภิกษุ ท.! ข้อนี้
 เป็นเพราะ เมื่อภิกษุไม่พิจารณาแล้วเสพด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่อง
 เสร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และ
 เมื่อภิกษุพิจารณาแล้วจึงเสพอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเสร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็น
 เครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! กิเลส
 เป็นเครื่องเสร้าหมองจิตเหล่านี้ ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเสร้าหมองจิตอันจะ
 พึงละได้ด้วยการเสพ ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการเสพ.

ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเสร้าหมองจิตเหล่านี้ จะพึงละได้ด้วย
 การอดกลั้น ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การอดกลั้น เป็น
 อย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ต่อความ
 ร้อน, เป็นผู้อดทนต่อความหิว ต่อความระหาย, เป็นผู้อดทนต่อสัมผัสอันเกิดจาก
 เหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เป็นผู้ที่มีชาติแห่งบุคคลผู้อดกลั้น
 ต่อคลองแห่งถ้อยคำอันหยาบคาย, อันว่าร้าย, และเป็นผู้อดกลั้นต่อทุกข์เวทนาใน
 ร่างกายที่เกิดขึ้นแล้ว อย่างกล้าแข็ง แสบเผ็ด ขมขื่น ไม่เป็นที่สบายใจ หรือ
 จวนจะถึงแก่ชีวิตได้. ภิกษุ ท.! ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุไม่อดกลั้นอดทน
 ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเสร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้น
 และเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุอดกลั้นอดทนอยู่ กิเลสเป็นเครื่อง
 เสร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้น
 แก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเสร้าหมองจิตเหล่านี้ ที่เราเรียกว่า
 กิเลสเป็นเครื่องเสร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการอดกลั้น ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้ว
 ด้วยการอดกลั้น.

ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการงดเว้น เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมงดเว้นจากข้างดู, ม้าดู, โคดู, สุนัขดู ; งู หลักตอ ขวากหนาม ห้วยเหว บ่อของโสโครก หลุมอุจจาระ,^๑ และงดเว้นที่ที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรไป และการคบพวกเพื่อนที่ลามก อันวิญญูชนเพื่อพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย จัดไว้ในฐานะที่ต่ำทราม; ภิกษุนั้น พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมงดเว้นที่ที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรไปนั้น ๆ เสีย และย่อมงดเว้นพวกเพื่อนที่ลามกเหล่านั้นเสียโดยสิ้นเชิง. ภิกษุ ท.! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่งดเว้น ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุงดเว้นอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้ ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ซึ่งภิกษุนั้น ละได้แล้วด้วยการงดเว้น.

ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการบรรเทา เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมไม่รับเอาไว้ในใจ ย่อมละเสีย ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นสุด ย่อมทำให้ถึงความมีไม่ได้ ซึ่งกามวิตก, พยาบาทวิตก, วิหิงสาวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้ว ; และย่อมไม่รับเอาไว้ในใจ ย่อมละเสีย ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นสุด ย่อมทำให้ถึงความ

^๑ ตรงนี้รู้สึกแปลก และเข้าใจว่า ท่านหมายถึงความไม่ปรกติแห่งจิตที่เกิดขึ้น เพราะได้พบเห็นเหล่าสัตว์ร้ายต่าง ๆ มีการกลัวและการเกลียด เป็นต้น.

มีไม่ได้ ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่บังเกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท.! ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุไม่บรรเทา ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุบรรเทาอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น, ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านั้น ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการบรรเทา.

ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยภาวนา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย ภาวนา เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้ว ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมธัมมวิจยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปัสสัทธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมอุpekขาสัมโพชฌงค์ อัน (แต่ละอย่าง ๆ) ย่อมอาศัยวิเวก, อาศัยวิราคะ, อาศัยนิโรธ, และน้อมไปเพื่อความปล่อย. ภิกษุ ท.! ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุ ไม่ภาวนา ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อนจะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุภาวนาอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้ ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยภาวนา ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยภาวนา.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ขงบูชา ควรแก่ขงต้อนรับ ควรแก่ขงทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานาญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณห^๑

ภิกษุ ท.! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ หกอย่างแล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็น ของคู่บารมีของพระราชาด้วย. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า? หกอย่างคือ ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นม้าอดทนต่อรูปทั้งหลาย,
- (๒) เป็นม้าอดทนต่อเสียงทั้งหลาย,
- (๓) เป็นม้าอดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย,
- (๔) เป็นม้าอดทนต่อรสทั้งหลาย,
- (๕) เป็นม้าอดทนต่อสัมผัสต่างกายทั้งหลาย,
- (๖) เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยกำลัง

ภิกษุ ท.! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และ นับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉันทนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบ หกอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ความแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบ หกอย่างอะไรบ้างเล่า? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ รูปทั้งหลาย,
- (๒) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ เสียงทั้งหลาย,

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต จกุก.อ. ๒๒/๓๑๔/๒๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๓) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ กลิ่นทั้งหลาย,
- (๔) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ รสทั้งหลาย,
- (๕) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ สัมผัสทางกายทั้งหลาย,
- (๖) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ ธรรมารมณ์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนานาบุญ เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม^๑

ภิกษุ ท.! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า? เจ็ด จำพวก คือ :-

ภิกษุ ท.! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ตั้งใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก.อ. ๒๓/๑๓/๑๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! นี่แล เป็นบุคคลแรก ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของ ทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปนี้เป็น บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณา เห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความ ไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝึใจอย่าง ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; **อนึ่ง ความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิต ของบุคคลนั้น มีขึ้น ไม่ก่อนหลังกว่ากัน** (คือมรณภาพพร้อมกับความสิ้นอาสวะ). ภิกษุ ท.! นี่แล เป็นบุคคลที่สอง ซึ่ง เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณา เห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลาย ทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมาย ในความ ไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝึใจอย่าง ติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนเบื้องต่ำ & เป็นอันตราปรินิพพานบุคคล.^๑ ภิกษุ ท.! นี่แลเป็นบุคคลที่สาม ซึ่งเป็นผู้ควร

^๑ บุคคลผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือพระอนาคามีที่ละสัญญาชนเบื้องบนเพิ่มขึ้นอีก ๕ อย่าง คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชาเหล่านี้แล้ว ได้บรรลุอรหัตตผล ไม่ทันถึงครึ่ง อายุประมาณ ก็ปรินิพพาน.

แก่ของบงา ครอบแก่ของต้อนรับ ครอบแก่ของทำบุญ ครอบทำอัญชดี
เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่นานุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณา
เห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความ
ไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝงใจอย่าง
ติดตอสมาเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอาครอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น)
ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปครอบแห่งสัญญาชนีเป็องต่ำ ๕
เป็นอุปหัจจปริณนพายีบุคคล.^๑ ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลที่สี่ ซึ่ง เป็นผู้
ครอบแก่ของบงา ครอบแก่ของต้อนรับ ครอบแก่ของทำบุญ ครอบทำอัญชดี
เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่นานุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณา
เห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความ
ไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝงใจอย่าง
ติดตอสมาเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอาครอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น)
ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปครอบแห่งสัญญาชนีเป็องต่ำ ๕
เป็นอสังขารปริณนพายีบุคคล.^๒ ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลที่ห้า ซึ่งเป็น
ผู้ครอบแก่ของบงา ครอบแก่ของต้อนรับ ครอบแก่ของทำบุญ ครอบทำอัญชดี
เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่นานุญอื่นยิ่งกว่า.

^๑ บุคคลผู้ปริณนพพานเมื่อครบอายุ คือพระอนาคามี ที่มีอายุเกินกึ่งกำหนดหรือพอจดอายุ-
ประมาณ ก็ได้บรรลุอรหัตตผล แล้วก็ปริณนพพาน.

^๒ บุคคลผู้ปริณนพพานโดยไม่ต้องทำความเพียรมาก.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนเบื้องต่ำ & เป็น **สังขารปรินิพพายบุคคล**.^๑ ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลที่หก ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนเบื้องต่ำ & เป็น **ผู้มีกระแสเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภาพ**.^๒ ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลที่เจ็ด ซึ่ง เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

^๑ บุคคลผู้ปรินิพพานโดยต้องทำความเพียรมาก.

^๒ บุคคลผู้ละสัญญาชนเบื้องต่ำ & อย่างได้แล้ว ไปเกิดในอโยปาทิกะในชั้นสุทธาวาสขึ้นไป จนถึงชั้นอกนิฏฐภาพ แล้วละสัญญาชนเบื้องบนเพิ่มขึ้นอีก & อย่าง ก็บรรลุอรหัตผล แล้วก็ปรินิพพานในที่นั้น.

(อีกสูตรหนึ่ง)^๑

ภิกษุ ท.! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า? เจ็ดจำพวก คือ:-

ภิกษุ ท.! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นทุกข์ในสังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่. ---๗๗--- (ข้อความต่อไปของสูตรนี้เป็นไปทำนองเดียวกับสูตรก่อน ผิดกันแต่สูตรนี้ กล่าวถึงความเป็นทุกข์ แทนที่จะกล่าวถึงความไม่เที่ยง, ผู้อ่านอาจเติมข้อความให้เต็มไปด้วยตนเอง โดยใส่คำว่า “ความเป็นทุกข์” แทนคำว่า “ความไม่เที่ยง” เท่านั้น จึงไม่เรียงไว้ตลอดทั้งสูตร ในที่นี้).

(อีกสูตรหนึ่ง)^๒

ภิกษุ ท.! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า? เจ็ดจำพวก คือ:-

ภิกษุ ท.! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นอนัตตาในธรรมทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่. ---๗๗--- (ข้อความต่อไปของสูตรนี้ ก็เป็นไปทำนองเดียวกับสูตรแรก ผิดกันแต่สูตรนี้ กล่าวถึงความเป็นอนัตตา แทนที่จะกล่าวถึงความไม่เที่ยง และความเป็นทุกข์, ผู้อ่านอาจเติมข้อความให้เต็มได้ด้วยตนเอง จึงไม่เรียงไว้ตลอดทั้งสูตร)

(อีกสูตรหนึ่ง)^๓

ภิกษุ ท.! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า? เจ็ดจำพวก คือ :-

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๔/๑๗.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๔/๑๗.

^๓ บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๔/๑๗.

ภิกษุ ท.! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ตั้งใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอาครอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา; บุคคลนั้น ได้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฐฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลแรก ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ตั้งใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอาครอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา; อนึ่งความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิต ของบุคคลนั้น มีขึ้นไม่ก่อนไม่หลังแก่กัน (คือมรณภาพพร้อมกับความสิ้นอาสวะ). ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลที่สอง ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ตั้งใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอาครอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญโญชน์เบื้องต้น ๕ เป็นอันตราบริณิพพาน-

บุคคล...ที่สาม ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา---เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโยชน์เบื้องต่ำ & เป็นอุปหัจฉปรินิพพายีบุคคล, ---ที่สี่ ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา---เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า; บุคคลนั้นเพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโยชน์เบื้องต่ำ & เป็นอสังขารปรินิพพายีบุคคล, ---ที่ห้า ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา --- เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโยชน์ เบื้องต่ำ & เป็นอสังขารปรินิพพายีบุคคล ---ที่หก ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา---เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโยชน์เบื้องต่ำ & เป็นผู้มิกระแสน์ในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภูพ. ภิกษุ ท.! นี้แล เป็นบุคคลที่เจ็ด ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.^๑

ภิกษุ ท.! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่าแล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื้อนาบุญ เกิดจากการไม่ลืมหาคำปฏิญาณ^๒

ภิกษุ ท.! บุคคล แปด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา

^๑ ข้อความแห่งสูตรนี้ แปลกจากที่เราเคยทราบกันว่า ความเป็นอาหุเนยยบุคคลนั้น ครอบคลุมลงมาถึง พระสกทาคามี และพระโสดาบันด้วย, จะยุติเป็นอย่างไร ขอฝากท่านผู้รู้ทั้งหลาย ช่วยวินิจฉัยต่อไป.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก.อ. ๒๓/๓๐๑/๑๔๙, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญ
ของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. แปะ จำพวกอะไรบ้างเล่า? แปะ จำพวก
คือ :-

- (๑) พระโศดาบัน,
- (๒) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโศดาปัตติผล,
- (๓) พระสกทาคามี,
- (๔) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล,
- (๕) พระอนาคามี,
- (๖) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล.
- (๗) พระอรหันต์,
- (๘) พระผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์.

ภิกษุ ท.! บุคคล แปะ จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา
ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

“ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวก
นี้แหละ สงฆ์ ที่เป็นคนตรง, เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญา
และศีล ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิ^๑ แก่
มนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการ
บูชาอยู่; ทานที่ให้แล้วในสงฆ์ จึงมีผลมาก”.

^๑ บาลีว่า “โอบธิก” มีคำแก้ว่า “อตุตถาวชนกปฏิสนธิปวัตติวิปากทายกา” ซึ่งแปลว่า
“เป็นผู้ให้เกิดอตุตถภาพและให้วิปากอันเป็นไปเพื่อการปฏิสนธิใหม่”.

เนื่อนานุญ เกิดจากการหมตพิษสงทางใจ^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเหล่า? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้สมบุรณ์ด้วย **ศีล**,
- (๒) เป็นผู้สมบุรณ์ด้วย **สมาธิ**,
- (๓) เป็นผู้สมบุรณ์ด้วย **ปัญญา**,
- (๔) เป็นผู้สมบุรณ์ด้วย **วิมุตติ**,
- (๕) เป็นผู้สมบุรณ์ด้วย **วิมุตติญาณทัสสนะ**.

(อีกสูตรหนึ่ง)^๒

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย **ศีลชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี**,
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย **สมาธิชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี**,
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย **ปัญญาชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี**,
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย **วิมุตติชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี**,
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย **วิมุตติญาณทัสสนะชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี**.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อม

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก.อ. ๒๒/๑๕๒/๑๐๗.

^๒ บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก.อ. ๒๒/๑๕๒/๑๐๘.

เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำัญชลิ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนาบุญเกิด เพราะได้รับการฝึกตามลำดับ °

ภัททาลี! พวกเขา ได้มีช่วงเวลา น้อยนัก ครั้งเมื่อเราได้แสดงธรรม-
ปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม ให้แก่พวกเขาทั้งหลาย โดยสมัยนั้น. เธอยัง
ระลึกอุปมาเรื่องนั้นได้อยู่หรือ ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็อุปมาเรื่องนั้น ข้าพระองค์ระลึกไม่ได้แล้ว พระเจ้าข้า”.

ภัททาลี! ในข้อที่ระลึกไม่ได้นั้น เธออาศัยอะไรเป็นเหตุเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เพราะเหตุว่า ข้าพระองค์นั้น มิได้ทำให้สมบุรณ์ด้วยศึกษา
ในคำสั่งสอนของพระศาสดามาสิ้นเวลานานนักหนาแล้ว พระเจ้าข้า”.

ภัททาลี! นั้น มิใช่เหตุ, นั้น มิใช่ปัจจัยดอก. ที่แท้ที่นั้นเราคอย
จับดูใจของเธอด้วยใจของเรามานานเข้า จนทราบว่า “โมฆบุรุษผู้นี้ เมื่อเรา
กำลังแสดงธรรมอยู่ ก็หาได้ทำตนให้เป็นคนมีความต้องการด้วยธรรมไม่ กลับไม่
สนใจ ไม่ประมวลเอาเข้ามาด้วยใจทั้งหมด ไม่เงี่ยโสตลงฟังธรรม” ดังนี้.

ภัททาลี! ก็แต่ว่า เราจักแสดงธรรมปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม ให้แก่เธอ
ซ้ำอีก, เธอจงฟังธรรมปริยายนั้น ทำในใจให้สำเร็จประโยชน์เกิด, เราจัก
กล่าวบัดนี้.

° บาลี พระพุทธภาษิต ภัททาลีสูตร ม.ม. ๑๓/๑๗๕/๑๗๓, ตรัสแก่พระภัททาลี ผู้หัวดี
ถือรั้น ไม่ยอมทำตามคำวิงวอนของพระพุทธองค์ที่ทรงชี้ชวนว่า “มาเกิด แม้พวกเขาทั้งหลาย ก็จง
ฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว. พวกเขาทั้งหลาย เมื่อฉันอยู่ซึ่งโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว จักรู้สึก
ความที่เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลังและมีความสุข” ดังนี้.
แต่เมื่อท่านภัททาลีได้ฟังธรรมเรื่อง “อุปมาด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม” ข้าเป็นครั้งที่สองก็กลับใจได้ และ
เข้าใจซาบซึ้งในพระพุทธานุศาสน์นั้น มีใจสูงขึ้นด้วยปิติแล้ว.

เมื่อท่านภัททาลิพุลสงของพระพุทธดำรัสแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ดำรัสพระพุทธวจนะ
นี้ต่อไปว่า :-

ภัททาลิ! เปรียบเหมือนคนฝึกม้าผู้สามารถ ได้ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีมาแล้ว
ในชั้นแรก ย่อมฝึกให้รู้จัก การรับสวมบังเหียนก่อน. เมื่อม้านั้นถูกฝึกให้
รู้จักการรับสวมบังเหียนอยู่, พยศต่าง ๆ ที่ม้าประพฤติเป็นข้าศึกเป็นหลักต่อเสฟผิด
ดินรน, เหมือนลักษณะของม้าที่ยังไม่เคยถูกฝึกนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง. ม้านั้นเพราะถูก
ฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้าก็หมดพยศ ในข้อที่ไม่รับสวมบังเหียนนั้น.

ภัททาลิ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึก
ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนหมดพยศในข้อนั้นแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้า จึงทำการฝึก
ม้าตัวนั้น ให้ยิ่งขึ้นไป ใน การเทียมแอก. เมื่อม้านั้นถูกฝึกให้รู้จักการเทียม
แอกอยู่, พยศต่าง ๆ ที่ม้าประพฤติเป็นข้าศึกเป็นหลักต่อเสฟผิดดินรน เหมือน
ลักษณะของม้าที่ยังไม่เคยถูกฝึกนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง. ม้านั้น เพราะถูกฝึกเนื่อง ๆ
และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า ก็หมดพยศ ในข้อที่ไม่รับแอกนั้น.

ภัททาลิ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึก
ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนหมดพยศในข้อที่ไม่รับแอกนั้นแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้า
จึงทำการฝึกม้าตัวนั้นให้ยิ่งขึ้นไป :-

- (๑) ในการแยกขากระโดดแผ่ลิ่วขึ้นพร้อมกันทั้งสี่ขา,
- (๒) ในการเอี้ยวตะแคงตัวเป็นวงกลมจนผู้ขี่หีบอาวุธที่ตกดินได้,
- (๓) ในการสามารถวิ่งจืดแต่ปลายกีบจนไม่เกิดเสียง,
- (๔) ในความเร็วทั้งที่หนีทีไล่,

- (๕) ในการไม่กลัวเสียงอีกทีทุกชนิด,
- (๖) ในการรู้คุณค่าของพระราชา,
- (๗) ในการทำตัวให้สมกับเป็นวงศ์พระยาม้า,
- (๘) ในความเร็วเลิศ,
- (๙) ในความเป็นยอดม้า,
- (๑๐) ในความควรแก่การฟังแต่คำที่นิมนวล.

ภัททาลี! ม้านั้น เพราะถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้าก็หมดพยศต่าง ๆ ในลิบข้อเหล่านั้น.

ภัททาลี! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนกระทั่งหมดพยศทุกอย่างแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้าก็ย่อมฝึกม้าตัวนั้นเพิ่มเติมให้ยิ่งขึ้นไป โดยทั้งคุณภาพและกำลัง.

ภัททาลี! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดี ที่ประกอบด้วยองค์คุณสิบอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภัททาลี! ฉันทัดก็ฉันทัน : ที่ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสิบอย่างแล้ว ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ประกอบสิบอย่างอะไรบ้างเล่า ? สิบอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิอันเป็นอเสขะ,
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสังกัปปะอันเป็นอเสขะ,
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวาจาอันเป็นอเสขะ,

- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาอาชีวะอันเป็นอเสขะ,
- (๖) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวายามะอันเป็นอเสขะ,
- (๗) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสติอันเป็นอเสขะ,
- (๘) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสมาธิอันเป็นอเสขะ,
- (๙) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาญาณอันเป็นอเสขะ,
- (๑๐) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวิมุตติอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสิบอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

พินัยกรรม ของ “พระสังฆบิดา”^๑

ภิกษุ ท. ! บัดนี้ ตถาคต ขอเตือนพวกเธอทั้งหลายไว้ ว่า :
“สังฆารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา.
พวกเธอทั้งหลาย จงทำ ความไม่ประมาท
ให้ถึงพร้อม เถิด” ดังนี้.

นี้แล เป็นพระวาจาที่ตรัสครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า.

หมวดที่สิบเก้า จบ.

^๑ บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา.ที. ๑๐/๑๘๐/๑๔๓.

ขุมทรัพย์จากพระโขนง

จบ

ปทานุกรม
ของขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ ๒,๕๔๐ คำ
(เรียงลำดับตามหลักอักษรไทย)

ก

(ส่วนคำขนาบ)

กระพี้ไม่เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๕

กล่องเข็มถูกเอาไป ๖๔

กลั่นอุจจาระปัสสาวะ-

- คลุกคลีอยู่ในสกุล ๑๖๙

กอดกองไฟเป็นการดี ๑๒

กั๋งสัพพะ (สัตว์กินคูดเป็นอาหาร) ๕๙

กา (สัตว์กินจุ - สะสมของกิน) ๑๖๖

กินก้อนเหล็กแดงดีกว่า ๘๐

เกี่ยวพันด้วยเมถุน ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/

๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

แก้งกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่าเป็นเท็จ ๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

กลองศึกของกษัตริย์ทศวรรษ ๑๐๗

กายถูกแทงเสียดีกว่า ๒๔๐

การกระทำตามลำดับ ๓๖๓

การซึ่งสายพินพอเหมาะ ๒๗๖

การจับงูอย่างมั่นคง ๓๕๐

การเจริญพรหมวิหาร ๔๐๖/๔๔๕

การเจริญมรณสติ ๒๘๐

การฉันทข้าวที่คุ้มค่าไม่เสียเปล่า ๓๓๘

การชักชวนในการกระทำทางกาย ๓๒๘

การชักชวนในการกระทำทางวาจา ๓๒๘

การชักชวนในการบำเพ็ญทางจิต ๓๒๘

การชักชวนในการหยุดพูดพุดพล่าม ๓๐๕

การชักชวนในการหลีกเลี่ยงจากหมู่ ๓๐๕

การชักชวนในความเห็นชอบ ๓๐๕

การชักชวนในปาติโมกขสังวร ๓๐๔

การชักชวนในอินทริยสังวร ๓๐๕

การเดินทำความเพียร ๔๑๑

การได้ข้าวเปลือกของชาวนา ๒๑๓

การได้มานโดยง่าย ๔๒๙	การไปหาผู้พหุสูต ๓๖๐
การได้มรรคผล ๒๑๓	การแผ่เมตตา ๒๕๐/๓๒๗
การตั้งความเพียรแต่พอดี ๒๗๗	การพิจารณาก่อนฉันอาหาร ๓๖๔
การตั้งความหวัง ๒๗๖	การพิจารณานิเวศน์ ๓๘๘
การตั้งมโนวิตก ๒๕๒	การพิจารณาให้เห็นธรรม ๒๙๑
การตั้งสติถึงผู้มีศีล ๓๐๖	การมีความเห็นเสมอกัน ๓๐๔
การถูกเลื่อย ๒๕๐	การมีธรรมอันเป็นสรณะ ๒๗๙
การทدنน้ำให้ไหลกลับ ๔๑๔	การมีพนักพิงสี่ด้าน ๒๖๘
การนอนทำความเพียร ๔๑๒	การมีศีลเสมอกัน ๓๐๔
การนอนหลับดีกว่า ๒๔๐	การไม่แก้งทำผิดจากคำสอน ๓๕๗
การนั่งคู้บัลลังก์ ๒๗๖	การไม่ลู่ออกจากแก้ตณหา ๓๐๖
การนั่งง่วงในป่า ๓๑๕	การไม่หยุดเลิกในระหว่าง ๓๐๘
การนั่งทำความเพียร ๔๑๒	การไม่หลงรักในเวทนา ๒๕๓
การนั่งสมาธิในป่า ๓๑๕/๓๑๖	การยืนทำความเพียร ๔๑๒
การบรรพชาที่ไม่เป็นหมัน ๓๗๙	การเรียกหาตถาคต ๓๕๗
การบริโภคที่ไม่เป็นอันตราย ๓๒๖	การลวงสิกขาบทเล็กน้อย ๔๑๖
การบูชาอันสูงสุด ๓๖๙	การเล่าเรียนสูตรที่ถือมาถูก ๓๕๕
การปฏิบัติตามคำสอน	การศึกษา ๒๑๕
ควรทำให้มาก ๒๘๐	การสมาคม ๓/๑๙๑/๑๙๔
การปฏิบัติที่เป็นไปช้าและเร็ว ๒๘๑	การสมาทาน ๒๑๒/๒๑๓/๒๑๔/๒๑๖/ ๒๒๑/๒๒๙/๒๘๓/๓๐๔
การปฏิบัติที่เรียกว่า –	การสอบทานตัวเอง ๒๗๒
- อธิศีลสิกขา ๒๑๒	การสำเหนียกใจ ๖/๕๔/๕๖/๕๗/๕๘/ ๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๘
การประคองจิต ๒๙๕	
การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต ๒๖๔	

๗๒/๗๔/๗๕/๑๒๖/๑๕๓/๑๖๙/
 ๑๙๓/๑๙๕/๒๑๒/๒๑๓/๒๑๕/
 ๒๓๘/๒๕๐/๒๖๑/๒๖๔/๓๓๓/
 ๓๕๓/๓๖๘/๓๖๙/๓๗๙
 การหลีกเว้น ๒๗๗/๓๓๓
 การอยู่ใกล้บ้าน ๓๑๕/๓๑๖
 การอยู่แบบพระอริยเจ้า ๒๖๗
 การออกบวช ๑๓๙/๑๔๑/๑๔๒/๑๔๔/
 ๓๙๖
 การอาศัยคำข่าวที่หาได้เอง ๒๖๕
 การอาศัยโคนไม้ ๒๖๕
 การอาศัยในวิหาร ๒๑
 การอาศัยผ้าบังสุกุล ๒๖๕
 การอาศัยหยุดกายอันประกอบ –
 - ขึ้นด้วยมูตรเน่า ๒๖๕
 ‘การล่องไปแห่งเรา’ ๒๗๙
 กิจของพระศาสดาที่จะพึงทำแก –
 - สวาก ๑๘๙
 กิจของสมณะ ๒๑๒
 กิจที่ต้องทำก่อน ๒๑๓
 กิจที่ต้องทำต่อไป ๒๑๖
 กิจที่ต้องทำให้ยังยังมี ๓๘๐/๓๘๑/๓๘๒/
 ๓๘๓/๓๘๔/๓๘๕/๓๘๖
 กิจที่ต้องรีบทำ (คือ) ๒๑๔

กิจแห่งวิเวกธรรม ๑๘๐/๓๕๕
 (ส่วนศัพท์ธรรมะ)
 กฎเกณฑ์การศึกษาตามลำดับ ๓๖๓
 กระจกเงาสองดู ‘กรรม’ ๖
 ‘กระดอง’ ของมโนวิตก ๒๕๒
 กระแสแห่งธรรม ๔๒๕
 กระแสแห่งศรัทธา ๔๒๖
 กิเลส ๒๙/๓๓/๙๕/๑๑๕/๑๗๒/๒๓๗/
 ๓๔๐
 “กิลินเหม็นคาว” ๘๖
 กองปัญญา ๑๙๔
 กองปัญญาอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖
 กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็น-
 - อเสขะ ๔๒๗
 กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ ๔๒๘
 กองศีล ๑๙๔
 กองศีลอันเป็นอริยคุณ ๒๑๑
 กองศีลอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/๔๒๗
 กองสมาธิ ๑๙๔
 กองสมาธิอันเป็นอเสขะ ๔๒๘
 กัสสปะ (เถระ) ๑๑๗/๑๘๐/๑๘๔/
 ๔๒๙/๔๓๓
 กามคุณ ๙๕/๑๓๘/๑๗๒/๓๑๔

กามเป็นเครื่องล่อลวง ๙๗	การกำหนดความปฏิกูล –
กามเปรียบด้วยของขี้ม ๔๓/๔๕	- ในอาหาร ๒๘๒
กามเปรียบด้วยเขียงสับเนื้อ ๔๓/๔๕	การกำหนดความไม่เที่ยง –
กามเปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า ๔๓/๔๕	- ในสังขาร ๒๘๒
กามเปรียบด้วยความฝัน ๔๓/๔๕	การกำหนดความไม่น่ายินดี –
กามเปรียบด้วยขึ้นเนื้อ ๔๓/๔๕	- ในโลก ๒๘๒
กามเปรียบด้วยท่อนกระดูก ๔๓/๔๕	การกำหนดในความตาย ๒๘๒
กามเปรียบด้วยผลไม้ ๔๓/๔๕	การกู่หนี ๓๘๘
กามเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง ๔๓/๔๕	การขับเพลิง (คือ) ๓๖๗
กามเปรียบด้วยหอกและหลาว ๔๓/๔๕	การคอยเขี่ยไขขา ๓๕๙
กามเปรียบด้วยหัวงู ๔๓/๔๕	การคิดประกอบด้วยเมตตา ๓๐๓
กามมีความคับแค้นใจมาก ๔๓/๔๕	การฆ่าในวินัยของพระอริยเจ้า ๑๒๐
กามมีทุกข์มาก ๔๓/๔๕	การจําางหวัง ๒๒๙
กามมีรสอร่อยน้อย ๔๓/๔๕	การชำระจิต ๒๘๔
กามราคะ (สัญโญชน์) ๔๑๘	การได้เสวยสุข ๔๐๖
กายกรรมอันคดโกง ๑๐	การตามรักษาจิตที่เป็นสมาธิ ๓๑๖
กายกรรมอันผิดแนว ๘๒	การติดเรื้อนจํา ๓๘๘
กายคตาสติ ๓๐/๒๓๘	การตื่นที่เต็มไปด้วยวิตก ๒๔๐
กายเป็นเครื่องล่อลวง ๙๗	การถูกต้องกรรม –
กายสมาจาร ๓๘๐	- ด้วยความหลุดพ้น ๒๙๑
กายสักขี (คือ) ๙๑	การถูกต้องวิโมกข์ด้วยนามกาย ๓๗๖
การกระทำประกอบด้วยเมตตา ๑๑๓/ ๓๐๓/๓๖๒	การทำการงานอันถูกต้อง ๑๙๗
การกล่าวที่เป็นประโยชน์ ๓๕๑	การทำความเพียรเพื่อนำรู้ ๓๕๑
	การทำให้สุดแห่งกองทุกข์ ๑๓๕/๑๔๔

การทำทุกข์ให้เจริญ ๑๕๕
 การทำนิพพิทาวีระคะให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำยถาภูตญาณทัสสนะ -
 - ให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำวิมูติให้แจ้ง ๔๒๙
 การทำมุตติญาณทัสสนะ -
 - ให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำศีลให้ถึงพร้อม ๒๕๕
 การทำศีลให้สมบูรณ์ ๒๒๙
 การทำสัมมาสมาธิให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำสิกขาให้บริบูรณ์ ๒๙๑
 การทำอุปธิให้เจริญ ๑๕๕
 การนอนหลับเป็นเครื่องล้าม ๙๗
 การน้อมจิตไปเพื่อความเพียร ๓๔๑
 การนำทรัพย์ข้ามทางกันดาร ๓๘๘
 การบรรลุมาน ๓๘๘/๓๘๙/๓๙๐/
 ๓๙๑
 การบรรลุมถึงที่พ้นภัย ๓๘๘
 การบำเพ็ญจิตอันผิคนแวง ๘๒
 การปฏิบัติในจิตอันยิ่ง ๒๑๒/๒๑๓/
 ๒๑๔
 การปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง ๒๑๓/๒๑๔
 การปฏิบัติในศีลอันยิ่ง ๒๑๒/๒๑๓/
 ๒๑๔

การประกอบธรรมเครื่องตื่น
 ๒๘๔/๓๘๕
 การประกอบธรรมเครื่องสงบ ๒๒๙
 การประกอบวิปัสสนา ๒๒๙
 การประกอบสติสัมปชัญญะ ๓๘๕
 การปิดแผล ๓๕๙
 การเป็นทาส ๓๘๘
 การเป็นโรค ๓๘๘
 การผูกกับเสาเขื่อน ๒๓๗
 การพ้นจากทาส ๓๘๘
 การพิจารณาเห็นความทุกข์ ๔๕๗
 การพิจารณาเห็นความ -
 - เป็นอนัตตา ๔๕๗
 การพิจารณาเห็นความไม่งาม -
 - ในกาย ๒๘๒
 การพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ๔๕๓
 การพิจารณาเห็นความสุข -
 - ในนิพพาน ๔๕๘
 การพูดจาอันถูกต้อง ๑๙๗
 การพูดที่เป็นความสบาย ๑๙๔
 การพูดประกอบด้วยเมตตา ๓๐๓
 การพ่อน้ำ (คือ) ๓๖๗
 การภาวนา ๔๕๑
 การมีกายสังขารอันสงบ ๒๗๐

การมีความดำริไม่ชุ่มนั้ว ๒๖๙
 มีจิตหลุดพ้นด้วยดี ๒๗๐
 การไม่ผูกเวร ๑๕๘
 การรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้ว ๓๑๖
 การรู้จักความยวนใจ ๒๕๙
 การรู้จักโทษอันต่ำทราม ๒๕๙
 การรู้จักมูลฐานที่ตั้งขึ้น ๒๕๙
 การรู้จักรูป ๓๕๘
 การรู้จักลาภสักการะ ๒๖๐
 การรู้จักหน้าตาของมานะ ๓๕๔
 การรู้จักอุปายเป็นทางพ้น ๒๕๙
 การละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ๑๙๙
 การละการแสวงหา ๒๖๙
 การละกิเลสด้วยการงดเว้น ๔๕๐
 การละกิเลสด้วยการบรรเทา ๔๕๐
 การละกิเลสด้วยการสังวร ๔๔๗
 การละกิเลสด้วยการเสพ ๔๔๘
 การละกิเลสด้วยการอดกลั้น ๔๔๙
 การละกิเลสด้วยภาวนา ๔๕๑
 การละความตระหนี่ ๒๓๓
 การละตัณหา ๔๐๘
 การละทุกข์ ๔๐๘
 การละนิรวรณ ๒๔๔/๒๔๗/๓๖๕/๓๘๖
 การละ ราคะ โทสะ โมหะ ๒๑๕

การละอุปธิ ๓๕๓/๔๐๘
 การเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๒๐๗/๒๐๘/๒๐๙/
 ๒๑๐/๒๑๑
 การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง ๑๙๗
 การเว้นกล่าวคำหยาบ ๒๐๐
 การเว้นคำส่อเสียด ๑๙๙
 การเว้นปาณาติบาต ๑๙๙
 การเว้นพูดเพื่อเจ้อ ๒๐๐
 การเว้นมุสาวาท ๑๙๙
 การเว้นอนินนาทาน ๑๙๙
 การสังวรด้วยความรู้ ๒๕๒
 การสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ๒๘๓/
 ๓๐๔/๓๖๔/๔๒๘/๔๔๒
 การสำรวมอินทริย์ ๒๕๑/๒๘๓/๓๐๕/
 ๓๓๓/๓๖๔/๓๘๓/๔๔๗
 การเสวยสุขทางกายและใจ ๒๕๓
 การหมดโรค ๓๘๘
 การหมดหนี้ ๓๘๘
 การหยั่งลงสู่นิพพาน ๒๗๙
 การหลุดจากเรือนจำ ๓๘๘
 การหลุดพ้นจากอาสวะ ๒๑๔
 การหิวเราะ (คือ) ๓๖๗
 การเห็นสิ่งที่รักในโลก ๔๐๘
 การอบรมจิตตะ ๒๙๖

การอบรมฉันท์ ๒๙๖	การอบรมอนัตตสัญญา ๓๑๐
การอบรมธัมมวิชัย ๒๙๘/๓๐๙	การอบรมอนิจจสัญญา ๓๐๙
การอบรมนิโรธสัญญา ๓๑๐	การอบรมอสุภสัญญา ๓๑๐
การอบรมปหานสัญญา ๓๑๐	การอบรมอาทีนวสัญญา ๓๑๐
การอบรมปัญญา ๒๙๖/๒๙๗	การอบรมอุเบกขา ๒๙๘
การอบรมปัสสัทธิ ๒๙๘	การอารักขาจิตด้วยสติ ๒๖๘
การอบรมปีติ ๒๙๘	กาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต ๗๔/๗๕/๗๖/
การอบรมวิมังสา ๒๙๖	๗๗/๑๐๖/๑๐๗/
การอบรมวิราคสัญญา ๓๑๐	๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐
การอบรมวิริยะ ๒๙๖/๒๙๗	กิเลสตั้งน้ำฝาด ๑๙๕
การอบรมสติ ๒๑๙/๒๒๐/๒๒๑/๒๙๖/ ๒๙๗/๒๙๘/๓๐๙	กิเลสทางกายวาจาใจ ๑๙๕
การอบรมสติปัญญา ๒๙๕	กิเลสเป็นเครื่องมัวหมอง ๑๕๔
การอบรมสมาธิ ๒๙๖/๒๙๗/๓๐๙	กุศลกรรม ๑๑๑
การอบรมสหธา ๒๙๖/๒๙๗	กุศลศีล ๒๒๗
การอบรมสัมมปปธาน ๒๙๕	กุนินารา (เมือง) ๙๒/๓๐๑
การอบรมสัมมากัมมันตะ ๒๙๙	กฎาศาสดา ๗๑/๗๘/๒๘๒
การอบรมสัมมาทิฏฐิ ๒๙๙	เกสี (นักฝึกม้า) ๑๑๙
การอบรมสัมมาวาจา ๒๙๙	แก่นสาร ๑/๑๗๕
การอบรมสัมมาวายามะ ๒๙๙	แก่นสารของพรหมจรรย์ ๒๙๐
การอบรมสัมมาสติ ๒๙๙	โกศล (แก้ว) ๑๑/๓๑๕/๔๒๙
การอบรมสัมมาสมาธิ ๒๙๙	โกสัมพี (เมือง) ๑๕๗
การอบรมสัมมาสังกัปปะ ๒๙๙	
การอบรมสัมมาอาชีวะ ๒๙๙	

ข
(ส่วนคำขนาบ)

“ขนาบแล้วขนาบอีก ‘ไม่มีหยุด’
 ๑/๑๗๕
 ขวนขวายเพื่อได้รับการเอาใจ ๑๖๘
 ขวนขวายเพื่อได้ลาภสักการะ ๑๖๘
 ‘ของเต็มบาตรกลับมา’ ๕๙
 ของสงฆ์ถูกแจกในพวกคฤหัสถ์ ๘๐
 ‘ห้องอยู่ในเชิงนาม’ ๖๐
 ข้อที่ใคร ๆ ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง ๗๓
 ข้อที่ไม่สมควรแก่สมณะ ๑๕๔
 ‘ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด’ ๑๕๗
 ขอเหล็กอันร้อนเป็นไฟ ๑๗
 ‘ขับไปให้พ้น’ ๑๒๙
 ‘ข้า ก็เป็นภิกษุ’ ๑๒๕
 ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผา ๔๑/๔๒
 ข้าพเจ้าหมดกำลังใจต่อศึกษา ๔๕
 ข้าพเจ้าทำลายข้าวยวระ ๑๒๗
 ขุยไฟฆ่าต้นไม้อื่น ๖๘
 เขาได้รับทุกข์เจียนตาย ๑๒/๑๔/๑๕/
 ๑๗/๑๘/๒๐/๒๒
 เขาถูกต้มในหม้อน้ำเดือด ๒๑
 เข้าถึงอบายและนรก ๑๗๓/๑๗๔

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ข้อที่ให้เกิดความไม่พอใจอย่างยิ่ง ๓๗๔
 ข้อปฏิบัติของสมณะ ๔๐๕
 ข้อปฏิบัติเพื่อเกิดในสกุลสูง ๒๓๓
 ข้อปฏิบัติเพื่อได้เกียรติ ๒๓๔
 ข้อปฏิบัติเพื่อได้ปัญญา ๒๓๔
 ข้อปฏิบัติเพื่อได้โภคะ ๒๓๔
 ข้อปฏิบัติเพื่อไปสวรรค์ ๒๓๓
 ‘ข้าพเจ้าไม่บอกเลิกศึกษา’ ๔๖
 ข้าวสารของคฤหบดีชาวนา ๑๙๘
 ‘ข้าวสาส์นข้าวสะอาด’ ๓๒๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

“ของเนาของพอง” ๘๖
 ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท –
 - แห่งขรามรณะ ๑๔๘/๔๐๑
 ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท –
 - แห่งชาติ ๑๔๙/๔๐๑
 ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท –
 - แห่งตัณหา ๑๔๙/๔๐๑
 ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท –
 แห่งทุกข์ ๑๕๐/๓๕๑/๔๐๑/๔๑๐
 ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท –
 - แห่งนามรูป ๙๑๔/๔๐๑

ค

(ส่วนคำขานาป)

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งเบญจขันธ์ ๑๔๕/๓๙๘

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งผัสสะ ๑๔๙/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งภพ ๑๔๙/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งลาภสักการะ ๒๖๐

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งวิญญาณ ๑๔๙/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งเวทนา ๑๔๙/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งสังขาร ๑๔๙/๔๐๒

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งอายตนะหก ๑๔๙/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนธิ -

- แห่งอุปาทาน ๑๔๙/๔๐๑

ชื่อว่า "การสัมประหารกัน" ๓๘

ชื่อว่า "ผงคลี" ๓๕

ชื่อว่า "ยอดธงชัยของข้าศึก" ๓๖

ชื่อว่า "สงครามวิชัย" ๒๔๔

ชื่อว่า "เสียงให้ร้องของข้าศึก" ๓๗

คนกักขลະปล้นเมือง ๑๕๘

คนเก็ยจรััน ๘๔/๑๗๐

คนชู้ ๘๗/๑๒๙

คนตกลุมคูถ ๑๖๖

คนตระหนี่ ๑๕๔

คนตีตนเสมอท่าน ๑๕๔

คนทิ้งธรรม ๘๒

คนที่ควรชยะแขยง ๗

คนที่ต้องไปเกิดในนรก ๘๐/๑๘๘

คนทุศีล ๗/๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/

๒๑/๒๔/๘๐/๘๔/๑๖๓/๓๑๕

คนนอกบัญญัติ ๘๑

คนเฝ้าในเป็ยกแฉะ ๗/๑๒/๑๓/๑๕/

๑๖/๑๘/๒๐/๒๒/๒๔/๑๖๔/๓๑๔

คนปลุกคำทำทายแก่ ๑๘๓

คนบัญญัติบ ๘๔/๑๗๗

คนพาล ๑๑๑

คนพูดพิรุฬไรแก่ง ๑๘๓

คนพูดหว่านล้อมแก่ง ๑๘๓

คนไพล่ส่งเสียงเอ็ดตะโร ๑๕๗

คนมักโกรธ ๑๕๔

คนมักถือความโกรธ ๑๕๔

คนมีความประมาท ๑๕๔

คนมีความเห็นผิด ๑๕๔

คนมีจิตพยาบาท ๑๕๔

คนมีมายา ๑๕๔

คนมีสติพินเพื่อน ๘๔

คนมีสัญชาติหมักหมม ๗/๑๒/๑๓/๑๕/

๑๖/๑๘/๒๐/๒๒/

๒๔/๑๖๔/๓๑๕

คนไม่ควรเลี้ยงโค ๑๐๙

คนไม่มีความละเอียดเบา ๑๘๔

คนไม่มีศรัทธา ๘๔

คนไม่อดใจในกลิ่น ๑๘๔

คนไม่อดใจในรส ๑๘๔

คนไม่อดใจในรูป ๑๘๔

คนไม่อดใจในสัมผัสทางกาย ๑๘๔

คนไม่อดใจในเสียง ๑๘๔

คนริษยา ๑๕๔

คนลบหลู่คุณท่าน ๑๕๔

คนเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๑๖๔

คนหมดหวัง ๒๔

คนหลอกหลวง ๘๑/๑๘๓

คนหากำไรเก่ง ๑๘๓

คนเห็นแก่ท้อง ๑๓๗

คนแหวกแนว ๘๑

คนโง่เขลา ๑๕๔

คนหบดียกโทษติเตียน ๑๑๖

คนหบดียมดความสะดวง ๒๕

'คัตตอกทิงเสียบ' ๑๒๙

คืนวันดวงจันทร์ข้างแรม ๙๘

'คูเปียบ' ๓/๓๕/๓๖/๓๘/๓๙/๔๐/

๔๑/๔๔/๑๕๙/๑๖๐/๑๖๑/

๑๖๒/๑๖๓

คนถองใหญ่มีอยู่ตรงหน้า ๕๙

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

คนควรเลี้ยงโค ๓๕๗

คนจักษุติ ยืนบนฝั่ง ๓๙๔

คนใจสะอาด ๒๙๓

คนดี ๓๙๘/๔๐๒

คนทั้งหลายไม่วิวาทกัน ๓๐๘

คนทำมหาชนให้มีความสุข ๒๓๓/๔๓๑

คนที่ควรเข้าใกล้ ๑๙๔

คนที่ถูกพาตัวไปสวรรค์ ๔๓๖

คนในบัญญัติ ๓๒๗

คนปรารถนาความเพียร ๓๓๐/๔๑๑

คนมีความละเอียดเบา ๔๓๒

คนมีทุกข์เฉพาะหน้า ๑๓๕/๑๓๖/๑๓๗/

๑๓๘/๑๓๙/๑๔๑/

๑๔๒/๑๔๔

คนมีปัญญา ๒๔๙/๔๒๓	คนละอภิชณาได้ ๔๐๕
คนมีศรัทธา ๓๓๐	คนล้างมือด้วยมือ ๒๑๘
คนมีศีล ๑๙๙/๒๑๒/๓๓๐	คนเว้นจากการเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๔๐๗/ ๔๐๘/๔๑๐/๔๑๑
คนมีสติ ๓๓๐	คนสะอาด ๑๒๙
คนไม่ต้องการทำตัวให้เด่น ๒๖๓	คนอดใจได้ในกลิ่น ๔๓๒/๔๕๓
คนไม่ทิ้งธรรม ๓๒๙	คนอดใจได้ในรส ๔๓๒/๔๕๓
คนไม่ปลุกคำทำทนาย ๔๓๒	คนอดใจได้ในรูป ๔๓๒/๔๕๒
คนไม่พูดพิริพีไร ๔๓๒	คนอดใจได้ในสัมผัสทางกาย ๔๓๒/๔๕๓
คนไม่พูดหว่านล้อม ๔๓๒	คนอดใจได้ในเสียง ๔๓๒/๔๕๒
คนไม่มักตำว่าร้าย ๒๖๓	คนอยู่เหนือความหวัง ๒๓๒
คนไม่หลอกหลวง ๔๓๒	“คบบัณฑิตมีแต่ดีทำเดียว” ๖๙
คนไม่หากำไร ๔๓๒	“คบบัณฑิตไม่มีเลวเลย” ๘๙
คนไม่แหวกแนว ๓๒๘	คฤหบดี (ผู้เลือกหาพระนุชา) ๑๙๖
คนรู้ประมาณการบริโภค ๓๘๔	คฤหบดีชาวนา ๑๙๘
คนละความโกรธได้ ๔๐๕	“ควรคบบัณฑิต” ๑๒๓
คนละความตระหนี่ได้ ๔๐๕	ความคิดรุ่มคิดที่ต้อ่งทิ้ง ๓๓๓/๔๑๑
คนละความถือโกรธได้ ๔๐๕	ความคิดของภิกษุใหม่ ๑๘๕/๔๓๓
คนละความมายาได้ ๔๐๕	ความคุ้มครองอินทรีย์ ๓๖๗
คนละความยกตนเทียมท่านได้ ๔๐๕	ความใคร่ในจิตตสิกขา -
คนละความริษยาได้ ๔๐๕	- ต้อ่งเข้มงวด ๑๒๖
คนละความลบหลู่คุณท่านได้ ๔๐๕	ความใคร่ในปัญญาสิกขา -
คนละความเห็นผิดได้ ๔๐๕	- ต้อ่งเข้มงวด ๑๒๖
คนละความโอ้อวดได้ ๔๐๕	
คนละพยาบาลได้ ๔๐๕	

ความใคร่ในศีลสิกขา -

- ต้องเข้มงวด ๑๒๖

ความเจริญในวินัย -

- ของพระอริยเจ้า ๑๑๘

ความประพฤติเรียบร้อย ๑๙๖

ความเป็นคนว่าง่าย ๓๕๕

ความเป็นพหูสูต ๓๕๕/๔๒๘/๔๓๑

ความผาสุกของคนแก่ ๓๑๗

ความผาสุกของคนเจ็บ ๓๑๗

ความผาสุกของหมู่ ๓๐๑

ความพร้อมเพรียงกัน ๓๒๙

ความพอใจต้องเข้มงวด ๒๑๒/๒๑๓/

๒๑๕

ความเพียรของคฤหัสถ์ ๓๕๓

ความเพียรของบรรพชิต ๓๕๓

ความเพียรติดต่อกัน ๒๑๖

ความเพียรที่ปรารภจัด ๒๗๗

ความเพียรที่ย่อยหย่อน ๒๗๗

ความมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า ๓๐๖

ความไม่ต้องการมาก ๓๓๐

ความไม่พอใจในสัมผัสทางกาย ๓๖๗

ความไม่อาภัพ ๔๑๖

ความเลี้ยงชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น ๒๗๒

ความเลื่อมใสในนักบวชผู้มีศีล ๒๓๓

ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ๓๒๕

ความไวแห่งปัญญา ๔๔๒

ความสง่างามของป่า ๒๗๖

ความสบายใจ ๓๑๖

ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ ๑๙๗

ความสิ้นสัญโญชน์ ๔๑๖

ความหวังในวิมุตติ ๒๓๒

ความหวังจับแล้ว ๒๓๒

ความเอ็นดูหมู่สัตว์ ๒๕๐

คำสอนสำหรับพระเสขะ ๓๖๖

คืนวันดวงจันทร์ข้างขึ้น ๓๔๒

คุณธรรมของพระสกทาคามี ๔๑๗

คุณธรรมของพระโสดาบัน ๔๑๕

คุณธรรมของพระอนาคามี ๔๑๗

คุณธรรมของพระอรหันต์ ๔๑๙

เครื่องทำลายล้าง ๒๖๔

เครื่องประดับของพรหมจรรย์ ๒๘๙

เครื่องมืออะกิเลส ๒๑๕

เครื่องหมายของคนพาล -

- และบัณฑิต ๑๑๑

เครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า ๒๖๗

โคที่ใช้งาน ๔๒๕

โคบาลชาวมคธ ๑๗๗/๔๒๓

โคหนุ่มโคสาว ๔๒๕

โคอุศลา ๑๑๐/๔๒๔

ใครก็ตาม ๒๗๙

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

คงคา(แม่น้ำ) ๑๗๗/๒๙๓/๒๙๔/

๒๙๕/๒๙๖/๒๙๗/

๒๙๘/๓๑๓/๓๑๔/

๔๑๔/๔๒๓

คณกโมคคัลลานะ (พราหมณ์) ๓๖๓

คติ ๒๓๙

“ความกำหนดยินดีเพราะเพลิน” ๕๗

ความกำหนัดเสียบแทงจิต ๖๔

ความโกรธ ๑๕๔/๓๒๓

ความขาดของพรหมจรรย์ ๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

ความเข้าใจอันถูกต้อง ๑๙๗

ความแข่งดี ๓๒๔

ความคดทางกายวาจาใจ ๑๙๕

“ความคับแค้นเพราะโกรธ” ๑๓๖

“ความคิดที่เป็นอกุศลลามก” ๘๖

ความคิดที่หนักในกาม ๔๘

ความคิดที่หนักในทางหลีกออกจากกาม

๔๑๑

ความคิดประกอบด้วยเมตตา ๓๐๓

ความเจริญเต็มที่ของอริย -

- อัญจังกิกรมรรค ๒๕๓

ความดับสนิท -

- แห่งขรามรรณะ ๑๔๘/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งชาติ ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งตัณหา ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งทุกข์ ๑๕๐/๓๕๑/

๔๐๑/๔๑๐

ความดับสนิทแห่งนามรูป ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งเบญจขันธ์ ๑๔๕/๓๙๘

ความดับสนิทแห่งผัสสะ ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งภพ ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งลาภสักการะ ๒๖๐

ความดับสนิทแห่งวิญญูญาณ ๑๔๙/๔๐๒

ความดับสนิทแห่งเวทนา ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งสังขาร ๑๔๙/๔๐๒

ความดับสนิท -

- แห่งอายตนะหก ๑๔๙/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งอุปาทาน ๑๔๙/๔๐๑

ความต่างของพรหมจรรย์ ๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๓/

๑๓๔/๑๓๕

ความดูหมิ่นท่าน ๓๒๔

ความตระหนี่ ๓๒๔

ความตริ่กในการไม่ทำ –

- คนอื่นให้ลำบาก ๘๓

ความตริ่กในการไม่มุ่งร้าย ๘๓

ความตริ่กในการหลีกเลี่ยงจากกาม ๘๓

ความตริ่กในทางก่อความ –

- ลำบากแก่คนอื่น ๘๓

ความตริ่กในทางกาม ๘๓/๑๑๑

ความตริ่กในทางมุ่งร้าย ๘๓/๑๑๑

ความตีตนเสมอท่าน ๓๒๔

ความถึงพร้อมด้วยศีล ๑๔๑/๑๔๓/

๑๔๔/๒๒๔/๒๒๕

ความถึงพร้อมด้วยสมาธิ ๑๔๓/๑๔๔

ความทะลุของพรหมจรรย์ ๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๔/๑๓๕

ความทุกข์ ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๙/๒๐/

๒๒/๒๕/๑๘๕

ความทุกข์ทนได้ยาก ๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/

๑๘/๒๐/๒๑

ความทุกข์มีตรงที่ตอง –

- อยู่ร่วมกับนักบวชเลว ๘๘

ความประมาท ๓๒๔

ความปราโมทย์ ๒๒๖/๒๒๗/๔๐๖

ความปราโมทย์ด้วยธรรม ๓๒๖

ความปรารถนาเป็นเทวดา ๓๔๒

ความปรารถนาลามก ๑๕๔/๑๖๘

ความปรารถนาศีล ๓๓๐

ความปักใจแน่วอันถูกต้อง ๑๙๗

ความเป็นจิตใหญ่ ๓๒๗

ความเป็นพหุสูต ๓๐๘/๓๕๕/๔๒๘/

๔๓๑

ความเป็นสมณะ ๑๙๗

ความเป็นสัมมาทิฐิ ๔๓๑

ความเป็นอยู่ที่ตั้งงาม ๑๙๑

ความเป็นที่อยู่ที่น่าซัง ๑๔๐/๑๔๑/๑๔๓/

๑๔๕

ความเป็นอยู่ที่เป็นความเจริญ

๓๐๖/๓๐๗/๓๐๘/๓๐๙

ความเป็นอยู่ที่เลวทราม ๓/๗

ความผูกโกรธ ๓๒๓

ความพยายามอันถูกต้อง ๑๙๗

ความพร้อมของพรหมจรรย์ ๑๓๐/

๑๓๑/๑๓๒/๑๓๔/๑๓๕

ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน

๗๒/๓๕๓

ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส ๙๗

ความมัวเมา ๓๒๔

ความมานะ ๓๒๔

ความมายา ๓๒๔

ความมีสติครองตนอันถูกต้อง ๑๙๗	คำว่า “จักรแห่งอสนีบาต –
ความมุ่งหมายอันถูกต้อง ๑๙๗	- อันลูกโพรง” ๖๒
ความไม่ประมาท ๒๓/๔๖๕	คำว่า “ชนัก” ๕๗
ความยึดถือหยุดพักตัว ๒๕๓	คำว่า “ชาวประมง” ๕๗
ความวิษยา ๓๒๓	คำว่า “เข็อกด้าย” ๕๗
ความลบล้างคุณท่าน ๓๒๓	คำว่า “ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้” ๓๑๔
ความสังัดจากบาปกรรม ๑๙๘	คำว่า “ถูกมนุษย์จับไว้” ๓๑๓
ความสมบูรณ์ด้วยศีล ๒๘๓	คำว่า “ถูกอมนุษย์จับไว้” ๓๑๔
ความสุข ๔๓๔	คำว่า “ที่เสาเข็อน” ๒๓๘
ความสุขทำให้จิตตั้งมั่น ๓๒๖	คำว่า “เบ็ด” ๕๘
ความเสื่อมในกุศลกรรม ๙๕/๙๖	คำว่า “ฝั่งนอก” ๓๑๔
ความหัวดี ๓๒๓	คำว่า “ฝั่งใน” ๓๑๔
ความเห็นผิด ๓๒๓	คำว่า “พรานเบ็ด” ๕๘
ความเห็นอันประเสริฐ ๓๐๔	คำว่า “ภัยอันเกิดแต่คลื่น” ๑๓๖
ความอดทน ๓๒๓	คำว่า “ภัยอันเกิดแต่จระเข้” ๑๓๗
ความอันตรายของสุดต้นตะ ๑๐๘	คำว่า “ภัยอันเกิดแต่ปลาร้าย” ๑๓๙
คัคครา (สระ) ๑๒๖	คำว่า “ภัยอันเกิดแต่วังวน” ๑๓๘
คำของตถาคต ๑๐๗/๓๕๒	คำว่า “หลาว” ๖๒
คำแทนชื่อ กายคตาสติ ๒๓๘	คิษณภูฏ (ภูเขา) ๑๓๙/๑๕๖
คำแทนชื่อ ตถาคต ๓๗๔	เครื่องปรุงเพื่อความทุกข์กายใจ ๑๕๖
คำปฏิญาณ ๓๗๙	เครื่องไปจากข้าศึก ๓๗๐
คำร้อยกรอง ๑๐๗/๓๕๒	เครื่องมือหมองของสมณะ ๑๕๔
คำว่า “ขึ้นไปติดแห่ง” ๓๑๔	เครื่องรองรับของจิต ๓๐๐
คำว่า “จมเสียในท่ามกลาง” ๓๑๔	เครื่องร้อยรัดของพรหมจารี ๑๘๕

๔๘๒

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ใจรื้อกำลัง ๒๔

เครื่องล้ามใจ ๙๗/๓๔๑

เครื่องอาบภายใน ๓๒๖

โคลงคสาลวัน (สวนป่า) ๒๗๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ฅ

โสมสิตาราม ๑๕๗/๓๐๑

“จงทำความไม่ประมาท –

- ให้ถึงพร้อมด้วยเถิด” ๔๖๕

จงเที่ยวจาริกไป ๔๒๐

จงประกอบกรรมเครื่องดี ๓๖๕

จงประกาศ ‘แบบอันประเสริฐ’ ๔๒๐

จงเป็นผู้มีศีล ๓๖๔

จงเพียรเพากิเลส ๑๘๙

จงมีธรรมเป็นสรณะ ๒๗๘

จงมีปาติโมกข์สมบุรณ์ ๒๒๙

จงมีศีลสมบุรณ์ ๒๑๖/๒๒๙

จงรู้ประมาณในโภชนะ ๓๖๔

จงเรียกหาเพื่อความเป็นมิตร ๓๕๗

‘จงว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ’ ๑๑๗

จงล้ารวมอินทรีย์ ๓๖๕

จงเสนาสนะอันสั่งดี ๓๖๕

จงแสดงธรรม ๔๒๐

จงอย่าหมั่นกลับคืนไปสู่เพศต่ำ ๔๓/๔๕

จงผูกค้วานเสียดีกว่า ๒๓๙

‘จุดประสงค์ของพรหมจรรย์’ ๒๘๙

‘ใจรื้อกำลัง’ ๓๑๙

ง

(ส่วนคำขานาบ)

งูตัวใหญ่ณกเอาผู้จับ ๑๐๕

งูที่ตกจมหลุมคูถ ๗

เงี้ยวฟุ้งสุตรที่กวีแต่งใหม่ ๑๐๘

(คำชี้ชวนวิงวอน)

งานที่ต้องทำด้วยกำลัง ๒๒๓

‘งูพิษจะฟุ้งกัดเรา’ ๓๒๐

จ

(ส่วนคำขานาบ)

จิวรถูกเอาไป ๖๔

‘เจ้าไม่ใช่พวกของเรา’ ๕๗

เจ้าอาวาสที่ถูกลากตัวไปนรก ๑๘๘

โจทด้วยอาบัติ ๑๕๙/๑๖๐/๑๖๑/

๑๖๒/๑๖๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

'จากไปด้วยจิตห่วงใย' ๑๘๗
 จิตตสิกขา ๑๒๕
 จิตตะเป็นประธาน ๒๙๖
 จิตต้องไม่ผิดปกติ ๒๕๐
 จิตตั้งเป็นกลางอยู่ไม่ได้ ๓๓
 จิตต่ำด้วยอำนาจนิรโรค ๑๘๐
 จิตที่ดำรงเป็นปกติอยู่ได้ ๒๔๒/๒๔๓
 จิตที่โน้มไปสู่วิเวก ๔๑๕
 จิตที่โน้มไปเพื่อเพียรเผากิเลส ๘๕
 จิตที่หมุนได้ง่ายและหมุนได้ยาก ๒๙๙
 จิตประกอบด้วยเมตตา ๓๒๗
 จิตไม่ถือนั่นด้วยอุปทาน ๒๓
 จิตไม่หลุดพ้น จักไม่เล็ก ๒๗๖
 จิตแยกถือเป็นส่วนๆ ๑๑๑
 จิตรวบถือทั้งหมด ๑๑๑
 จิตสงบ ณ ภายใน ๑๙๖
 จิตหลุดพ้นได้เอง ๒๑๔
 จตุปปาตญาณ ๓๙๓
 จุนทะสามเณร ๒๗๘
 เจโตวิมุติปัญญาวิมุติ ๒๔/๒๙/๗๓/
 ๒๓๑/๒๓๗
 เจ้าลิจจวี ๗๑
 ใจเขว ๘๖

ฉ

(ส่วนคำขานาป)

ฉันไม่คุ้มค่าข้าวสุก ๙๒
 ฉันอาหารเต็มท้องแล้วนอน ๙๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ฉันอาหารแล้วภาวนา ๒๗๖
 ฉันอาหารวันละหนเดียว ๒๐๐/๒๗๕

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ฉันทะเป็นประธาน ๒๙๖

ช

(ส่วนคำขานาป)

'ช่วยกันจับคนกลวงเป็นโพรง' ๑๒๙
 'ช่วยกันคัดสมณะปลอมทิ้งเสีย' ๑๒๙
 'ช่วยอะไรไม่ได้' ๑๖๖
 ชอบพูดจาซิกซี้กับมาตุคาม ๑๓๐
 ชอบฟังเสียงหญิง ๑๓๒
 ชอบระลึกลงถึงความหลัง ๑๓๒
 ชอบเล่นหัวสัพยอกมาตุคาม ๑๓๐
 ชอบให้หญิงประคบประหม่อม ๑๒๙
 ช้างที่ไม่คู่ควรแก่พระราชินี ๓๑
 "ชี้โทษแล้วชี้โทษอีกไม่มีหยุด" ๒๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

“ชั่วลัดนิ้วมือเดียว” ๓๓๘

ช่างที่คู่ควรกับพระราชา ๒๔๐

ช่างอาบ ๓๙๘

ชายคลุมตัวด้วยผ้าขาว ๓๙๑

ชายไปบ้านคนอื่น ๓๙๒

ชายจักษุติเยินกลางเรือน ๓๙๓

ชีวิตขณะที่ฉันบิณฑบาต-

- เสริ้จมี้อหนึ่ง ๒๘๐

ชีวิตขณะที่ฉันอาหารได้คำเดียว ๒๘๐

ชีวิตขณะที่ฉันอาหารได้ ๔-๕ คำ ๒๘๐

ชีวิตขณะที่หายใจเข้าออก ๒๘๑

ชีวิตชั่วเวลากลางวัน ๒๘๐

ชีวิตเพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง ๒๘๐

‘เชิญลึกบริโภคนสมบัติ’ ๔๑๔

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ชรามรณะ ๑๔๙

ชาคริยธรรม ๓๘๕

ชาติ ๑๔๙

ชานุสโสณี (พราหมณ์) ๑๓๐

ชีวกโกมารภัจจ์ (หมอ) ๑๙๙

เชตวัน ๓๐/๕๓/๙๕/๗๒/๑๐๕/๑๐๗/

๑๐๙/๑๑๗/๑๙๗/๒๑๖/๒๒๑/

๒๒๔/๒๒๕/๒๒๗/๒๖๐/๒๗๘

/๓๒๓

ณ

ณาน ๓๖๕/๓๖๖/๓๙๐/๓๙๑/๓๙๘/

๓๙๙/๔๔๕

ณ

ญาณ ๒๔๕/๒๔๗/๓๙๔

ญาณที่สสนะ ๑๔๔/๓๙๖

ณ

ฐานะที่แน่นอน ๒๓๙

ฐานะที่มีได้ ๓๓/๒๘๖

ฐานะที่ไม่มีได้ ๒๗๘/๒๘๕/๔๑๔

ด

(ส่วนคำขนาบ)

ดำริเต็มรอบแค่ญาณที่สสนะเกิด ๑๔๔

ดำริเต็มรอบแค่ได้สมาธิ ๑๔๓

ดำริเต็มรอบแค่มีลามสัการะ ๑๔๐

ดำริเต็มรอบแค่มีศีล ๑๔๑

เด็ดเอาไปอ่อนถือไป -

- เข้าใจว่า ‘แก่น’ ๑๔๐

ได้เห็นมาตุคามเนื่องๆ ๔๙

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

เด็กเป็นเถระ ๔๓๐

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

เดินคิดในทางกาม ๑๗๐

เดินคิดในทางเดียดเค้าน ๑๗๐

เดินคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๐

ด

(ส่วนคำขนาบ)

ตกนรกทั้งเป็น ๑๘๘

ตถาคตไม่นับว่าเป็น -

- คนพึงสังฆอน ๑๒๐

ต้องอาบัติเพราะนั่งกับผู้หญิง ๔๘

ตัวขาดไปทางหนึ่ง ๖๓

ตัวที่เนาพองส่งกลิ่นเหม็น ๘๖

'ตัวอื่นไม่รวยลาภด้วยคุณ' ๕๙

เต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้านมอง ๔๙

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ต้องก้าวเดินอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องคู้แขนคู้ขาอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องถอยกลับอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องนั่งห่มอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องเหยียดมือเหยียดเท้าอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องเหยียดมือเหยียดเท้าอย่างนี้ ๑๓๕

ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน ๒๑๔

ตัวอย่างอันยิ่ง ๑๙๖

ตาถูกแทงเสียดีกว่า ๒๓๙

ตายอย่างเสร็จการฝึก ๓๖๙

ตำบลดชนะสงคราม ๒๗๑

ตำบลดประสูติ ๒๗๑

ตำบลดมูรธาภิเษก ๒๗๑

เต่าหดอวัยวะเข้าในกระดอง ๒๕๑

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ตระกูลต่ำ ๒๓

ตะปุดจริงใจ ๘๔

ตัณหา ๑๔๙/๑๕๕

ตัณหาเสื่อมคลาย ๒๕๓

ด

(ส่วนคำขนาบ)

'ถอนต้นข้าวฝึทึงเสีย' ๑๒๗

ถากเอากระดูกออกไป -

- เข้าใจว่า 'แก่น' ๑๔๓

ถากเอาเปลือกสดถือไป -

- เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๓

ถากเอาสะเก็ดถือไป -

- เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๒

ถึงความตายด้วยยาพิษ ๑๕๕

ถึงความพินาศกลางกระแสน้ำ ๑๗๗

ถึงความพินาศตามแต่ -

- พรานจะกระทำ ๑๗๒

‘ถูกจับใส่หม้อน้ำเดือดเสียดีกว่า’ ๒๑

‘ถูกจับให้นั่งบนเตียงเหล็กร้อน -

- เสียดีกว่า’ ๒๐

‘ถูกเชือกบาดถึงกระดูกเสียดีกว่า’ ๑๓

ถูกเดือนด้วยปลวก ๑๕๙/๑๖๐/๑๖๑/

๑๖๒/๑๖๓

‘ถูกหอกแทงเสียดีกว่า’ ๑๕

‘ถูกแผ่นเหล็กร้อนนาบเสียดีกว่า’ ๑๖

‘ถูกโยนก้อนเหล็กร้อนเข้าปาก -

- เสียดีกว่า’ ๑๘

เถระชอบทำการสะสมบริวาร ๑๘๐

เถระตำหนิคนที่ควรยกย่อง ๑๘๘

เถระถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรม ๕

เถระที่ไม่ทรงสรรเสริญ ๑๘๑

เถระที่ไม่น่าเคารพยกย่อง ๑๘๓

เถระทุศีล ๔

เถระในเวลานี้ ๑๘๔

เถระบวชนานและเป็นมิชฌาทิฎฐิ ๑๘๒

เถระประพฤติด้อย่อน -

- ในไตรสิกขา ๑๘๐

เถระผู้พาล ๑๘๑

เถระมีความเป็นอยู่เลวทราม ๔

เถระมีจิตต่ำด้วยอำนาจนิรวรณ ๑๘๐

เถระมีทัสสะวิปริต ๑๘๒

เถระไม่ใคร่ต่อไตรสิกขา ๑๘๐

เถระไม่จำกัดความต้องการ -

- ให้น้อย ๑๘๔

เถระไม่ชักจูงผู้รักไตรสิกขา ๑๘๐

เถระไม่ปรารถนาความเพียร ๑๘๐

เถระไม่ยกย่องผู้รักการปฏิบัติ ๑๘๑

เถระไม่สมาทานการ -

- ใช้จิวรสวมฝืน ๑๘๔

เถระไม่สมาทานการใช้ผ้าบังสุกุล ๑๘๔

เถระไม่สมาทานการบิณฑบาต ๑๘๔

เถระไม่สมาทานการอยู่ป่า ๑๘๔

เถระไม่สรรเสริญผู้ปฏิบัติ ๑๘๐

เถระไม่สันโดษ ๑๘๔

เถระไม่เหลียวแลในกิจวิเวกธรรม ๑๘๐

เถระไม่อยู่สงบ ๑๘๔

เถระไม่อยู่อย่างผู้ไม่คลุกคลีกัน ๑๘๔

เถระยังกำหนดในอารมณ์ ๑๘๓

เถระยังขัดเคืองในอารมณฺ์ ๑๘๓

เถระยังตีตนเสมอท่าน ๑๘๓

เถระยังตื่นเต็นในอารมณฺ์ ๑๘๓

เถระยังมัวเมาในอารมณฺ์ ๑๘๓

เถระยังไม่ไปปราศจากกิเลส ๑๘๓

เถระยังลบหลู่คุณท่าน ๑๘๓

เถระยังหลงใหลในอารมณฺ์ ๑๘๓

เถระเสีย ๑๘๐

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ถ้อยคำของผู้ที่ควรฟัง ๔๒๔

เถระชักจูงผู้ไม่รักไตรสิกขา ๕๒๙

เถระดี ๔๒๘

เถระตำหนิคนที่ควรตำหนิ ๔๓๖

เถระที่ทรงสรรเสริญ ๔๓๐

เถระที่น่าเคารพยกย่อง ๔๒๘

เถระในครั้งก่อน ๔๓๓

เถระบวชนานและเป็นสัมมาทิฎฐิ ๔๓๑

เถระผู้ใคร่ต่อไตรสิกขา ๔๒๙

เถระผู้จำกัดความต้องการได้ ๔๓๓

เถระผู้บัณฑิต ๔๓๐

เถระผู้ปรารถนาความเพียร ๔๓๓

เถระผู้ปราศจากกิเลส ๔๓๒

เถระที่มีความเป็นอยู่งดงาม ๑๙๒

เถระผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ๔๒๓

เถระผู้สันโดษ ๔๓๓

เถระผู้อยู่สงบ ๔๓๓

เถระผู้อยู่อย่างไม่คลุกคลี ๔๓๓

เถระมีทัศนะอันถูกต้อง ๔๓๑

เถระมีศีล ๑๙๒

เถระมุ่งหน้าในกิจวิเวกธรรม ๓๕๔

เถระไม่กำหนดในอารมณฺ์ ๔๓๒

เถระไม่ขัดเคืองในอารมณฺ์ ๔๓๒

เถระไม่ตื่นเต็นในอารมณฺ์ ๔๓๒

เถระไม่ทำการสะสมบริกขาร ๓๕๔

เถระไม่ประพฤติย่อหย่อนในสิกขา ๓๕๔

เถระไม่มัวเมาในอารมณฺ์ ๔๓๒

เถระไม่มีจิตต่ำด้วยอำนาจนิรวณฺ์ ๓๕๔

เถระไม่หลงใหลในอารมณฺ์ ๔๓๒

เถระยกย่องผู้รักการปฏิบัติ ๔๓๐

เถระสมาทานการใช้จิวรสสามผืน ๔๓๓

เถระสมาทานการใช้ผ้าบังสุกุล ๔๓๓

เถระสมาทานการบิณฑบาต ๔๓๓

เถระสมาทานการอยู่ป่า ๔๓๓

เถระสรรเสริญผู้ปฏิบัติ ๔๒๙

ท

(ส่วนคำขนาบ)

ทะนงตัวเพราะญาณทัสสนะเกิด ๑๔๕
 ทะนงตัวเพราะได้สมาธิ ๑๔๓
 ทะนงตัวเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐
 ทะนงตัวเพราะมีศีล ๑๔๑
 ทางให้เกิดสิ่งเป็นทุกข์ ๓
 ทานที่มีผลไม่มาก ๙๓
 ทำการบริโภคลาภด้วยความเขลา ๙๒
 ทำคนให้ห่างพระสังฆธรรม ๑๘๒
 ทำไทยทานให้ตกเสียไป ๑๘๘
 ทำสงฆ์ให้ลำบาก ๑๖๒
 ‘ทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน’ ๑๕๗
 ‘ทิศที่ไม่ผาสุกแก่เรา’ ๘๒
 ที่กำบังของภิกษุลามก ๑๐
 ที่ช่องสุขของมหาโจร ๘
 ที่ที่มีไซ้ทำสำหรับโคข้าม ๑๗๗
 ที่ที่มีกลิ่นเหม็น ๘๗
 ที่ที่มีภัยเฉพาะหน้า ๘๗
 ที่ที่ไม่สะอาด ๘๗
 ที่ที่ร้องไห้ของคนมาก ๘๘
 ที่ที่พ้ออาศัยของเหล่าร้าย ๘๗
 ที่ลับที่คนชั่วทำได้ทุกอย่าง ๑๒๙

ที่สุดพรหมจรรย์ –

- แค่นิยามทัสสนะเกิด ๑๔๕

ที่สุดพรหมจรรย์แค่นี้ได้สมาธิ ๑๔๓

ที่สุดพรหมจรรย์ –

- แค่มีลาภสักการะ ๑๔๐

ที่สุดพรหมจรรย์แค่นี้มีศีล ๑๔๒

ทุศีล ๓/๙/๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/๑๘/๒๐

/๒๑/๒๔/๙๒/๑๖๓

เท้าขาดไปทางหนึ่ง ๖๓

เท้าติดตั้ง ๑๗๒

เท้าไม่เป็นโค ๑๒๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

‘ทองบริสุทธิ์’ ๓๒๖

ท่อนไม้ลอยสู่ทะเล ๓๑๓

ทางรอดสำหรับภิกษุไข้ ๒๘๒

ทางให้เกิดสิ่งเป็นสุข ๑๙๑

ทางให้จิตตั้งมั่น ๔๐๖

ท่านจงประกอบความเพียร ๓๖๕

ท่านจงมีศีล ๓๖๔

ท่านจงรู้ประมาณในโภชนา ๓๖๔

ท่านจงสำรวจมอินทรีย์ ๓๖๔

ท่านจงเสพเสนาสนะอันสงัด ๓๖๕

ทานที่มีผลมาก ๓๓๙/๔๖๐

ทำการบริโภครด้วยความฉลาด ๓๓๘
 ทำความเพียรเพื่อให้อริ ๔๐๙
 ทำไหนที่สูงสุดทุกข์จะปรากฏ ๑๓๕/๑๓๖
 ๑๓๗/๑๓๘/๑๓๙/๑๔๑/๑๔๒/๑๔๔
 “ทิศที่ผาสุกแก่เรา” ๓๒๙
 ที่ที่เป็นพระอรหันต์ ๒๗๒
 ที่ที่รู้หรือริยสัจจ์ ๒๗๒
 ที่ที่แรกบวช ๒๗๑
 ที่มุ่งหมายของพรหมจรรย์ ๓๙๗
 ไทยทานไม่ตกเสียไป ๔๓๗

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ทำพอประมาณในปัญญา ๔๑๕/๔๑๗
 ทำพอประมาณในสมาธิ ๔๑๕/๔๑๗
 ทำพอประมาณในศีล ๔๑๕/๔๑๗
 ทำให้บริบูรณ์ในศีล - สมาธิ -
 - ปัญญา ๔๑๙

ทิวฐิปปัตตตะ (คือ) ๙๑
 ทิวฐิเป็นความเห็นที่ตรง ๒๒๐
 ทิวฐิอันดิ่งไปจับปลายสุดไต่ง ๑๐
 ที่ดับแห่งบาปอกุศล ๒๙/๒๓๗
 ที่เรียกว่า “ตายในอริยวินัย” ๓๑
 ที่เรียกว่า “ทุกข์เจียนตาย” ๓๑

ทิวคิตติ ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๙/๒๐/๒๒
 ๑๗๓/๑๗๔
 ทิวจิตทางกายวาจาใจ ๑๗๓
 เทวดาเป็นเครื่องล้าม ๓๔๒
 โทษของกามมีมาก ๔๓/๔๕
 โทษของโลก ๓๗๕
 โทษของสมณะ ๑๕๔
 โทษทางกายวาจาใจ ๑๙๕

ธ

(ส่วนคำขานาบ)

เธอจักใช้เขาพราภของเขี้ยว ๗๗
 เธอจักสะสมของกิน ๗๗
 เธอต้องทนประพทพรหมจรรย์ ๔๙

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

เธอจงคุ้มครองอินทริย์ ๒๕๑
 เธอจงเพียวจาริกไป ๔๒๐
 เธอจงประกาศ ‘แบบแห่ง -
 - กาปฏิบัติอันประเสริฐ’ ๔๒๐
 เธอจงปรารภความเพียรให้ยิ่ง ๒๘๗
 เธอจงเป็นสัมมาทิวฐิ ๓๐๕
 เธอจงพูดแต่น้อย ๓๐๕
 เธอจงเพียรเผากิเลส ๑๘๙/๒๓๕/๓๔๘/๓๖๙

เสด็จสมทานการอยู่ป่า ๓๐๕
 เสด็จเสพเสนาสนะอันสงัด ๓๐๕
 เสด็จแสดงธรรมในทั้งดงาม ๔๒๐
 เสด็จปฏิญาณตัวว่า “เป็นสมณะ”
 ๑๕๓/๓๗๙
 เสด็จพิจารณาเห็นกาย –
 - อยู่เป็นประจำ ๔๑๓
 เสด็จพิจารณาเห็นจิตอยู่เป็นประจำ ๔๑๓
 เสด็จพิจารณาเห็นธรรม –
 - อยู่เป็นประจำ ๔๑๓
 เสด็จพิจารณาเห็นเวทนา –
 - อยู่เป็นประจำ ๔๑๓
 เสด็จมีความคิดหลักออกจากกาม ๔๑๑
 เสด็จรู้จักพอดด้วยจีวร ๔๑๑
 เสด็จรู้จักพอดด้วยคิลานปัจจัยเภสัช ๔๑๑
 เสด็จรู้จักพอดด้วยเสนาสนะ ๔๑๑
 เสด็จรู้จักพอดด้วยอาหารบิณฑบาต ๔๑๑
 “เสด็จอย่าได้ประมาท” ๑๘๙/๔๓๙
 “เสด็จอย่าได้เป็นผู้ต้องร้อนใจ –
 - ภายหลัง” ๑๘๙/๔๓๙

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ธรรมกาย ๓๗๓

ธรรมเกษมจากโยคะ ๕๓/๕๕/๕๖/
 ๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/๖๔
 ธรรมเครื่องสงบใจ ๑๐๔
 ธรรมเครื่องอยู่ผาสุก ๓๐๓
 ธรรมชั้นเอก ๒๒๔
 ธรรมเชื้อสายพระอริยเจ้า ๒๖๕
 ธรรมทายาท ๒๗๔
 ธรรมที่ใช้ได้ตลอดกาล ๑๕๘
 ธรรมที่ถือเอาด้วยดี ๓๔๙
 ธรรมที่ถือเอาไม่ดี ๑๐๔
 ธรรมที่ถูกต้องแล้ว ๒๙๑
 ธรรมที่ทรงแสดงด้วยปัญญา –
 - อันยิ่ง ๒๙๓
 ธรรมที่ทำให้อริยมรรคให้เกิด ๒๒๕
 ธรรมที่เป็นสภาวะ ๒๘๘
 ธรรมที่ผู้รู้ไม่คัดค้าน ๒๖๖
 ธรรมที่พิจารณาเห็นแล้ว ๒๙๑
 ธรรมที่เพิ่มพูนให้มาก ๓๒๙
 ธรรมที่ไม่เคยถูกทอดทิ้ง ๒๖๕
 ธรรมที่ให้เป็นสมณะ ๓๗๙
 ธรรมนี้เป็นของเก่า ๑๕๘
 ธรรมเป็นเครื่องตื่น ๓๘๕
 ธรรมปฏิบัติ ๓๗๔
 ธรรมมีมลทิน ๑๐๗/๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐

ธรรมวินัย ๑๙๕/๑๙๘/๑๙๙/๒๐๑/
 ๒๑๑
 ธรรมวินัยที่มีอริยอัฏฐังคิกมรรค ๓๐๑
 ธรรมวิหารี ๑๐๓/๑๐๔/๓๔๗/๓๔๘
 ธรรมอันเป็นอเสขะ ๔๒๖/๔๒๗/๔๒๘
 ธรรมอันเลิศ ๒๖๕
 ธัมมานุสาวรี (คือ) ๙๒

น
 (ส่วนคำขนาบ)

นรกในปัจจุบัน ๑๘๘
 นอนจมอยู่ในบ่วง ๙๖
 นอนถอนใจอยู่ ๑๗๒
 นักบวชที่ไม่มีความละอาย ๕
 นักบวชทุศีล ๗
 “นักบวชเป็นได้ถึงเพียงนี้?” ๑๕๙/
 ๑๖๐/๑๖๑/๑๖๒/๑๖๓
 นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๓๕/
 ๓๖/๓๗/๓๘/๓๙/๔๐/๔๒/๔๔
 นักบวชผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้ ๑๒๐
 นายบ้านหาสุขในการนอน ๗๓
 น้ำที่กั้นภานะ ๕
 น้ำที่ถูกสาดเททิ้ง ๕
 น้ำในภานะคว่ำ ๖
 ‘นิมนต์ด้วยอาสนะ’ ๑๘๕

นิ่งไม่ยอมพูด ๑๖๒
 เนรเทศออกนอกหมู่ไป ๑๒๖
 เนื้อที่ติดบ่วง ๙๖
 ‘เนื้อไม่เต็มหมดไป’ ๑๐๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

นักบวชเต็ม ๒๕๔
 นักบวชผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้ ๓๗๐
 นักบวชมีศีล ๑๙๙/๒๑๑
 นักบวชเล็ก ๒๕๔
 นักบวชสุก ๒๕๓
 นั่งคู้ขาเป็นบัลลังก์ ๒๔๔/๒๔๗
 “นั่น โคนไม้” ๑๘๙/๔๓๙
 “นั่น เรือนว่าง” ๑๘๙/๔๓๙
 ‘นาข้าวสาลี’ ๑๙๘
 น้ำที่ไม่ควรดื่ม ๔๐๘
 “นี่ เป็นแก่นแท้” ๓๙๗
 ‘นี่ วาจาเครื่องพร่ำสอนของเรา’ ๑๘๙
 เนื้อที่ไม่ติดบ่วง ๓๓๙
 เนื้อนาบุญของโลก ๒๘๗/๔๔๑/๔๔๓/
 ๔๔๔/๔๔๗/๔๕๒/๔๕๓/๔๕๔/
 ๔๕๕/๔๕๖/๔๕๗/๔๕๘/๔๕๙
 ๔๖๐/๔๖๑/๔๖๔/๔๖๕

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

นครวินทคาม (บ้าน) ๑๙๖
 นรกี ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๙/๒๐/๒๒/
 ๑๗๓/๑๗๔/๒๓๙
 นหาดกะ (คือ) ๓๙๕
 นอนคิดในทางกาม ๑๗๑
 นอนคิดในทางเดือดแค้น ๑๗๑
 นอนคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๑
 นั่งคิดในทางกาม ๑๗๑
 นั่งคิดในทางเดือดแค้น ๑๗๑
 นั่งคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๑
 นันทิราคะ ๕๗/๓๑๔
 นาคิตะ (ภิกษุ) ๓๑๕
 นาทิกะ (หมู่บ้าน) ๒๗๙
 นานัตตสัญญา ๔๔๖
 นามกายสงบ ๔๐๖
 นามรูป ๑๔๙
 'น้ำฝนของสมณะ' ๑๕๔
 นิพพาน ๕๔/๕๕/๕๗/๕๘/๖๐/๖๑/
 ๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๗/
 ๒๗๙/๒๘๓/๒๘๕/๒๘๖/๒๙๔/
 ๒๙๕/๒๙๖/๒๙๗/๒๙๘/๓๑๔
 นิพพิทาวีระ ๒๒๖/๒๒๘/๒๕๖
 เนรัญชรา (แม่น้ำ) ๑๘๑

แนวสัญญาณาสัญญาตนะ ๔๔๖

บ

(ส่วนคำขนาบ)

บรรชิตผู้ต้องหล่นไปเอง ๑๙๕
 บ่อที่เทขยະมูลฝอย ๗/๑๒/๑๓/๑๔/
 ๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/๒๒
 บาตรถูกเอาไป ๖๔
 บำรุงด้วยอาหาร ๕๐๐ สำหรับ ๖๕
 ไบ๋อ๋นเข้าใจว่า 'แก่น' ๑๔๐

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

บรรพชาไม่เป็นหมัน ๒๒/๓๗๙
 บรรพชิตตั้งมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้ ๑๙๕
 บริโภคด้วยการมองเห็นโทษ ๓๓๘/๓๓๙
 บริษัทที่ควรลงทุนไปดู ๒๘๘
 บุตรที่เกิดจากพระโขนง ๓๗๓
 บุรุษที่พอฝึกได้ ๓๖๓
 เบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ๔๑๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

บรรพชิต ๑๘๗/๑๙๓
 บ่วง ๙๖/๔๑๙
 บัณชิต ๑/๑๑๑/๑๗๕

บุญอันเนื่องด้วยอุปัธิ ๔๖๐

บุพพาราม ๒๘๖/๓๖๓/๓๗๓/๓๗๔

บุพเพนิวาसानุสติญาณ ๓๙๑

ป

(ส่วนคำขนาบ)

ปฏิญาณเป็นพรหมจारी ๑๒๙/๑๓๐

๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

ประกอบสุขในการนอน ๗๓

ประทมจนพระอาทิตย์ขึ้น ๗๑

ประมาทเพราะญาณทัสสนะเกิด ๑๔๕

ประมาทเพราะได้สมาธิ ๑๔๓

ประมาทเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐

ประมาทเพราะมีศีล ๑๔๑

ปริยัติที่เป็นงูพิษ ๑๐๕

ปลากลิ้นเบ็ด ๕๘

ปากติดตัง ๑๗๒

ปิดปากด้วยทรัพย์ด้วยลาภ ๙/๑๐

ปีกขาดไปทางหนึ่ง ๖๓

ปู่ของเจ้าก็พินาศด้วยเชือกเส้นนี้ ๕๗

เปลือกสอดเข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๓

เปลื้องเวลาด้วยการคิดธรรม ๑๐๔

เปลื้องเวลาด้วยการเรียนธรรม ๑๐๔

เปลื้องเวลาด้วยการสาธยายธรรม ๑๐๔

เปลื้องเวลาด้วยการแสดงธรรม ๑๐๔

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ปฏิญาณจักเป็นจริงและสมจริง ๑๕๓/๓๗๙

ปฏิบัติข้ออันสมควรแก่สมณะ ๑๕๓

ประโยชน์ของความเป็นสมณะ ๑๙๗

ปรารภความเพียร (เพื่อ) ๑๐๙

ปัญญาที่ได้บรรลุมีหรือไม่มี ? ๒๗๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ปฏิขันธ์ัญญา ๔๔๖

ปฏิษะ (สังญัญเชน์) ๔๑๘

ปริยัติธรรม ๑๐๓/๑๐๔/๑๐๕/๓๔๗/

๓๔๘/๓๔๙

บังกธา (นิคม) ๔๒๙

ปัญญา ๒๙๖/๒๙๗/๔๖๑

ปัญญาชั้นร์ ๔๖๑

ปัญญาเครื่องไปจากข้าศึก ๓๗๐

ปัญญาชำระศีล ๒๑๘

ปัญญาในกุศล ๑๙๓

ปัญญาเป็นยอด ๒๘๙

ปัญญาวิมุตติ ๒๔/๒๙/๗๓/๙๑/๒๓๑/

๒๓๗/๒๗๗

ปัญญาสิกขา ๑๒๕

ปัญญาอยู่ทีศีล ๒๑๘

ปัญญาอันเป็นอหะสะ ๓๓๔

ปัญญาอันยิ่ง ๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐

ปัสสัทธิ ๒๒๘/๔๐๖

ปาณาติบาต ๑๙๙

ปีติ ๒๙๘/๔๐๖

ผ

(ส่วนคำขนาบ)

ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ๖๘

ผ้าเก่า ๓

ผ้าที่ใช้เช็ดหม้อข้าว ๓

ผ้าที่ทิ้งตามกองขยะ ๓

ผ้าที่นุ่งห่มเจ็บเนื้อ ๓

ผ้าสีที่ชนะถูกเอาไป ๖๔

ผ้าเปลือกปอ ๓

ผ้าราคาถูก ๓

ผ้าสีไม่งาม ๓

ผู้กระทำกายวาจาใจไม่สะอาด ๘๗

ผู้กลับไปตายที่อาราม ๔๒

ผู้กลับไม่ถึงอารามก็ตายเสียก่อน ๔๑

ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่คลื่น ๑๓๖

ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่จระเข้ ๑๓๖

ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่ปลาร้าย ๑๓๘

ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่วังวน ๑๓๙

ผู้กลิ่นเบ็ดของมาร ๕๘

ผู้แก้งทำผิด ๓๕๖

“ผู้ขนาบ” ๓๕๗

ผู้ข้งอยู่ในที่บิณฑบาต ๖๑

ผู้ครองรัฐหาสุขในกาารนอน ๗๓

ผู้จะถูกตราหน้า ๒๗๔

ผู้จับงูเข้าที่หาง ๑๐๕

ผู้ช่วยได้แทน ๙/๑๐

“ผู้ชี้โทษ” ๑๗๕

ผู้เฒ่ากล่าวท่ามกลางสงฆ์ ๕

ผู้เดินรนไคร้จะได้ลาภ ๕๗/๕๘

ผู้ได้รับทุกข์ทรมาน ๕๕

ผู้ได้รับทุกข์พินาศ ๖๑

ผู้ตกเหว ๑๕๖

ผู้ตั้งความปรารถนาเป็นเทวดา ๓๑๔

ผู้ตายกลางทาง ๔๐

ผู้ตายคาที่ ๓๙

ผู้ตายที่บ้าน ๔๒

ผู้ตั้งใจในกามคุณ ๙๕

ผู้ตั้งใจในรสแห่งลาภ ๙๒

ผู้ตั้งใจในรสแห่งอาหาร ๙๓

ผู้ตั้งใจในเสียงเย็นยอ ๕๗/๕๘

ผู้ถึงความพินาศ ๙๖
 ผู้ถูกจุดไปตามอารมณ์ ๓๐
 ผู้ถูกตรึง ๘๔
 ผู้ถูกแทงด้วยหอก ๑๔
 ผู้ถูกลงอุกเขปณียกรรม ๕
 ผู้ถูกล่าม ๙๖
 ผู้ถูกลาภสักการะครอบงำ ๖๑
 ผู้ทำการบริโภคนิสสัย ๒๐๑
 ผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ ๒๐๓
 ผู้ทำความฉิบหายแก่มหาชน ๘๑
 ผู้ทำตนเป็นพระประจำสกุล ๔๖
 ผู้ทำตามประสาเขลา ๑๑๗
 ผู้ทำไทยทานให้ตกเสียไป ๑๘๘
 ผู้ทำพีชคามให้กำเริบ ๒๐๑
 ผู้ทำให้เกิดการกินแห้งแก่กัน ๔๗
 ผู้เนาในเสียดอง ๓๑๔
 ผู้บวชในภายหลังถือเอาอย่าง ๑๐๙
 ผู้บอกเลิกสิกขา ๒๓/๓๑/๔๑/๔๒/๔๕
 /๔๙/๖๔/๗๖/๑๓๖/
 ๑๓๗/๑๓๘/๑๓๙
 /๑๗๔
 ผู้ประดับตกแต่งร่างกาย ๒๐๔
 ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ๑๓๐/
 ๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

ผู้ไม่ประมาณ ๒๘๑
 ผู้เป็นคนพาลคนเขลา ๕
 ผู้ไปอยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่สบาย ๕๕
 ผู้พอใจในการก่อสร้าง ๑๑๕
 ผู้พอใจในการขยายกิจ ๑๑๕
 ผู้พอใจในการคลุกคลีกัน ๑๑๕
 ผู้พอใจในการนอน ๑๑๕
 ผู้มากด้วยการบัญญัติ ๑๐๓/๑๐๔
 ผู้มากด้วยการสวด ๑๐๓/๑๐๔
 ผู้มากด้วยปริยัติ ๑๐๓/๑๐๔
 ผู้มิได้ทำตามคำของเรา ๒๕๐
 ผู้มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ๗/
 ๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/๒๒/๒๔
 ผู้มีการกระทำอย่างที่คนคู่เขาทำ -
 - ต่อกัน ๗๘
 ผู้มีความกำหนัดในกาม ๙๗
 ผู้มีความกำหนัดในกาย ๙๗
 ผู้มีความชั่วติดตัว ๙
 ผู้มีความประพฤติที่น่ากินแห่งตัวเอง
 ๗/๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/
 ๑๘/๒๐/๒๒/๒๔
 ผู้มีความเป็นอยู่ลามก ๓/๗/๑๒/๑๓/
 ๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/๒๑/
 ๒๔/๘๐/๑๖๓

ผู้มีความเพียรเลวทราม ๑๗๐	ผู้ไม่ตามประกอบกรรมเครื่องดี ๗๓
ผู้มีความเห็นต่ำทราม ๑๒๙	ผู้ไม่ถ้ายถอนอกุศลวิตก ๑๗๐
ผู้มีจิตต่ำด้วยอำนาจนิรวรณ ๑๐๙	ผู้ไม่ทนต่อ “การสัมปะหาร” ๓๘
ผู้มีจิตติดแน่นอยู่ในลาภสักการะ ๕๕/ ๕๙/๖๑/๖๔	ผู้ไม่ทนต่อ “ผงคลี” ๓๕
ผู้มีจิตติดแน่นอยู่ในเสียงเงินยอ ๕๕/ ๕๙/๖๑/๖๔	ผู้ไม่ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๓๕/๓๖
ผู้มีจิตเลือนลอยตามอารมณ์ ๒๙	ผู้ไม่ทนต่อ “เสียงโห่ร้องของข้าศึก” ๓๗
ผู้มีศีลถูกดูหมิ่น ๖๐	ผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ๑๗๐
ผู้มีศีลนี้ก็ตามหาไม่ได้ ๘๘	ผู้ไม่ประกอบด้วยปัญญา ๑๒๑
ผู้เมอว่ายังหนุ่มอยู่ ๑๗๓	ผู้ไม่ประกอบด้วยวิมุตา ๑๒๑
ผู้ไม่กลัวต่อสิ่งลามก ๑๗๐	ผู้ไม่ประกอบด้วยศีล ๑๒๐
ผู้ไม่เข้าถึงความสงบ ๕๓	ผู้ไม่ประกอบด้วยสมาธิ ๑๒๑
ผู้ไม่ควรบริโภคน้ำก่อนข้าว – - ของชาวเมือง ๘๑	ผู้ไม่ประกอบกรรมเครื่องสงบใจ ๑๐๔
ผู้ไม่คุ้มครองอินทรี ๗๓/๑๑๕	ผู้ไม่พ้นจากความเกิด ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/ ๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕
ผู้ไม่ใคร่ควรวณเณรความ – - แห่งธรรมด้วยปัญญา ๑๐๕	ผู้ไม่ยอมรับคำเตือน ๑๐๘
ผู้ไม่ออกงามในธรรมวินัยนี้ ๘๑	ผู้ไม่รับการฝึก ๑๑๙
ผู้ไม่ฉลาดในทางที่ควรไป ๑๑๐	ผู้ไม่รู้จักกระพี้ ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๕
ผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ ๑๑๐	ผู้ไม่รู้จักแก่นแท้ ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๕
ผู้ไม่ฉลาดเรื่องโลกนี้ – โลกอื่น ๑๗๗	ผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป ๑๑๐
ผู้ไม่ฉลาดเรื่องวิภูฏะ – วิภูฏะ ๑๗๗/ ๑๗๘	ผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน ๑๑๐
	ผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม ๑๑๐
	ผู้ไม่รู้จักไปเยือน ๑๔/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๕

ผู้ไม่รู้จักเปลือกสด ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/
๑๔๕

ผู้ไม่รู้จักพอดด้วยปัจจัย ๑๗๐

ผู้ไม่รู้จักสะเกิดแห่ง ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/
๑๔๕

ผู้ไม่รู้จักเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ ๒๙

ผู้ไม่รู้เท่าทันลาภสักการะ ๕๓

ผู้ไม่รู้ประมาณในการกิน ๑๑๖

ผู้ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก ๑๗๐

ผู้ไม่สนใจเรื่องสุญญตา ๑๐๗

ผู้ไม่สำรวจอินทรีย์ ๓๙/๔๑/๔๒/๔๔

ผู้ไม่สุขุมควัน ๑๑๐

ผู้ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรม ๗๓

ผู้ไม่เหลียวแลในกิจวิเวกธรรม ๑๐๙

ผู้ยอมสละที่หลีกเร้น ๓๑๖

ผู้ยังไม่ถูกต้องวิโมกข์ ๓๗๕

ผู้ยังไม่พ้นจากความทุกข์ ๑๓๐/๑๓๑/
๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

ผู้ระคนด้วยคฤหัสถ์ ๓๑๔

ผู้รับเป็นทูต ๒๐๖

ผู้ "รัตนมโค" เสียหมด ๑๑๐

ผู้รู้ไม่นับว่าเป็นคนพึงสั่งสอน ๑๒๐

ผู้รู้สึกอรรยในลาภสักการะ ๕๗/๕๘

ผู้เรียกหาเพื่อความเป็นศัตรู ๓๕๖

ผู้ล่องวางชาวบ้าน ๒๐๖

ผู้สนิทสนมกับมาตุคาม ๔๙

ผู้สยบอยู่ในอารมณ์ ๒๙

ผู้สร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๑๕๖

ผู้สิ้นอาสวะก็ยังถูกรังเกียจ ๔๗

ผู้แสดงตัวให้คนเข้าใจผิด ๘๐

ผู้หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ ๒๓/๓๑/๔๑/
๔๒/๔๕/๔๙/๖๔/
๗๖/๑๓๖/๑๓๗/
๑๓๘/๑๓๙/๑๗๔

ผู้หล่นจากศาสนา ๑๒๐

ผู้หวังได้แต่ความเสื่อม ๖๕

ผู้หาความเจริญมิได้ ๘๓/๘๔

ผู้อยู่ใกล้บ้านนั่งสมาธิ ๓๑๕

ผู้อยู่ใกล้บ้านยอมได้ปัจจัย ๓๑๖

ผู้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว ๘๑

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ผ้ากาสีเก่าคร่ำแล้ว ๑๙๑

ผ้าที่เก็บในหีบอบ ๑๙๑

ผ้าที่ใช้ห่อรัตนะ ๑๙๑

ผ้าที่นุ่งห่มสบายเนื้อ ๑๙๑

ผ้าบริสุทธิ ๓๒๖

ผ้าราคาแพง ๑๙๑

ผ้าสีงาม ๑๙๑	“ผู้จักทนอยู่ได้” ๑/๑๗๕/๓๕๗
ผู้กระทำอริยมรรคอย่างมาก ๔๑๔	ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง ๒๘๖
ผู้กลับใจ ๔๕	ผู้จักยังสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์ ๒๘๖
ผู้กลัวต่อสิ่งลามก ๔๑๑	ผู้จักยังสัมมาสมาธิให้บริบูรณ์ ๒๘๖
ผู้กลัวโทษแห่งวิภูฏะ ๒๑๖	ผู้จักละสัญโญชน์ได้ ๒๘๖
ผู้เกิดโดยธรรม ๓๗๓	ผู้จับงูอย่างมั่นคง ๓๕๐
ผู้เข้าถึงธรรมอันสงบ ๒๕๙	ผู้จากไปโดยไม่ห่วงใย ๔๓๖
ผู้ครุ่นคิดในการออกจากกาม ๒๖๑/ ๔๑๑	ผู้จำกัดความต้องการ ๒๖๒/๔๓๓
ผู้ครุ่นคิดในทางไม่เบียดเบียน ๒๔๙	ผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป ๓๖๑
ผู้ครุ่นคิดในทางไม่พยายาม ๒๔๙	ผู้ฉลาดในลักษณะ ๓๕๙
ผู้ควรทำความเพียร ๓๑๗	ผู้ฉลาดเรื่องโลกนี้ – โลกอื่น ๔๒๔
ผู้ควรปลื้มตัวออกจากหมู่ ๒๖๑	ผู้ฉลาดเรื่องวิภูฏะ – วิวิภูฏะ ๔๒๔
ผู้คุ้มครองอินทรี ๓๘๓	“ผู้ซึ่งขุมทรัพย์” ๑/๒๗/๕๑/๖๙/๘๙/ ๑๐๑/๑๒๓/๑๕๑/๑๗๕
ผู้ใคร่ครวญเนื้อความแห่ง –	ผู้เฒ่ากล่าวธรรมวินัย ๑๙๓
- ธรรมด้วยปัญญา ๓๔๙	ผู้ดับการกำหนดหมายในอารมณ์ –
ผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติ ๔๓๓	- ที่ขัดใจ ๔๔๖
ผู้ขงงามในธรรมวินัยนี้ ๓๒๘	ผู้ดับสนิท ๒๕๒
ผู้จะได้รับการยกย่อง ๒๗๔	ผู้โดดเดี่ยว ๒๘๖
ผู้จักเกิดหนเดียว ๔๑๖	ผู้ต้องการทำความเพียร ๒๑๙/๒๒๐/๒๒๑
ผู้จักถึงแก่นธรรม ๒๒๖	ผู้ต้องการน้ำมัน ๒๙๒
ผู้จักถึงความเจริญ ๓๓๑	ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี ๒๔๙
ผู้จักถือเอานิมิตของสมาธิจิต –	ผู้ตั้งมั่นในปัญญาและศีล ๔๖๐
- และวิปัสสนาจิตได้ ๒๘๖	

ผู้ตั้งไว้ซึ่งกายคตาสติ ๒๓๗	ผู้ทำกิจสำเร็จ ๒๔๕/๒๔๗
ผู้ตั้งอยู่ในธรรมที่เป็นสภาวะ ๒๘๗	ผู้ทำความเพียรเผากิเลส ๓๓๓
ผู้ตั้งอยู่ในสภาวะ ๑๙๘	ผู้ทำเจโตวิมุติปัญญาวิมุติให้แจ้ง ๔๕๓
ผู้ตัดกระแสแห่งมาร ๔๒๔	ผู้ทำญาณทัสสนะให้เกิด ๓๙๖
ผู้ตัดตัณหา ๓๕๔	ผู้ทำตนให้อยู่เหนือการ –
ผู้ดำเนินคนที่ควรตำหนิ ๔๓๖	- ได้เพื่อนไม่ดี ๒๖๔
ผู้ตามประกอบธรรมเครื่องตื่น ๗๔	ผู้ทำตนให้อยู่เหนือลาภสักการะ ๒๖๓
ผู้ถ่ายทอดนอกศลวิตก ๔๑๑	ผู้ทำตามแท้จริง ๒๕๐
ผู้ถอนความเห็นที่ดังไปคนละทางได้ ๒๖๘	ผู้ทำสมยวิโมกข์ให้เกิด ๓๙๗
ผู้ถึงกระแส ๔๑๖	ผู้ที่ควรแก่ของบูชา ๒๔๒/๔๔๑
ผู้ถึงแก่น ๑๙๖	ผู้ที่ควรแก่ของต้อนรับ ๒๔๒/๔๓๓
ผู้ถึงความเป็นเทพ ๔๔๕	ผู้ที่ควรแก่ของทำบุญ ๒๔๒/๔๔๔
ผู้ถึงความเป็นพรหม ๔๔๕	ผู้ที่ควรทำอัญชลี ๒๔๒/๔๔๗
ผู้ถึงความเป็นอริยะ ๔๔๖	ผู้ที่ตถุหาและทฎฐิไม่อาศัย ๒๕๒
ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖	ผู้บรรลุมรรคผลด้วยการพิจารณา –
ผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ๓๙๖	- เห็นอนัตตา ๙๑
ผู้ถึงอาเนญชา ๔๔๖	ผู้บริบูรณ์ในปัญญา ๔๑๙
ผู้ถือการอยู่ป่า ๓๐๕/๓๑๖	ผู้บริบูรณ์ในศีล ๔๑๕
ผู้ถูกต้องวิโมกข์ ๓๗๖	ผู้บริบูรณ์ในสมาธิ ๔๑๗
ผู้หนต่อ “การสัมปะหารกัน” ๒๔๔	ผู้บริสุทธิ์ ๑๙๘
ผู้หนต่อ “ผงคลี” ๒๔๔	ผู้ปฏิบัติขัดเกลา ๔๓๔
ผู้หนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๒๔๔	ผู้ปฏิบัติสมควร ๔๐๕
ผู้หนต่อ “เสียงให้ร้อง –	ผู้ประกอบด้วยคุณทั้งหมด ๓๓๔
- ของข้าศึก” ๒๔๔	ผู้ประกอบด้วยธรรมชั้นอเสขะ ๔๖๑

ผู้ประกอบด้วยปัญญา ๓๗๐/๔๖๑	ผู้มองเห็นประโยชน์ตนและผู้อื่น ๒๓
ผู้ประกอบด้วยวิมุติ ๓๗๐/๔๖๑	ผู้มองเห็นภัยไม่ควรประมาท ๓๑๗/๓๒๐
ผู้ประกอบด้วยวิมุติญาณทัสสนะ ๔๖๑	ผู้มาอีกครั้งเดียว ๓๗๘/๔๑๗
ผู้ประกอบด้วยศีล ๓๗๐/๔๖๖	ผู้มีกายสังขารอันสงบ ๒๖๘
ผู้ประกอบด้วยสมาธิ ๓๗๐/๔๖๑	ผู้มีความดำริไม่ขุ่นมัว ๒๖๘
ผู้ประกอบธรรมเครื่องสงบใจ ๓๔๘	ผู้มีความเพียรเผากิเลส ๒๑๒
ผู้ปรารถนานิพพาน ๓๖๖/๓๗๖	ผู้มีความละเอียด ๒๖๒
ผู้ปรารถนาคความเพียร ๒๑๖/๓๐๘/ ๓๓๓/๔๓๒/๔๓๓	ผู้มีความเห็นถูกต้อง ๑๙๘/๒๖๒
ผู้ปราศจากนิวรณ์ ๒๑๖	ผู้มีจิตไม่เลือนลอย ๒๓๗
ผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ๑๙๖	ผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี ๒๖๘
ผู้เป็น "ธรรมสามี" ๑๕๗	ผู้มีถ้อยคำดีงาม ๔๒๙
ผู้เป็นเนื่อนานบุญของโลก ๒๔๒/๔๕๒/ ๔๕๓/๔๖๐/๔๖๑/๔๖๔	ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก ๓๐๓
ผู้เป็นสมณะ ๔๐๗	ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง ๒๗๗
ผู้เปรียบด้วยมะม่วงสุก ๒๕๕	ผู้มีปัญญา ๓๐๘/๔๓๔
ผู้เปรียบด้วยหม้อเต็ม ๒๕๔	ผู้มีปัญญาก็มีศีล ๒๑๘
ผู้ไปในทางแห่งความหลุดพ้น ๒๑๖	ผู้มีปัญญาคอยขนาบอยู่เสมอ ๑๗๕
ผู้ไปสู่อกนิภุสภพ ๔๕๖/๔๕๙	ผู้มีปัญญาคอยชี้โทษอยู่เสมอ ๒๗
ผู้ผ่านพ้นการกำหนดหมายในรูป ๔๔๖	ผู้มีปัญญาในความหลุดพ้น ๒๖๘
ผู้พ้นจากความเกิด ๔๐๘	ผู้มีพนักพิงสี่ด้าน ๒๖๘
ผู้พ้นจากความทุกข์ ๔๐๙	ผู้มีพีชหนึ่งเดียว ๔๑๖
ผู้พ้นจาก "บ่วง" ๔๑๙	ผู้มีมรรคผลเป็นแก่นสาร ๑/๒๗/๕๑/ ๖๙/๘๙/๑๐๑/๑๒๓
ผู้พิชิตสงคราม ๒๔๓	๑๕๑/๑๗๕/๓๕๗

ผู้มีวาจาอ่อนหวาน ๔๓๔	ผู้ไม่ตั้งความปรารถนาเป็นเทวดา ๓๔๒
ผู้มีศรัทธา ๓๐๘	ผู้ไม่ติดใจในกามคุณ ๓๓๙
ผู้มีศีล ๑๙๑/๑๙๘/๔๒๘	ผู้ไม่ติดใจในรสแห่งลาภ ๓๓๘
ผู้มีศีลก็มีปัญญา ๒๑๘	ผู้ไม่ติดใจในรสแห่งอาหาร ๓๓๙
ผู้มีศีลมีกำลัง ๒๓๓	ผู้ไม่ถึงความพิณาศ ๓๔๐
ผู้มีศีลยอมเว้นห่างจากคนเหม็น ๘๗	ผู้ไม่ทำการสะสมบริกขาร ๔๓๗
ผู้มีศีลสมบุรณ ๑๙๙	ผู้ไม่ทำไทยทานให้ตกเสียไป ๔๓๗
ผู้มีศีลสมาธิปัญญายิ่งกว่ากัน ๑๙๔	ผู้ไม่ทำในใจซึ่งการกำหนดหมาย -
ผู้มีศีลสมาธิปัญญาเสมอกัน ๑๙๔	- ในภาวะต่าง ๆ ๔๔๖
ผู้มีสติ ๓๐๘	ผู้ไม่เบียดเบียน ๒๕๒
ผู้มีหิริ ๓๐๘	ผู้ไม่ประมาท ๒๘๑/๓๖๘
ผู้มีอารักขาอย่างเดียว ๒๖๘	ผู้ไม่พอใจในการก่อสร้าง ๓๖๗
ผู้มีอาพาธน้อย ๓๑๗	ผู้ไม่พอใจในการขยายกิจ ๓๖๗
ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ๑๙๘	ผู้ไม่พอใจในการคลุกคลีกัน ๓๖๗
ผู้มีโศตตปปะ ๓๐๘	ผู้ไม่พอใจในการนอน ๓๐๗/๓๖๗
ผู้มุ่งหน้าในกิจวิเวกธรรม ๓๕๕	ผู้ไม่มัวพ่วงดูคนอื่น ๓๐๒
ผู้ไม่ทำอกุศล ๒๑๕	ผู้ไม่ยอมสละที่หลีกเร้น ๓๑๖
ผู้ไม่แก่งทำผิด ๓๕๗	ผู้ไม่ยินดีในเครื่องปรุง ๔๐๙
ผู้ไม่ขอมากเกินไป ๒๔๘	ผู้ไม่เหยื่อใยในลาภสักการะ ๕๖/๕๘/
ผู้ไม่ถูกขุดไปตามอารมณ์ ๒๓๘	๖๑/๖๓/๖๕/๖๘
ผู้ไม่ถูกตริ้ง ๓๓๑	ผู้ไม่เหยื่อใยในเสียงเย็นยอ ๕๔/๕๗/
ผู้ไม่ถูกล่าม ๓๔๑	๖๐/๖๒/๖๔/๖๖
ผู้ไม่ตกเหว ๔๐๘	ผู้ไม่ลืมหาคำปฏิญาณ ๔๕๙
ผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น ๒๖๒	ผู้ไม่สงสัยในไตรสิกขา ๓๓๑

ผู้ไม่สงสัยในพระศาสดา -

- พระธรรม - พระสงฆ์ ๓๓๑

ผู้ไม่สยบอยู่ในอารมณ์ ๒๓๗

ผู้ไม่สร้างเครื่องปรุง ๔๐๙

ผู้ไม่หล่นจากศาสนา ๓๗๐

ผู้ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ๔๓๗

ผู้ยอมรับคำสอนโดยเคารพ ๓๕๕

ผู้ยอมเสียชีวิต ๓๙๕

ผู้ยังท่องเที่ยวไปเจ็ดครั้ง ๔๑๖

ผู้ยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ๒๖๗

ผู้รอดตาย ๔๔

ผู้รักษากายวาจาจิต ๒๔๖

ผู้รับการฝึก ๓๖๓

ผู้รู้จัก "แก่นแท้" ๓๙๗

ผู้รู้จักทำที่ควรไป ๓๖๐

ผู้รู้จักทางที่ควรเดิน ๓๖๑

ผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม ๓๖๐

ผู้รู้จักพอดด้วยปัจจัย ๔๑๑

ผู้รู้จัก "รัตนมโค" ๓๖๑

ผู้รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ -

- ปัญญาวิมุตติ ๒๓๗

ผู้รู้ดีเตียนได้หรือไม่? ๒๗๓

ผู้รู้เท่าทันลภัสการะ ๒๕๙

ผู้รู้ประมาณในการบริโภค ๗๔

ผู้รู้ประมาณในการรับ ๓๖๑

ผู้รู้ดีกถ์ต่อสิ่งลามก ๔๑๒

ผู้เรียกหาเพื่อความเป็นมิตร ๓๕๗

ผู้แรกถึงกระแส ๓๗๘

ผู้ลอยเกิด ๓๗๘

ผู้ลอยบุญลอยบาป ๓๗๙

ผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ๑๙๙

ผู้ละการกล่าวคำหยาบ ๒๐๐

ผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิง ๒๖๘

ผู้ละคำที่ไปรยประโยชน์ทั้ง ๒๐๐

ผู้ละคำส่อเสียด ๑๙๙

ผู้ละเครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้ ๓๒๓

ผู้ละตะปุดจริงใจได้ ๓๓๑

ผู้ละปาณาติบาต ๑๙๙

ผู้ละมุสาวาท ๑๙๙

ผู้ละทินนาทาน ๑๙๙

ผู้ละอัสวะได้ ๑๙๘

ผู้ลุ่มลาดไปทางนิพพาน ๒๙๔/๒๙๕/

๒๙๖/๒๙๗/๒๙๘/๒๙๙

ผู้แล่นไปตามกระแส -

- แห่งธรรม ๙๒/๔๒๕

ผู้แล่นไปตามกระแส -

- แห่งศรัทธา ๙๒/๔๒๖

ผู้เว้นการกล่าวคำแก่งแย่ง ๒๐๖

ผู้เว้นการพุดคุยด้วยเดรัจฉานกถา ๒๐๕	ผู้สมบรูณ์ด้วยสมาธิ ๔๖๑
ผู้เว้นการฉันทในวิกาล ๒๐๐	ผู้สิ้นโทษด้วยคิลานปัจฉัยเภสัช ๒๖๑
ผู้เว้นการซื้อขาย ๒๐๐	ผู้สิ้นโทษด้วยจีวร ๒๖๑
ผู้เว้นการทำพีชคามภูตคาม -	ผู้สิ้นโทษด้วยบิณฑบาต ๒๖๑
- ให้กำเร็บ ๒๐๑	ผู้สิ้นโทษด้วยเสนาสนะ ๒๖๑
ผู้เว้นการนอนบนพื้นอันสูงใหญ่ ๒๐๔	ผู้สำรวจมอินทรีย์ ๒๔๖/๒๔๓
ผู้เว้นการบริโภคสะสม ๒๐๒	ผู้สิ้นสัญโญชน์ ๔๑๘
ผู้เว้นการประดับตกแต่งร่างกาย ๒๐๔	ผู้สิ้นอาสวะ ๙๑
ผู้เว้นการฟ้อนรำขับร้อง ๒๐๐	ผู้สิ้นอาสวะพร้อมทั้งสิ้นชีวิต ๔๕๔
ผู้เว้นการเล่นการพนัน ๒๐๓	ผู้สุ่มควัน ๓๖๐
ผู้เว้นการเลี้ยงชีวิตผิด ๒๐๗/๒๐๘/ ๒๐๙/๒๑๐/๒๑๑	ผู้เสวยความสุข ๓๒๖
ผู้เว้นการรับเงินและทอง ๒๐๐	ผู้เสวยสุขด้วยนามกาย ๙๑
ผู้เว้นการรับใช้เป็นทาส ๒๐๖	ผู้เสวยสุขอันหาโทษมิได้ ๒๑๑
ผู้เศร้าสลด ๒๗๘	ผู้หมดพิษสงทางใจ ๔๖๑
ผู้สงบ ๔๓๓	ผู้หมดราคี ๓๒๒
ผู้สถิตในอริยวงศ์ ๒๖๖	ผู้หลีกเลี่ยงไปได้ ๒๔๔
ผู้สนใจเรื่องสุญญตา ๓๕๒	ผู้หลุดพ้นจากทุกข์ ๔๐๘
ผู้สมควรเสพเสนาสนะป่า ๒๔๙	ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา ๙๒
ผู้สมบรูณ์ด้วยธรรมชั้นอเสขะ ๔๖๑	ผู้หลุดพ้นโดยส่วนสอง ๙๑
ผู้สมบรูณ์ด้วยปัญญา ๔๖๑	ผู้ไหลสูญนิพพาน ๓๑๔
ผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติ ๔๖๑	ผู้หวังได้แต่ความเจริญ ๓๓๐
ผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ ๔๖๑	ผู้เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลกรรม ๗๔
ผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ๒๘๓/๔๖๑	ผู้อดเฉยได้ต่อความยั่วใจ - - ของกลิ่นทั้งหลาย ๔๕๓

๕๐๔

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ผู้อดเฉยได้ต่อความยั่วใจ -

- ของธรรมารมณทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้อดเฉยได้ต่อความยั่วใจ -

- ของรสทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้อดเฉยได้ต่อความยั่วใจ -

- ของรูปทั้งหลาย ๔๕๒

ผู้อดเฉยได้ต่อความยั่วใจ -

- ของสัมผัสทางกายทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้อดเฉยได้ต่อความยั่วใจ -

- ของเสียงทั้งหลาย ๔๕๒

ผู้อบรมอริยมรรคมีองค์แปด ๔๑๔

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน ๒๘๓

ผู้อยู่ด้วยธรรม ๓๔๗/๓๔๘

ผู้อยู่ในธรรมวินัยนี้ ๓๒๘

ผู้อยู่ในสถานะอันเลิศ ๒๗๙

ผู้อยู่ไม่ห่างจากฌาน ๓๓๘

ผู้อยู่ป่าได้ปัจจัย ๓๑๖

ผู้อยู่เหนือความหวัง ๒๓๒

ผู้อาจตั้งจิตเป็นสมาธิได้ ๓๑๖

ผู้อาจเปลื้องจิตหลุดพ้นได้ ๓๑๖

ผู้อาบด้วยเครื่องอาบภายใน ๓๒๗

ผู้อาศัยศีล ๒๑๙/๒๒๐/๒๒๑/

๒๒๒/๒๒๓

ผู้อุทิศตนในการเผากิเลส ๔๑๑

ผู้ปฏิบัติในทันที ๔๑๘

ผู้เอาตัวรอด ๒๕๒

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

“ผงคลี” ๓๕/๗๘

ผลของความเป็นสมณะ ๑๙๗

ผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ ๒๘๙/๓๙๗

ผลแห่งอินทรีย์สังวรณ ๒๕๕

ผัสสะ ๑๔๙

โณฏฐัพพะ ๒๙/๓๓/๙๕/๑๑๕/๑๗๒/

๒๓๗/๓๔๐

ฝ

ฝีกยังไม่เสร็จตายเสียก่อน ๓๖๙

พ

(ส่วนคำขานา)

พรหมจรรย์ตรงกระพี้ ๑๔๕

พรหมจรรย์ตรงใบอ่อน ๑๔๐

พรหมจรรย์ตรงเปลือกสด ๑๔๓

พรหมจรรย์ตรงสะเก็ดแห้ง ๑๔๒

‘พรหมจรรย์นี้กระทำได้ยากยิ่ง’ ๒๓

พรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/

๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

พรหมจารีถูกข้ายี่ ๑๘๕

พรหมจารีอุกร้อยรัต ๑๘๕

พระราชานุญาตกำลัง ๒๔

พระหลวงตา ๑๑๘

‘พุ่มนี้ขอให้เลี้ยงเราอย่างนี้อีก’ ๙๓

พลัดไปสู่มีจิตวิญญูไม่รู้ตัว ๑๐๗

พวกบัณฑิตสี่มตัว ๑๕๗

พ่อของเจ้าก็ได้รับทุกขพิณาศ –

- ด้วยเชือกเส้นนี้ ๕๗

เพื่อนรักก็เลยจว่าคงจะเป็น –

- ภิกษุลามก ๔๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

พรหมจรรย์จักดำรงอยู่นาน ๒๙๓

พรหมจรรย์นี้มีวิมุตติเป็นที่หมาย ๒๘๙

พระเถระตัวอย่าง ๓๕๖

พระราชามีกำลัง ๒๓๒

“พินัยกรรม” ๔๖๕

พึงสำนึกไว้ ๑๗๙/๑๘๐

พูดต้องมีสติ ๒๕๐

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

พยาบาท ๘๖/๓๒๓

พรหมกาย ๓๗๔

พรหมจรรย์ ๗/๒๓/๓๕/๓๖/๓๗/๔๑/

๔๒/๔๕/๙๗/๑๓๐/๑๓๑

๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/

๑๓๕/๑๗๓

พรหมจารี ๑๒๙/๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/

๑๓๓/๑๓๔

พรหมญาติ ๓๗๔

พระขีณาสพ ๑๖๘

พระธรรม ๓๒๕

พระพุทฺธิ ๓๒๕

‘พระวาจาครั้งสุดท้าย’ ๔๖๕

พระสกทาคามี ๔๒๕/๔๖๐

พระสงฆ์ ๓๒๕

พระสังฆกรรม ๑๘๒/๔๓๑

พระเสขะ ๓๖๖/๓๗๖

พระโสดาบัน ๔๒๕/๔๖๐

พระอนาคามี ๔๒๕/๔๖๐

พระอรหันต์ ๒๓/๒๒๐/๒๒๒/๒๗๗/

๒๘๘/๓๓๓/๓๖๖

๔๒๔/๔๖๐

พราหมณ์ ๙๕/๑๒๙/๑๓๐/๑๓๑/๑๔๕/

๑๔๖/๑๔๗/๑๔๘/๑๕๕/

๑๗๗/๑๙๖/๒๐๑/๒๑๑/

๓๗๔/๓๙๕

พราหมณ์มหาศาล ๑๓/๑๔/๑๖/
๘๑/๑๙/๒๑

พลีพรณะไพโรศนที (ป่า) ๙๒

พวกกษัตริย์มหาศาล ๑๓/๑๔/๑๖/
๑๘/๑๙/๒๑

พวกสมณสาภยปุตติยะ ๓๗๔

พาราณสี (เมือง) ๔๒๐

พาลกโณณการคาม (หมู่บ้าน) ๑๕๘

พาหิยะ (ภิกษุ) ๒๑๘

ฟ

ไฟกองใหญ่ ๑๑/๑๒

ภ

(ส่วนคำขนาบ)

ภาชนะว่าง ๖

ภายหลังแต่ความตาย ๑๒/๑๔/๑๕/
๑๗/๑๙/๒๐/๒๒

ภิกษุกล่าวยกยกกันเอง ๙๑

ภิกษุแก่งแย่งกัน ๘๒

ภิกษุขอมากเกินไป ๔๗

ภิกษุคิดลึก ๘๕

ภิกษุจักชุมนุมกันอยู่แต่ในหมู่บ้าน ๗๔

ภิกษุจักถึงการแสวงหาไม่สมควร ๗๕

ภิกษุจักมัวสุมกันอยู่แต่ในนิคม ๗๕

ภิกษุจักมัวสุมกันอยู่แต่ –

- ในเมืองหลวง ๗๖

ภิกษุจักมีการคลุกคลีกับคนวัด ๗๗

ภิกษุจักมีการคลุกคลีกับสามเณร ๗๗

ภิกษุจักเร็ดร้างการใช้ผ้าบังสุกุล ๗๔

ภิกษุจักเร็ดร้างการการเที่ยวบิณฑบาต ๗๕

ภิกษุจักเร็ดร้างการการอยู่ป่า ๗๖

ภิกษุต้องการความอร่อยในอาหาร ๗๕

ภิกษุต้องการจีวรสวยงาม ๗๔

ภิกษุต้องการอยู่ดี ๗๕

ภิกษุถึงความตาย ๓๑

ภิกษุถึงความพินาศด้วยชนัก ๕๗

ภิกษุถึงความพินาศด้วยเบ็ด ๕๘

ภิกษุถูกแมลงวันตอม ๘๕

ภิกษุถูกลมเวรัมภพัดแหวก ๖๓

ภิกษุถูกลาภสักการะครอบงำ ๕๕/๕๙

ภิกษุถูกเสียงเย็นยอครอบงำ ๖๔

ภิกษุถูกหลาวอาบยาพิษเสียบ ๖๑

ภิกษุถูกอสเนีบาตตกฟาด ๖๒

ภิกษุเถระทุศีล ๔

ภิกษุทำตนเป็นเจ้าก็เจ้าการ ๔๖

ภิกษุที่มแทงกันด้วยหอกปาก ๘๒

ภิกษุที่ใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ ๓

ภิกษุที่ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ๓๓	ภิกษุพหูสูตไม่บอกสอน ๑๐๘
ภิกษุที่ไม่ควรแก่ของทำบุญ ๓๓	ภิกษุมีความเป็นอยู่เลวทราม ๓
ภิกษุที่ไม่ควรแก่ของบูชา ๓๓	ภิกษุมีความเห็นผิด ๑๕๔
ภิกษุที่ไม่ควรแก่ทำอัญชลี ๓๓	ภิกษุค่าน้อย ๔
ภิกษุที่ไม่ควรพูดอธิธรรม ๑๐๖	ภิกษุมีผิวพรรณไม่งาม ๓
ภิกษุที่ไม่ควรเป็นเจ้าของอาวาส ๑๘๖	ภิกษุไม่เข้าข้าง ๑๑๑
ภิกษุที่ไม่ใช่ “คนของเรา” ๘๑	ภิกษุไม่มีสังวร ๒๙
ภิกษุที่ไม่เป็นเนื้อนาบุญ ๓๓	ภิกษุไม่หนักในพระสังฆธรรม ๙๑
ภิกษุทุศีล ๑๖๓	ภิกษุไม่อดทนต่อกลิ่น ๓๓
ภิกษุนอนจนพระอาทิตย์ขึ้น ๗๒	ภิกษุไม่อดทนต่อไถฏฐัพพะ ๓๔
ภิกษุนอนซบเซา ๓๔๒	ภิกษุไม่อดทนต่อรส ๓๔
ภิกษุบริโภคด้วยอาการเป็นขโมย ๘๐	ภิกษุไม่อดทนต่อรูป ๓๓
ภิกษุป่วนกลางทุศีล ๔	ภิกษุไม่อดทนต่อเสียง ๓๓
ภิกษุเป็นคนว่ายาก ๑๐๘/๑๑๗	‘ภิกษุรูปโน้นเป็นอริยบุคคล’ ๙๑
ภิกษุเปรียบด้วยแกะติดเชิงนาม ๖๐	ภิกษุลามก ๙/๑๐
ภิกษุเปรียบด้วยเต่าติดขนัก ๕๖	ภิกษุลามกกินจุ ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยปลากลิ้นเบ็ด ๕๘	ภิกษุลามกคะนอง ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยป่าช้าผีดิบ ๘๖	ภิกษุลามกใจทอबाटิไม่มีมูล ๗๙
ภิกษุเปรียบด้วยลาที่เดินตามฝูงโค ๑๒๕	ภิกษุลามกทะเลเยอทะยาน ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยลูกสุนัขดุ ๖๔	ภิกษุลามกทำลายความดี ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยสัตว์กินคูถ ๕๙	ภิกษุลามกทำลายสงฆ์ ๑๖๓
ภิกษุเปรียบด้วยมหาโจร ๗๘	ภิกษุลามกทурพล ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยสุนัขขี้เรื้อน ๕๕	ภิกษุลามกปล่อยสติ ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยอาวุธของคม ๑๕๔	ภิกษุลามกพูดเสียงอึ่ง ๑๖๗

ภิษุลามกมีกำลัง ๒๕
 ภิษุลามกมีบริวาร ๗๙
 ภิษุลามกไม่กรุณาปราณี ๑๖๗
 ภิษุลามกเรียนธรรม ๗๙
 ภิษุลามกเลี้ยงไปอยู่ชายแดน ๑๑
 ภิษุลามกสงเคราะห์คฤหัสถ์ –
 - ด้วยของสงฆ์ ๘๐
 ภิษุลามกสะสมของกิน ๑๖๗
 ภิษุลามกหยาบคาย ๑๖๗
 ภิษุลามกทอดดูตรินุสธรรม ๘๐
 ภิษุเล่าเรียนสูตรอันठीมาผิด ๑๐๘
 ภิษุเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๑๖๔
 ภิษุวางท่าเป็นกันเองกับคน –
 - ที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง ๔๖
 ภิษุสงสัยในไตรสิกขา ๘๕
 ภิษุสงสัยในพระธรรม ๘๔
 ภิษุสงสัยในพระศาสดา ๘๔
 ภิษุสงสัยในพระสงฆ์ ๘๔
 ภิษุหกลีบรูปบอเล็กสิกขา ๒๓
 ภิษุหกลีบรูปมีโลหิตออกจากปาก ๒๓
 ภิษุหนักในอามิส ๙๑
 ภิษุหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ –
 - แห่งคฤหัสถ์ ๓๕/๓๖/๓๗

ภิษุเห็นมาตุคามนุ่งชั้วห่มชั้ว ๓๑/๓๙/
 ๔๑/๔๒/๔๔/๖๔
 ภิษุใหม่ทุศีล ๓
 ‘ภิษุอื่นต่ำต้อยน้อยศักดิ์’ ๑๔๐
 ‘ภิษุอื่นทุศีล’ ๑๔๑
 ‘ภิษุอื่นมีจิตฟุ้งซ่าน’ ๑๔๓
 ‘ภิษุอื่นมีบุญน้อย’ ๖๐
 ภิษุใช้อวด ๑๕๔

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ภิษุเข้ากันได้สนิท –
 - เหมือนน้ำมันกับน้ำ ๓๒๙
 ภิษุคอยเชื้อไขข้าง ๓๕๙
 ภิษุคอยจ้องดูตนเอง ๓๐๒
 ภิษุได้ฉานตามต้องการ ๓๐๒
 ภิษุเถระมีศีล ๑๙๒
 ภิษุที่ใกล้ชิดแล้วสบายตัว ๑๙๑
 ภิษุที่ควรแก่ของต้อนรับ ๒๔๒/
 ๔๔๑/๔๔๓
 ภิษุที่ควรแก่ของทำบุญ ๔๔๗/
 ๔๕๒/๔๕๔
 ภิษุที่ควรแก่ของบูชา ๔๔๔/๔๕๙/๔๖๐
 ภิษุที่ควรทำอัญชลี ๔๕๕/๔๕๖/๔๕๗
 ภิษุที่ควรเป็นเจ้าอาวาส ๔๓๔

- ภิกษุที่เป็น “คนของเรา” ๓๒๘
 ภิกษุที่เป็นเนื่อนาบุญของโลก ๔๕๘/
 ๔๖๑/๔๖๔
 ภิกษุน้ำตานองหน้า ๑๙๓
 ภิกษุบริษัทไม่เหลวไหล ๒๘๗
 ภิกษุปิดแผล ๓๕๙
 ภิกษุป้อนกลางมีศีล ๑๙๒
 ภิกษุเป็นคนว่าง่าย ๓๕๕
 ภิกษุเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท ๗๑
 ภิกษุผู้ถึงยอด ๑๙๘
 ภิกษุผู้มีความเห็นชอบ ๑๙๘
 ภิกษุผู้มีปัญญา ๒๖๗
 ภิกษุผู้มีศีล ๑๙๘
 ภิกษุผู้มีศีลสมบุรณ์ ๑๙๙
 ภิกษุผู้มีสังวร ๒๓๗
 ภิกษุผู้สิ้นอาสวะ ๑๙๘
 ภิกษุผู้อดทนต่อกลิ่น ๒๔๒/๔๕๓
 ภิกษุผู้อดทนต่อโณภุจัพพะ ๒๔๒/๔๕๓
 ภิกษุผู้อดทนต่อรส ๒๔๒/๔๕๓
 ภิกษุผู้อดทนต่อรูป ๒๔๒/๔๕๒
 ภิกษุผู้อดทนต่อเสียง ๒๔๒/๔๕๒
 ภิกษุพหูสูตบอกสอน ๓๕๕
 ภิกษุพึงอยู่โดยชอบ ๓๐๑
 ภิกษุที่มีความเป็นอยู่อย่างงดงาม ๑๙๑
 ภิกษุมีค่ามาก ๑๙๑
 ภิกษุมีทอนไม้เป็นหมอน ๗๑
 ภิกษุมีผิวพรรณงาม ๑๙๑
 ภิกษุมีศีลต้องไปอยู่ชายแดน ๒๕
 ภิกษุไม่กระวนกระวาย –
 - จะได้ชื่อเสียง ๓๐๒
 ภิกษุไม่กล่าววกยกยกตนเอง ๓๓๗
 ภิกษุไม่ขอมมาก ๒๔๘
 ภิกษุไม่สงสัยในไตรสิกขา ๓๓๑
 ภิกษุไม่สงสัยในพระธรรม ๓๓๑
 ภิกษุไม่สงสัยในพระศาสดา ๓๓๑
 ภิกษุไม่สงสัยในพระสงฆ์ ๓๓๑
 ภิกษุไม่หนักในอามิส ๓๓๗
 ภิกษุไม่โอ้อวด ๔๐๕
 ภิกษุยังต้องศึกษาต่อ ๖๑/๖๒
 ภิกษุรอดจากการสึก ๓๓๒
 ภิกษุเล่าเรียนสูตรอันดีมาถูก ๓๕๕
 ภิกษุเลี้ยงชีวิตถูกทาง ๒๖๕
 ภิกษุสมบุรณ์ด้วยศีล ๓๐๑
 ภิกษุหกลีบรูปเป็นพระอรหันต์ ๒๓
 ภิกษุหนักในพระสัทธรรม ๓๓๗
 ภิกษุใหม่มีศีล ๑๙๑
 ภิกษุใหม่รู้คุณพิเศษ ๒๘๗
 ภิกษุอยู่ป่า ๓๗/๓๘/๒๔๔

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ภพ ๑๔๙
 ภันฑะ (ภิกษุ) ๑๑๗
 ภัททาลี (ภิกษุ) ๔๖๒
 “ภัยอันเกิดแต่คลื่น” ๑๓๕
 “ภัยอันเกิดแต่จระเข้” ๑๓๖
 “ภัยอันเกิดแต่ปลาร้าย” ๑๓๘
 “ภัยอันเกิดแต่วังวน” ๑๓๗
 ภารทวาชะ (สามเณร) ๓๗๓
 ภาวะแห่งความเป็นหนึ่งของจิต –
 - แวดล้อมด้วยองค์ทั้งเจ็ด ๓๐๐
 ภูมิชะ (เถระ) ๒๙๒

ม

(ส่วนคำขนาบ)

มหาโจร ๘/๗๘/๘๐
 มหาชนชาติความสะดวง ๓๕
 มองข้ามกระพี้ ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓
 มองข้ามแก่น ๑๔๕
 มองข้ามเปลือกสด ๑๔๐/๑๔๒
 มองข้ามสะเก็ดแห่ง ๑๔๐
 ‘มันกินก้อนเหล็กแดงจะดีกว่า’ ๘๐
 มัวเมาเพราะญาณทัสนะเกิด ๑๔๕
 มัวเมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๓

มัวเมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐
 มัวเมาเพราะมีศีล ๑๔๑
 ม้ากระโดดสุดตัว ๑๖๑
 ม้ากัดสายบังเหียน ๑๖๑
 ม้าเตะงอนรถ ๑๖๐
 ม้าทำให้รถตะแคงหงาย ๑๖๐
 ม้าไม่ยอมก้าวเดินถอยกลับ ๑๖๒
 ม้าวิ่งเตลิดไป ๑๖๑
 ม้าสลัดรถ ๑๕๙
 ม้าหกหลังกระแทกฐูป ๑๕๙
 ม้าหักไม้ตรีทัศน์ ๑๕๙
 ม้าหมอบ ๑๖๓
 มาตุคามนุ่งชั้วหมั้ว ๓๑/๓๗/๓๙/๔๑/
 ๔๒/๔๔/๖๔/๑๓๙
 มารได้ช่องได้โอกาส ๙๖/๑๑๕
 มิใช่ธรรมวิhari ๑๐๓/๑๐๔
 มีการเป็นอยู่เลวทราม ๙๒
 มีการหวังคุณธรรม ๑๘๗
 มีการหวังชื่อเสียงเกียรติยศ ๑๘๗
 มีการหวังลาภ ๑๘๗
 มีความกำหนดในรูปกาย ๙๗
 มีความตระหนี่ที่อยู่ ๑๘๗
 มีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก ๑๘๗
 มีความทะยานอยากในกาม ๙๗

มีความเป็นสมณะนิตเดียว ๕	ไม่เกรงกลัวบาป ๑๘๔
มีความสนิทนมนเป็นกันเอง ๔๙	ไม่ขูดเกลากิเลส ๑๘๖
มีภักทพะภักชสิ่งของมาก ๑๘๗	ไม่ใช่สมณะก็ว่าเป็นสมณะ ๗/๑๒/๑๓/ ๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/๒๒/๒๔/๑๖๔
“มีโอกาส” ๔๙	
มือติดตั้ง ๑๗๒	ไม่ตรวจดูฝั่งแม่น้ำเสียก่อน ๑๗๗
มูลเหตุที่ทำให้พระสังฆกรรม –	ไม่ตั้งกายคตาสติ ๒๙
- เลอะเลือน ๑๐๘	ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้เรื่องสุญญตา ๑๐๗
เมฆเป็นเหตุ ๗๘	ไม่ตามประกอบโพธิปักขิยธรรม ๗๓
เมาเพราะญาณทัสสนะเกิด ๑๔๔	ไม่ไต่สวนให้รอบคอบ ๑๘๘
เมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๓	ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ๑๗๐
เมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐	ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งสมณะ ๑๔๖/๑๔๗/๑๔๘/๑๔๙
เมาเพราะมีศีล ๑๔๑	ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ก็ว่าประพฤติ ๗/๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/ ๒๒/๒๔/๑๖๔
เมาหมกอยู่ในกามคุณ ๙๕	ไม่เป็นสมณะ ๑๔๖/๑๔๗/๑๔๘/ ๑๔๙/๑๕๐
เมาหมกอยู่ในรสแห่งลาภ ๙๒	ไม่พ้นจากความทุกข์กายทุกข์ใจ ๑๕๕/๑๕๖
เมื่อได้เห็นมาตุคามเนื่อง ๆ ๔๙/๑๓๙	ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ๙๒/๙๓/ ๙๔/๙๕
เมื่อต้อนหาเจริญ ๑๕๕	
เมื่อประมาทแล้ว ๑๔๐/๑๔๑/ ๑๔๓/๑๔๕	
เมื่ออุบัติเจริญ ๑๕๕	
แมวได้รับทุกข์เจียนตาย ๓๑	
โมฆบุรุษ ๖๐/๑๐๕/๑๑๗/๔๖๒	
ไม่กล่าวว่าปฏิบัติสมควร ๑๕๔	ไม่มีความละอาย ๕
ไม่กำหนดสติ ๓๙/๔๑/๔๒/๔๔/๖๔/ ๑๓๘/๑๓๙	ไม่ยินดีการหลีกเร้น ๑๘๖
	ไม่แยแสต่อปฏิัก ๑๖๑

ไม่รักษากายวาจาจิต ๓๙/๔๑/๔๒/๔๓/
๖๔/๑๓๗/๑๓๘

ไม่รับการฝึก ๑๑๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งชรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งชาติ ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งตัณหา ๑๕๑

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งทุกข์ ๑๕๐

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งนามรูป ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งผัสสะ ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งภพ ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งวิญญาน ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งเวทนา ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งสังขาร ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งอายตนะหก ๑๔๙

ไม่รู้จักขอปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งอุปทาน ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิท -
- แห่งชรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งชาติ ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งตัณหา ๑๕๑

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งทุกข์ ๑๕๐

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิท-
- แห่งเบญจขันธ์ ๑๔๕

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งภพ ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิท -
- แห่งวิญญาน ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิท -
- แห่งอายตนะหก ๑๔๙

ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งอุปทาน ๑๔๙

ไม่รู้จักชรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักชาติ ๑๔๘

ไม่รู้จักตัณหา ๑๔๙

- ไม่รู้จักทุกข์ ๑๕๐
- ไม่รู้จักโทษในธาตุสี่ ๑๔๗
- ไม่รู้จักโทษในอินทรีย์ ๑๔๗/๑๔๘
- ไม่รู้จักโทษในอุปาทานชั้น ๑๔๖
- ไม่รู้จักโทษอันต่ำทราวม ๕๓
- ไม่รู้จักนามรูป ๑๔๙
- ไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๑๑๓
- ไม่รู้จักผัสสะ ๑๔๙
- ไม่รู้จักพอดด้วยปัจจัย ๑๖๘/๑๗๐
- ไม่รู้จักภพ ๑๔๙
- ไม่รู้จักมูลฐานเกี่ยวกับ -
- ลภาสักการะ ๕๓/๕๔
- ไม่รู้จักรสอร่อยในธาตุสี่ ๑๔๗
- ไม่รู้จักรสอร่อยในอินทรีย์ ๑๔๗/๑๔๘
- ไม่รู้จักรสอร่อยในอุปาทานชั้น ๑๔๖
- ไม่รู้จักลักษณะของเบญจขันธ์ ๑๔๕
- ไม่รู้จักลภาสักการะและเสียงเย็นยอ ๕๔
- ไม่รู้จักวิญญาณ ๑๔๙
- ไม่รู้จักเวทนา ๑๔๙
- ไม่รู้จักสังขาร ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งขรามรณะ ๑๔๘
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ๑๕๐
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งรูปนาม ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเบญจขันธ์ ๑๔๕
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก ๑๔๙
- ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน ๑๔๙
- ไม่รู้จักอายตนะหก ๑๔๙
- ไม่รู้จักอุบายเครื่องออกในธาตุสี่ ๑๔๗
- ไม่รู้จักอุบายเครื่องออกในอินทรีย์
๑๔๗/๑๔๘
- ไม่รู้จักอุบายเครื่องออก -
- ในอุปาทานชั้น ๑๔๖
- ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้นในกรณี -
- อันเกี่ยวกับลภาสักการะ -
- และเสียงเย็นยอ ๕๓
- ไม่รู้จักอุปาทาน ๑๔๙
- ไม่รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออก -
ไปจากทุกข์ ๙๒/๙๓/๙๔/๙๕
- ไม่รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ -
- ปัญญาวิมุตติ ๒๙
- ไม่รู้ดีที่จะแหลกลาญ ๑๕๘

ไม่ละอายบาป ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการจำกัดความ –

- ต้องการ ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการใช้จิวรสสามผืน ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการใช้ผ้าบังสุกุล ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการบิดทบาท –

- เป็นวัตร ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการปรารภ –

- ความเพียร ๑๘๕

ไม่สรรเสริญการสันโดษ ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการอยู่ป่า ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการอยู่สงบ ๑๘๔

ไม่สรรเสริญการอยู่อย่างไม่ว่าง –

- คลุกคลีกัน ๑๘๕

ไม่สำคัญเรื่องสุญญตาว่าเป็นสิ่งที่ –

- ควรศึกษา ๑๐๗

ไม่สำรวจมอินทรีย์ ๓๙/๔๑/๔๒/๔๔/

๖๔/๑๓๘/๑๓๙

ไม่สุขุมควิน ๑๑๐

ไม่หนักในพระสังฆธรรม ๙๑

ไม่เห็นอวัยวะที่ยังไม่เปื้อนคุณ ๑๖๖

ไม่เหมือนกันด้วยความใคร่ –

- ในจิตตศึกษา ๑๒๕

ไม่เหมือนกันด้วยความใคร่ –

- ในปัญญาศึกษา ๑๒๕

ไม่เหมือนกันด้วยความใคร่ –

- ในศีลศึกษา ๑๒๕

ไม่หลุดพ้นจากทุกข์ ๑๕๖

ไม่เหลียวแลในกิจวิเวกธรรม ๑๘๐

ไม่อดใจในกลิ่น ๑๘๔

ไม่อดใจในรส ๑๘๔

ไม่อดใจในรูป ๑๘๔

ไม่อดใจในสัมผัสทางกาย ๑๘๔

ไม่อดใจในเสียง ๑๘๔

ไม่อบรมกายคตาสติ ๓๐

ไม่อาจฝึกสอนในไตรสิกขา ๑๗๘/

๑๗๙/๑๘๐

ไม่อาจสืบพรหมจรรย์ต่อไป ๓๕/๓๖/

๓๗/๔๑/๔๒/๔๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

มหาชนมีความสุขมาก ๒๓๓

มหาชนรู้จักว่า 'เธอเป็นสมณะ' ๑๕๓

มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ๙๔

ม้าที่อาจฝึกได้ ๓๖๓

มารหาช่องทำลายมิได้ ๗๒/๙๖/๑๑๕/

๓๖๒/๔๑๓

ม้าอาชาไนย ๔๔๑/๔๕๒
 ม้าอาชาไนยหนุ่ม ๔๖๒
 มีการเป็นอยู่ดงาม ๙๒
 มีความต้องการน้อย ๒๖๒
 มีความเห็นชอบ ๑๙๘
 มีท่อนไม้เป็นหมอน ๗๑
 มีปัญญาทำที่สุดทุกข์ ๑๒๙
 มีเมตตาเพียงชั่วลัดนิ้วมือเดียว ๓๓๘
 มีศีลก็มีปัญญา ๒๑๘
 'แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ' ๑๘๓
 แม่น้ำเอียงเทสู่ทะเล ๓๑๓
 เมื่อเกิดใจรักก็ยิ่งผาสุก ๓๑๙
 เมื่อเกิดทุกข์ก็รักก็ยิ่งผาสุก ๓๑๘
 เมื่อต้องการความเป็นสมณะ ๓๘๐
 เมื่อตั้งอยู่ในศีล ๒๑๙/๒๒๐/
 ๒๒๑/๒๒๒/๒๒๓
 เมื่อถูกพยานิครอบงำก็ยิ่งผาสุก ๓๑๗
 เมื่อทรงเดินทางไกลพระองค์เดียว ๓๑๖
 เมื่อทำให้มากในธรรมสาม ๘๒
 เมื่อมีศีล ๒๒๖/๒๕๖
 เมื่อมีอินทรีย์สังวร ๒๕๕
 เมื่อไม่ประมาท ๑๔๑/๑๔๓/๑๔๔
 เมื่อไม่หลงรัก ๒๕๓
 เมื่อสงฆ์แตกแยกกันก็ยิ่งผาสุก ๓๑๙

เมื่อสมบูรณ์ด้วยศีล ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖
 เมื่ออริยมรรคเจริญ ๒๕๓
 เมื่ออาทิตย์อุทัย ๒๒๔
 'ไม่ดำริว่าเต็มรอบ -
 - แค่วันที่สนทนาก่อเกิด ๓๙๖
 'ไม่ดำริว่าเต็มรอบแค่ได้สมาธิ
 ๑๔๔/๓๙๖
 'ไม่ดำริว่าเต็มรอบแค่มีลาภสักการะ
 ๑๔๑/๑๔๔/๓๙๖
 'ไม่ดำริว่าเต็มรอบแค่มีศีล ๑๔๓/
 ๑๔๔/๓๙๖
 'ไม่ติดใจในกามคุณ ๓๓๙
 'ไม่ติดใจในรสแห่งลาภ ๓๓๘
 'ไม่ติดใจในรสแห่งอาหาร ๓๓๙
 'ไม่ติดใจในเสียงเย็นยอ ๒๖๑
 'ไม่ทะนงตัวเพราะญาณที่สนทนาก่อเกิด ๓๙๖
 'ไม่ทะนงตัวเพราะได้สมาธิ ๑๔๔
 'ไม่ทะนงตัวเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๓
 'ไม่ทะนงตัวเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔
 'ไม่ทำบาป ๑๕๘
 'ไม่ประมาทเพราะญาณที่สนทนาก่อเกิด ๓๙๗
 'ไม่ประมาทเพราะได้สมาธิ ๑๔๔
 'ไม่ประมาทเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๑
 'ไม่ประมาทเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔

'ไม่เป็นหมันเปล่า' ๒๒
 ไม่ผูกใจเจ็บ ๑๕๘
 ไม่มัวเมาเพราะญาณทัสสนะเกิด ๓๙๗
 ไม่มัวเมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๔
 ไม่มัวเมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๑
 ไม่มัวเมาเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔
 ไม่มีการหวงคุณธรรม ๔๓๕
 ไม่มีการหวงชื่อเสียงเกียรติยศ ๔๓๕
 ไม่มีการหวงลาภ ๔๓๕
 ไม่มีความกำหนัดในรูปกาย ๓๔๑
 ไม่มีความตระหนี่ที่อยู่ ๔๓๕
 ไม่มีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก ๔๓๕
 ไม่มีความทะยานอยากในกาม ๓๔๑
 ไม่มีภณฑะเกศสิ่งของมาก ๔๓๖
 ไม่เมาเพราะญาณทัสสนะเกิด ๓๙๗
 ไม่เมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๔
 ไม่เมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๑
 ไม่เมาเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔
 ไม่ยินดีในลาภสักการะ ๑๔๑
 ไม่ยินดีในศีล ๑๔๓/๑๔๔
 ไม่ยินดีในสมาธิ ๑๔๔
 ไม่ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๔๐๙
 ไม่เร็ดร้างจากการหลีกเร้น ๓๔๘
 ไม่สยบอยู่ในกามคุณ ๓๓๙

ไม่สยบอยู่ในรสแห่งลาภ ๓๓๘
 ไม่สยบอยู่ในรสแห่งอาหาร ๓๓๙
 ไม่สร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๔๐๙
 ไม่หนักในอามิส ๓๓๗
 ไม่หลงในอารมณ์ ๔๓๒
 ไม่หลงในอาหาร ๓๓๙
 ไม่หล่นจากพรหมจรรย์ ๔๑๕
 ไม่หลอกหลวง ๔๓๒

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

มคธ (ประเทศ) ๓๐๔
 มโนกรรมอันคดโกง ๑๐
 มโนสมาจาร ๓๘๒
 มมังการ ๓๕๔
 มรณสติ ๒๗๙
 มหาภารตะ ๑๐๗
 มหาภูตรูป ๑๑๐/๓๕๙
 มหาสมุทร ๓๗๔
 มहीं (แม่น้ำ) ๓๗๔
 มัญจุโลกนิกะ (เครื่องตี) ๔๐๗
 มาตังคะ (ข้าง) ๑๕๘
 มานะ (สติปัญญา) ๒๕๔
 มานานุสัย ๓๕๔
 มารผู้ใจบาป ๕๗/๙๖/๒๕๑

มิกรมาตฺฐปฺราสาท ๒๘๖
 มิจฉาทิฏฐิ ๑๐/๑๖๔/๑๘๒
 มิจฉาอาชีพ ๑๖๔
 “ไม่ถือน้ำมันด้วยอุปาทาน” ๒๓
 มุสา ๖
 มุสาวาท ๑๙๙
 เมตตาคันใหญ่หลวง ๒๕๐
 เมถุนธรรม ๑๒๙/๑๓๐/๑๓๑/
 ๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔
 “แมลงวัน” ๘๖
 ไม้ที่ผู้ส่งเสียงดังก้อง ๑๒๘
 ไม้พินธุใหญ่ ๙๘
 ไม้มีแก่นตันส่งเสียงหนัก ๑๒๘

ย

(ส่วนคำขนาบ)

ยินดีการขัดสีจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีการนวดพื้นจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีการลูบทาจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีการอาบจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีที่เห็นเขาบริโภคกาม ๑๖๓
 ยินดีในการทำลายสงฆ์ ๑๓๔
 ยินดีในลามสัการะ ๑๔๐
 ยินดีในศีล ๑๔๑/๑๔๓/๑๔๔

ยินดีในสมาธิ ๑๔๓/๑๔๔
 ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๑๕๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ยถาภูตญาณทัสสนะ ๒๒๖/๒๒๘/๒๕๖
 ยมฺนา (แม่น้ำ) ๓๗๔
 ยอดของความเพียร ๓๕๓
 ยอดของพรหมจรรย์ ๒๙๐
 “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๓๖
 ยอดบุรุษ ๓๓๔
 ยืนคิดในทางกาม ๑๗๐
 ยืนคิดในทางเดียดแค้น ๑๗๐
 ยืนคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๐

ร

(ส่วนคำขนาบ)

ร้องว่า “กู ก็เป็นโค” ๑๒๕
 “ร่วมมือกันกำจัดเสีย” ๑๒๙
 ‘รับการให้ดีกว่า’ ๑๕
 ‘รับการอภิวัตดีกว่า’ ๑๓
 ราคากฎ ๔
 ‘เราก็อ่าเขาเสีย’ ๑๑๙
 “เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก” ๑
 “เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก” ๑๗๕

'เราถูกแทงถูกตีเสียแล้ว' ๕๗

'เราต้องปองด้วยคุณ' ๕๙

'เราเป็นผู้มีกัลยาณธรรม' ๑๔๑

'เราเป็นผู้มีจิตตั้งมั่น' ๑๔๓

'เราเป็นผู้มีลาภ' ๑๔๐

'เราเป็นผู้มีศีล' ๑๔๑

เราไม่ทำกะพวกเธอ -

- อย่างทะนุถนอม ๑/๑๗๕

เราไม่ทำเหมือนพวกช่างหม้อ -

- ทำแก่มื้อที่ยังเปียกยังดิบอยู่ ๒๗

เราไม่มีหวังที่จักเป็นเจ้าของดิน ๒๔

เริตร้างจากการหลีกเร้น ๑๐๔

เรียนอย่างไรไม่รู้ความหมาย ๑๐๓

เรื่องที่เคยมีมาแล้ว ๕๖/๙๓/๑๐๗/

๑๗๗/๒๕๑/๔๒๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา ๑๙๓

ราคาแพง ๑๙๑

รุ่งอรุณแห่งอริยมรรค ๒๒๔

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งชรามรณะ ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งชาติ ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งตัณหา ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งทุกข์ ๔๐๒

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งนามรูป ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งผัสสะ ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งภพ ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งวิญญาน ๔๐๒

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งเวทนา ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งสังขาร ๔๐๒

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งอายตนะหก ๔๐๑

รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- ดับสนธิแห่งอุปาทาน ๔๐๑

รู้จักความดับสนธิแห่งชรามรณะ ๔๐๑

รู้จักความดับสนธิแห่งชาติ ๔๐๑

รู้จักความดับสนธิแห่งตัณหา ๔๐๑

รู้จักความดับสนธิแห่งทุกข์ ๔๐๒

รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งเบญจขันธ์ ๓๙๘
 รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งภพ ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาณ ๔๐๒
 รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร ๔๐๒
 รู้จักความดับสนิทแห่งอายตนะหก ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งอุปาทาน ๔๐๑
 รู้จักชรา มรณะ ๔๐๑
 รู้จักชาติ ๔๐๑
 รู้จักตัณหา ๔๐๑
 รู้จักทุกข์ ๔๐๒
 รู้จักโทษในชาติ ๓๙๙
 รู้จักโทษในอินทรี ๓๙๙/๔๐๐
 รู้จักโทษในอุปาทานขันธ์ ๓๙๘
 รู้จักโทษในอันต้ำทราวม ๒๕๙
 รู้จักนามรูป ๔๐๑
 รู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๓๖๑
 รู้จักผัสสะ ๔๐๑
 รู้จักพอดด้วยปัจจัย ๑๖๙
 รู้จักภพ ๔๐๑
 รู้จักมูลฐานที่เกี่ยวกับ -

- ลามสัการะ ๒๕๙

รู้จักรสอร่อยในชาติ ๓๙๙
 รู้จักรสอร่อยในอินทรี ๓๙๙/๔๐๐
 รู้จักรสอร่อยในอุปาทานขันธ์ ๓๙๘
 รู้จักลักษณะของเบญจขันธ์ ๓๙๘
 รู้จักลามสัการะและเสียงเย็นยอ ๒๖๐
 รู้จักวิญญาณ ๔๐๒
 รู้จักเวทนา ๔๐๑
 รู้จักสังขาร ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชรา มรณะ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเบญจขันธ์ ๓๙๘
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน ๔๐๑
 รู้จักอุบายเครื่องออกในชาติ ๓๙๙
 รู้จักอุบายเครื่องออกในอินทรี

๓๙๙/๔๐๐

รู้จักดูบายเครื่องออก –

- ในอุปาทานขันธิ ๓๙๘

รู้จักอุปาทาน ๔๐๑

รู้แจ่มแจ้งในอุบายเครื่องออกจากทุกซ์

๓๓๘/๓๓๙/๓๔๐

รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ –

- ปัญญาวิมุตติ ๒๓๗

เราจะรีบทำความเพียร ๓๑๗/๓๒๐

เรารู้จักคุ้มครองอินทรีย์ ๗๔

เรารู้จักใช้ท่อนไม้ต่างหมอน ๗๒

เรารู้จักตามประกอบกรรมเครื่องตื่น ๗๔

เรารู้จักตามประกอบ –

- โพรธิปักขิยธรรม ๗๔

เรารู้จักทำการบริโภคนัจฉัย –

- ด้วยความไม่มีโทษ ๙๕

เรารู้จักปฏิบัติตามธรรม ๓๖๙

เรารู้จักเป็นผู้เห็นแจ่มแจ้ง –

- ซึ่งกุศลธรรม ๗๔

เรารู้จักเป็นอย่างผ้ากาสี ๑๙๓

เรารู้จักเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท ๗๒

เรารู้จักมีความเพียรเผากิเลส ๗๒

เรารู้จักมีปรกติมองเห็น –

- ส่วนที่เป็นโทษ ๙๕

เรารู้จักไม่ติดใจในลาภ ๙๕

เรารู้จักไม่ประมาท ๓๖๘

เรารู้จักไม่เป็นอย่างผ้าเปลือกปอ ๑๙๓

เรารู้จักไม่เปล่งวาจาบาป ๒๕๐

เรารู้จักไม่เมาหมกในลาภ ๙๕

เรารู้จักไม่สยบในลาภ ๙๕

เรารู้จักรอกคอยพวกเธอ ๒๘๗

เรารู้จักรู้ประมาณในการบริโภคน ๗๔

เรารู้จักต้องพรากรจากของรัก ๒๗๓

เราติเตียนตัวเองได้หรือไม่? ๒๗๓

เราทำอะไรอยู่? ๒๗๓

‘เราเป็นสมณะ’ ๑๕๓/๓๗๙

‘เราฟังได้ฉาน’ ๒๓๐

‘เราฟังได้วิโมกข์’ ๒๓๐

‘เราฟังทำให้แจ้งวิมุตติ’ ๒๓๑

‘เราฟังบริโภคนให้มีผลมาก’ ๒๓๐

‘เราฟังเป็นที่รักของเพื่อนกัน’ ๒๒๙

‘เราฟังเป็นผู้มีลาภ’ ๒๒๙

‘เราฟังเป็นสภทาคามี’ ๒๓๐

‘เราฟังเป็นโสดาบัน’ ๒๓๐

‘เราฟังเป็นโอบปาตีกะ’ ๒๓๑

‘เราฟังมีทิพยโสด’ ๒๓๑

‘เราฟังยังญาติที่ตายแล้ว –

- ให้ได้ผลมาก’ ๒๓๐

‘เราฟังระลึกถึงภพที่เคยอยู่ได้’ ๒๓๑

‘เราพึงรู้จักจิตของสัตว์อื่น’ ๒๓๑
 ‘เราพึงแสดงอิทธิฤทธิ์’ ๒๓๑
 ‘เราพึงใส่ใจในคำสอน’ ๒๔๐
 ‘เราพึงเห็นด้วยจักขุทิพย์’ ๒๓๑
 ‘เราพึงอดทนความขลาด’ ๒๓๐
 ‘เราพึงอดทนในอาวมณั’ ๒๓๐
 เรามีกรรมเป็นของตน ๒๗๓
 เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์ ๒๗๒
 เรายินดีเรือนว่างหรือไม่? ๒๗๓
 เราหรือท่านช่วยกันสอน ๔๓๓
 เรียนอย่างไร้ความหมาย ๓๔๗
 เรื่องที่ควรกล่าว ๔๑๐

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

รสอร่อยของโลก ๓๗๕
 ราชคฤห์ (นคร) ๕/๑๓๙/๑๕๖
 ราหุล ๕
 รูป ๑๔๕/๑๔๖
 รูปเป็นเครื่องล้าม ๙๗
 รูปภาคะ (สัญโญชน) ๔๕๔
 รูปสัญญา ๔๔๖
 “เรือนว่าง” ๓๔๘
 โรคของบรรพชิต ๑๖๘
 โรคทางกาย ๑๖๘

โรคทางใจ ๑๖๘
 ฤดูที่ดอกโกมุทบาน ๒๘๗
 ฤดูสารท ๑๗๗/๔๒๓
 ฤกษ์ที่จะบังนาค ๒๑๔

ล

(ส่วนคำขานบ)

ลมเวรัมภา ๖๓
 ‘ละกามออกบวช’ ๙๘
 ลมสักการะฆ่าพระเทวทัต ๖๗
 ลมสักการะเป็นอันตราย –
 - ต่อการอยู่สุข ๒๖๐
 ลมสักการะเป็นอันตรายต่อ –
 - การบรรลุนิพพาน ๕๓/๕๔/๕๕/
 ๕๖/๕๗/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/
 ๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๗
 ลมสักการะและเสียงเย็นยอ –
 - เป็นใบอ่อนที่ปลายกิ่ง ๑๔๐/๑๔๑/
 ๑๔๒/๑๔๔/๑๖๔/๒๕๙/๒๖๐
 ลิงถูกตั้ง ๑๗๒
 ลูกช้างถึงความพินาศ ๙๔
 ‘ลูกทำให้ลำบากใจ’ ๑๒๖
 ลูกนอกคอก ๑๒๖
 ลูกม้าฆ่าแม่ ๖๘

ลูกสุนัขดีกว่าเดิม ๖๕

โลหิตพลุ่งพุ่งขึ้นออกจากปาก ๒๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ล้อรถที่ทำหกเดือน ๑๙๕

ละกิลีสทางกายวาจาใจ ๑๙๕/๑๙๖

ละความคดทางกายวาจาใจ ๑๙๕/๑๙๖

ละโทษทางกายวาจาใจ ๑๙๕/๑๙๖

สิ้นถูกตัดเสียดีกว่า ๒๓๙

ลูกโคและโคผสม ๔๒๕

ลูกโคอ่อน ๔๒๕

ลูกในคอก ๓๖๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

“ลามกสักการะและเสียงเย็นยอ” ๕๗/

๕๘/๖๒

เลกวัต ๓๑๕

โลกุตตระ ๑๐๗/๓๕๒

โลณโสจิริกะ (เครื่องตี) ๔๐๘

โลภะอันไม่สม่ำเสมอ ๓๒๓

“โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์” ๓๐๑

ว

(ส่วนคำขานาบ)

วางแผนการเข้านั่งในสกุล ๑๖๙

วิสัยซึ่งสมควรเที่ยวไป ๑๑๕

เวลานี้ ภิกษุว่ายาก ๔๓๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

วันคืนที่หวังได้แต่ความเจริญ

๒๑๙/๒๒๐/๒๒๑

วาจาเครื่องพราสาท ๓๔๘/๓๔๙

วิสัยบิดาตน ๑๑๔/๔๑๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

วจีกรรมอันคดโกง ๑๐

วจีกรรมอันผิดแนว ๘๒

วจีสมาจาร ๓๘๑

วัชชีบุตร (ภิกษุ) ๒๑๕

วัฏฏะอันเป็นที่อยู่ของมาร – ของมฤตยู

๑๗๘/๔๒๔

วาตสกุล (นกขอบบินเห็นลม) ๖๓

วาเสฏฐะ (สามเณร) ๓๗๓

วิจิจฉา (สัญญาชน) ๔๑๘

วิญญาณัญญาตนะ ๔๔๖

วิเทหรัฐ ๑๗๗/๔๒๒

วินัยมีมลทิน ๑๐๗/๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐

วินิปาต ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๙/๒๐/

๒๒/๑๗๓/๑๗๔

วิปัสสนา ๒๒๙/๒๕๔

วิมังสาเป็นประธาน ๒๙๖

วิมุตติขั้น ๔๖๑

วิมุตติเครื่องไปจากข้าศึก ๑๒๑

วิมุตติ ๔๖๑

วิมุตติญาณทัสสนะ ๒๒๖/๒๒๘/

๒๕๖/๔๖๑

วิมุตติญาณอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/

๔๒๗/๔๒๘

วิมุตติเป็นแก่นสาร ๒๘๙

วิมุตติเป็นที่หมาย ๓๙๗

วิมุตติอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/๔๖๑

วิโมกข์ ๒๓๐

วิริยะ ๒๙๖/๒๙๗/๒๙๘

วิริยะในกุศล ๑๙๓

วิริยะเป็นประธาน ๒๙๖

วิภูฏะอันไม่เป็นที่อยู่ของมาร –

- ของมฤตยู ๑๗๘/๔๒๔

เวทคุณ (คือ) ๓๙๕

เวทนา ๑๔๕/๑๔๖/๑๔๙

เวร ๑๕๘

เวสส์ (วรรณะ) ๓๗๔

เวสาลี (นคร) ๗๑/๗๘/๒๘๒

เวฬุวัน ๕/๑๔๕/๑๘๔/๒๙๒/

๓๖๙/๓๙๘

ศ

(ส่วนคำขานาบ)

ศรีษะขาดไปทางหนึ่ง ๖๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ศาสดาผู้เกิดกุลสาวก ๑๘๙

ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์แก่สาวก

๔๓๙

ศาสดาผู้เอ็นดู ๑๘๗/๒๓๕/๓๔๘/๓๕๗

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ศรัทธา ๒๙๖/๒๙๗

ศรัทธาในกุศล ๑๙๓

ศรัทธาในตถาคต ๓๗๓

ศีล ๑๔๑/๓๙๖/๔๖๑

ศีลขั้น ๔๖๑

ศีลคู่กับปัญญา ๒๑๗

ศีลเครื่องไปจากข้าศึก ๑๒๐/๓๗๐

ศีลชำระปัญญา ๒๑๘

ศีลที่เป็นไปเพื่อสมาธิ ๒๑๗

ศีลที่ผู้รู้สรรเสริญ ๒๑๗

ศีลที่พระอรหันต์เจ้าพอใจ ๒๑๗

ศีลประการต่าง ๆ ๑๙๙-๒๑๑

ศีลเป็นฐานรอง ๒๑๙/๒๒๑/
๒๒๒/๒๒๓

ศีลเป็นไท ๒๑๗

ศีลเป็นรุ่งอรุณ ๒๒๔

ศีลไม่ขาด ๒๑๗/๓๐๔

ศีลไม่ต่าง ๒๑๗

ศีลไม่ทะลุ ๒๑๗

ศีลไม่พริ้ว ๒๑๗

ศีลสังวร ๒๑๑

ศีลสมบัติ ๒๒๔/๒๒๕

ศีลสมบุรณ์ ๑๙๙

ศีลอยู่ที่ปัญญา ๒๑๘

ศีลอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/
๔๒๗/๔๖๑

ศีลอันยิ่ง ๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐

ส

(ส่วนคำขนาบ)

สมณะแกลบ ๑๒๖

สมณะขยະมุขฝอย ๑๒๖

สมณะดื่มสุราเมรัย ๗๘

สมณะเปรียบด้วยต้นข้าวผี ๑๒๗

สมณะมีการกระทำอย่างคนคู่ ๗๘

สมณะรับทองและเงิน ๗๘

สมณะเลี้ยงชีวิตผิดวิสัย ๗๘

สมณะหาสุขในการเอนกายหลับ ๗๓

สมณะอันตราย ๑๒๖

สยบอยู่ในกามคุณ ๙๕

สยบอยู่ในรสแห่งลาภ ๙๒/๙๔

สยบอยู่ในรสแห่งอาหาร ๙๓

สร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๑๕๖

สองเท้าติดตั้ง ๑๗๒

สองมือติดตั้ง ๑๗๒

สักการะฆ่าคนชั่ว ๖๘

สัญชาติหมักหมม ๗/๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/
๑๘/๒๐/๒๒/๒๔

สาธยายอย่างไม่รู้ความหมาย ๑๐๓

สำนักคนถูกตอน ๔๗

สำนักสาวแก่และหญิงหม้าย ๔๗

สิ่งที่ทรمانทุกอิริยาบถ ๕๕

สิ่งที่เป็นไปเพื่อความทุกข์ ๑๒/๑๔/
๑๕/๑๗/๑๙/๒๐/

๒๒/๖๐/๑๘๒/๑๘๕

สิ่งที่เป็นอันตรายแม้ผู้เป็นอรหันต์ ๒๖๐

สิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะ ๑๘๗

สิ่งที่ได้รับประโยชน์เกื้อกูล ๖๐
 สิ่งที่ใหญ่ไปตามผู้ไม่สำรวจ ๒๔๖/๒๕๑
 สิ่งนี้อาจทำลาย (ภาวะแห่ง) สงฆ์ ๒๔๐
 สี่ไม่เป็นโค ๑๒๕
 เสนาบดีหาสุขในการนอนหลับ ๗๓
 เสียงขบร้องของมาตุคาม ๑๓๒
 เสียงพูดของมาตุคาม ๑๓๒
 เสียงไม่เป็นโค ๑๒๕
 เสียงร้องไห้ของมาตุคาม ๑๓๒
 เสียงล่าถอยอันเสื่อมเสีย ๗
 เสียงเล่าลือถึงกรรมอันไม่สะอาด ๘๗
 เสียงหัวเราะของมาตุคาม ๑๓๒
 แสดงธรรมอย่างไม่รู้ความหมาย ๑๐๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

'สงฆ์สามัคคี' ๓๑๙
 สมณกิจ ๒๑๒
 สมณพราหมณ์ที่แท้ ๓๗๕
 สมณสากยปุติติยะ ๓๖๘/๓๗๓
 สมณะในธรรมวินัยนี้ ๓๐๑
 สมณะบัวขาว ๓๗๕
 สมณะบัวหลวง ๓๗๖
 สมณะผู้เลี้ยงชีวิตถูกต้องทาง ๒๐๗/๒๑๑
 สมณะยุพราช ๓๗๗

สมณะสากยบุตร ๑๑๖
 สมัญญาว่าสมณะจักสมจริง ๓๗๙
 สรรเสริญการจำกัดความต้องการ ๔๓๓
 สรรเสริญการใช้จิวรสวมฟัน ๔๓๓
 สรรเสริญการใช้ผ้าบังสุกุล ๔๓๓
 สรรเสริญการบิดทบาตเป็นวัตร ๔๓๓
 สรรเสริญการปรารภความเพียร ๔๓๓
 สรรเสริญการสันโดษ ๔๓๓
 สรรเสริญการอยู่ป่า ๔๓๓
 สรรเสริญการอยู่สงบสงัด ๔๓๓
 สรรเสริญการอยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน ๔๓๓
 สาธยายอย่างรู้ความหมาย ๓๔๗
 สายตาแห่งความรัก ๓๒๙
 สายพินที่ซึ่งพอดี ๒๗๗
 สวากไม่ยอมลวงลิกขาบท ๓๙๕
 สำคัญเรื่องสุญญตาว่า -
 -เป็นสิ่งควรศึกษา ๓๕๒
 สำรวมอินทรีย์ ๓๘๓
 สิ่งที่ต้องชำระก่อน ๒๑๘/๒๑๙/๒๒๑
 สิ่งที่ต้องอุทิศสาหัสตลอดชีวิต ๒๖๕
 สิ่งที่อยู่กัน ในอริยวินัย ๓๖๗
 สิ่งที่ทำแล้วอย่างแยบคาย ๒๙๒
 สิ่งที่น่าจะไปเพื่อความปล้อยวาง ๒๒๒
 สิ่งที่น่ากิเลสออกได้ ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖

สิ่งที่เป็นไปเพื่อความสุข ๒๓๓/๒๙๓

สิ่งที่พึงประสงค์ของผู้บวช ๒๗๗

สิ่งที่ไม่ควรให้มาห่อหุ้มจิต ๕๔/๕๖/

๕๘/๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/

๖๔/๖๕/๖๖/๖๘/๖๑๑

สิ่งที่ยังความเป็นอรหันต์ให้เต็ม ๒๒๙

สิ่งที่สมควรแก่สมณะ ๔๓๖

สิ่งที่เอียงไปสู่นิพพาน ๒๒๓

สิ่งเบื้องต้น ๒๑๘/๒๑๙/๒๒๑

สิ่งเป็นเลิศในโลก ๒๑๘

เสวยสุข ณ ภายใน ๒๑๑

แสดงธรรมอย่างรู้ความหมาย ๓๔๗

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

สกทาคามีผล ๑๙๗/๔๖๐

สกทาคามี ๒๓๐/๒๘๘/๔๑๗

“สะกิดแห่ง” ๑๔๒

“สงครามวิชัย” ๒๔๔

สติ ๒๙๖/๒๙๗/๒๙๘

สติปัญญา ๑๑๓/๒๒๐/๓๖๒/๔๑๓

สติเป็นอธิปไตย ๒๘๙

สติสัมปชัญญะ ๓๘๕

สติอันตั้งไว้ด้วยดี ๒๙๑

สมณพราหมณ์ ๕๔/๗๓/๗๘/๙๕/๒๕๙

สมณะ ๕/๗/๑๒๖/๑๒๙/๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/๑๔๕/๑๔๖/

๑๔๗/๑๔๘/๑๕๓/๑๕๕/๒๐๑/

๒๐๒/๒๐๓/๒๐๔/๒๐๕/๒๐๖/

๒๐๗/๒๐๘/๒๐๙/๒๑๐/๓๗๙/ ๓๙๕

สมณอุทเทส ๗๖/๗๗

สมณะ ๒๕๔

สมณวิโมกข์ ๓๙๗

สมาธิ ๑๔๓/๒๒๘/๒๙๖/๒๙๗/๔๖๑

สมาธิขั้น ๒๗๗/๔๖๑

สมาธิเครื่องไปจากข้าศึก ๑๒๑/๓๗๐

สมาธิพังทลาย ๑๑๖

สมาธิอันเป็นอเสชชะ ๓๓๖/๔๒๖/

๔๒๗/๔๖๑

สมาธิอันยิ่ง ๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐

สรภู (แม่น้ำ) ๓๗๔

สระโบกขรณี ๔๐๖

สระใหญ่ ๙๓

สวนมะม่วงของหมอชีวก ๑๙๙

สังขารปรินิพพานบุคคล ๔๕๖/๔๕๙

สังกายทิฏฐิ (สัญญาญาณ) ๔๑๘

สังขาร ๑๔๕/๑๔๖

สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไป-

- เป็นธรรมดา ๔๖๕

สัญญา ๑๔๕/๑๔๖	สุข ๒๒๖/๒๒๘
สัทธานุสาวรี (คือ) ๙๒	สุญญตา ๑๐๗/๓๕๒
สัทธาวิมุตต์ (คือ) ๙๒	สุตตันตะ ๑๐๗/๓๕๒
สัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนา ๒๘๖	สุภัททะ (ปริพพาชก) ๓๐๑
สัมมาทิฏฐิเอียงไปสู่นิพพาน ๓๑๔	สูตรที่ว่าด้วยเรื่องสุญญตา ๑๐๗
สัมมาสมาธิ ๒๒๖/๒๕๓/๒๕๖	สูตรอันถือกันมาถูก ๓๕๕
สัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยมูลฐาน –	สูตรอันถือกันมาผิด ๑๐๘
-และเครื่องปรุงพร้อม ๓๐๐	สูตรขาดมูลราก ๑๐๙
สัมมาสมาธิแห่งมรรคผล ๒๘๖	สูตร (วรรณะ) ๓๗๔
สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ๓๐๐	เสขบุคคล ๙๑
สามเณร ๓๑๕/๔๒๗	เสนาสนะอันสังกัด ๒๔๔/๒๔๗/ ๓๖๕/๓๘๖
สารีบุตร (เถระ) ๒๗๕/๓๕๓	เสียงเย็นยอเป็นอันตรายที่ทารุณ –
ศาลวัน (สวนป่า) ๓๐๑	-ต่อการบรรลุนิพพาน ๕๓/๕๕/๕๖ /๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/๖๕ /๖๖/๖๗
สาวัตถี (นคร) ๕๓/๙๕/๒๗๘	“เสียงโห่ร้องของข้าศึก” ๓๗
สิกขมานา (คือ) ๗๖	โสณะ (คฤหบดี) ๑๔๕/๓๙๘
สิกขาบท ๑๕๐/๒๑๕	โสณะ (ภิกษุ) ๒๗๖
สิกขาที่เป็นเบื้องต้น ๒๙๐	โสณทัณฑะ (พราหมณ์) ๒๑๗
สิกขาบัญญัติเพื่อความเลื่อมใส ๒๙๐	โสดาบัน ๒๓๐/๒๘๘/๔๑๖/๔๖๐
สิกขาเป็นอันสงฆ์ ๒๘๙	โสดาปัตติผล ๑๙๗/๔๖๐
สิ่งที่น่าอัศจรรย์ ๓๗๔/๓๙๕	โสตติยะ (คือ) ๓๙๕
สิ่งที่ยวนใจให้รัก ๙๕/๑๗๒	
ศีลสิกขา ๑๒๕	
ศีลพตปรามาส (สัญญาชน) ๔๑๘	
ศีลानุสติกรรมฐาน ๒๑๗	

ห

(ส่วนคำขนาบ)

หนักในอามิส ๙๑
 หมอกเป็นเหตุ ๗๘
 หลงในอาหาร ๙๓
 หลงไหลในอารมณ์ ๑๘๓
 หล่นจากพรหมจรรย์ ๙๙
 หลอกหลวง ๑๘๓
 ‘หักขาชาวบ้าน’ ๑๕๘
 หาความสุขในการนอนซบเซา ๙๗
 เหตุให้เกิดในนรก ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/
 ๑๙/๒๐/๒๒
 เห็นเป็นของเกษม ๑๕๕
 เห็นเป็นของเที่ยง ๑๕๕
 เห็นเป็นของไม่เสียบแทง ๑๕๕
 เห็นเป็นตัวตน ๑๕๕
 เห็นเป็นสุข ๑๕๕
 เหล็กแดงไหม้ทางเดินของอาหาร ๑๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

หนักในพระสัทธรรม ๓๓๗
 หมูซึ่งอยู่ผาสุก ๓๐๑
 หลักเป็องตัน ๒๒๔
 หลังอาหารแล้วภาวนา ๒๗๕

หลุดพ้นจากทุกข์ ๔๐๘/๔๐๙
 หลุดพ้นจากอัสวกิเลส ๒๓
 หูถูกกระชากเสียดีกว่า ๒๓๙
 เห็นเป็นของไม่เที่ยง ๔๐๘
 เห็นเป็นของเสียบแทง ๔๐๘
 เห็นเป็นทุกข์ ๔๐๘
 เห็นเป็นอนัตตา ๔๐๘
 เหลี้ยวแลในกิจวิเวกธรรม ๓๕๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

‘หนองบัว’ ๓๙๐
 หม้อที่กลิ้งได้ยาก ๒๙๙
 ‘ห้วงน้ำลึก’ ๓๘๙
 ‘หอกปาก’ ๘๒
 ‘หัวเราะกันเล่น’ ๖
 หิริในกุศล ๑๙๓
 หิริและโอดตปปะ ๓๘๐
 เหตุแห่งความปราโมทย์ ๓๘๘
 “เหว” แห่งความเกิด ๔๐๙

อ

(ส่วนคำขนาบ)

อนาคตภัย ๗๕/๗๖/๗๗/๑๗๙/๑๘๐
 อุนฺชนถึอเอาอย่าง ๑๑๖

อย่างไรจะดีกว่ากัน ? ๑๑/๑๓/๑๔/
๑๖/๑๗/๑๙/๒๑

อสเนีบาตตกถูกใคร ? ๖๒

อสรพิษกลับฉกเอา ๑๐๕

อสุรินทรานูเป็นเหตุ ๗๘

อาจารย์เสียด ๑๗๙

อาวุธที่ห่อไว้ได้สังฆาฏิ ๑๕๔

อุปัชฌายะเสียด ๑๗๘

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

อดกลั้นต่อทุกข์เวทนาขนาดคร่ำชีวิต
๑๖๙

“อย่าได้ประมาท” ๑๘๙

“อย่าต้องร้อนใจภายหลัง” ๔๓๙

“อย่าได้เถียงกัน” ๑๕๗

“อย่าทำตัวให้เนาพอง” ๘๖

“อย่าเที่ยวไปในวิสัยที่ไม่ควร” ๑๗๒

“อย่าเฝ้ากระหิมต์อลาสักการะ” ๖๔

“อย่าให้ข้าวลีบปนข้าวดี” ๑๒๘

“อย่าให้คนชั่วทำลายภิกษุที่ดี” ๑๒๗

“อย่าให้ต้นข้าวผีทำลายข้าวดี” ๑๒๗

อาการของผู้มีศีลสมบุรณ์ ๒๑๒

อาการของผู้ไม่คุ้มครองอินทรีย์ ๓๓๒

อาการที่จะต้องทำให้ดีกว่านี้มีอีก ๒๗๒

อาการที่น่าเลื่อมใส ๒๕๔/๒๕๕

อาการที่ไม่ทำให้น่าขยะแขยง ๒๓๘

อาจารย์ที่ถูกต้องตามธรรม ๔๒๗

อาศัยความเอ็นดูแล้วจึงทำกิจ –

- แก่สาวกทั้งหลาย ๑๘๙/๔๓๙

อุปัชฌายะที่ถูกต้องตามธรรม ๔๒๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

อภินิฏฐภาพ ๔๑๘

อภุศลกรรม ๑๑๑

อภุศลลามก ๑๑๑

อจิรวดี (แม่น้ำ) ๓๗๔

อชปาลนิโครธ (ต้นไม้) ๑๘๑

อชาตสันตต (มหाराช) ๑๙๙

อทินนาทาน ๑๙๙

อธิปไตยของพรหมจรรย์ ๒๙๑

อธิศีลสิกขา ๒๑๒

อนาคามีผล ๑๙๗/๔๖๐

อนาคามี ๔๑๘

อบาย ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๙/๒๐/
๒๒/๑๗๓/๑๗๔

อภิชฌา ๘๖/๓๒๓

อภิสมาจาร ๒๘๙

อภิสมาจาร ๒๘๙

อภัตตผล ๑๙๗/๔๖๐

อภันต์ (คือ) ๓๙๕

อรัญญสังขญาณ ๓๑๕	อันตราปรินิพพายีบุคคล ๔๕๔/๔๕๘
อริยกัณฑ์ศีล ๒๑๖	อันตราของทิวจักรวรรมสุข ๒๖๐
อริยคุณ ๒๑๑	อันตราของพรหมจรรย์ ๑๘๕
อริยบุคคลต่างชนิด ๓๓๗	อันตราที่เสบเผ็ดต่อภารบรรลุนิพพาน
อริยปัญญา ๓๗๐	๕๓/๕๕/๕๖/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/ ๖๓/๖๕/๖๖/๖๗/๖๘/๖๙/๗๐
อริยมรรคมีองค์แปด ๑๑๒	อันธกวินทะ (นคร) ๓๐๔
อริยวงศ์ ๒๖๕	อัสมีมานะ ๓๐๔
อริยวิมุตติ ๓๗๐	อัสสปุริณคม ๑๕๓/๓๗๙/๔๐๕
อริยศีล ๓๗๐	อากาศานัญญาตนะ (อรุปรมาณ) ๔๔๖
อริยสงฆ์ ๔๖๐	อากัญญาตนะ (อรุปรมาณ) ๔๔๖
อริยสมาธิ ๓๗๐	อานกะ (กลองศึก) ๑๐๗
อริยอัฐสังคิมรรค ๑๙๗/๒๒๔/ ๒๒๕/๒๒๖/๒๙๙	อานนที ๑/๒๗/๕๑/๖๙/๘๙/๑๐๑ ๑๒๓/๑๕๑/๑๖๓/๑๖๕/๑๗๕/๒๒๗/ ๒๔๘/๒๗๗/๓๐๑/๓๐๔/๓๕๖/๓๖๘
อริยะ (คือ) ๓๕๙	อานิสงส์ของการฉันทนเดียว ๒๗๕
อรุปราคะ (สังขญาณ) ๔๕๔	อานิสงส์ของความปราโมทย์ ๒๒๗
อวิชา (สังขญาณ) ๔๕๔	อานิสงส์ของนิพพิทาวิราคะ ๒๒๘
อวิปฏิสาร ๒๒๖/๒๒๗	อานิสงส์ของปีสัทธิ ๒๒๘
อสมยวิมุตติ ๓๙๗	อานิสงส์ของปีติ ๒๒๘
อสังขารปรินิพพายีบุคคล ๔๕๕/๔๕๙	อานิสงส์ของพรหมจรรย์ ๒๘๙/๓๙๗
อสังกรรม ๑๘๒	อานิสงส์ของยถาภูตญาณทัสสนะ ๒๒๘
อสังการ ๓๕๔	อานิสงส์ของศีล ๒๒๗
อังกะ (แก้ว) ๑๕๓/๓๗๙/๔๐๕	อานิสงส์ของสมาธิ ๒๒๘
อังคราชกุมาร ๓๗๙	
อัครเวสณะ (พราหมณ์) ๓๖๙	

อานิสงส์ของสุข ๒๒๘	อินทรีย์ต้องเสมอกัน ๒๗๗
อานิสงส์ของอวิปฏิสาร ๒๒๗	อิสิปตนมิตทายวัน ๘๕/๔๒๐
อาเนญชา ๔๔๖	อุกกเวลา (เมื่อง) ๑๗๗/๔๒๓
อาปานียกัสะ (ถ้วยสำริด) ๔๐๗	อุทัจจะ (สัญโญชน์) ๔๕๔
อาภิชชิกะ (ภิกษุ) ๑๑๗	'อุบายเครื่องออกไปจากโลก' ๓๗๕
อามิสทายาท ๒๗๔	อุปธิ (กิเลส) ๑๕๕
อายุตนะภายนอก - ใน ๓๑๔	อุปาทาน ๒๓/๑๔๙
อารมณ์ของการแผ่เมตตา ๒๕๐	อุปาทายรูป ๑๑๐/๓๕๙
อารมณ์แห่งกรรมฐาน ๒๕๒	อุภาโตภาควิมุตต์ (คือ) ๙๑
'อาวุธมีคมสองข้าง' ๑๕๔	อุรุเวลาเสนานิคม ๔๒๐
อาสวัภยญาณ ๒๔๕/๒๔๗/๓๙๔	'โศชะอันเกิดแต่ธรรม' ๒๗๘
'อำนาจแห่งนิรวณ' ๑๘๐	โอดตัพปะในกุศล ๑๙๓
อิจฉานังคละ (ป่า) ๓๑๕	โอบธิกะ ๔๖๐
อินทรีย์ (คือ) ๑๔๗/๑๔๘	โอบปาติกะ ๒๓๑/๒๘๘

ลำดับหมวดธรรม

ในหนังสือขุมทรัพย์จากพระโศภน
(เรียงลำดับจากน้อยไปหามากและตามลำดับอักษร)

	๑	กิจที่ต้องทำก่อน สาม	๒๑๓
อารักขา หนึ่ง	๒๖๘	กิจที่ต้องรีบทำ สาม	๒๑๔
	๒	กิลีสสาม ๑๙๒/๒๑๕/๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖	
คติ สอง	๒๓๙	กุศลวิตก สาม	๓๓๙
ความเพียรที่เป็นหลัก สอง	๓๕๒	ความคด สาม	๑๙๕
ภิกษุบริษัทมีชนิด สอง	๙๑/๓๓๗	ความดำริ สาม	๒๖๙
รูป สอง	๑๑๐	ความตริก สาม	๑๑๑/๓๕๙
โรคของหมู่สัตว์ สอง	๑๖๘	ความเมา สาม	๑๗๓
ลักษณะ สอง	๑๑๑	ความสังัดอันยิ่ง สาม	๑๙๘
สิ่งเบื้องต้น สอง	๒๑๙/๒๒๐	ทุจริต สาม	๑๗๓
องค์ของการเป็นพราหมณ์ สอง	๒๑๗	ธรรมที่ควรเจริญ สาม	๓๒๙
	๓	ธรรมที่ควรละทิ้ง สาม	๓๒๙
การกระทำที่เป็นไปเพื่อความ -		ผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชน -	
- สุขแก่มหาชน สาม	๓๒๘	- มีการกระทำ สาม	๓๒๘
การฝึกมีวิธี สาม	๑๑๙	พระโศดาบัน สาม	๔๑๖
การแสวงหา สาม	๒๖๙	สถานที่ที่พึงระลึกตลอดชีวิต -	
การอบรมสติปัญญาโดยวิธี สาม	๒๒๐	ของพระราชา สาม	๒๗๑
กิจของสมณะ สาม	๒๑๒	สถานที่ที่พึงระลึกตลอดชีวิต -	
		ของภิกษุ สาม	๒๗๑

สมณะ สาม	๑๒๖
สิกขา สาม	๑๒๕/๑๒๖/๑๗๘/๑๙๔
องค์ของภิกษุผู้ควร –	
- แก่ของทำบุญ สาม	๔๔๒
องค์ของม้าที่คู่ควร –	
- แก่พระราชา สาม	๔๔๑
๔	
การพิจารณา สี่	๒๖๘
เครื่องเศร้าหมองของ –	
- พระจันทร์และพระอาทิตย์ สี่	๗๗
เครื่องเศร้าหมองของ –	
- สมณพราหมณ์ สี่	๗๘
ที่สุดแห่งพรหมจรรย์ สี่	๑๓๙
ธาตุ สี่	๑๔๗
นักบวชหล่นจากธรรมวินัยนี้ –	
- ด้วยเหตุ สี่	๑๒๐
นิสสัย สี่	๒๖๔
ปัจจัย สี่	๓/๑๐/๒๒/๕๙/๗๙/๑๑๓/ ๑๕๓/๑๗๐/๑๘๒/๑๘๕/๑๙๑/๒๒๙
ผู้โยกไถ่พ้นพาน –	
- ประกอบด้วยธรรม สี่	๒๘๓
พรหมวิหาร สี่	๔๐๖/๔๔๕

พระสังฆกรรมไม่เสื่อม –	
- ด้วยมูลเหตุ สี่	๓๕๕
ภัยของนักบวช สี่	๑๓๕
มหาภูตรูป สี่	๑๑๐
มูลเหตุที่ทำให้พระสังฆกรรม –	
- เลอะเลือน สี่	๑๐๘
โรคของบรรพชิต สี่	๑๖๘
วรรณะ สี่	๓๗๔
สติปัญญา สี่	๑๑๓/๒๑๙/๒๒๐/๒๒๑/ ๒๗๙/๒๙๔/๓๖๒/๔๑๓
สัมมปปธาน สี่	๒๙๕
เหตุของผู้ไม่หล่นจากธรรม –	
- วินัย สี่	๓๗๐
เหตุทำลายสงฆ์ สี่	๑๖๓
เหตุแห่งผู้สมควรเสพ –	
- เสนาสนะป่า สี่	๒๔๙
อริยวงศ์ สี่	๒๖๕
อริยสังข์ สี่	๑๕๐
อิทธิบาท สี่	๒๙๕
อิริยาบถ สี่	๒๒๒
๕	
กล่าวธรรมด้วยเสียงขับอันยาว –	
- มีโทษ ห้า	๑๑๖

กามคุณ ห้า	๓๓/๙๕/๑๑๕/๑๗๒/ ๑๘๔/๓๔๐	พระประจำสกุลประกอบ – - ด้วยการกระทำ ห้า	๔๖/๒๔๘
ข้อสรรเสริญที่เหมาะสม –		พระหลวงตาที่หาได้ยาก ห้า	๑๑๘/๑๑๙
- แก่ธรรม ห้า	๑๙๓	พระอนาคามี ห้า	๔๑๘
ขันธ ห้า	๑๔๕	พละ ห้า	๒๙๗
คนชอบเที่ยวไม่มีจุดหมาย –		ภิกษุเข้าไปสู่สกุลมีโทษ ห้า	๔๘
- มีโทษ ห้า	๙๙	ภิกษุคลุกคลีอยู่ในสกุลมีโทษ ห้า	๔๙
เครื่องล้ามใจ ห้า	๓๔/๙๖	ภิกษุที่ควรทำอัญชลี –	
ช้างที่ประกอบด้วยองค์ ห้า	๓๑/๒๔๐	ประกอบด้วยเหตุ ห้า	๒๔๒
ตะปุดตั้งใจ ห้า	๘๔/๓๓๑	ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุ –	
โทษในการติดถิ่น ห้า	๑๘๖	- น่ารังเกียจ ห้า	๔๗
โทษในการติดที่อยู่ ห้า	๑๘๗	ภิกษุที่ไม่ควรทำอัญชลี –	
โทษในป่าช้าผีดิบ ห้า	๘๖	- ประกอบด้วยเหตุ ห้า	๓๓
ธรรมเครื่องอยู่ผาสุก ห้า	๓๐๓	ภิกษุลามกประกอบด้วยเหตุ ห้า	๙
ธรรมสาระ ห้า	๓๓๔/๔๖๑	มหาโจรประกอบด้วยองค์ ห้า	๘
ธรรมแห่งผู้สมควรออก –		มหาโจรชนิด ห้า	๗๘
- จากหมู่ ห้า	๒๖๑	มิตรที่ควรคบ ห้า	๓๔๒
ธรรมอันเป็นทางรอด –		มิตรที่ไม่ควรคบมีลักษณะ ห้า	๙๙
- สำหรับภิกษุใช้ ห้า	๒๘๒	วาจาพาล ห้า	๑๘๑
ธรรมเครื่องดำรง –		สงฆ์อยู่เป็นผาสุก –	
- สำหรับภิกษุใหม่ ห้า	๓๐๔	- ด้วยอาการ ห้า	๓๐๑
นิวรรณ์ ห้า	๒๑๖/๒๔๔/๒๔๗/๒๖๘/ ๓๓๔/๓๖๕/๓๘๖	เหตุแห่งเถระที่น่าเคารพ ห้า	๔๓๒
		เหตุแห่งเถระที่ไม่น่าเคารพ ห้า	๑๘๓

ลำดับหมวดกรรม

๕๓๕

องค์ของเถระที่ –		องค์แห่งเถระผู้ประกอบมิจฉา –	
- นำเคารพ ห้า	๔๒๘	- อาชีพ ห้า	๑๘๓
องค์ของเถระผู้ปฏิบัติ –		องค์แห่งเถระผู้ปราศจากกิเลส ห้า	๔๓๒
- เกื้อกูล ห้า	๔๓๐	องค์แห่งเถระผู้ไม่น่า –	
องค์ของผู้ควรออกจากหมู่ ห้า	๔๑๐	- สรรเสริญ ห้า	๑๘๔
องค์ของผู้ที่ไม่ควร –		องค์แห่งเถระผู้ไม่ประกอบมิจฉา –	
- ออกจากหมู่ ห้า	๑๖๙	- อาชีพ ห้า	๔๓๒
องค์ของภิกษุผู้พึงเป็น –		องค์แห่งเถระผู้ไม่ประมาท ห้า	๔๓๒
- อาจารย์ ห้า	๔๒๗	องค์แห่งเถระผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ ห้า	๑๘๔
องค์ของภิกษุผู้พึงเป็น –		องค์แห่งเถระผู้สำรวมอินทรีย์ ห้า	๔๓๒
- อุปัชฌายะ ห้า	๔๒๖	องค์แห่งภิกษุที่ควรให้เป็น –	
องค์ของภิกษุผู้พึงให้สามเณร –		- เจ้าอาวาส ห้า	๔๓๔
- อุปัฏฐาก ห้า	๔๒๗	องค์แห่งภิกษุที่ไม่ควรให้เป็น –	
องค์แห่งความดีอดร้อน –		- เจ้าอาวาส ห้า	๑๘๖
- ของเจ้าอาวาส ห้า	๑๘๘	อนาคตภัย ห้า	๗๔/๓๑๗/๓๒๐
องค์แห่งความบันเทิงใจ –		อานิสงสีในการไม่ติดดิน ห้า	๔๓๕
- ของเจ้าอาวาส ห้า	๔๓๖	อานิสงสีในการอยู่เป็นที่ ห้า	๓๔๓
องค์แห่งเถระผู้ทำมหาชน –		อินทรีย์ ห้า	๑๔๘/๒๓๙/๒๙๖
- ให้เสี้อม ห้า	๑๘๒	อุปาทานขันธ ห้า	๑๔๖
องค์แห่งเถระผู้นำสรรเสริญ ห้า	๔๓๒		
องค์แห่งเถระผู้ประมาท ห้า	๑๘๓		
องค์แห่งเถระผู้ประกอบด้วยกิเลส –			
- ห้า	๑๘๓		

๖

การละกิเลสมีวิธี หก ๔๔๗

๑๐

คนที่ประกอบด้วยอสังขธรรม สิบ	๑๖๗
เครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า สิบ	๒๖๘
ภิกษุนาบุญที่ประกอบ –	
- ด้วยองค์ สิบ	๔๖๔
มัจฉาทิฎฐิ สิบ	๒๖๙
ลำดับของการทำความเป็น –	
- พระอรหันต์ให้เต็ม สิบ	๒๒๗
สัตว์ที่ประกอบด้วยความเลว สิบ	๑๖๖
สิ่งที่นักบวชควรพิจารณา –	
- เนือง ๆ สิบ	๒๗๒
องค์ของการบรรลุนิพพาน สิบ	๒๒๖
อเสกขธรรม สิบ	๓๗๖

๑๑

คนเลี้ยงโคที่บกพร่อง สิบเอ็ด	๑๐๙
------------------------------	-----

ปัจจุสมุปบาท สิบเอ็ด

๑๔๘

ภิกษุที่ประกอบด้วย –

- ความบกพร่อง สิบเอ็ด	๑๑๐
องค์ของคนควรเลี้ยงโค สิบเอ็ด	๓๕๗
องค์ของภิกษุที่จะถึง –	
- ความเจริญ สิบเอ็ด	๓๕๘

๑๖

เครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง สิบหก	๓๒๒
สิ่งที่พึงจำนงหวัง สิบหก	๒๒๙

๑๗

โพธิปักขิยธรรม สามสิบเจ็ด	๒๙๓
---------------------------	-----